ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

Cilt • 17

Anıtkabir Derneği Yayınları

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

"Altını Çizdiği Satırları, Özel İşaretleri, Uyarıları, Düştüğü Notlar ve Kitap İçerisindeki Özel Yazıları İle"

Cilt 17

Fransızca Kitaplar

Anıtkabir Derneği Yayınları
-I-

Başbakanlık Tanıtım Fonu Katkılarıyla

Yayın Koordinatörü
Recep Cengiz

Baskıya Hazırlayan
Aykut Tanıtım Danışmanlık - Ankara
Tel: 0.312. 495 02 25•26•27

Kapak
Murat Mutluoğlu

Sayfa Düzeni
Murat Mutluoğlu • Yeter Mutluoğlu
Hüseyin Kurt

Film
Candan Repro-Ankara
Tel: 0.312. 231 49 01

Baskı
Pelin Matbaası - Ankara
Tel: 0.312 418 70 93

Takım ISBN No:
975-95835-2-6

Cilt ISBN No:
975-8563-09-2

Tel: 0.312. 230 12 22
ANKARA • 2001

Orijinal metinlerde Atatürk'ün altını ve yanını çizdiği satırların Türkçeleri koyu harflerle dizilmiştir.

TERCÜMELER

Osmanlıca Tercüme
Bekir Koç • Haldun Eroğlu
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Fransızca tercümelerin bir kısmı ile İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Yunanca tercümelerin tamamı Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Öğretim Merkezi tarafından yapılmıştır.

TÖMER Tercüme Editörü
Dr. Gülser Akdoğan • Tülin Yalman • Emel Zeytin

Fransızca Tercüme
Ali Osman Durmuş • Dilşad Özdamar • Özkan Güngör
Nurhayat Atan • Çelebi Akdaş • Şebnem Sunengin Çakır
Bayram Köse • Sebahat Alan

İngilizce Tercüme
Özlem Kitapçı Kara • Önay Çokluk • Fatih Ekinci

Almanca Tercüme
Ayşe Bahşi • Özmen Kara

İtalyanca Tercüme
Suna Ertekin

Yunanca Tercüme
Özge Ceylan

İçindekiler

KİTABIN HAZIRLANIŞI HAKKINDA BİLGİ

Mustafa Kemal ATATÜRK kısa süren yaşamı boyunca, bir insan ömrüne kolay kolay sığmayacak kadar büyük işler başarmıştır. Başarıyla sonuçlandırdığı Kurtuluş Savaşı ve Türk Devrimi ile dünya tarihi içerisindeki onurlu yerini çoktan almıştır.

ATATÜRK'ün yaşamı ve yaptığı işlerle ilgili yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından kütüphaneler dolusu eser yazılmıştır. Çeşitli dillere çevrilen bu eserler sayesinde ATATÜRK dünyanın her tarafındaki entelektüel, asker, bilim ve siyaset adamları tarafından çok iyi tanınmaktadır. Eylem ve düşünceleriyle bütün insanlığı etkileyen ATATÜRK'ün, düşünce yapısını tarihi süreç içerisinde hangi olaylar, düşünürler ve yazarlar etkilemiştir? İşte, bu sorunun yanıtlanmasına katkı niteliği taşıyan ve Gürbüz Tüfekçi tarafından hazırlanan "ATATÜRK'ün Okuduğu Kitaplar" adlı eser istisna tutulursa bu amaca yönelik ayrıntılı bir çalışma henüz yapılmamıştır.

O'nun düşünsel alt yapısını araştırmak isteyenler için, satırlarının altını çizdiği, özel işaretler, uyarılar koyduğu, notlar düştüğü veya bazı açıklamalarda bulunduğu eserleri Türkçe'ye çevirerek 20 cilt halinde sunmayı planladığımız bu çalışma da yukarıdaki sorunun yanıtlanması amacına yönelik küçük bir katkı olarak algılanmalıdır.

Bu çalışmanın ortaya çıkarılabilmesi için ATATÜRK'ün okuduğu kitapların hepsine ulaşılmaya çalışılmışsa da, bu ana kadar ANITKABİR ve Çankaya'daki ATATÜRK Kitaplığı ile İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesi dışındakilere henüz ulaşılamamıştır. Ulaşılamayan kitapların sayısı mevcut kitap sayısı içerisinde çok önemli bir miktar olmamakla birlikte, yapılacak çalışmaya bütünlük sağlaması açısından önemlidir.

ATATÜRK'ün Askeri Ataşe olarak Sofya'da görev yaptığı sırada okuduğu kitapların Sofya Büyükelçiliği'mizde olduğu konusunda alınan duyum üzerine elçilik görevlileri ve orada olduğu söylenen kitapların uzmanlar tarafından araştırılması için ATATÜRK Araştırma Merkezi Başkanlığı ile gerek-

li koordineler yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucu daha sonra basılacak ciltlere yansıtılacaktır.

Ankara Halkevi'ndeki kitapların bir kısmının ANITKABİR'e verildiğini biliyoruz. Verilenler dışında ATATÜRK'e ait kitap olup olmadığının araştırılması amacıyla Kültür Bakanlığı ile gerekli yazışmalar yapılmıştır. Bu çalışmanın da sonucu beklenmektedir.

Bu güne kadar tespit edilen ATATÜRK'ün okuduğu kitapların sayısı; 1741'i Çankaya'da, 2151'i ANITKABİR'de, 102'si İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde ve 3'ü Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesi'nde olmak üzere 3997'dir. Cilt sayıları ile, dergi, harita, atlas ve nota albümleri bu sayının dışındadır.

Hazırlanan 20 ciltlik eserde; ATATÜRK'ün okuyup satır altlarını çizdiği, sayfa kenarlarına notlar aldığı, özel işaretler koyduğu, açıklamalar yaptığı kitap ve dergilerin bu bölümlerinin tamamına yer verdik.

Yalnız bu işaretli yerlerin çok az bir kısmının ATATÜRK dışındaki kişiler tarafından çizilmiş olması olasılığı üzerinde duranlar da vardır. Başkalarının işaretlediği birkaç eser, diğerlerinden, bu konuda araştırma yapan kişiler tarafından kolaylıkla ayırt edilebilir.

Yabancı dilden tercüme edilen metinlerin bugünkü dile aktarılışında özgün niteliklerinin korunmasına özen gösterilmiştir. Ancak; bu yapılırken yazım kurallarında ve noktalama işaretlerinin kullanımında özellikle Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı "İmlâ Kılavuzu" ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca benimsenen ilkeler esas alınmıştır.

Eserlerin Türkçe'ye çevrilmesinde şöyle bir yöntem izlenmiştir.

- Çeviride ATATÜRK'ün altını çizdiği, işaret koyduğu veya bir açıklama yaptığı cümle, paragraf ve sayfalar dikkate alınmıştır.
- Aynı konuya ilişkin iki yer işaretlenmiş ya da çizilmişse daha ayrıntılı olana öncelik verilmiştir.
- Bütünlüğü ve anlamayı kolaylaştırmak için bir veya iki kelimesi çizili cümlelerin tamamı, bazen de bütün paragraf çevrilmiştir.
- Altı çizili sözcük, cümle ve paragraflar koyu olarak gösterilmiştir.
- ATATÜRK'ün el yazılarının çevirisi orijinal sayfanın yanına verilmiştir.
- Kitap ve dergilerdeki Önsöz, Giriş, Özelsöz ve Açıklamalar planlanan

cilt sayısını aşmaması için çoğunlukla özet halinde verilmiştir.

• Köşeli parentezler çevirenlerin müdahalelerinde kullanılmıştır.

• Özellikle Osmanlıca çevirilerde okumayı ve anlamayı zorlaştıracak kelimelerin bugünkü kullanılışları tercih edilmiş ve daha çok okuyucu kitlesine hitap edebilmek amacıyla da o dönem kurum ve kuruluşlarına günümüz terminolojisine yakın bir karşılık verilmiştir.

• Değişik konulardaki yüzlerce özel isim doğrusuna ulaşıldığı ölçüde güncelleştirilmiş, ulaşılamıyanlar da ise Osmanlıca okunuşları esas alınmıştır.

• Yine Osmanlıca çevirilerde metnin dili sadeyse kesinlikle müdahale edilmemiş yazarın ifade şekli esas alınmıştır.

• Kitap ve dergiler konularına göre [Tarih, Edebiyat, Hukuk vb.] ayrılmış ve her cilt aynı konuda fakat farklı alanlarda yazılmış ve okuyucuyu sıkmıyacak hacimde ve konu yelpazesi dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Ayrıca kitabın teknik özelliklerini açıklayan bir bölüm hazırlanmıştır. Eserin, bu konuda çalışma yapacak araştırmacılar için temel kaynak olacağı inancındayız.

Recep Cengiz
Yayın Koordinatörü

HISTOIRE DU MONDE

PUBLIEE

SOUS LA DIRECTION DE M. E. CAVAIGNAC

Tome VI

L'INDE
AUX TEMPS DES MAURYAS
ET DES BARBARES, GRECS, SCYTHES, PARTHES ET YUE-TCHI

PAR

Louis DE LA VALLEE POUSSIN

2061

PARIS
E. DE BOCCARD, Éditeur
1, Rue de Médicis, 1

1930

DÜNYA TARİHİ
M.E.CAVAIGNAC YÖNETİMİNDE BASILMIŞTIR.

ALTINCI BÖLÜM

HİNDİSTAN

MAURYA'LAR ZAMANI

BARBARLAR, YUNANLILAR, SCYTHE'LER, PARTHE'LAR VE YÜE-Çİ'LER

Yazan
Lois De La Vallée Poussin

Paris
Editör e. De Boccard
1, Medicis Caddesi, 1
1930

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 2061
Yazar	: Lois De La Vallee Poussin
Cild	: Bordo
Ebadı	:
	En : 13 cm.
	Boy : 20 cm.
Sayfa Adedi	: 376 + 1
Not	Kitabın ilgili bölümleri Arzum Orhon tarafından tercüme edilmiştir.

Şayfa :10

Il n'est pas inutile de rappeler certaines précisions géographiques : « Le Gandhâra est la vallée inférieure du Kâbul, depuis Peshawar jusqu'au confluent de l'Indus. Villes principales : Purushapura (Peshawar), Pushkarâvatî (Charsadda) et Udabhânda (Und près d'Attock).

« L'Uddiyâna était situé plus au Nord, dans les montagnes du Bunêr et du Svât. (Voir S. Lévi, *JA*, 1915, p. 105.)

« La vallée occidentale du Kâbul formait le Kâpiça : région de Hadda-Jelalabâd, l'ancienne Nagarahâra, et de la ville actuelle de Kâbul, l'ancienne capitale, Kâpiçî, étant située près de l'actuel Bégrâm à environ 50 km. à vol d'oiseau au N. de Kâbul » (R. Groussel, p. 55[1]; voir *JA*, 1915, p. 102.)

1. « L'Inde est grande, beaucoup plus grande que l'échelle ordinaire de nos cartes ne le donne à penser. De tout temps, « l'Inde du Nord » — autrement dit, le Penjâb — a été la moins indienne des « cinq Indes ». Comment en aurait-il été autrement, alors que son sol, forcément le plus exposé aux invasions et le plus longtemps soumis aux dominations étrangères, avait été si souvent pétri et repétri dans le sang mêlé de tant de races ? Les modes et les goûts, les coutumes et les idées y avaient, par rapport à ce que les Hindous orthodoxes appelaient le « pays du milieu », un air que nous qualifierons d'occidental. Aujourd'hui encore, pour qui descend du Nord-Ouest, Pêshawar, Lahore, Delhi sont à peine des villes indiennes. C'est seulement en arrivant à Mathurâ que, sur ses quais fréquentés par les tortues sacrées de la Yamunâ et dans ses temples hantés de singes, on a vraiment le sentiment de respirer l'atmosphère hindoue. Or,

Sayfa :11

lisez attentivement la relation de Fa-hien : il vous apparaîtra clairement que son impression fut toute pareille De son temps, l'Inde géographique commençait à l'Hindou Koush; pourtant ce n'est qu'à *Mo-tou-lo* qu'il suspend son récit pour faire un tableau des mœurs sociales et religieuses du *T'ien-tchou.* » (Foucher, II, 601-2.)

Dès l'époque d'Alexandre, le Penjab était la moins « hindoue » des provinces de l Inde voir p. 12)

Sayfa 10

Bazı coğrafi belirtileri hatırlamak yararlıdır "Gandhara Kabil'in aşağı havzasıdır, Peshavar'dan Hint su kavşağına kadar uzanır. Önemli şehirleri· Purushapura (Peshavar), Pushkaravati (Char-sadda) ve Udabhanda [Attock yakınlarındaki Lind]

[illegible] dağları üzerinde kurulmuştu [illegible]

Kabil'in batı havzası Kapıça'yı oluşturur Eski Naragahara (Niagara), Hadda Jelalabad ve Kabil şehrinin bulunduğu bolge, eski kent Kapıçı bugunku Begran'a Kabil'in kuzeyinden kuş uçuşuyla yaklaşık 50 km uzaklıktadır.

[illegible] sayfa 1915 sayfa 102)

1- "Hindistan bizim haritalarda gorduğumuz bilindik olçeğinden çok daha buyüktur Tarih boyunca "Kuzey Hindistan"- başka bir deyişle Pencap - diğer beş Hindistan'dan çok daha az "Hintliydi " Bunun gibi uzun yıllar boyu yabancı egemenlikler altında kalmış birçok istilâya uğramış, arka arkaya çeşitli ırkların melez kanlarıyla sulanmış bir toprağın nasıl daha başka olması beklenir? Yaşam tarzı ve beklentiler, alışkanlıklar ve fikirler Ortodoks Hinduların "orta ulke" diye adlandırdıkları bolgeye nazaran

daha çok "batılı" olarak nitelendirdiğimiz bir hava taşır... Bugün hâlâ kuzey-doğudan gelenler için Peşavar, Lahor ve Delhi hâlâ Hindistan'da bulunan şehirlerdir. Sadece Matura'ya geldiğimizde Yamuna'nın kutsal kaplumbağalarıyla dolup taşan rıhtımları ve maymunlara dolu tapınaklarıyla gerçekten de Hindu atmosferini hissediyoruz. [sayfa 11] [illegible]

Alexandır döneminden beri Pencap, Hindistan taşralarından en az Hindu "özellikleri" taşıyan bölgesidir

Sayfa :13

L'appréciation chronologique des Brâhmanas et de l'épopée prete à controverse. Il faut tenir pour certain que l'épopée se réfère souvent à des temps post-Alexandre et à un Penjab plein des barbares que nous verrons qui y pullulent aux environs **de notre ère.** Mais l'onomastique de l'époque macédonienne et d'autres renseignements font croire que, au cours des siècles qui séparent le Veda et Alexandre, les marches du Nord-Ouest ont été envahies par des tribus bactriennes ou scythes. D'ou l'aspect médiocrement brâhmanique de l'Inde d'Alexandre : à côté de rois de type hindou et de nom indien ou sanscrit (Taxile, Porus Sindh), des « peuples libres », des clans de Çibis, Malloi, Kshudrakas, etc., qui conservent plusieurs traits de la horde primitive.

4. Parmi les vieux ethniques de ce pays, les Malas, Mâlas ou Malavas, certainement apparentés aux

Sayfa : 14

trop de dogmes — disons avec J. Przyluski que, vraisemblablement, « les Bâhlîkas du Penjâb et ceux de Bactres étaient réellement apparentés : la frontière du nord-ouest de l'Inde, si souvent franchie aux temps historiques, doit l'avoir été à toutes les époques, et ceci pourrait expliquer la présence des Bâhlîkas en deçà et au delà... Bhadrâ, l'aïeule légendaire des Madras (Mahâbhârata), aurait été l'épouse du roi Vyushitaçva : ce dernier nous rappelle les composés iraniens en *aspa* et en particulier Vîstâspa, nom du père de Darius et du roi protecteur de Zoroastre ». On arrive donc à penser que « longtemps avant les invasions des Indo-Scythes et des Çakas, antérieurement même à l'expédition d'Alexandre, des Bactriens, descendus de l'Afghanistan, avaient déjà pénétré dans l'Inde et conquis au moins le Penjâb ». (J. Przyluski, *Udumbara*, *JAS*, 1926, I.)

Sayfa 13

Brahmanların kronolojik (tarihi) değerlendirilmesi ve destanı tartışmaya açıktır. Şunu da anlamak gerekir ki bu destan Alexandır sonrası dönemleri ve bu çağlarda kaynaştığını gördüğümüz Barbarlar ile Doğulu bir Pencap'ı anlatır. **Fakat Makedonya çağının adbilimi ve diğer bilgiler bizi şuna inandırıyor ki Veda'yı ve Alexandır'ı ayıran yüzyıllar boyunca, kuzeydoğu kolları Sikt ve Baktrien boylarının istilâlarına uğramıştır: Hindu tarzı ve Hint ya da Sanskritçe isimleri olan (Taxil, Perus ve Sindh), "özgür toplumların", ilkel göçebe hayatın pek çok izini barındıran Çibis, Malloi, Kshudrakas, vb...klanlarının krallarının yanında, istilâya uğramıştır**

4- Bu ülkenin eski kavimleri arasında Madrakas, Madras, Maddavas ve Magdas ile akraba olan Mollalar, Malas ya da Ma-

lavaslar, Bhallas ve Bhadras'ın komşuları yer alıyordu. Diğer klanlar beraber bütün bu alanı çoğunlukla, Bahika olarak adlandırılır ki Sanskritçe kaynaklarda bu isim kimi zaman Bahlika adı Bactres olarak geçer. Bu karşılaşma dikkate değerdir. Buna dikkat çekmeden ya da çekmek istemeden bunu bir dogma haline getiremeyiz- zaten çok fazla dogmaya sahibiz- J. Przyluski ile görüş birliği içinde olarak şunu soyleyebiliriz, "Penjab ve Bactres bahlikaları birbirleriyle gerçekten akraba olmuşlardır: Hindistan'ın kuzeybatı sınırı, ki bu sınır çoğunlukla tarih öncesi zamanlarda aşılmıştır, tum çağlarda varolmuş olmalıdır ve bu da o ya da bu şekilde Bahlikaların varlığını ispatlayabilir... Madraların Mahabharata'[illegible] efsanevi [illegible] Bhadra kralı Vyushitaçva'nın eşi [illegible] bize [illegible] ve özellikle de Darius'un babası ve Zoroastre'nin [illegible] [illegible] birleşimini hatırlatıyor. "Böylelikle şunu düşunebiliriz "Hint-Scythe'lerinin ve Çakaların istilâlarından uzun zaman önce, hatta Alexandre'ın seferinden once, Afganistan'dan inen Bactrien'ler Hindistan'a girdiler ve en azından Penjab'ı fethettiler". (J. Przyluski, Udumbara, JAS, 1926, I.)

Sayfa :15

Les Kambojas seraient, d'après plusieurs savants, une tribu iranienne, dont Cambyse, Kambujiya, aurait pris son nom (Spiegel, *Allerthumskunde*, I, 442). Grierson (*JRAS*, 1911, 801, que suit V. Smith, *History*, 184) a pensé qu'ils furent de langue mêlée, mi-indien, mi-iranien. Mais, si le vieux grammairien Yâska signale une particularité de leur vocabulaire (*Cambridge History*, p. 117), c'est là un indice bien faible pour etablir le caractère composite de leur langue. Un détail, à notre sens, décisif, c'est la mention que fait Açoka, parmi les peuples tributaires

Sayfa :15

mais non dans la mouvance directe du roi, des Yonas et des Kambojas. Il s'agit d'une colonie grecque, mieux, d'un district où régnent des Grecs, survivants de l'épopée macédonienne, et de Kambojas qu'on placera difficilement ailleurs que vers Caboul ou le haut Penjab.

Sayfa 15

Bir çok bilgine göre, Kamboja'lar Iranlı bir aşirettiler, Cambyse, Kambujiya ismini buradan almıştır (Spiegel, Alterthumskunde, I, 442; Grierson, JRAS, 1911, 801; V. Smith, Early History, 184), bunların yarı Hint yarı Iran karışımı bir dil oluşturduklarını soyler. Ama eski dilbilimci Yaska bu dilde bir farklılığın altını çiziyorsa (Cambridge History, sayfa 117) bu, onların dilinin karmaşık karakterini ortaya koymak için oldukça zayıf bir işarettir. Bize göre, Aşoka'nın haraç ödemeyen fakat krala bağlı arazilerde yaşamayan Yona ve Kamboja halkları arasında yazdığı kısa notlar kesin bir detaydır. Burada soz konusu olan bir Yunan kolonisi, daha iyisi, Makedonya destanından arda kalan Yunanlıların egemenlik surdüğü bir kaza ve zorlukla Caboul'a doğru ya da yukarı Penjab'a yerleştirilecek olan Kambojalardır.

Sayfa :17

§ 2. Les Achéménides

V. William Jackson, *Cambridge History*, chap. XIV, p. 319-341, dont la documentation et la bibliographie sont complètes. Toutefois on trouvera dans F.-W. Thomas, *Sakastana*, *JRAS*, 1906, p. 181-216, des remarques fort utiles. — V. Smith, *Early History*, p. 34, Raychauduri, *Political History*, p. 145; Foucher, *Gandhâra*, II, p. 407, 421; Senart, *Piyadasi*, II, p. 396; René Grousset, p. 34-35.

Sayfa :17

— Ci-dessous p. 231.

Les inscriptions de Darius, Behistun, Persépolis et Naksh-i-Rustam, et les *Histoires* d'Hérodote nous renseignent sur les vingt « nomes » ou « unités fiscales » qui constituaient l'empire perse sous Darius (424-404). S'ajoutent les descriptions de Ctésias qui fut, entre 415-398, le médecin de Darius et d'Artaxerxès Mnemon (404-358), descriptions dont les fragments sont dans Photius. En outre, à des dates diverses, sur toutes les populations de l'est de l'empire perse, Strabon, Isidore de Charax, Ammien.

Le Gandhâra était soumis aux Perses en 516 (Behistun). Vers 510, Scylax, aux ordres de Darius, descendit l'Indus du Penjab jusqu'à l'océan. A la mort de Darius, l'Inde constituait un nouveau « nome » distinct de l'Arie-Arachosie-Gandhâria, le vingtième nome et le plus important par sa contribution : trois cent soixante talents en poudre d'or. Il ne paraît pas douteux que la domination Achéménides'exerçait, avecquelleefficacité, nous l'ignorons, sur les deux rives de l'Indus, comprenant le Penjab occidental et le Sindh, « jusqu'aux déserts de sable », c'est-à-dire jusqu'au Thar ou « désert indien »

Probablement la tradition est exacte qui attribue à Cyrus la conquête du « Gandhâra ». D'après plusieurs critiques,

Sayfa :18

il s'agit du district de Caboul, de ces plaines de montagne (Caboul et Kâpiça) qui sont de petits Cachemires. L'occupation de l'Inde par Darius s'explique plus aisément si on admet que l'autorité perse (influence politique, militaire, commerciale), s'était depuis un temps imposée dans le fouillis des tribus plus ou moins nomades qui, dès cette époque et pendant des siècles, se remuaient entre la Perse et l'Inde.

Toutefois la tablette de Darius récemment publiée (Sidney Smith, *JRAS*, 1926, p. 433; L Gray, *ibid.*, 1927, p. 97, Herzfeld, *Deutsche Lit. Zeit.*, p. 2105, 1926, et *A new inscription... Memoirs Arch. Survey*, n° 34, 1928, E. Schwentner, *Z. fur Ind. und Iranistik*, 1928, p. 171) autorise, semble-t-il, à des précisions. Darius, entre 519 et 518, aurait ajouté le Sind aux provinces indiennes héritées de Cyrus, à savoir le [illegible] et le Catagush, les Sattagudai d'Hérodote, probablement (?) le Penjab.

Après Darius, des indices nombreux que la Perse tirait de l'Inde et des pays voisins, argent, hommes, éléphants. Il y avait à Arbèles des Indiens commandés par le satrape de Bactriane, et d'autres Indiens commandés par le satrape d'Arachosie. La Perse tenait solidement ses marches orientales; elle possédait un réservoir de soldats qui devait manquer aux Hellènes d'Asie, et, du moins jusqu'à l'Indus, resta le pouvoir suzerain pendant deux siècles.

Sayfa 17

2. Aşemenitler

V. William Jackson, Cambridge History, bolum XIV, sayfa 319 341, dokumantasyonu ve bibliyografisı tamamlanmıştır. Bununla birlikte F. W. Thomas, Sakastana, JRAS, 1906, sayfa 181 216, onemli eklerde bulunabilecektir. V. Smith, Early History, sayfa 34, Raychauduri, Political History, sayfa 145, Foucher, Gandhara, II, sayfa 407,

421 Senart Piyadası, II sayfa 396 Rene Grousset, sayfa 34 35 hemen altta sayfa 231.

Darius, Behistun, Persepolis ve Nakş-i Rüstem yazıtları ve Heredot Tarihleri bizi, Darius (424-404)'un egemenliği altında Pers İmparatorluğu'nu kuran "vergi üniteleri" ya da yirmi "yönetim bölgesi" hakkında bilgilendiriyor Bunlara 415-398 yılları arasında Darius'un ve Artaxerxes Mnemon (404-358)'un doktorluğunu yapmış Ctesias'ın tasvirlerini de ekleyebiliriz ki bu tasvirlerin kalıntıları Photius'dadır. Ayrıca çeşit tarihlerde Pers İmparatorluğu'nun doğudaki [illegible] toplumlar Strab[illegible] göre de Charax Ammien, üzerine yazılmış tasvirler de [illegible]

Gandhara 516 yılında (Behistun) Perslerin egemenliği altına girdi. 510 yılına doğru, Darius'un komutlarıyla, Scylax Penjab'tan Indus'a, okyanusa kadar indi. Darius'un ölümüyle Hindistan Arie- Arachosie- Gandhara'dan ayrı olarak, yardımlarıyla önemli bir yere sahip ve yirminci yönetim bölgesi olan yeni bir "yönetim bölgesi" oldu: Altın tozundan yapılmış üç yüz altmış talent. Şu da şüphe götürmez ki Aşemenid yönetimi Batı Penjab'ı ve Sindh'i de içine alan, "kum çöllerine kadar" olan, yani Thar'a ya da "Hint çölüne" kadar ki Indus'un iki nehrini kapsayan bölgede hüküm sürmüştür.

Cyrus'a "Gandhara" fethini atfeden muhtemelen gelenekti. (sayfa 18) Birçok eleştiriye göre, söz konusu olan yer Caboul kazası, küçük Kaşmir'ler olarak nitelendirilen bu dağ ovalarıdır (Caboul ve Kapiça) Hindistan'ın Darius tarafından işgali, Pers otoritesinin (siyasi, askeri, ticari etki) belli bir süre boyunca az ya da çok göçebe olarak nitelendirilen, Pers ile Hindistan arasında devamlı hareket halinde bulunan aşiret toplulukları üzerindeki etkisini açıklıyor.

Bununla birlikte, Darius tableti kısa zaman önce yayımlandı (Sidney Smith, JRAS, 1926, sayfa 433; L.Gray, ibid, 1927, sayfa

97; Herzfeld, Deutch lit. Zeit., sayfa 2105, 1926, ve A new inscription... Memoirs Arch Survey, no 34, 1928; E.Schwentner, Z. Für Ind. Und Iranistik, 1928, sayfa 171). Bu da açıklamalara izin veriyor. 519 ve 518 yılları arasında Darius, Cyrus'dan miras kalan Hint topraklarına Gandhara ve Kataguş, Heredot'un Sattagudai'si olarak bilinen, muhtemelen Penjab olan Sind'i ekledi.

Darius'dan sonra, Pers, Hindistan ve komşu ulkelerden sayısız ipucu, gumuş, adam, fil almıştır. Arbeles'de Bactriane valisi tarafından yonetilen, bunun yanında Arachosie valisi tarafından yönetilen başka Hintliler vardı. Pers sağlam adımlarla doğuya doğru ilerliyordu, Asya Helen'lerinden kurtulmak zorunda olan bir asker birliği vardı ve en azından Indus'a kadar derebey iktidarı iki yüz yıl kadar devam etti.

Sayfa 19

L'Iran a introduit dans l'Inde l'écriture dite du Nord-Ouest. A l'instar des Achéménides, Açoka rédigera ses inscriptions et constituera son protocole. On peut dire que les conquêtes perses ont ouvert très larges, par mer et par terre, les portes d'un commerce de marchandises et d'usages

Sayfa 19

İran, Hindistan'ın kuzey batısından yazıyı ulkeye soktu.Archemenide örneğinde olduğu gibi, Aşoka el yazmalarını kaleme aldı ve protokolünu oluşturdu Pers fetihlerinin, denizden ve karadan, mal ve hizmet ticaretinin kapılarını ardına kadar açtı.

Sayfa :22

On peut résumer en deux mots la « conquête de l'Inde » — c'est-à-dire des pays de l'Indus — par Alexandre. Appuyé par toutes les influences perses

Sayfa :23

dans la région, il réclame les provinces qui, à un certain moment, avaient reconnu l'autorité des Perses, Udyâna, Gandhara, Sindh.

Mais les circonstances l'entraînent plus loin que la prudence ne le conseillait. L'alliance avec Taxile lui assure la partie du Penjab entre Indus et Hydaspe, mais provoque un conflit avec Porus. Vainqueur, non sans difficultés, de ce grand monarque, il rencontre les « fiers et indomptables Kshatriyas », comme dira Rudradaman (voir p. 29.) les tribus militaires du Rajputana-Penjab : de violents combats, dures victoires marquent la marche en avant jusqu'à l'Hyphase, cinquième rivière que les Macédoniens ne dépassèrent pas et redescendent ensuite par le Sud (Penjab méridional et Sindh). Alexandre organise savamment toutes ces provinces, mais il n'y crée pas de villes, il n'y laisse pas de solides colonies, et la domination macédonienne ne survit que peu **d'années à son départ.**

1. « A la fin du printemps de l'an 327, dès que la fonte des neiges eut rouvert les passes, après avoir achevé de subjuguer la Bactriane, Alexandre fit traverser à son armée la chaîne de l'Hindou-Koush, le Paropamise des Grecs. Il s'engageait sur l'éternelle voie des envahisseurs venus d'Occident, le long de la rivière de Kâboul, la Kubhâ,

Sayfa :23

le Kophes ou Kophen... Un préjugé communément répandu veut qu'il soit entré au Gandhâra par la passe bien connue du Khaïber. En fait, dès Jellalabâd, afin de réduire les belliqueuses tribus de la montagne, il avait pris au Nord par les vallées du Kounâr, du Bajaur, du Swât et du Bounèr (ces trois dernières vallées constituent l'Udyâna). Ce fut une campagne extrêmement pénible. La seule relâche et dans la prétendue retrouvaille à Nysa de gens soi-disant apparentés aux Grecs et dévots à Dionysos: la preuve bien évidente en était que le lierre et la vigne poussaient naturellement dans leur pays, ainsi qu'ils font en effet, à partir

Sayfa :24

d'une certaine altitude, depuis Kâboul jusqu'au Kaçmir... L'épisode guerrier le plus célèbre fut la prise d'assaut de la fameuse citadelle d'Aornos [dont le site vient d'être identifié par A. Stein]. Alexandre rejoignit enfin sur les bords de l'Indus le corps d'armée qui, sous le commandement d'Héphestion et de Perdiccas, s'était pendant ce temps emparé de Peukelaotis (Pushkarâvatî = Chârsadda) [un roi Astes, probablement le roi des Ashtakas, *Cambridge History*, p. 335] et de la plaine gandhârienne. Ses troupes réunies campèrent sans doute en amont d'Attock, à la place traditionnelle du gué d'hiver et du bac d'été, près de cette bourgade d'Udabhânda, aujourd'hui Und, que ses habitants actuels continuent à appeler «la porte de l'Inde». (Foucher, *Gandhâra*, II, p. 422-423, un peu abrégé.)

Tyriaspès, un Iranien, était le satrape des Paropamisades, avec Alexandrie du Caucase Kâpiçî, dans Kâpiça pour capitale; le Gandhâra avec Pushkarâvatî formait, sous le commandement de Nicanor, l'architecte d'Alexandrie du Caucase, une satrapie que nous pouvons nommer Inde cis-Indus (Plus tard, Purushapura, Péschaver, remplacera Pushkarâvatî) (Sur les villes fondées par Alexandre,

Sayfa :24

p. 243 et R. Grousset, p. 52.

2. Entre Indus et Hydaspe, les états de Taxile. Alexandre franchit l'Indus en février 326 et se trouve chez les amis qui avaient sollicité son alliance dix-huit mois auparavant.

Sayfa 22

Alexandre tarafından gerçekleştirilen "Hindistan'ın fethi"ni-yani İndus ülkelerinin- iki kelimede ozetleyebiliriz. sayfa 23 Bölgede tüm Pers etkileri tarafından desteklenerek, bir sure Perslerin otoritesi altında kalmış eyaletleri, Udyana, Gandhara, Sindh eyaletlerini ele geçirmek istiyordu.

Fakat koşullar onu ihtiyatlı davranmanın çok ötesine taşıdı. Taxile ile yaptığı ittifak ona Penjab'ın Indus ve Hydaspe arasında kalan bölumune sahip olma olanağı tanıdı, fakat bu da Porus'la arasında sorun çıkmasına neden oldu. Bu buyuk hukumdarın zorlu galibi, Rudradaman'ın dediği gibi (bakınız sayfa 293) "gururlu ve vahşi Kshatriyas"larla, Rajputana-Penjab'ın askeri boylarıyla karşılaştı. Vahşi çatışmalar, zorlu zaferlerle uç beyliğini Hyphase 'e kadar ele geçirdi. Burası Makedonyalıların geçemediği beşinci nehirdi ve güneyden buyük bir hat çiziyordu (Güney Penjab ve Sindh). Alexandre butun bu eyaletleri ustaca organize etti, fakat buralarda şehirler kurmadı, güçlü kolonilere yer vermedi ve onun iktidardan ayrılmasından sonra Makedonya egemenliği uzun yıllar varlığını surduremedi.

1. 327 yılının ilk baharının sonunda, eriyen karlar geçitleri kapatınca, Bactriane'ı boyunduruğu altına alma çabalarını tamam-

ladıktan sonra, Aleksandre ordusuyla Hindu-Kuş hattını, Yunanlıların Paropamise'sini geçti.. Batı'dan, Kaboul nehri boyunca, Kubha, Kobhes ya da Kophen'den gelen istilâcıların sonsuz yolu üzerine düştü... Yaygın bir inanca göre, kendisi Gandhara'ya Khaiber'in tanınmış bir boğazından geçerek girmiştir. Sonuçta, Jellalabadlar, dağlardaki savaşçı boyları azaltmak amacıyla, kuzeyde Kounar, Bajaur, Swat ve Bouner vadilerini almışlardır. Bu üç vadi Udyana'yı oluşturur. Bu yapılan sefer aşırı derecede yorucu bir seferdi... Verilen tek ara ve diğerleriyle yeniden buluşma Nysa'da gerçekleşti. Burada Dionysos'daki sofularla ve Yunanlıların akrabaları olarak nitelendirilen kişilerle buluşuldu: Bunun apaçık ispatı ülkelerine doğru doğal olarak ilerleyen sarmaşık ve asmalardır. Sonuçta, Kaboul'dan Kaçmır'e kadar belli bir irtifaya ulaşmışlardır (sayfa 24). Gerçekleştirilen en ünlü savaş olayı ünlü Aornos Hisar'ına yapılan saldırıdır [[illegible] bulunan kent A. Stein tarafından tespit edilmiştir]. Aleksandre sonunda, o sırada Peukelaotis (Pushkaravati= Charsadda) [illegible] tarafından zapdedilen, Perdiccas ve Hephestion'un kumandasındaki ordularla Indus sınırlarına ve Gandhara düzlüğüne erişti. Bir araya gelen askeri birlikleri, şüphesiz, Attock'un yukarılarında, kışın ve yazın bir arada yaşandığı geleneksel yöreye, bugün Und diye bilinen, şu anki yöre sakinlerinin hâlâ "Hindistan'ın kapısı" olarak adlandırdıkları bu küçük Udabhanda kasabasının yakınlarında kamp kurdular.(Foucher, Gandhara, II, sayfa 422-423, özet)

2. Indus ve Hydaspa'nın arasında, Taxile ülkeleri. Aleksandre 326 yılı Şubat ayında Indus'u aştı ve on sekiz ay önce ittifak kurmak isteyen yandaşlarıyla bir araya geldi.

Sayfa :25

Le royaume de Taxile s'étendait entre Indus et Jhelam (Hydaspe, Vitastá védique), la première grosse rivière qu'on rencontre après l'Indus, et derrière laquelle régnait Porus, voisin entreprenant. **La vallée supérieure du Jhelam, en amont des défilés** qui traversent les contreforts de l'Himâlaya, est le **Kaçmîr**, où régnait le roi Abhisâra (aussi un ethnique), ennemi de Taxile et ami de Porus. C'est contre ces deux alliés que Taxile espérait l'aide d'Alexandre.

Sayfa 25

Taxila Krallığı, Indus ve Indus'tan sonra bilinen birinci en büyük nehir olan ve ardında atılgan komşu Porus'un hüküm sürdüğü Jhelam (= Hydaspe, Vitasta veda) arasında yer alır. Jhelam'ın üst vadisinde, Himalaya dağ kollarını geçen dar geçitlerin yukarısında, Kaçmir bulunuyordu. Burada kral Abhisara (aynı zamanda bir budunsal) ki kendisi Taxile'in düşmanı Porus'un yandaşıdır, hüküm sürüyordu. İşte bu iki müttefike karşı Taxile Aleksandre'ın yardımını umut ediyordu.

Sayfa :25

Les ruines de Taxila, ou plutot des Taxilas sont situées près de la gare de Sarai-Kala, trente kilomètres au nord ouest de Ravalpindi.

Sayfa 25

Taxila, ya da daha ziyade Taxilaların kalıntıları, Sarai- Kala garının yakınlarında, Ravalpini'nin kuzeydoğusuna otuz kilometre uzaklıkta yer alıyor.

Sayfa :26

« Placée dans un site admirable, au milieu d'une plaine fertile qu'embrassent de leurs ramifications les premières collines et que dominent de loin les cimes neigeuses de l'Himâlaya, compensant la chaleur de ses étés par la fraîcheur de ses hivers et habitée, tout comme le Penjab actuel, par une population intelligente et énergique, voire à l'occasion turbulente, sa position géographique à trois étapes seulement de l'Indus, sur la seule grande voie terrestre de communication entre le monde occidental et la péninsule indienne, la prédestinait à devenir un lieu d'échange privilégié pour les idées comme pour les marchandises. Aussi, tandis que les écrivains grecs nous vantent sa prospérité commerciale, la tradition bouddhique nous la donne comme un centre intellectuel réputé. Tous ces avantages naturels ou acquis furent d'ailleurs durement payés, si on en croit l histoire. Ce n'est pas une situation toujours enviable pour une ville que le voisinage de la frontière et le bord d'une grande route périodiquement fréquentée par tant d'invasions. Annexée à l'empire perse par Darius, à celui des Macédoniens par Alexandre, cédée par Seleucos à Candragupta, bientôt révoltée et soumise, dit-on, à nouveau par Açoka avant que d'être évangélisée par des missionnaires bouddhistes, conquise sur les derniers Mauryas par les Greco-Bactriens, des mains de qui elle passa tour à tour à celles des Çakas ou Scythes, des Pahlavas ou Parthes et de chefs de hordes venus des confins de la Chine, les Kushanas, Taxila fut finalement détruite au ve siècle de notre ère par les Huns blancs ou Ephtalites. Ses restes même ne devaient pas connaître le repos éternel... » (A. Foucher.)

Sayfa 26

Çok güzel bir sitede, küçük tepelerin dallanan kollarının kucakladığı ve Himalaya'nın karlı doruklarının uzaktan yönettiği, yazlarının sıcağının kışların soğuğuyla bastırıldığı bir iklime sahip, bugünkü Penjab'daki gibi enerjik ve zeki bir halkın oturduğu Hin-

distan'ın üç bölümüne yayılan coğrafyası, batı dünyası ile Hint yarımadası arasındaki tek kara yolunu oluşturması onu mallar kadar fikir alışverişinin de yapıldığı ayrıcalıklı bir yer hâline getirmiştir. Her ne kadar Yunanlı yazarlar bu bölgenin ticari refahından söz etseler de Budik geleneği burayı bize, tanınmış bir entelektüel merkez olarak sunar. Bütün doğal ya da sonradan kazanılmış avantajları, eğer tarihe inanırsak, büyük bedellere sebep olmuşlardır. Bu, sınır komşuları ve kıyıları devamlı olarak bir çok istilâya maruz kalan bir şehir için imrenilecek bir durum değildir. Darius tarafından Pers İmparatorluğu'na, Aleksandre tarafından Makedonya İmparatorluğu'na katılan, Candragupta'da Seleucos tarafından pes ettirilen, kısa zamanda isyan edip misyoner Budistler tarafından Hıristiyanlaştırılmadan önce tekrar Aşoka tarafından egemenlik altına alınan, son Maurya'lar uzerine Greco-Bacterien'ler (Greko-Bakterien) tarafından fethedilen, Çaka'lar ya da Scytheler, Pahlava'lar ya da Parthe'ler ve Çin sınırından gelen göçebe şefleri, Kushana'lar arasında elden ele geçen Taxila son olarak V. yüzyılda beyaz Hunlar ya da Ephtalite'ler tarafından yok edilmiştir. Kendisinden geriye kalanlar ebedî huzura kavuşmamalıdır..." (A. Foucher)

Sayfa :27

« Les trois grands monticules qui se succèdent du Sud au Nord, Bhır, Sirkap et Sırsukh, ont été reconnus comme les trois emplacements successifs de Taxila, l'antique, la gréco-parthe et la koushane

Sayfa 27

"Güneyden kuzeye birbirini takip eden üç büyük tepe, Bhir, Sırkap ve Sırkukh, **antik, Yunan- Parthe ve Kuşhan olarak,** Taxila'nın birbirini izleyen üç büyük yerleşim yeri olarak kabul ediliyor."

Sayfa :29

« Alexandre a gagné la bataille de l'Hydaspe avec une douzaine de mille hommes. Il est vrai qu'il disposait déjà d'un contingent indigène de 5.000 hommes, lequel assurait, avec les troupes de Crateros, la garde du camp. »(Foucher, *Art du Gandhâra*, II, p. 447.)

Notons que Porus = « Paurava, descendant de Pûru », nom illustre, car c'est le nom d'une des plus célèbres parmi les tribus védiques (Lévi, *JA*, 1890, I, 234, *Cambridge History*, p. 82), et non pas Purusha, « le Héros », comme traduisait Cunningham Notre Porus était le chef du plus important des états du Penjab.

Sayfa 29

Aleksandre, Hydaspe çatışmasını on iki bin adamıyla kazandı. Şu da doğrudur ki 5.000 kişilik bir yerli asker topluluğu vardı ve bunlar Crateros askeri birlikleriyle kampın güvenliğini sağlıyorlardı." (Foucher, Gandhara sanatı, II, sayfa 447.)

Şunun altını çizelim ki Porus= "Pauravana, Puru'dan gelir" ünlü bir isimdir. Çünkü vedalarla ilgili boylar arasında en ünlü boyun ismidir (Levi, JA, 1890, I, 234, Cambridge History, sayfa 82) ve bu isim

Cunningham'ın çevirdiği gibi "Kahraman" anlamındaki **Purusha değildir. Bizim Porus'umuz Penjab ülkelerinin en önemli şeflerinden biridir.**

Sayfa :30

6. Le roi du Kaçmir, Abhisâra, qui, incertain de l'issue du combat Alexandre-Porus, avait fait un accueil poli mais incertain à l'envoyé d'Alexandre, se soumet, envoie avec son frère quarante éléphants. Le Grec exige une démarche personnelle du Râja.

7. Vainqueur de Porus, Alexandre occupe sans résistance les pays entre Akesines (Chenab) et Hydraotes (Ravi) où régnait un cousin et ennemi de Porus; il ajoute ces territoires à la satrapie de Porus. Au delà de la Ravi, il a affaire à des clans : les Adrastai (qu'on traduit *adristhas* « montagnards » ou *adhrshtas* « invincibles ») acceptent sa suzeraineté; mais les Cathaioi, qui avaient victorieusement lutté

Sayfa :31

contre Porus et Abhisâra alliés, défendent leur indépendance.

Sayfa 30-31

6. Aleksandre- Porus çatışmasının çıkış nedeninin şüphelisi olan, Aleksandre'nın elçisine nazik ama kararsız bir karşılama düzenleyen Kaçmir Kralı Abhisara boyun eğdi, kardeşiyle birlikte elli fil gönderdi. Yunan, raja'da kişisel bir tutum istedi.

7 Porus'un fatihi Aleksandre, Porus'un bir kuzeninin ve düşmanının hükum surdüğü Hydraotes (Ravi) ve Akesines (Chenab) arasındaki ülkeleri hiçbir direnişle karşılaşmadan ele geçirdi; bu bölgeleri Porus yönetim bölgesinde ekledi. Ravi'nin ötesinde, klanlarla uğraştı: Adrastai'ler (Adristhas "dağ adamı" ya da adhrshtas "yenilmez" olarak çevirebiliriz) onun egemenliğini kabul ettiler; fakat Porus ve Abhisara müttefiklerine karşı yiğitçe göğüs geren Cathaioi'ler bağımsızlıklarını ilân ettiler.

Sayfa 31

Nous citerons, sur les événements qui marquent la fin de cette étonnante aventure, la page intéressante de Jurien de la Gravière :

« Dès que la résolution du roi est connue, un immense cri de joie s'élève dans le camp, les uns fondent en larmes, les autres supplient les dieux de bénir Alexandre. On court

Sayfa :32

à sa tente. On veut, raconte Arrien, remercier le héros, jusque-là invincible, qui s'est laissé vaincre par les prières de ses soldats. Ces transports de reconnaissance ne témoignaient que trop de la lassitude de l'armée, ils durent importuner plutôt que toucher Alexandre. Semblables approbations portent toujours en elle je ne sais quoi de factieux, et les chefs n'aiment guère à entendre saluer d'une manière si bruyante la décision qui leur a été imposée. Quand Cœnus,

Sayfa :32

peu de jours après cette scène attendrie, fut enlevé à l'armée par une maladie soudaine, le roi ne refusa pas sans doute des pleurs à sa cendre; il ne put cependant se défendre d'observer que l'infortuné lieutenant avait fait, quelques jours auparavant, « une bien longue harangue ». On ne sait rien de sûr sur les douze autels d'Alexandre : « ..Quinte-Curce, qui fut un poète aussi, a été un plus sûr asile que le granit et le bronze pour la mémoire de tant de hauts faits »

Sayfa 31

Bu olağan üstü maceranın sonunu oluşturan olaylar üzerine, Jurien de la Graviere'in şu satırlarını hatırlatıyoruz:

"Kralın kararı kabul edildikten sonra kampta inanılmaz sevinç çığlıkları yükseldi; kimileri hüngür hüngür ağlarken kimileri de tanrılara Aleksandre'ı kutsamaları için yalvarıyordu. Çadırına doğru koştular. (sayfa 32) Arrien'in anlattığına göre, askerlerinin dualarıyla yenilmez hâle gelen kahramana teşekkür etmek istiyorlardı. Keşif nakliyatçıları yorgunluklarını göstermiyorlardı, tek istedikleri Aleksandre'yı gormekti. Takdirlerini gösteriyorlar ve komutanlar kendilerine iletilen kararın sahibini selâmlamak istiyorlardı. Bu duygusal anlardan kısa bir süre sonra Coenus ani bir hastalıkla ordudan ayrılınca, kral onun küllerine göz yaşı dökülmesini kabul etti; bundan birkaç gün önce kendi talihsiz vekilinin yaptığı "uzun soylev"i göz ardı etmedi. Aleksandre'ın on iki sunağı hakkında hiçbir bilgiye sahip değildik: "... Aynı zamanda bir şair olan Quinte-Curce bir çok önemli husus için granit ve bronzdan çok daha sağlam bir tanıktır."

Sayfa :33

Les Malloi, une confédération de Malloi, furent brisés après des rencontres en rase campagne et des assauts meurtriers. Instruits par cet exemple, les Oxydrakai ne tentèrent pas la fortune des armes. Alexandre pratiquait le *parcere subjectis*, si on ose s'exprimer d'une manière aussi banale : il fit bon accueil aux chefs Oxydrakes, hommes de grande taille, vêtus de pourpre et d'or, qui lui offraient 1 030 chars avec 4 120 chevaux, 1.000 boucliers, travail indigène, 100 talents de *ferrum candidum*, coton, écailles de tortues (comparer les notes commerciales du Périple), peaux de lézards, lions et tigres apprivoisés et 300 cavaliers. Ici comme ailleurs, Quinte-Curce paraît très renseigné.

Sayfa 33

Eski anlaşmazlıklarını unutan Malloilar- Oxydrakai'ler ve diğerleri yabancılara beraber kafa tutmak için hazırlığa giriştiler; fakat büyük savaşçı Aleksandre onların beraberliklerinin önüne geçti. Bir Malloi birliği olan Malloilar, öldürücü baskınlardan ve Tanrının kırlarında buluşmadan sonra bunun hakkından geldiler. Bu olaydan haberdar olan Oxydrakai'ler silâhlarının talihini sınadılar. Eğer gayet basit bir şekilde ifade edersek Aleksandre parcere subjectis metodunu uyguladı: Kendisine 300 binici, evcilleştirilmiş aslan ve kaplanlar, kertenkele derileri, 100 talent kaplumbağa kabuğu, pamuk, ferrum candidum, 4 120 atın çektiği 1.030 savaş arabası sunan, altın ve lâl renginde kıyafetler giymiş, uzun boylu Oxydrake'lerin şeflerini iyi şekilde karşıladı. Burada diğer yerlerde olduğu gibi Quinte-Curce'nin çok bilgili olduğu görülüyor.

Sayfa :35

« A peine rentré en Perse, Alexandre a beau précipiter par ses excès sa mort prématurée(323), il n'en a pas moins failli survivre à ses éphémères conquêtes indiennes. Ce n'était pas faute de les avoir habilement organisées en vue de l'avenir. Dans le Penjab, il avait employé le système du protectorat. les princes feudataires, tout à fait pareils à ceux que connaît encore l'Inde anglaise, étaient naturellement ses fidèles Ambi et Puru. Dans la vallée inférieure de l'Indus, il eut recours à l'administration directe, conformément aux précédents persans, et partagea le pays en deux satrapies. Mais le satrape d'amont, Philippos, fut presque aussitôt assassiné par ses mercenaires indiens (324), et Peithon, fils d'Agénor, celui d'aval, dut bientôt évacuer le delta. Déjà les provinces indiennes ne figuraient plus au second partage de l'empire en 321. Un certain Eudêmos ou Eudamos, à la tête d'un contingent thrace, garda bien encore la porte de l'Inde, et, par suite, dut tenir garnison quelque part entre Taxile et Poukelaotis jusqu'en 317. Lui parti, toute trace de l'invasion grecque peut sembler abolie. » (Foucher, *Art du Gandhâra*, II, p. 428.)

§ 4. Ecritures[1]. - Date de Pânini

1. On sait que l'Inde d'Açoka connaît deux écritures : l'écriture *kharoshthî*, qui va de droite à gauche, et qui est confinée au Nord-Ouest ; l'écriture *brâhmî*, qui va de gauche à droite, dont dérivent tous les alphabets modernes. (Voir t. III, p. 94[2].)

a. Le nom de kharoshthî, « lèvre d'âne », qu'il

Sayfa :36

faut peut-être corriger en kharoshtri, « âne-chameau », est emprunté à la liste des noms des écritures que connaissait le futur Bouddha (Lalitavistara).

Sayfa 35

Pers'e tamamen giren Aleksandre zaten erken olacak ölümünü aşırılıklarıyla hızlandırdı (323), bir günlük Hint fetihleri sırasında hayatta kalmayı ihmal etmedi. Gelecek için onları ustalıkla hazırlamak hata olmazdı. Penjab'ta, Aleksandre protektora sistemini uyguladı: Ingiliz Hindistanı'nın tanıdığı tımar sahibi prensler doğal olarak onun yandaşları olan Ambi ve Puru idi. Indus'ün aşağı vadisinde, doğrudan yönetime başvurdu ve ülkeyi iki yönetim bölgesine ayırdı. Fakat yukarıdaki vali Philippos kısa zaman sonra Hintli paralı askerleri tarafından öldürüldü (324) ve Agenor'un oğlu Peithon hemen bölgeyi ele geçirdi. Hint eyaletleri 321 yılında imparatorluğun ikinci bölümünde yer almıyordu artık. Eudemos ya da Eudamos Hindistan'ın kapısını koruma altına aldı ve ardından 317 yılına kadar garnizonu Taxile ile Peukelaotis arasında bir yerlerde tuttu. Bundan sonra da tüm Yunan istilâ çizgisi ortadan kalktı." (Foucher, Gandhara Sanatı, II, sayfa 428.)

4. Yazılar. 1. – Panini Tarihi

1. Aşoka Hindistanı'nın iki tür yazı tanıdığını biliyoruz: Kharoshihi yazısı sağdan sola doğru yazılıyordu ve kuzeybatı'da kullanılıyordu; Brahmi yazısı, soldan sağa doğru yazılıyordu, tum modern alfabeler bu yazıdan türemişti. (bakınız t. III, sayfa 94. 2)

a. **Belki de Kharoshtri "eşek- deve"** (sayfa 36) olarak duzeltilmesı gerekebilen "eşek dudağı" Kharoshthı ısmı gelecek Buda (Lalıtavıstaraı tarafından tanınan yazı ısımlerı lıstesıne gırmıştır

Sayfa :36

Une inscription de langue et d'écriture araméenne (commencement du IVe, IVe ou Ve siècle, Barnett, Marshall) a été découverte à Taxila. Le sens en reste obscur : commémoration de l'érection d'un palais, note relative à la rupture d'un contrat ? Mais le document prouve l'emploi, à haute époque, de l'écriture et de la langue en lesquelles il est rédigé. Plusieurs pensent que cette écriture avait gagné l'Extrême-Orient avant les Achéménides mêmes; le cunéiforme n'eut pas cette fortune. La Kharoshthî n'est qu'une adaptation vocalisante de l'écriture sémitique.

Sayfa 36

Arameen (IV. yüzyılın başlangıcı, IV. veya V. yüzyıl, Barnett, Marchall) yazısı ve diline ait bir el yazması Taxila'da bulundu. Burada anlam karanlıkta kalıyor: Bir sarayın dikilmesinin anma töreni, bir sözleşmenin bozulmasının göreceli haberi mi? Fakat yazdığı belge, yazının ve dilin kullanıldığını kanıtlıyor. Bir çoğu bu yazının Aşemenidler'den bile önce Uzak Doğu'da kullanıldığını düşünüyor; çivi yazısı ise bu kadar şanslı değildi. Kharoshthi sadece Sami yazısının ünlü harflerinin kullanıldığı bir adaptasyondan başka bir şey değildir.

Sayfa :37

2. Le problème de la date de Pânini (Winternitz, *Geschichte*, 383 et suiv.), le célèbre grammairien originaire de Çalâtura, près d'Attok, mais qui avait émigré à l'Est et qu'il faudrait ranger parmi les maîtres orientaux (Franke', est important pour l'histoire linguistique et l'histoire tout court.

Sayfa 37

2. Atlok yakınlarındaki Çalatura kökenli olan fakat doğuya göç eden **batılı (Franke) efendiler arasında** sayılması gereken **ünlü dil bilimci Panini** (Winternitz, Geschichte, 383 ve devamı)'nin tarih so-runu kısa tarih ve dil bilimi tarihi açısından büyük önem atfeder

Sayfa :38

« La conclusion s'impose, semble-t-il, (disait Barth, IV, 377, 1897) que Pânini, ou du moins son

Sayfa :39

œuvre, telle que nous l'avons, est, non du IVe siècle au plus tard, mais, comme Weber l'a dit depuis longtemps, du IIIe au plus tôt, d'une époque où le grec s'écrivait dans l'Inde et où ce terme, créé exprès, avait eu le temps de se répandre et d'acquérir droit de cité. »

Sayfa 38

"Varılan sonuç gösteriyor ki (Barth'ın dediği üzere, IV, 377, 1897) **Panini** ya da en azından eseri (sayfa 39) **IV. yüzyıldan** daha eski dönemlere değil, **Weber'in uzun süreden beri dediği üzere III. yüzyıldan daha öncelere, Yunanca'nın Hindistan'da yazıldığı ve bu terimin yayılıp benimsenme zamanına sahip olduğu bir çağa aittir."**

Sayfa :40

L'écriture du Penjab fut, d'ancienne date,

Sayfa :41

une écriture araméenne d'où sortit la kharoshthî Yavanânî, au sens d'écriture grecque (attesté par Kâtyâyana), ne peut pas être fort ancien.

Sayfa 40

Penjab yazısı, eski tarihte, (sayfa 41) **bir Aramen yazısıdır, Kharoshthi buradan çıkmıştır. Yunan yazısı anlamında (Katyayana tarafından ispat edilmiştir), Yavanani çok eski olamaz.**

Sayfa :41

D'ailleurs l'accord n'est pas fait sur l'origine précise du mot Yavana yona. L'opinion « orthodoxe » est que Yona est le nom donné par les Perses aux Yoniens-Grecs, nom adopté par l'Inde [La forme *yavana* serait du perse pré-monumental, ou une sanscritisation de *yona*.]

Sayfa 41

Bunun yanında, bağlantı Yavana- yona kelimesinin belirgin kökeni üzerine yapılmamıştır. "Ortodoks" düşüncesine göre Yona, Persler tarafından Yonalı Yunanlılara verilmiş isimdir, Hindistan tarafından benimsenmiştir [yavana kelimesi anıtsal öncesi Pers'ten ya da yana'nın Sanskritleştirilmesinden ortaya çıkmıştır.]

Sayfa :42

Mais Benfey et Kern ont été formels sur l'identification : *yavana* = *yona* = grec, dont on ne peut douter (Voir S. Lévi, *Quid de Graecis..*, 1890; ci dessous, p. 202, 241, 283).
Le Bouddha dit en effet que les Yonas et les Kambojas diffèrent de tous les peuples en ceci que, chez eux, il n'y a que deux classes, que les nobles deviennent esclaves, les esclaves nobles. Même idée dans la grammaire pâninéenne qui explique *yavana* par la racine *yu*, « mêler ». Ce sont des gens qui n'observent pas les lois du repas et du mariage.

Sayfa 42

Fakat Benfey ve Kern, belirleme üzerinde yüzeyseller: yavana= yona= yunan, böylelikle şüphe edemeyiz (bakınız S.Levi, Quid de Graecis..., 1890; hemen aşağıda, sayfa 202,241,283).

Buda der ki Yona'lar ve Kamboja'lar diğer toplumlardan farklılık gösterirler, bunun nedeni de onlarda sadece iki sınıfın bulunması, soyluların köleye, kölelerin soylulara dönüşmesidir. Aynı düşünce, yavana kelimesinin "karışmak" anlamını taşıyan yu kö-

künden geldiğini söyleyen Panini dilbiliminde de mevcuttur. Bunlar yemek ve evlilik kurallarına uymayan kişilerdi.

Sayfa :44

1. L'empereur Firuz Shah (1351-1388) fit transporter à Delhi, sa capitale, d'un village nommé Tobra, dans le district de Sâdho-râ (Amnâlâ), une colonne de quatorze mètres de haut, dorée au faîte, d'où son nom musulman de *minar zarin*, minaret d'or. Les Hindous la nommaient « pilier de Bhîmasena », un des héros du Mahâbhârata. Shams-i Siraj, l'historien, raconte le transfert sur quarante-deux roues et par la rivière Yamunâ. Cette colonne était couverte d'inscriptions.

La langue est un patois sanscrit; l'alphabet, aux mystérieuses origines (brâhmî, ci-dessus p. 57), est l'archétype auquel se réfèrent tous les alphabets de l'Inde.

Sayfa 44

1. İmparator Firuz Şah (1351 1388) on dort metre yukseklikte bir kolon olan dorelı, Musluman adı Mınar Zarın, altın minare olan Sadho râ **(Amnâlâ)**'nın kazasında bulunan **Tobra** diye adlandırılan bir yerleşim yerinde bulunan başkentini **Delhi**'ye taşıdı. Hindular onu Mahabharata'nın kahramanlarından biri olan "Bhımasena'nın sutu-

nu" olarak adlandırıyorlardı. Tarihçi Şemsi Sıraj Yamuna nehri üzerinden ve kırk iki yoldan yapılan bu transferi anlatır. **Bu kolon el yazmalarıyla doluydu.**

Dil Sanskrit ağzıyla yazılmıştı; gizemli köklere (Brâhmî, hemen üstte, sayfa 37.) sahip alfabe tüm Hint alfabelerinin dayandığı ana örnekti.

Sayfa : 48

1. La plus jolie découverte de ces derniers temps est peut-être celle de H. Lüders dans la *Zeitschrift für Indologie und Iranistik*, de 1927, p. 250.

Sayfa 48

1. Bu son zamanların en güzel keşfi, H. Luders'in 1927 tarihli "Zeitschrift für Indologie und Iranistik" (adlı) eserinin 250. sayfasında yer alan keşif olabilir.

Sayfa : 49

L'identification du « roi à l'aspect aimable », Piyadasi, avec l'Açoka des sources bouddhiques et des Purânas, établissait la chronologie. Açoka, en effet, est, d'après la tradition indienne unanime, le

Sayfa :49

effet, est, d'après la tradition indienne unanime le petit-fils et second successeur de Çandragupta « protégé de la lune ». Or Candragupta est visiblement le nom indien que les Grecs ont transcrit Sandrokottos (de la forme prâcrite : Candagutta), Sandrokuptos (de la forme sanscrite) et Androkottos. Nous avons vu (t. III, p. 238) comment il succéda à la dynastie des Nandas.

II. Chronologie.

Candragupta-Sandrokottos est le roi qui conclut un traité avec Séleucus (305-304) et lui donna des éléphants qui firent merveille à Ipsus (301), qui reçut l'ambassadeur Mégasthènes, auteur des Indica « aux membres aussi dispersés que précieux ».

Bindusâra, fils de Candragupta d'après les sources indiennes, est l'Amitrochades des sources grecques; il reçut l'ambassadeur Deïmachos (296). Les sources, muettes sur les conséquences politiques ou commerciales de ces relations, ne contiennent que le récit plaisant du sophiste refusé par le roi grec. (Voir p. 62).

Sayfa 49

"Nazik görünüşlü kral"ın kişiliğinin tanımlanması, Piyadası, Budik kaynaklardaki Aşoka ve Purana'lar kronolojiyi oluşturuyorlar. **Sonuçta, Aşoka, genel Hint geleneğine göre, "ay tarafından korunan"Candragupta'ın selefi ve küçük oğludur. Oysa ki Candragupta, Yunanlıların Sandrokottos (prakrit formda: Candagutta),** Sandrokuptos (sanskritçe formda) ve Androkottos olarak çevirerek kullandıkları Hintçe bir isimdir. Onun Nandaların hükümdarlık sülâlesinin nasıl takipçisi olduğunu gördük (t. III, sayfa 238)

II. Kronoloji

Candragupta- Sandrokottos Seleucus (305-304)ile bir anlaşma imzalayan kraldır ve ona, İpsus'da (301) çok büyük başarılar kazandıran, "önemli oldukları kadar bölünmüş de olan üyelere", Indica'nın yazarı elçi Megasthenes'i karşılayan filler vermiştir.

Hint kaynaklarına göre, Candragupta'nın oğlu Bindusara Yunan kaynaklarına göre Amitrochades'dır, elçi Deimachos'u karşılamıştır (296).

Sayfa :50

1° Les Purânas attribuent à Candragupta 24 années de règne, à Bindusâra, 25, à Açoka, 36. Les Chroniques singhalaises représentent à un détail près la même tradition : Candragupta, 24, Bindusâra, 28, Asoka, 37.

2° Candragupta, en 305-4, conclut un traité avec Séleucus ; d'autre part, en 325-4 (Alexandre), la maison des Nandas regnait encore en Magadha Candragupta a renversé cette maison et s'est assure la suprematie dans l'Inde septentrionale toute entière plusieurs années avant 305.

Sayfa 50

İşte, kabaca üzerinde çalıştığımız veriler:

1. Puranalar, 24 yıl Candragupta, 25 yıl Bindusara, 36 yıl da Aşoka'nın yönetimi altında kalmışlardır. Singhâleli tarihçiler daha gelenekçi bir yaklaşımla bunun şöyle olduğunu söylüyorlar: Candragupta 24 yıl, Bindusara 28 yıl, Aşoka 37 yıl.

2. Candragupta, 305-4 yıllarında Seleucus ile bir anlaşma

yaptı; diğer taraftan, 325-4 yıllarında (Aleksandre) Nandaların soyu hâlâ Magadha'da hüküm sürüyordu. Candragupta bu sülâlenin egemenliğine son verdi ve Kuzey Hindistan'da, 305 yılından önce yıllar boyunca üstünlük sağladı.

Sayfa :50

4° Les Chroniques singhalaises placent le sacre d'Açoka en 218 du Nirvâna, et le Nirvâna en 543 avant notre ère, ce qui donne 325 pour le sacre, date impossible.

Sayfa 50

4. Senghâlezli tarihçiler Aşoka'nın kutsanma töreninin tarihini 218 olarak belirtiyorlar ve Nirvana'yı da 543 yılına koyuyorlar ki bu kutsama töreni için 325 yılını gösterir, bu da doğru olması mümkün bir tarih değildir.

Sayfa :50

D'après Vincent Smith :

322. Candragupta attaque les garnisons macédoniennes (?), puis, partant pour le Magadha, renverse les Nandas.
305. Séleucus franchit l'Indus.
303. Traité Séleucus-Candragupta.
297. Mort de Candragupta.
297-273. Règne de Bindusâra.
273. Avènement d'Açoka.
259. Sacre d'Açoka.
232. Fin d'Açoka.

Sayfa :51

D'après F.-W. Thomas (*Cambridge History*) :

305. Séleucus cède à Candragupta les marches indiennes de l'ancien empire achéménide (Arachosie, Caboul, Gandhera).

297. Mort de Candragupta.

297-274. Règne de Bindusâra.

270. Sacre d'Açoka.

D'après Hultzsch :

320. Date probable de l'avènement de Candragupta (Fleet, *JRAS*, 1906, p. 985), car il faut donner à Candragupta le temps nécessaire pour consolider son pouvoir.

304 été, ou 304-303 hiver. Accord de Séleucus et de Candragupta, car Séleucus arrive en Cappadoce en automne 302.

320-296. Règne de Candragupta, d'après le comput des Chroniques singhalaises et des Purânas.

296-268. Règne de Bindusâra, d'après les Chroniques, ou 296-271 d'après les Purânas.

264. Sacre d'Açoka quatre ans après la mort de son père, d'après les Chroniques.

D'après Jyotirmoy Sen (*IHQ*, 1929, p. 13) :

« Le départ d'Alexandre (sept. 326) marqua le début des

Sayfa :52

entreprises de Candragupta contre le roi de Magadha.

Sayfa 50

Vincent Smith'e göre:

322 Candragupta Makedon garnizonlarını yakalıyor (?); ardından Magadha'ya doğru yola çıkarak Nandaları deviriyor.

305 Seleucus Hindistan'ı aşıyor.

303 Seleucus- Candragupta anlaşması

297 Candragupta'nın ölümü

297- 273 Bindusara'nın iktidarı

273 Aşoka tahta çıkışı

259 Aşoka'nın kutsama ayini

232 Aşoka'nın sonu

[sayfa 51] F.-W. Thomas'a göre (Cambridge History)

305 Seleucus, eski Ahameniş İmparatorluğu'nun Hint eyaletlerini (Arachosie, Caboul, gandhara) Candragupta'ya bıraktı

297 Candragupta'nın ölümü

297-274 Bindusara'nın iktidarı

270 Aşoka'nın kutsama ayini

Hultzsch'ye göre;

320 Candragupta'nın tahta geçişinin olası tarihi (Fleet, JRAS, 1906, sayfa 985, çünkü Candragupta'ya iktidarını sağlamlaştırması için gerekli zamanı vermek gerekir

304 yazı, ya da 304-303 kışı. Seleucus ve Candragupta arasında yapılan anlaşmanın tarihi çünkü Seleucus Kapadokya'ya 302 yılının son baharında geliyor.

320-296 Candragupta'nın iktidarı. Puranalara ve senghâlezli kroniklerin saptadıkları takvime göre

296-268 Bindusara'nın iktidarı, kroniklere göre; ya da 296-271 Puranalara göre.

264 Babasının ölümünden dört yıl sonra Aşoka'nın kutsama ayini, kroniklere göre.

Sayfa :52

III. Le nom de Maurya.

L'opinion orthodoxe est que la dynastie Maurya tire son nom d'une certaine Murâ, une des femmes du roi Nanda de Magadha, mère de Candragupta. Celui-ci, en détrônant un Nanda, detrôna son frère, cousin ou oncle. Certaines sources font de Candragupta un homme de basse caste (Çûdra).

Sayfa 52

III. Maurya'nın ismi

Ortodoks inanışına göre, Maurya Hanedanlık Sülâlesi ismini herhangi bir Mura'dan, Candragupta'nın annesi olan, kral Nanda de Magadh'nın kadınlarından birinden almıştır. Bu, bir Nanda'yı tahtan indirerek kardeşini, kuzenini ya da amcasını tahtından etmiştir. Bazı kaynaklara göre, Candragupta alt sınıftan bir adamdı.

Sayfa :52

Le nom Maurya rappelle celui du paon, *mayûra*, *mora*, et le paon, comme on voit dans Marshall (*Guide to Sânchi*, p. 62), figure dans les sculptures comme emblème de la dynastie : il permet d'identifier Açoka sur les reliefs.

Sayfa 52

Marchall (Guide to Sanchi, sayfa 62) 'da gördüğümüz gibi, Paon, Mayura, Mora ve Paon isimlerini hatırlatan Maurya ismi, Hanedanlık Sülâlesi'nin amblemi olarak heykellerde görülüyor: Bu kalıntılar da Aşoka'nın kimliğini saptamamızı sağlıyor.

Sayfa :55

Candragupta, brouillé avec son maître et parent le roi Nanda de Magadha, voyagea dans l'Est. Il fut en contact avec Alexandre. Aussitôt le conquerant disparu dans les déserts, il organise la révolte contre les Grecs, attaque leurs garnisons, devient maître du Penjab, soit par ses seules forces soit avec l'aide de Porus. « Après la mort d'Alexandre,

Sayfa :56

l'Inde secoua le joug ... Le chef de la révolte fut Sandrocottos, »

Sayfa 55

Efendisiyle kanşan ve Magadha kralı Nanda'nın akrabası olan Candragupta, doğuya doğru gitti. Aleksandre ile ilişkiye geçti. Kısa zaman sonra çöllerde kaybolan fatih Yunanlılara karşı isyan düzenledi, garnizonlarını yakaladı, ister kendi güçleriyle ister Porus'un yardımıyla olsun Penjab'ın efendisi oldu. "Aleksandre'nın ölümünden sonra, [sayfa 56] Hindistan tutsaklık zincirlerini kırdı... İsyanın başını Sandrocottos çekiyordu."

Sayfa :57

Le seul point qui paraisse acquis, c'est que Candragupta le Maurya, peut-être représentant d'un clan féodal, renversa son cousin Nanda, souverain lui-même plus ou moins illégitime.

Sayfa 57

Sonradan kazanılmış gibi görünen tek husus, feodal bir klanın temsilcisi olabilecek olan Candragupta ile Maurya'nın kuzeni Nanda'yı devirerek kendi başına, ondan daha az ya da daha çok gayri meşru bir hükümdar olmasıdır.

Sayfa :57

3. Je ne partage donc pas le sentiment de Lassen (*Alterthumskunde*, 2e éd., 205-222) et de F.-W. Thomas (*Cambridge History*, p 469-471) sur le parti que la «sobre histoire» peut tirer de toutes ces données. Accordons que, à l'époque d'Alexandre dans l'Inde, Candragupta n'avait pas encore substitué sa ferme main à celle de Agrammes = Xandrames (lire Nandros) = Dhana Nanda, le dernier Nanda. C'est là **tout ce que nous savons.**

Sayfa :58

Quelque vingt ans plus tard, jadis en 304-303 (Bouché-Leclercq, *Seleucides*), aujourd'hui en 305-304, Séleucus avait reconquis la haute Asie et la Bactriane, pénètre dans l'Inde par Caboul, atteint et franchi l'Indus. Ceci prouve, semble-t-il, que les Gréco-Perses étaient restés, depuis Alexandre, maîtres des passes et peut-être du Gandhâra. A l'arrivée d'Alexandre, l'Indus servait de frontière (Strabon); les choses étaient restées en état.

Derrière l'Indus, Candragupta, en armes, l'attendait. L'histoire se tait sur la bataille, que les critiques sont d'accord pour considérer comme peu vraisemblable, et sur les palabres des deux ennemis. Elle est plus circonstanciée sur le traité qu'ils conclurent. Traité inégal, dit-on. Candragupta donnait à Séleucus cinq cents éléphants. Mais Seleucus aurait

Sayfa :58

abandonné, non seulement la Gandharitis (« Peut-être fut-elle à ce moment rattachée à Taxila », Foucher), mais encore les satrapies d'Arachosie (Kandahar), des Paroinisades (Caboul), une partie de l'Arya (Herat) et de la Gédrosie (Beluchistan). (D'après V. Smith qui paraît un peu trop informé; voir *Cambridge History*, p. 472.)

Les deux souverains se lièrent par *kêdos* (Appien) ou *epigamia* (Strabon), et s'entendirent sans doute sur les relations commerciales des deux empires, via Kaboul, Bactres et les portes Caspiennes.

L'intimité des maisons de Patna-Palibothra et de l'Oronte fut assurée par Mégasthènes et d'autres ambassadeurs; elle se prolongea sous les règnes de Bindusâra et d'Açoka. Il n'est pas imprudent de penser que, non seulement les souverains grecs de Syrie-Médie, mais encore celui d'Egypte, probablement ceux d'Asie-Mineure et d'Europe, entretinrent

Sayfa :59

des relations suivies avec les Mauryas (*Cambridge History*, p. 433[1].)

Sayfa 57

3 Böylelikle Lassen'in (Allerlhumskunde, 2. basım, 205-222) ve F.-W. Thomas'ın (Cambridge History, sayfa 469-471) "yalın tarih"in bütün bu verilerden çıkarabileceği bölüm üzerine düşündüklerine katılmıyorum. **Şunda görüş birliğine varalım ki Hindistan'da, Aleksandre'ın döneminde, Candragupta henüz kararlı elini Agrammes= Xandrames (Nandros'u okuyunuz) = Dhana Nanda, son**

Nanda'nın yerine koymamıştı. İşte bütün bildiklerimiz bunlardan ibaret.

(sayfa 58-59)

Aşağı yukarı yirmi yıl sonra, vaktiyle 304-304 yıllarında, olduğu sanılan (Bouché-Ledercq,Séleveides) bugün ise 305-304 yıllarında olduğu kesinleşen tarihte, Séleucus yüksek kademeyi fethetti. Caboul tarafından Hindistan sınırlarına dahil edilen Asya ve Bactriane Indus'a ulaştı ve buranın sınırlarını zamanından itibaren Yunan-Persler küçük boğazların ve belki de Gandhara'nın efendileri olarak kaldılar. Alexandre'ın iktidara gelişiyle, Indus sınırlarını dağıttı (Strabon); olaylar olduğu gibi seyrine devam etti.

Indus'un arkasında, Candragupta, silâhlı şekilde, onu bekliyordu. Bu hikâye çatışmayla son buldu, eleştiriler iki düşman üzerine söylenen palavraların olabilirliği hakkında hemfikirlerdi. Tamamladıkları yol üzerinde daha ayrıntılı düşünüyordu. Buna düzensiz bir yolda denebilir. Candragupta Séleucus'a beş yüz fil verdi. Fakat Séleucus kararından vazgeçecekti, sadece Gandharitis'den değil ("belki o sırada Taxila'ya yeniden bağlanmıştı", Foucher), fakat aynı zamanda Arachoise (Kandahar) Paromisades (Caboul) satrapileri, Arya'nın (Herat) ve Gedroise (Beluchistan)'nın bir kısmından da (bu konuda fazlasıyla bilgi sahibi olan V. Smith'e göre bakınız Cambridge History, sayfa 472)

İki hükümdar kedos (appien) ya da epigamia (strabon) ile birbirlerine bağlıydılar ve kuşkusuz iki imparatorluğun ticarî ilişkileri, Kaboul, Bactras ve Caspienne kapıları üzerinde anlaşıyorlardı.

Patna Palibothra ve Oronte sülâlelerinin yakınlığı Megasthene'ler ve diğer elçiler tarafından güvence altına alınmıştı; Aşoka ve Bindusara hükümdarlıkları altında varlıklarını devam ettirdiler. Şunu düşünmekte kaçınılmaz ki sadece Suriye-Akdeniz Yunan hükümdarlıkları değil ama aynı zamanda Mısır ve büyük olasılıkla Ön Asya ve Avrupa Yunan hükümdarlıkları da Mauryalarla sürekli ilişkiler içine girmişlerdir. (Cambridge History, sayfa 433 (1))

Sayfa :65

2. Le vrai titre d'Açoka est celui qu'il prend dans l'inscription de Bairât (Bhabra), « Mâgadhe râjâ », « roi Mâgadha », roi du Magadha, roi Palibothros (Strabon), roi de Pâtaliputra.

Nous établissons la géographie de l'empire par le site des inscriptions et par les indications que ces inscriptions contiennent. L'empire comprend :

a. des provinces administrées par le roi lui-même, les pays de l'Est, le Magadha, capitale Pâtaliputra[1], la province de Kauçâmbî notamment. Le roi s'adresse aux préfets ou aux comités de fonctionnaires (mahâmâtras) qui le représentent dans ces provinces.

b. des provinces administrées par des vice-rois, par des Kumâras ou « princes royaux » :

1) le Kalinga (Orissa), capitale Tosalî, acquisition nouvelle;

2) l'Avanti (Mâlva), capitale Ujjayinî;

3) le Nord, Uttarâpatha, c'est-à-dire les régions du Penjab, capitale Takshaçilâ;

4) le Midi : une province méridionale en plein Dékhan, capitale Suvarnagiri, qui peut être Kanaka-

Sayfa :66

giri dans le Nizam (non pas Bihar près de Râjagrha comme Fleet le pensa). Le prince qui règne à Suvarnagiri est qualifié « Aryaputra », « Prince », titre peut-être inférieur à celui de Kumâra.

Sayfa 65

2. Aşoka gerçek unvanını, Bairat (Bhabra) yazıtında "Magadhe raja", "Kral Magadha", Magadha kralı,Kral Palibothros (Strabon)

Pataliputra kralı olarak almıştır.

Imparatorluğun yerini, yazıtların bulunduğu bölgelerden ve bu yazıtlarda yer alan tasvirlerden anlayabiliyoruz. Imparatorluk şunları kapsıyordu:

a Kral'ın kendisi tarafından yönetilen eyaletler, **doğu ülkeleri Magadha,başkent Pataliputra,özellikle de Kavçambi eyaleti.** Kral,bu eyaletlerde kendisini temsil eden memur komitelerine (Mahamatralar) ya da valilere başvuruyordu.

b.Genel valiler,kamuralar ya da "kraliyet prensleri"tarafından yönetilen eyaletler:

1.Kalinga (Orissa), başkent Tosali, yeni ele geçirilen yerler;

2.Avanti (Malva), başkent ujjayini;

3.Kuzey, Ultrapatha yani Penjab bölgeleri, başkent Takahaçila;

4.Güney; Dekhan'ı, başkent Suvarnagiri, ki burası nizamda Kanakagiri olarak geçiyor olabilir, (sayfa 66) **(Burası Fleet'in düşündüğü gibi rajagrha yakınlarındaki Bihar bölgesi değil) kapsayan bir güney eyaletidir. Suvarnaçiri'yi yöneten prens "aryaputra", "prens" olarak adlandırıldı,bu unvan kumara unvanından daha düşük seviyede olabilir.**

Sayfa :66

L'edit troisième a une liste de huit noms, Yonas et Kambojas Nâbhakas et Nâbhapanktı (Himâlaya), Bhojas et Pitinikas, Andhras et Pârındas : ces derniers occupent le delta de la Godâvarî et de la Kistna (pays telugu). On a placé les Bhojas au Kaçmîr et sur la côte du Konkan.

Sayfa 66

Üçüncü ferman, Yonas ve Kambojes, Nabhakas ve Nabhapankti (Himalaya), Bhojas ve Pitinikas, Anthras ve Parindas isimlerinden oluşan sekiz isimlik bir listeye sahiptir. Sonuncu isimler

Godavari ve kistna (telugu ülkesi) deltasını kapsar. Bhaja'lar Kaçmir ve konkan kıyısı üzerinde yerleştirilmiştir.

Sayfa :72

L'empire Maurya était un Etat très vaste, comme l'Inde n'en vit plus avant les Mongols, cependant unifié ; aux jours de sa splendeur, une machine solide d'un fonctionnement harmonieux.

Le génie hindou, que nous considérons souvent comme essentiellement mystique et fantaisiste, révéla, dans tous les domaines de la vie sociale, politique, économique, d'incontestables dons d'organisation. On est frappé des mesures sagaces qui conspirent à la commodité du commerce, qui assurent la sécurité des villes contre les bandits ou l'incendie, la police, l'hygiène, la stabilité des prix. Dignes de remarque la division du travail et la hiérarchie, soit dans le gouvernement central, soit dans les préfectures, et encore le souci de respecter les autonomies locales : les préfets des Mauryas sont surtout des éphores. Vu d'ensemble, l'empire était sans doute du type de l'empire mongol, un organisme fiscal qui rend bien grâce à l'aménagement économique, routes, octrois, irrigations, défrichement; grâce à la naturelle

Sayfa :73

soumission du cultivateur, grâce au zèle des fonctionnaires qu'excite, moteur du système, le roi.

Sayfa 72-73

Maurya İmparatorluğu çok geniş topraklara yayılmış bir devletti. Hindistan, Mongollardan önce böyle bir durum yaşamamışlar,fakat bunun yanında görkemli yıllarında, uyumlu bir çalışmanın sonucu olarak sağlam bir makine gibi bir bütün halini almışlardır.

Çoğunlukla, temelde mistik ve özençli olarak tanımladığımız Hindu yeteneği, sosyal, politik, ekonomik hayatın tüm alanlarında kuşku götürmez organizasyon yetenekleri ortaya çıkarmıştır. Şehirleri haydutlar ya da yangına karşı koruyacak güvenlik önemlerini sağlayan, ticari elverişliliği elbirliğiyle hazırlayan öngörülü önlemler, polis, hijyen, fiyatların durağanlığı karşısında çok şaşırdık. İş bölümüne ve hiyerarşiye, hem merkezi yönetimde hem de eyaletlerde ve bunun yanında bölgesel özerkliklere saygı göstermeye verilen özene dikkat çekmek gerekir: Maryaların, eyaletlerin özellikle Ephorelarda bütününe bakıldığında,imparatorluk hiç kuşkusuz Mongol imparatorluklarıyla aynı şekildeydi. Tarım alanlarının açılmasının, sulamanın, giriş vergisinin, yolların, ekonominin düzenlemesini sağlayan vergiye dayalı bir düzendi; bu da [sayfa 73] çiftçinin doğal itaati, memurların büyük gayreti sistemin işleyişi kral sayesinde gerçekleşiyordu.

Sayfa :73

Le roi, dans un certain sens, est souverain absolu : il doit respecter et respecte toujours les us et coutumes, les lois des castes et des clans, le Dharma; mais il est le maître.

Sayfa 73

Bir bakıma, kral mutlak hükümdardı. Her zaman örf ve âdetlere, klanların ve kastların kanunlarına, Dharma'ya saygı gösteriyordu ve göstermek zorundaydı; ama efendi de oydu.

Sayfa :74

Mais l'empire Maurya est paternel.

Un des points notables est « l'accessibilité du souverain » et son activité. Mégasthènes : « Il est occupé tout le jour, et le travail des quatre masseurs attachés à sa personne n'interrompt pas ses audiences », confirme l'*Arthaçâstra* : « Les solliciteurs ne doivent pas attendre à sa porte, car quand le roi se fait inaccessible à ses sujets et confie sa tâche à des officiers, il n'y a que confusion, dissatisfaction. Il doit personnellement s'occuper des brâhmanes, des religieux, du bétail, des mineurs, des vieillards, des femmes... Tout cas urgent doit être immédiatement examiné. » Plus probants encore le témoignage d'Açoka et les instructions qu'il donne à ses lieutenants provinciaux.

L'empire Maurya était vraiment un empire, fortement centralisé, avec des tendances étatistes marquées : tel il apparaît à Mégasthènes. Mais un empire, c'est-à-dire, sous l'hégémonie incontestée du roi de Patna, maître héréditaire du royaume de Magadha, une multitude d'états, de royaumes, clans, villes libres; et, dans chaque état, des villages ayant une vie autonome, des seigneurs partageant avec le souverain les revenus d'un village, des villes où des corporations nombreuses s'associent au gouvernement. Sur cette « féodalité » — terme impropre, mieux vaudrait parler du jâgîr de l'époque musulmane — le monarque a jeté un filet de fonctionnaires : vice-rois, chargés d'affaires, hauts-

Sayfa :75

commissaires, « tel Lord Cromer l'Egyptien », dit Raychauduri. Dans les bonnes périodes, les choses marchent bien, *smoothly*.

Qu'au début du IIIe siècle avant notre ère, l'Inde maurienne fut agencée de la sorte, avec cette perfection théorique et de tels résultats concrets : route traversant l'Inde du Penjab à Patna, réservoirs organisés dans le Kâthyâvâr, armée nombreuse mobilisée jusqu'à l'Indus, ceci prouve la longue histoire de la civilisation, richesse et bureaucratie, de l'Inde préhistorique. Les Mauryas avaient hérité, avec une science politique très sûre, de moyens matériels puissants et souples.

Quand Açoka prit possession du pouvoir, on avait pensé à tout.

La seule occupation ou préoccupation du roi sera d'encourager la piété, de développer les ordres religieux, de prêcher les bonnes œuvres, de recommander à ses sujets et à ses voisins, qui sont ses enfants, la pratique des vertus qui conduisent au ciel. Si bien avaient été résolus avant lui tous les problèmes d'ordre mondain.

III. L'Inde politique.

L'histoire de l'Inde présente des alternatives de concentration et d'émiettement. L'Inde est naturellement émiettée : « C'est la loi de son histoire que la périodique reconstruction et désintégration de ses empires, et il n'est pas encore d'exemple qu'aucun d'eux ait duré plus de trois cents ans ». (Foucher, *Gandhâra*, II, p. 576.)

Sayfa 74

Fakat Maurya İmparatorluğu baba tarafındandı

Dikkate değer noktalardan biri "hükümdarların erişebilirliği" ve onun aktivitesiydi. Megasthenes şöyle der; "O bütün gün meşguldür ve durmadan kendisine masaj yapan dört masör bile onun dikkatini dağıtamaz", Arthacaste bunu doğrular; "Ondan iş ve lütuf dileyenler kapısında beklememelidirler. Çünkü kral bu konularla ilgilenmediği ve bunları görevlilere naklettiği zaman, ortaya karışıklıktan, tatminsizlikten başka bir şey çıkmaz. Onun, Brahmanlarla, din görevlileriyle, hayvanlarla, maden işçileriyle, yaşlılarla, kadınlarla kişisel olarak ilgilenmesi gerekir... Tüm acil durumlar en kısa zamanda incelenmeye alınmalıdır."Aşoka'nın tanıklığı ve ileriki dönemlerde yerini alanlara bıraktığı yazıtlar bunu daha iyi ispatlıyor. Maurya İmparatorluğu, gerçekten, devletçi eğilimle, iyi şekilde merkezileşmiş bir imparatorluktu; tıpkı Megasthene de olduğu gibi. Fakat bir imparatorluğun, yani Patna kralının, Magadha krallığını miras alan kişi olarak kabul edilmiş hegemonyası, bir çok devlet, krallık, klan ve serbest şehrin altında ve her devlette, her kasabanın kendine özerk bir yaşantısı vardı. Senyörler, bir kasabanın, sayısız loncanın hükümete bağlı olduğu şehirlerin gelirlerini hükümdarlarla paylaşıyorlardı. Bu "feodalite" üzerinde-yerinde kullanılmamış bir terim, Müslüman devrinin "jagir" inden bahsetmek daha yerinde olur- hükümdar bir memur grubu oluşturdu: Genel vali, genel sorumlu, (sayfa 75) yüksek komiserler, Raychauduri'nin dediği üzere "Lord-Mısır Cromer'i" gibi. İyi dönemlerde, işler yolunda gidiyordu.

İ.Ö. 3. yüzyılın başlarında, Maurya Hindistan'ı, bu teorik yetkinlik ve şu somut sonuçlarla kuruldu: Penjab'tan Patna'ya kadar Hindistan'ı geçen yol, Kathyavar'da düzenlenen rezervuarlar, İndus'a kadar hareketlenen sayısız ordu, bu da tarih öncesi Hindistan'ı, bürokrasi, zenginlik ve medeniyetin tarihi dilini gözler önü-

ne seriyor. Mauryalar, politik bir bilimle, etkili ve çevik araçların mirasçılarıdır.

Aşoka iktidarı ele geçirince, her şey düşünüldü.

Kralın tek uğraşısı ya da kaygısı, dindarlığı cesaretlendirmek, dini kuralları geliştirmek, iyi eserleri yaymak, komşularına ve çevresindekilere tavsiyelerde bulunmak, ki bunlar çocuklarıydı ve gökyüzüne yükselten erdemlerin yerine getirilmesiydi. Tabi ki dünya düzenine ait bütün sorunları kendisinden önce çözümlenmişti.

III. Politik Hindistan

Hindistan tarihi, tek yönetim altında toplama ya da yönetimi ufak bölümlere bölme seçeneklerini sunar. "İmparatorların periyodik olarak yeniden yapılanması ve bölünmesi onun tarihinin bir kuralıdır ve bunlardan hiç biri üç yüz yıldan fazla sürmemiştir." (Foucher, Gandhara, II, sayfa 576).

Sayfa :77

L'Inde, dans l'ensemble, n'est pas très intéressée au sort des dynasties impériales; la vie est demeurée, sous l'empire, ce qu'elle était aux périodes d'émiettement; alourdie sans doute par les charges impériales, elle est sans doute plus sûre : les routes sont mieux entretenues, les digues sont souvent réparées, les hôtelleries et les magasins sont multipliés, la paix règne qui est un grand bien. Cependant les clans militaires, comme les dynasties locales, préfèrent l'émiettement « féodal » au régime de la paix Maurya.

Sayfa 77

Hindistan'ın, bütününde, sömürgeci hanedanlıklarla çok da ilgisi yoktu; imparatorluğun egemenliği altında, parçalanma dönemlerinde, hayat düzene girdi; ama kuşkusuz sömürgeci davranışlar yüzünden hayat ağırlaşmıştır: Yolların bakımı daha iyi sağlandı, engeller büyük çoğunlukla bertaraf edildi, dükkan ve otellerin sayısı arttı, barış hüküm sürdü. Bunun yanında, askeri klanlar, tıpkı bölgesel hanedanlıklar gibi, "feodal" bölünmeyi Maurya barışının rejimine tercih ettiler.

Sayfa 81

II. *Vie d'Açoka, sa chronologie, sa famille.*

a). Les seuls documents sûrs que nous possedions sur la vie et le règne d'Açoka sont les édits. Explicites en ce qui concerne son activité gouvernementale et religieuse, les édits ne signalent qu'un seul fait important d'ordre politique : la conquête, sanglante, du Kalinga, qui fut l'occasion de la conversion du roi au bouddhisme et lui donna la plus noble idée de ses devoirs royaux. Les édits nous apprennent qu'Açoka devint *upâsaka*, bouddhiste laïc, fit des pèlerinages, édifia et réédifia des Stûpas. Rien de plus.

Sayfa 81

II Aşoka'nın hayatı, kronolojisi, ailesi

a) Aşoka'nın hukumdarlığı ve hayatı uzerine elimizdeki tek belgeler fermanlardır. Onun dini ve yonetici faaliyetlerini açıklayan fermanlar, siyasi duzenle ilgili olarak tek bir onemli noktanın altını çı-

zer kralın budizme dönmesi fırsatını yaratan ve ona kraliyet görevlerinin en asil fikrini veren Kalinga zaferi. Fermanlar, bize Aşoka'nın upasaka, laik budist, hac yolculukları yapmış, Stupaları yapan ve yeniden kuran bir şahsiyet haline dönüştüğünü anlatır, bundan daha fazlasını değil.

Sayfa :81

1. Il est très probable qu'Açoka, avant de succéder à son père comme roi de Patna, fut vice-roi d'Ujjayinî (ou peut-être de Taxila?).

Sayfa 81

Şu da mümkündür ki Aşoka, Patna kralı olarak babasının yerini almadan önce Ujjayini'nin genel valisiydi(ya da belki de Taxila'nın?).

Sayfa :82

4. Açoka fut un « bouddiste laïc », mais jamais un moine. Les inscriptions confirment la légende quant à ses pèlerinages, quant à ses fondations pieuses.

Sayfa 82

4. **Aşoka laik bir budistti, fakat asla bir keşiş değildi.** Hac ziyaretlerine, dini kuruluşlara gore yazıtlar efsaneyi doğruluyor

Sayfa :82

b). La chronologie n'est pas fixée avec une précision absolue.

1. D'après V. Smith :
   297-273. Règne de Bindusâra.
   273-232 (272-231). Règne d'Açoka.
   269. Sacre.
   261. Conquête du Kalinga.
   257-256. Publication des édits sur roc.
   249. Pèlerinages.
   242. Publication des édits sur piliers.
   240. Entrée d'Açoka dans l'ordre des moines mendiants.
   232-231. Mort d'Açoka.
2. D'après F.-W. Thomas (toutes les dates : *at latest*) :
   274 au plus tard. Avènement d'Açoka.
   270. Sacre.
   262. Conquête du Kalinga et adhésion au bouddhisme.
   260. Entrée dans l'Ordre et commencement de l'activité religieuse.
   259. Premiers édits (Sahasrâm-Rûpnath-Bairât-Brahmagiri).
   258-257. Les quatorze édits et inscriptions de Barâbar (caves données aux Ajîvikas).
   256. Pèlerinage à Kapilavastu.
   253 (?). Concile de Pâtaliputra.
   250. Second pèlerinage à Kapilavastu.

Sayfa :83

243-242. Les édits sur piliers.
237-236. Mort d'Açoka (à supposer qu'il régna 36 ou 37 ans comme le veulent les Purânas et sources singhalaises).

3. D'après Hultzsch:

296-268. Règne de Bindusâra, d'après les sources singhalaises; 296-271, d'après les Purânas.
264. Sacre d'Açoka. L'édit treizième est daté 12-13 ans après le sacre: cet édit nomme cinq rois grecs qui étaient vivants en 250; l'édit peut donc être 252-251, ce qui met le sacre en 264. C'est le chiffre que donne le comput des Chroniques si on accepte 320 pour l'avènement de Candragupta (événement qui se place entre 323 et 317).
256. Huit ans du sacre, conquête du Kalinga (édit 13).
254. Dix ans du sacre, pèlerinage de Bodh-gayâ (édit 8).
252. Douze ans du sacre : a) ordre aux officiers de visiter leurs districts tous les cinq ans (3e édit); b) inauguration des spectacles religieux (voir p. 109) (5e édit); c) publication des édits (4e édit); d) don des caves aux Ajîvikas.
251. Treize ans du sacre, création des « superintendants du Dharma ».
250. Quatorze ans du sacre, agrandissement du Stûpa de Konâgamana.
245. Dix-neuf ans du sacre, pèlerinage à Kapilavastu et au Stûpa de Konâgamana.
238. Vingt-six ans du sacre, inscriptions sur piliers 1, 4, 5, 6.
237. Vingt-sept ans du sacre, 7e inscription sur piliers.

Sayfa 82

b.) Kronoloji kesin bir açıklıkla sınırlandırılmıştır.

1. V. Smith'e göre:

297-273 Bindusara'nın egemenliği

273-232 (272-231) Aşoka'nın egemenliği

269 Kutsama ayini

261 Kalinga fethi

257-256 Kayalar üzerine fermanlar yazılması

249 Hac ziyaretleri

242 Yapıların ayakları üzerine fermanların yazılması

240 Aşoka'nın dilenci keşişlerin emrine girmesi

232-231 Aşoka'nın ölümü

2. F.-W. Thomas'a göre (bütün tarihler: at latest):

274 daha sonra. Aşoka'nın tahta çıkışı

270 Kutsama ayini

262 Kalinga'nın fethi ve budizmin benimsenmesi

260 Birlik'e giriş ve dini aktivitelere başlama

259 İlk fermanlar (Sahasram- Rupnath- Bairat- Brahmagiri)

258-257 On dört ferman ve Barabar'ın (Ajivakalara verilmiş olan mahzen) el yazmaları.

256 Kapılavastu'ya hac ziyareti

253 (?) Pataliputra konsili

250 Kapilavastu'ya ikinci hac ziyareti

(sayfa 83)

243-242 Yapı direkleri üzerine fermanların yazılması

237-236 Aşoka'nın ölümü (Puranaların isteği üzerine senghâlez kaynaklarına göre 36 ya da 37 yıl iktidarda kaldığı sanılıyor.)

3. Hultsch'a göre:

296-268 Bindusara'nın egemenliği, senghâlez kaynaklarına göre; Puranalara göre 296-271

264 Aşoka'nın kutsama ayini On üçüncü ferman kutsama tö-

reninden 12-13 yıl sonra yazılmıştır: Bu ferman 250 yılında yaşayan beş Yunan kralından söz eder; bu nedenle fermanın 252-251 yıllarına ait olduğu söylenebilir, bu da kutsama ayininin tarihini 264 olarak gösterir. Candragupta'nın tahta geçiş yılını 320 yılı olarak kabul edersek Kronik'lerin takvim hesapları bize bu tarihi verir. (323 ve 317 yılları arasında gerçekleşmiş olay).

256 Kutsama ayininin sekizinci yılı, Kalinga fethi (ferman 13).

254 Kutsama ayininin onuncu yılı, Bodh- gaya'ya hac ziyareti (ferman 8).

252 Kutsama ayinini on ikinci yılı: a.) subaylara her beş yılda bir kendi kâzâlarını ziyaret etme emri veriliyor(ferman 3); b.) dini gösterilerin başlangıcı (bakınız sayfa 109) (ferman 5); c.) Fermanların yayımlanması (ferman 4); d.) Ajivikalardaki mahzenlerin bağışı.

251 Kutsama ayininin on üçüncü yılı, "Dharma'nın idari memurları"nın oluşturulması.

250 Kutsama ayininin on dördüncü yılı, Stupa de Konagamana'nın büyütülmesi.

245 Kutsama ayininin on dokuzuncu yılı, Kapilavastu ve Stupa de Konagamana'ya hac ziyareti.

238 Kutsama ayininin yirmi sekizinci yılı, 1, 4, 5, 6 yapı ayakları üzerine el yazmalarının yazılması.

237 Kutsama ayininin yirmi yedinci yılı, yapı ayakları üzerine 7. el yazmasının yazılması.

Sayfa :84

D'après Hultzsch : Antiochus est Antiochus II (251-246); Alexandre n'est pas Alexandre d'Epire (272-258), mais Alexandre de Corynthe (252-244) On peut donc suivre la chronologie singhalaise, 24 ans pour Candragupta, 28 ans pour Bindusâra; Candragupta, 320-296, Bindusâra, 296-268, Açoka

Sayfa :84

règne en 268, Açoka est oint en 264

Les édits du groupe Sahasrâm, si importants pour l'histoire religieuse d'Açoka, ne sont pas comme d'autres datés en années du sacre. F.-W. Thomas les place en 259. Hultzsch pense aussi que, contrairement à l'ancienne opinion des historiens, ces édits sont les premiers de tous, et apporte sur ce point des remarques démonstratives. On aurait :

255 1/2. Açoka devient un bouddhiste laïc.

254. Un an et demi après, il visite la communauté [d'autres traduisent : « il est ordonné moine »].

253 Il commence une pérégrination.

253/2. Deux cent cinquante six nuits plus tard, il dicte les édits en question.

Sayfa 84

Hultzsch'ye göre: Antiochus, Antiochus II ile aynı kişiydi (251-246); Aleksandre Epire'in Aleksandre'ı değil (272-258), ama Corynthe (252-244)'in Aleksander'ı idi. O hâlde senghâlez kronolojisini izleyebiliriz: Candragupta için 24 yıl, Bindusara için 28 yıl; Candragupta 320-296, Bindusara 296-268, Aşoka'da 268 yılından sonra hüküm sürdü, Aşoka 264 yılında kutsandı.

Aşoka'nın dini tarihi için çok önemli olan Sahasram grubunun fermanları kutsama ayini yıllarında yazılmış diğer fermanlar gibi değiller. F.-W. Thomas bunların 259 yıllarında yazıldığını düşünüyor. Hultzsch, tarihçilerin eski kanaatlerinin aksine, bu fermanların diğerlerinin ilkleri olduğunu ve bu noktada önemli ilaveler yaptıklarını düşünüyor:

255 . Aşoka laik bir budiste dönüşüyor.

254. Bir buçuk yıl sonra, birliği ziyaret ediyor (diğer çeviriler: "Keşiş olarak görevlendiriliyor").

253. Uzak ülkelere geziye başlıyor.

253 . İki yüz elli sekiz gece sonra,fermanları yazdırıyor.

Sayfa :88

III. Le roi et le Dharma.

Quatre ans après la mort de Bindusâra (d'après les Chroniques), — intervalle peut-être rempli par « ces crimes d'Etat qu'on fait pour la couronne », mais nous n'en savons rien à la vérité, et Açoka ne fait pas figure de fratricide, — Açoka, jadis vice-roi de Vidiçâ, est consacré. Il date ses édits de son sacre, *abhisheka*, onction. L'onction est un épisode essentiel de la cérémonie védo-brâhmanique par laquelle le roi, noble de naissance (kshatriya), est revêtu du pouvoir royal et de qualités surnaturelles : « Peuple, voici votre roi », disent les brâhmanes quand le rite est accompli. Il faut lire dans la *Légende du Bouddha* de Senart la description du Râjâsûya.

Sans doute Açoka, à ce moment et toujours, fut un très bon « brâhmaniste », et son peuple le reconnut, quelle que fut l'origine de sa maison, comme un très authentique Kshatriya.

Son devoir de roi était, d'abord, d'assurer au Magadha et à l'empire un calme profond : ce qui

Sayfa :89

fut facile, car on ne relève aucun indice d aucun trouble pendant tout le règne, sinon peut-être la légende qui signale des mouvements locaux et éphémères dans l'extrême Nord (Taksila, voir p. 25). Ensuite, suivant la formule, de « faire des conquêtes ». Avant de comprendre « en quoi consiste la vraie conquête », Açoka ne faillit pas à cette obligation. La huitième année de son sacre, il prit possession du Kalinga. Non pas sans utilité et sans raisons, car le

Sayfa :89

Kalinga, forte puissance militaire, constituait une menace, les chiffres de Mégasthènes (ci-dessus p. 54), et l'histoire de Khâravela (ci-dessous p. 193) le prouvent assez; car le Kalinga tenait les clefs du commerce maritime vers l'Orient; mais non pas sans coup férir, non pas sans des violences qu'Açoka, converti, exagère probablement. Très souvent, le roi vaincu conservait ses Etats. Mais Açoka gouvernera le Kalinga par des vice-rois et fonctionnaires, on ne voit pas qu'il ait pris comme feudataires le roi ou les rois du pays. Sans doute la lutte fut poussée jusqu'au bout.

Quoi qu'il en soit, « beaucoup de brahmanes et de religieux périrent » : ces événements firent sur Açoka une impression profonde et durable, il le dit lui-même avec un sérieux qui émeut. D'autres circonstances aidant (J. Przyluski, *Légende d'Açoka*, p. 192), que la légende invente ou travestit, il se convertit au bouddhisme; il devint, dans toute la force du terme, un roi juste, *dikaios* comme diront les monnaies bilingues du Nord-Ouest, un roi du Dharma, un roi qui fait régner le Dharma, la justice, la religion.

Sayfa 88

III. Kral ve Dharma

Bindusara'nın ölümünden dört yıl sonra (kroniklere göre) –mesafe "taht uğruna yapılan devlet cinayetleri" ile doldurulabilir, fakat işin gerçeğini bilmiyoruz ve Aşoka kardeş katili olarak tanımlanamaz. –Vaktiyle Vidiçâ'nın genel valiliğini yapmış olan Aşoka kurban edilir. Kutsama töreninin, Adisheka'nın, kutsal yağlama töreninin fermanını tarihin tozlu sayfalarına yazdırmıştır. **Kutsal yağ**

sürme töreni ve dobrahmanik töreninin temel bölümlerinden biridir. Ve bu törenle kral, kutsal doğumdan sonra (kahatriya), doğa üstü niteliklerini ve kralın iktidarını alır: "Halk, işte kralınız" diyor Brahman'lar tören tamamlanınca. Senart'ın yazdığı Buda'nın Efsanesi adlı eserde Rajasuya'nın betimlemesini okumak gerekir.

Şüphesiz Aşoka, o sıralarda ve her zaman **çok iyi bir "brahmanist"** olmuştur ve halkı, onun soyu nereden gelirse gelsin, onu gerçek bir Kahatriya olarak kabul etmiştir. Onun kral olarak görevi Magatka'ya ve imparatorluğa bir huzur ortamı sağlamaktı. Bu kolaydı **[sayfa 89]** çünkü hükümdarlığı sırasında, hiçbir karışıklık ve anlaşmazlık izine rastlanmamıştır, aksi taktirde, üç kuzeydeki bölgesel ve geçici hareketleri anlatan şeyler efsane olabilir (Taksila, bakınız sayfa25).

Daha sonra "fetih yapma" formulunu izlemişlerdir. "Gerçek fethin neyi içerdiğini" anlamadan önce, Aşoka sorumluluğunu yerine getirmedi. **Kutsanmasının sekizinci senesinde, Kalinga'nın sömürgelerini aldı.** Bunu gereksiz yere ve mantıksızca yapmadı, çünkü güçlü bir askeri egemenliği olan Kalinga bir tehditle karşı karşıyaydı, Wegasthenes'in rakamları (üstte sayfa 54) ve Kharavela'nın tarihi (aşağıda sayfa 193) bunu yeterince kanıtlar nitelikte **çünkü Kalinga doğuya giden deniz ticareti yollarını elinde bulunduruyordu** fakat bunu silâh kullanmadan değil ve taraf değiştiren Aşoka'nın saldırılarına maruz kalarak yapıyordu.

Sık sık kazanan kral ülkelerini koruyordu. **Fakat Aşoka, Kalinga'yı genel valiler ve memurlar aracılığıyla yönetiyordu; kralı ya da ülkenin krallarını tımar sahibi olarak almıyordu. Şüphesiz savaş sonuna kadar uzadı.**

"Birçok Brahman ve din adamı" mahvolsa da bu olaylar Aşoka üzerinde derin ve sürekli bir etki yarattı, bunu kendisi de açık bir ağırbaşlılıkla belirtiyor. Uydurulmuş ya da değiştirilmiş efsaneye yardımcı olan diğer durumlar (J Przyluski, Aşoka efsanesi, sayfa 192)

sonucu Budizm'e geçti, kelimenin tam anlamıyla doğrucu bir kral oldu, Kuzey Doğu'nun iki dilli madeni paralarında dendiği gibi, Dikaios olarak, bir Darma kralı, Darma'yı din ve adaletle yöneten bir kral olarak adlandırılmıştır

Sayfa :90

L'idée qui nous paraît entre toutes, athées et matérialistes que nous sommes, la plus étrange, que la vertu et la piété sont utiles dans ce monde comme dans l'autre, est une doctrine bouddhiste, mais aussi bien chinoise et très répandue. Les dieux ne vengent-ils pas le crime de l'innocent Œdipe? Pour les bouddhistes, les catastrophes individuelles sont le fruit des actes individuels; les catastrophes « mondiales », la dégénérescence des univers et la diminution graduelle de la vie humaine, comme la mauvaise moisson, sont le résultat mécanique et certain de l'abondance accrue du péché, meurtre, vol, etc. Açoka sait que si les dieux ne se mêlent plus aux hommes, c'est parce que les hommes sont mauvais; il se vante, ayant rétabli la vertu, d'avoir rétabli cette antique communion (voir p. 111).

Qu'Açoka doive, parce qu'il est roi et reçoit l'impôt, faire régner la vertu, c'est la doctrine brâhmanique incontestée. Il est, en effet, étant roi, « responsable des péchés de ses sujets »; il en prend la sixième part puisqu'on lui paie la sixième part de la récolte.

Sayfa 90

Her şeyin arasında, bize Tanrı tanımaz ve materyalist olduğumu zu düşünduren (fikir), en garip fikir, bu dunyada diğer dunyada olduğu gibi erdemin ve dindarlığın bir Budist doktrinini olduğu fakat aynı zamanda da bir Çin doktrini olup, çok yaygın bir düşunce olduğudur. Tanrılar, masum Œdipe'in öldürulmesinin intikamını almıyorlar mı? **Budistlere göre, kişisel felaketler, kişisel eylemlerinin meyvesidir; "dünyevi" felaketler, alemlerin yozlaşması ve insan hayatının kötü bir hasat gibi adım adım mahvolması, hırsızlığın, büyük günahların, gittikçe büyüyen çokluğunun mekanik bir sonucudur. Aşoka biliyordu ki eğer tanrılar artık insanlara karışmıyorlarsa bu insanların kötü olmalarından ileri geliyordu; Aşoka tekrar erdemi oluşturmak ve bu antik iletişimi yeniden kurmaktan dolayı kendisi ile övünüyordu.** (bakınız. sayfa.111)

Aşoka, kral olduğu ve vergi aldığı için erdemi sağlamak zorundaydı, bu bilindik bir Brahman öğretisiydi. Sonuç olarak, bir kral olarak "kulların günahlarından sorumluydu". Ürünün altıda birini ona ödediğimiz için günahların altıda biri de ona yazılıyordu.

Sayfa 91

Tous les efforts d'Açoka, une fois la paix assurée, furent à faire régner le Dharma, pour le bien de l'Etat, pour le bonheur terrestre de ses sujets, pour leur félicité dans le paradis. Senart l'explique admirablement. (*Revue des Deux Mondes*, 1er mars 1889.)

« Il a de ses devoirs un sentiment très vif; il l'exprime heureusement : il veut « payer sa dette » à ses sujets. Le devoir capital à ses yeux, c'est de propager les vertus où il voit l'essence même de la vie religieuse[1], du Dharma. Il s'y ingénie avec une ardeur naïve, touchante jusque dans ses inexpériences » (p. 94). « Le point de départ est nettement marqué :

Sayfa :91

« Dans la neuvième année après son sacre, le roi Piyadasi fit la conquête des immenses territoires du Kalinga (Orissa). Des centaines de milliers de créatures furent alors enlevées, cent mille tombèrent sous les coups; il y eut bien d'autres morts encore. C'est alors, après la conquête du Kalinga, que le

1. La « vie religieuse » pour les bouddhistes laïcs, c'est d'éviter le péché (meurtre, etc.) et de pratiquer la vertu (respect des parents, aumône). —

Sayfa :92

roi se tourna avec ardeur vers le Dharma, qu'il conçut le zèle du Dharma et s'appliqua à le répandre, si grand fut le remords qu'il éprouva des violences commises dans la conquête du Kalinga : « Les meurtres, les morts, les enlèvements qui accompagnent la conquête, j'ai ressenti de ces misères une vive peine. Voici ce que j'ai ressenti plus douloureusement encore : partout résident des brâhmanes, des çramanas ou d'autres sectes d'ascètes ou de gens vivant dans le monde... Ces hommes, dans la conquête, sont exposés aux violences... Quant à ceux mêmes qui n'éprouvent aucun dommage, leurs amis, leurs parents trouvent la ruine... En effet, le roi souhaite de voir régner la douceur. C'est là ce qu'il appelle les conquêtes du Dharma; ce sont ces conquêtes du Dharma qu'il aime à poursuivre, et dans son empire et au dehors sur de vastes étendues » (p. 79)

Sayfa :92

Dès lors Açoka n'est plus un roi qui s'amuse : « Autrefois, les rois sortaient pour leur plaisir; c'était la chasse et d'autres amusements de ce genre. Moi, le roi Piyadasi, dans la onzième année après mon sacre, je me suis mis en route pour l'Illumination parfaite (*sambodhi*, voir p. 104). C'est, dès lors, dans une pensée de Dharma qu'ont été dirigées mes sorties : la visite et l'aumône aux brâhmanes et aux çramanas, la visite des vieillards, les distributions d'argent, l'enseignement du Dharma... tel est, depuis lors, le grand plaisir du roi » (p. 80)

Sayfa 91

Aşoka'nın tüm çabaları, Dharma'nın sürüp gitmesi, devletin iyiliği, kullarının yeryüzündeki ve cennetteki mutlulukları içindi. Sen art bunu hayranlık uyandıracak bir biçimde anlatıyor. (İki Dünya Dergisi, 1 Mart 1889)

"Ödevlerinde çok canlı bir duygu vardı; bunu mutlu bir şekilde ifade ediyor: kullarına borcunu ödemek istiyor." Onun gözünde, esas görevi, Dharma'nın dini yaşamının özü olarak gördüğü erdemleri yaymaktı. Deneyimsizlikleriyle ilgili, doğal bir yamanlıkla başarının yolunu araştırmaya koyuldu. Çıkış noktası açık olarak belirtilmiştir: kutsanmasından sonraki dokuzuncu yılda, Kral Pyadasi, Kalinga (Orissa)'nın uçsuz bucaksız topraklarına fetihler düzenledi. Yüz binlerce insan katledildi. Yüz bini ise silâhlara yenik düştü; bunu dışında başka ölenlerde oldu. İşte, Kalinga fethinden sonra, Kral cesurca Dharma'ya doğru yöneldi.(sayfa.94)

Sayfa 92

"Oluler, olumler, fethı takıp eden katlıamlar, bundan buyuk hıcap

duyuyorum. İşte daha da büyük acılar içinde hissettiklerim: her yerde Brahmanların elçileri, Çramana'lar ya da dünya zevklerinden elini ayağını çekmişlerin ya da dünyada yaşayan kişilerin diğer müritleri... fetihte bu adamlar büyük şiddete maruz kaldılar; hiçbir zarar ziyana uğramayanlar, onların aileleri, arkadaşları yıkımla karşı karşıya kaldılar. Sonuçta, Kral dinginliği hüküm sürdüğünü görmeyi diliyordu. İşte burada bunlara Dharma fetihleri deniyor. Dharma'nın fetihlerinin ardından gitmek istiyordu. Kendi Krallığında ve uçsuz bucaksız toprakların dışında" (sayfa79) **"O zamandan beri Aşoka artık eğlenebilen bir Kral değildi." Eskiden Krallar kendi keyifleri için çıkarlardı. Bunlar ya af ya da farklı tarzda eğlencelerdi. Ben Kral Piyadasi, kutsanmamın 12. senesinde kusursuz ilham için yollara düştüm. (Sambothi Bakınız.sayfa.104) o günden itibaren fikirlerin bir Dharma düşüncesinden doğdu. Brahmanlara ve Çramanalara yapılan ziyaretlerde verilen sadakalar, yaşlılara yapılan ziyaretler, Drahman bilgisi... Bu kralın en büyük hazzıydı**

Dip not (1) Laik Budistler için "dini hayat", avlanmaktan (öldürmekten, vb.) kaçınmak ve erdem(ana babaya saygı, sadakat) yolunda ilerlemekti.

Sayfa :97

Dans l'Akshayamatisûtra (*Çikshâsamuccaya*, p. 59) sont énumérés les cinq graves péchés d'un roi : 1° prendre ou faire prendre les biens qui appartiennent à la communauté ou aux Stûpas (Voir *Koça*, IV, trad., p. 219); 2° rejeter l'enseignement sacré; 3° enlever ou faire enlever à un moine tondu et revêtu du froc son habit religieux, et en faire un laïc; le frapper, le mettre en prison, le faire mourir

Sayfa :97

même immoral, le moine n'appartient pas au roi, 4° tuer son père, sa mère, un saint; briser l'union de la communauté, faire couler le sang du Bouddha, 5° nier l'autre vie, pratiquer et faire pratiquer les dix mauvaises actions

Sayfa 97

Akshhayamatisutra (Çikshasamuccaya, sayfa.59) da bir kralın en büyük beş günahı sıralanmıştır: 1-Kamuya ya da Sutupaya ait olan malları almak ya da aldırmak (bakınız. Koça, IV, çeviri, sayfa219)2-Kutsal bilgileri açıklamak3-Dazlak bir keşişi alıkoymak ya da onu hırpalamak, hapsetmek ya da öldürmek.4-Annesini, babasını, bir azizi öldürmek; kamu birliğini bozmak, Budanın kanını akıtmak.5-Ölümden sonra yaşamı inkar etmek. ve-On kötü eylemi yapmak ya da yaptırmak.

Sayfa :100

A-t-on remarqué qu'Açoka, recommandant aux sectes de ne pas vanter leurs doctrines propres et de ne pas déprécier les doctrines rivales, ne fait que transcrire en prose les belles, archaïques et obscures stances de l'*Atthakavagga*, par exemple 892, 904?

La « tolérance » d'Açoka est spécifiquement bouddhique.

Sayfa 100

Aşoka'nın müritlerini kendi öğretilerini övmemelerini ve rakip öğretileri de kötülememelerini tembih ederken sadece güzeli, eskiyi ve ATTHAKAVAGGA'nın karanlık kıtalarını, örneğin 892-

904'ü kopya etmelerini öğütlediğini söylemiş miydik? Aşoka'nın "iltiması" özellikle budiktir.

Sayfa : 101

1. Ordination d'Açoka

C'est un problème si Açoka, qui a pris les « vœux de bouddhiste laïc » (*upâsaka*) — nous le savons par son témoignage formel — a « quitté le monde », a été reçu comme « moine mendiant » (*bhikshu*).

Plusieurs édits parallèles ou plusieurs rédactions d'un même édit (p. 84) donnent les détails que voici : A un certain moment, Açoka est devenu « bouddhiste », un dévot de Çâkyamuni (Çâkya), un dévot du Bouddha Çâkyamuni (Buddhaçâkya), un Upâsaka, c'est-à-dire un « bouddhiste laïc ». Un an et demi plus tard, « il s'est rapproché du Samgha (communauté monastique), il s'en est rapproché beaucoup ». Un an après cette démarche, il a entrepris une pérégrination, changeant, semble-t-il, de résidence toutes les nuits, et, le 256e jour de cette pérégrination, il ordonne la publication d'un édit où il explique, comme nous venons de dire, les diverses étapes de sa conversion au bouddhisme.

Sayfa 101

1 AÇOKA'NIN PAPAZLIK AŞAMASI VERME TÖRENİ

Eğer "Laik Budistlerin adaklarını" alan Aşoka (Upasaka) bunu onun kesin tanıklığı ile biliyoruz, **"dunyayı terk etti" ve "dilenci bir keşiş" olarak kabul edildi.** Bhikshu

Birbirine paralel pek çok fermanda ya da bir fermanı birçok re

daksiyonunda (sayfa84) şu detayları görüyoruz

Herhangi bir anda Aşoka "Budist" Çakyamunı (Çakya) Sofusu, bir Buda Çakyamunı (Budaçakya) Sofusu, bir Upashaka yani **"laik bir Budist" oldu. Bir buçuk sene sonra "Sangha" (keşişler topluluğu) yaklaştı, bu topluma çok yakınlaştı." Bu gelişmeden bir yıl sonra uzak ülkelere bir seyahat gerçekleştirdi. Her gece kaldığı yeri değiştirdi ve bu gezinin 256. gününde yukarıda bahsettiğimiz Budizm'e dönüşünün çeşitli evrelerinin açıklandığı bir fermanın yayınlanmasını emretti.**

Sayfa :106

E. Senart entend : « Je me suis mis en route, je partis pour l'Illumination. » Nous savons que dans le bouddhisme du Grand Véhicule, le fidèle aspire à devenir lui aussi un Bouddha, à conquérir, après bien des renaissances, l'Illumination.

Sayfa 106

E Senard şoyle der **"Kendimi yollara vurdum, ilham aramak için yollara düştüm". Şunu biliyoruz ki; Büyük İletişim Aracı'nın Budizm'inde sadık olan kişi kendisinin de bir budaya dönüşmesini yürekten diler, pek çok kez hayata geldikten sonra ilham bulmayı umar.**

Sayfa :107

Dans l'expression *bodhimûla*, Bodhi ne signifie pas l'illumination, mais *bodhivrksa*, arbre de l'illumination. Pour livrer sa dernière bataille à Mâra et conquérir de haute lutte l'Illumination, Çâkya muni s'est assis au pied (mûla) d'un arbre sacré

Sayfa :107

(quelque *caityavrksa*, *Légende du Buddha*, p. 404, et ci-dessous p. 150), au pied de son arbre de Bodhi Soit parce que l'arbre, dans la vieille sculpture et les vieux ex-votos, représente l'épisode de l'Illumination[1](Foucher, I, p. 409); soit parce que l'arbre, avec le siège qu'il abrite, joue un rôle mythologique dans cet épisode, l'arbre de Bodhi, *bodhivrksha*, *bodhirukkha*, s'appelle tout court et de son nom propre Bodhi et parfois Mahâbodhi.

Sayfa 107

Bodhimula anlatımında, Bodhi ilhamı temsil etmez, fakat Bodhuırksa ilham ağacıdır. Mara'daki son çatışmasını bildirmek ve ilhamı buyuk bir savaşta fethetmek için Çakyamoni kutsal bir ağacın dibine (Mula, oturdu. (Birkaç Caityarksa, Buda efsanesi, sayfa404, devamında sayfa150) kutsal bir ağacın dibine. Bodhi ağacına oturmuş tu **çünkü bu ağaç eski heykellerde ve eski Ex-Vatos'larda ilhamın oluntusunu simgeler**. (Fancher, 1. syf 409), çunku bu ağaç siper görevi gordüğü kuşatmayla birlikte bu oluntuda mitolojik bir rol oynar.

Bodhi ağacı, bodhivrksha, bodhirukkha, kısaca Bodhi, kimi zamanda Maha bodhi olarak adlandırılır.

Sayfa :109

1. Les formes divines

On lit partout qu'Açoka, pour l'édification de ses sujets, organisa des spectacles et des processions, montrant des images de dieux, des chars célestes, des images d'éléphants sacrés et des feux. (Voir F.-W. Thomas, *JRAS.*, 1914, p. 394.) D'après le quatrième édit : « Dans le passé ont régné, et pen-

Sayfa :109

dant bien des siècles, le meurtre des animaux, la violence envers les êtres vivants, le manque d'égards pour les parents, le manque de courtoisie pour les brâhmanes et les religieux. Mais maintenant, en raison de la pratique du Dharma par le roi, le son du tambour est devenu le son du Dharma, montrant au peuple des représentations de chariots célestes, des représentations d'éléphants, des masses de feu et d'autres figures divines. » (Hultzsch, p. 7.)

Je passe sur l'exégèse des diverses parties de ce texte; je signale toutefois l'interprétation « du son du tambour devenu le son du Dharma » d'après Bhandarkar-Hultzsch : « Le tambour précède la bataille ou une publication ou l'exhibition d'un spectacle populaire. Depuis qu'Açoka est entré dans la carrière de la Moralité, le tambour ne sert plus qu'à inviter le peuple à des représentations. Et comme ces représentations sont de nature à inculquer la Moralité, le tambour est devenu le proclamateur de la Moralité (ou Dharma). »

Sayfa 109

1-TANRISAL ŞEKİLLER

Amaçlarını gerçekleştirmek için her yerde Aşoka'nın gösteriler ve ayinler düzenlediğini ve bu ayinlerde Tanrının suretlerini, Tanrının arabalarını, kutsanmış fil şekillerini ve ateşleri gösterdiğini okuyoruz.(bakınız.F.- W.Thomas. J.A.R.S.,1914, sayfa 394). 4. fermana göre: "Geçmişte ve yüzyıllar boyunca hayvanların ölüleri canlılara karşı şiddet, ebeveynlere karşı saygı ve ilgi eksikliği, dindarlar ve Brahman'lara hoşgörüsüzlük hüküm sürdü. Fakat şimdi kral Darma'nın öğretilerini uyguladığı için trampetin sesi yerini Darma'nın sesine bıraktı, her yerde halka Tanrının arabaları, filler, ateş kütleleri ve diğer tanrısal figürler gösterildi.(Hultzsch,

sayfa 7)

Bu metnin çeşitli bölümlerinin incelenmesine geçiyorum; "Trampet sesi yerini Darma'nın sesine bıraktı" yorumunu Bhandarkar- Hultzsch'a gore ele alıyorum: "Burada trampet kelimesi bir çatışmayı ya da bir halk gösterisini simgeliyordu. Aşoka ahlâk yoluna girdiğinden beri trampet sadece halkı gösterilere çağırmak için kullanılmaya başlandı. Bu gosteriler Ahlâk yolunda bir adım olduğu için trampet Ahlâkın bildiricisi oldu. (ya da Darma'nın)."

Sayfa :113

Sylvain Lévi **observa** (*JA.*, 1911, I, p. 123, que *misa*, mieux qu'à *mrshâ*, « faux », correspond au **sanscrit *miçra*, « mêlé ».**

Il rappelle que, non seulement les brâhmanes, mais les rois aussi reçoivent souvent le nom de *deva*, « dieu ».

Sayfa 113

Sylvian Levi (S.A., 1911, I, sayfa 123, "Mısa"nın Marsha'ya gore daha iyi olduğunu ve "yanlış" kelimesinin Sanskritçe'de Mıçra, "Mele"ye karşılık geldiğini ileri sürüyor.

Şunu da hatırlıyor ki sadece Brahman'lar değil aynı zamanda krallarda büyük çoğunlukla Deva, "tanrı" olarak adlandırılıyor.

Sayfa : 115

Ailleurs si sceptique à l'endroit des traditions, Kern croit que la légende d'Açoka est, dans une large mesure, digne de foi : « On arrive à la conclusion que le roi, une fois devenu moine, avait cessé, en fait, de tenir les rênes du gouvernement. Ses actes de prodigalité, si exagérés qu'ils puissent paraître, sont conformes à ce qu'on peut attendre d'un homme dont les facultés mentales sont affaiblies. Ce que raconte la Chronique singhalaise nous confirme dans la conviction que les dernières années du puissant souverain furent lamentables : après avoir tant fait pour la vraie foi, il dut supporter qu'une sotte femme fît dessécher, de propos délibéré, l'arbre de la Bodhi » (II, 323 = II, 351; ci-dessus, p. 86.)

« La tradition littéraire donne d'Açoka la plus fâcheuse idée. Si nous ne le connaissions que par les sources bouddhiques, nous devrions conclure qu'il fut un souverain d'une insignifiance rare, remarquable seulement en tant qu'il était moitié monstre, moitié idiot. » (II, 308 = II, 335.)

Sayfa 115

Zaten geleneklerin yerinde oldukça şüpheci olan Kern Aşoka efsanesinin güvenilir olduğuna inanıyor: **"Şu sonuca varıyoruz, bir kere keşiş olan kral hükümetin dizginlerini elinde tutmayı bırakmıştır. Yaptığı savurganlıklar zihni faaliyetleri zayıflamış bir adamdan beklenen bir şeydir.** Senghalez Kroniğin, egemen hükümdarın son yıllarının acınacak durumda geçtiğini anlatan inancı bizi haklı çıkarıyor: gerçek iman için elinden gelen her şeyi yaptıktan sonra, akılsız bir kadın kasten Bodhi ağacını kuruttu." (II, 323= II, 351, hemen üstte, sayfa 86)

"Edebi gelenek Aşoka'ya en can sıkıcı fikri verdi. Eğer onu sadece budik kaynaklardan tanıyor olsaydık, onun az rastlanan bir anlamsızlığın hükümdarı olarak ve yarı deli yarı canavar bir şahsiyet olarak nitelendirmek durumunda kalacaktık." (II, 308= II, 335.)

Sayfa : 116

2. V. Smith lave Açoka du crime de cléricalisme. Il ne faut pas en croire « les sottes fictions de moines menteurs », « les légendes monastiques aussi menteuses ici qu'ailleurs ». « Açoka fut un homme d'une habileté exceptionnelle, car il gouverna avec distinction un vaste empire pendant un long règne : peut-on penser qu'il fut jamais l'esclave des prêtres ? » « C'est au roi seul qu'appartient l'honneur d'avoir transformé une secte locale en une religion universelle. » Les romans ecclésiastiques (Chroniques singhalaises) le représentent comme un jouet entre les mains des moines à qui reviendrait le mérite des missions bouddhiques. Mais les édits condamnent cette prétention.

Sayfa 116

2. V. Smith Aşoka'yı kiliseden yana olmama suçlamasından temize çıkardı. "Yalancı keşişlerin saçma sapan varsayımları" na, "keşişlerin aynı derecede yalanlarla dolu efsanelere inanmamak gerekiyor. "Aşoka istisnai bir ustalığa sahip bir şahsiyetti çünkü uzun bir süre boyunca çok büyük sınırlara sahip bir imparatorluğu ustalıkla yönetmişti. Onun hiçbir zaman papazların kölesi olmadığı düşünülebilir mi?" **"Bölgesel bir inancı evrensel bir dine dönüştürebilme onuru sadece krala aittir."** Kiliseyle ilgili romanlar (Senghâlez Kronikleri) onu, budik görevlerin onurunu taşıyan keşişlerin ellerinde bir oyuncak gibi gösteriyorlar. Fakat fermanlar bunun tersini söylüyor.

Sayfa :118

Le *dharmavijaya*, conquête ou souveraineté par la justice, contredit le *digvijaya*, conquête militaire des points cardinaux : « Le Magadha, après la guerre du Kalinga, s'essayant à une révolution religieuse, exténua son énergie de conquête : de même l'Egypte sous le gouvernement d'Ikhnaton. » Ou, si vous préférez une autre comparaison : « l'effort que fit Açoka pour mettre un terme à la guerre eut le même destin que l'effort similaire du président Wilson. » (*Political History*, p. 219.)

Sayfa 118

Hak yoluyla fetih ve egemenlik anlamına gelen dharmavijaya temel noktalarda askerî fetih anlamına gelen digvijaya ile ters anlamdadır. **"Kalinga savaşından sonra, Magadha, dinî bir devrim deneyerek, kendi fetih enerjisini düşürmüştür: Aynı zamanda Ikhnaton egemenliği altındaki Mısır'ın da bu enerjisini indirmiştir."** Ya da eğer başka bir karşılaştırma göstermeyi tercih ederseniz "Aşoka'nın savaşa bir nokta koymak için harcadığı çabalar başkan Wilson'un harcadığı çabaların aynı kaderi paylaşmıştır." (Political History, sayfa 219).

Sayfa :120

§ 5. Le bouddhisme à l'époque d'Açoka

I. Le Nirvâna ; II. L'édit de Bhabra et le « canon » ; III. Le Concile et Moggalipulta ; IV. Stûpas ; V. Caityas.

I. Le Nirvâna.

Plusieurs savants, et notamment Hulstzch, le dernier éditeur et commentateur d'Açoka, ont attiré l'attention sur le fait un peu troublant, ou du moins qui les trouble, que le roi ne parle jamais du Nirvâna

Sayfa :120

Il promet à ses sujets, s'ils suivent ses ordres et ses conseils, le bonheur ici-bas et dans l'au-delà : « ... Ici apparaît la seule sanction que, avec l'avantage de lui plaire et d'entrer dans ses vues, le roi offre en perspective à ses sujets. Elle complète ses enseignements. Il y insiste souvent : c'est le bonheur ici-bas et, après la mort, le *svarga*, le ciel, c'est-à-dire le ciel tel que le conçoit l'imagination populaire des Indous, la renaissance dans un de ces étages célestes où se continue pour de longues périodes la vie terrestre élevée en quelque sorte à une puissance supérieure, élargie par des facultés plus subtiles, comblée de plaisirs sans dégoût et sans lassitude. » (Senart, Un roi de l'Inde, *Revue des Deux Mondes*, 1er mars 1889, p. 83.)

Sayfa 120

5. Aşoka döneminde Budizm

I. Nirvana; II. Bhabra'nın fermanı ve "dini karar" III. Koncil ve Moggaliputta; IV. Stupas; V. Caityas.

1. Nirvana

Birçok bilgin ve özellikle de Aşoka'nın son yayıncısı ve yorumcusu Hulstzch şaşırtıcı, ya da en azından kendisini şaşırtan bir noktaya, kralın hiçbir zaman Nirvana'dan soz etmemesine dikkati çekiyor. Halkına eğer emirlerini ve tavsiyelerini dinlerlerse burada ve obür dunyada mutluluğa ulaşacaklarına dair söz veriyor: "... Bu kralın halkını etkilemek ve onların kafalarına girmek için

belki de tek yaptırım olarak gözüküyor. Öğrenimlerini tamamlıyor. Devamlı şu konu üzerinde duruyor: Bu dünyada mutluluk ve ölümden sonra, svarga, gök yüzü yani Indouların popüler hayal gücü öbür dünyayı bu şekilde düşünüyor, gökyüzünün herhangi bir katında yeniden doğuluyor ve uzun zamanlar boyunca hayat devam ediyor, yeryüzündeki hayat üst düzey bir güçle yükseliyor, anlaşılması daha güç yetilerle genişletilmiş, acı ve bıkkınlık olmadan sadece hazlarla dolu bir dünya oluyor." (Senart, Hindistan'ın bir kralı, İki Dünya Dergisi, 1 Mart 1889, sayfa 83.)

Sayfa 122

« De même, ô Bhikshus, que la mer n'a qu'une saveur, la saveur du sel, de même cette religion, ce Dharma-Vinaya, n'a qu'une saveur, la saveur de la délivrance. » Et dans le premier sermon : « Si vous suivez mon chemin vous toucherez bientôt cet Immortel (= Nirvâna), pour la conquête duquel tous les religieux quittent la maison. »

Sayfa 122

"Aynı şekilde, ô Bhikshus, deniz sadece bir mesihtir, tuzun mesihi, aynı şekilde, bu din, bu Dharma- Vinaya sadece bir mesihtir, kurtuluşun mesihi." Ve birinci vaizde. "Eğer benim yolumu izlerseniz, yakın zamanda bu Ölümsüz (=Nirvana)'e ki ona sahip olmak için tüm dindarlar yurtlarını terk ediyorlar."

Sayfa :122

On peut dire que le bouddhisme est un Dharma double. Il enseigne la morale du paradis ou, comme on dira plus tard, « le véhicule des hommes et le véhicule des dieux », le chemin par lequel le fidèle s'assure une bonne renaissance parmi les hommes (haute caste, beauté, fortune, longue vie) ou une renaissance divine. Et il enseigne la morale du Nir-

Sayfa :123

vâna, le véhicule qui conduit à un séjour ineffable, très supérieur aux paradis, les hommes qui pratiquent l'absolu détachement et la méditation. Le chemin du ciel est facile et large : les religieux ne le manqueront pas, ni les laïcs, s'ils sont bons.

Sayfa 122

Budizmin çifte bir Dharma olduğunu söyleyebiliriz. Cennet ahlâkını ya da daha sonra söyleyeceğimiz gibi "insanların ve tanrıların iletişim aracı"nı öğretir. Bu yolla inanan kişi bu dünyada iyi şartlarda bir yeniden doğuşu (yüksek sınıfa mensup, güzelliğe, talihe, uzun ömre sahip) ya da tanrısal bir yeniden doğuşu garantiler. (sayfa 123) Nirvana ahlâkını, cennetten çok üst seviyedeki anlatılamaz bir yere giden aracı, mutlak ilgisizlik ve meditasyonla uğraşan insanları öğrenirler. Gökyüzüne giden yol kolay ve geniştir: Eğer iyi insanlarsa, ne dindarlar ne de laikler bu yolu kaçırmazlar.

Sayfa :127

On sait que l'enseignement bouddhique, d'après une formule pâlie et sanscrite (*Mahâvagga*, I, 7, 5-6, et *Dîgha*, p. 616, qui présente des additions,) se compose de deux parties : une *anupubbikathâ*, sermon graduel (ou d'introduction), qui, à vrai dire, n'est pas spécifiquement bouddhique : le sermon sur l'aumône, le sermon sur la moralité (ne pas tuer...), le sermon sur le ciel, qui est le fruit de l'au-

Sayfa :128

mône et de la moralité (ces trois sermons intéressent les laïcs; voir Przyluski, *Légende d'Açoka*). Ceci prêché, le Bouddha enseigne que le plaisir est mauvais, que le renoncement au plaisir est bon (deux homélies qui s'adressent aux religieux et qui sont prêchées par tous les ascetes de toute secte). Tout cet enseignement aboutit à la *buddhânam sâmukkamsikâ dhammadesanâ*, l'enseignement qui est propre aux Bouddhas, à savoir l'enseignement des quatre vérités[1].

Sayfa 127

Şunu biliyoruz ki budist öğretim, Sanskritçe ve eski Hint dili formunda (Mahavagga, I, 7, 5-6, ve Digha, sayfa 616, ilaveler sunan), iki bölümden oluşur: bir anupubbikatha, kademeli soylev (ya da önsöz), ki bu gerçekte özel olarak budist sayılmaz. Sadakat, ahlâk (öldürmemek...) uzerine söylev, gokyüzü üzerine soylev, bu sadakâtin ve ahlâkın (bu üç sadakat laikleri ilgilendirir; [sayfa 128] bakınız Przyluski, Aşoka efsanesi) meyvesidir. Bu insanları doğru yola getirmeye amaç edinir, Buda zevke dalmanın kotu, zevkı reddetmenin iyi olduğunu(Dini konular üzerine yapılan iki soyleşi dindarlara seslenir ve her mezhepteki bütün çilecilere oğütler verir)

öğretir. Bütün bu öğrenimin sonu buddhanam samukkamsika dhammadesana'ya varır, bu Budalara özgü, dört gerçeği tanımaya yönelik bir öğrenimdir.

Sayfa :128

b. Les Alıyavasâni ne sont pas des Aryavâsas comme pensent Rhys Davids et les critiques depuis lui, mais plutôt les quatre Aryavamças d'*Angullara*, II, p. 27, etc., et de *Koça*, VI, p. 146. Ce sont les

Sayfa :129

quatre vertus d'où naissent les vrais moines: « être satisfait du vêtement, de la nourriture, du coucher; se complaire dans le Nirvâna et le chemin du Nirvâna. »

Sayfa 128

b ı Alıyavasanıler, Rhys Davids'in duşunduğu ve kendisinden itibaren ortaya çıkan kritiklere, daha çok da Angulıara'nın dort Aryavamça sına gore Aryavasalar değildirler II, sayfa 27 vb , ve Koça nın, IV sayfa 146 sayfa 129) **Bunlar gerçek keşişlerin ortaya çıktığı dört erdemdir: "Giyeceğe, yiyeceğe, yatağa doymuş olmak; Nirvana'yı ve Nirvana'nın yolunu sevmek."**

Sayfa :136

Les Chroniques sont donc, sans doute possible, dignes de foi sur des points importants.

Faut-il admettre cependant que Tissa Moggali putta fut le président d'un concile et le président de l'Eglise ?

Sayfa 136

Kronikler, hiç şüphesiz, önemli hususlarda güvenilmeye değerdirler.

Tissa Maggaliputta'nın bir konsilin ve kilisenin başkanı olduğunu kabul etmek gerekir mi?

Sayfa :140

Mais Acoka vénère aussi le Bouddha, l'homme que fut le Bouddha, ce qui reste du Bouddha, à savoir les reliques et les quatre lieux saints : Kapilavastu et le jardin de Lumbinî où est né Çâkyamuni, Bodhgayâ et l'arbre saint sous lequel il est devenu Bouddha, Bénarès et le parc aux cerfs (Sârnâth) où fut prêché le premier et décisif sermon, Kusinârâ enfin où le Bouddha entra dans le Nirvâna. Grand est le mérite des pèlerinages à ces quatre lieux miraculeux : les plus vieux textes pâlis ne permettent pas d'en douter (*Morale bouddhique*, p. 51.)

Sayfa 140

Fakat Aşoka Buda'ya, Buda olan adama, Buda'dan geriye kalanlara, kutsal kalıntılara ve dört kutsal yere de saygı duyuyordu. Bu kutsal yerler: Kapilayastu ve Çakyamuni'nin doğduğu Lumbini bahçesi, Bodhgaya ve altında Buda'ya donuştüğü kutsal ağaç, Benares ve ilk ve belirlı vaizini verdiği geyikler parkı (Sârnâth), son olarak da Buda'nın Nirvana'ya vardığı Kuşinârâ.

Önemli olan bu dört mucizevî yere hac yapmanın onuruna erişmekti: Rengi solmuş eski metinler bundan şüphe duymaya izin vermiyor. (Budik Ahlâk, sayfa 51)

Sayfa :140

La seconde, les rognures d'ongles et une poignée de cheveux que Çâkyamuni, devenu Bouddha, donna

Sayfa :141

aux deux marchands Tapussa et Bhallika : épisode célèbre, et sur lequel une vaste bibliographie. (*Morale bouddhique*, p. 58; Foucher, *Gandhâra*, I, 63-64; Przyluski, *Udumbara*, p. 9)

Mais c'est évidemment après le Nirvâna, et sur les ordres mêmes du Bouddha ou suivant sa prophétie, que s'organise le culte des reliques. (Sur les « Funérailles du Bouddha », le mémoire de J. Przyluski, *JA*, 1918-1920, p. 1-216)

Au cours de la dernière conversation qu'il eut avec Çâkyamuni, Ananda demanda : « Que ferons-nous de votre corps? » Çâkyamuni répondit : « Ne

Sayfa :141

vous préoccupez pas d'honorer mon corps. Préoccupez-vous de votre bien (de votre sainteté)... Il y a, parmi les nobles, les brâhmanes, les bourgeois, des croyants fervents. Et ils rendront à mon corps les honneurs qui conviennent » — » Quels honneurs? » — « Ceux qu'on rend au corps du roi souverain » — « Quels honneurs rend-on à ce corps? » — « On enveloppe le corps dans cinq cents enveloppes de cotonnade... on le brûle. Ainsi fera-t-on pour mon corps. Et quiconque offrira guirlandes et parfums, rendra hommage, apaisera sa pensée dans la foi, cela lui sera cause de salut et de bonheur. » Çâkyamuni dit ensuite que les Bouddhas, les « Bouddhas pour soi » ou saints qui apparaissent entre les règnes successifs des Bouddhas, les Arhats ou disciples du Bouddha parvenus à la sainteté, ont droit à un Stûpa

Quelques jours après, le Bouddha, se rendant à Kuçinagara[3], pays des Mallas, mourut à Pâvâ entre les deux arbres. Les Mallas accoururent de la ville, rendirent au corps toute sorte d'hommages pendant sept jours, et le huitième

Sayfa :142

jour, le transportèrent au Makutabandhana, bosquet près de la ville. Là eut lieu la crémation. Les saintes reliques restèrent en possession des Mallas de Kuçinagara; mais Ajâtaçatru, roi de Magadha, six clans nobles des environs plus ou moins lointains, Licchavis de Vaiçâlî, Çâkyas de Kapilavastu, Bulis d'Allakappa, Koliyas de Râmagrâma, Moriyas de Pipphalivana, Mallas de Pâvâ réclamèrent[1].

Commença « la fameuse guerre des reliques que, par un ironique retour des choses d'ici-bas, faillit déchaîner la mort de l'apôtre de la bienveillance. On sait que, fort heu-

Sayfa :142

reusement, elle avorta : les « Sept devant Kouçinagara » finirent par obtenir des habitants de la ville une portion des restes du Bienheureux, et chacun des huit copartageants, gardant ou rapportant triomphalement sa part dans sa patrie, bâtit en son honneur un Stûpa. Ce sont ces huit dépôts primitifs, où plutôt sept d'entre eux [car le dépôt de Râmagrâma, gardé par les Nâgas, sorte de génies-serpents, fut conservé par eux], que le fameux Açoka, pieusement sacrilège, aurait violés à seule fin d'en distribuer le contenu entre les innombrables sanctuaires bouddhiques dont l'Inde commençait alors à se couvrir. » (Foucher, *Porte de Sânchi*, p. 28.)

Sayfa :143

3. Le Stûpa qui recouvre les cendres d'un saint est une sépulture. Mais souvent dans la cassette d'un Stûpa, sont enfermés quelques fragments du « corps matériel », *çarîra*, du saint, ossements, dents, etc. « Açoka est censé avoir fait marcher de front la diffusion du bouddhisme et la dispersion des cendres du Bouddha. » Le Stûpa alors n'est plus une sépulture, mais un Dhâtugarbha ou Dhagob, un « reliquaire », qui contient des *çarîra*. A défaut de reliques corporelles, des objets ayant servi au Maître, sa robe, son bâton de mendiant, son vase à aumônes. Aussi précieux, ou plus précieux que le « corps matériel » qui, après tout, n'est que le corps du futur Bouddha devenu Bouddha, le « corps spirituel », la Doctrine qui est dans les textes sacrés. Le Stûpa est souvent une « arche de la loi ». Les grands de la terre peuvent élever, comme aurait fait Kanishka, un Stûpa qui abrite toutes les Ecritures ; chacun peut faire un petit monument où une seule « bonne parole » est enfermée.

Sayfa 143

Le Stûpa enfin, sans reliques d'aucune sorte, peut être un « monument purement commémoratif » et encore un « simple ex-voto », une construction, grande ou petite, précieuse ou de terre, permanente ou d'un jour, sainte en soi (Foucher, *Gandhâra*, I, p. 47, 58, 146.)

Sayfa 140

İkinci kalıntı, Buda'ya dönüşen Çakyamuni'nin [sayfa 141] Tapussa ve Bhallika adlı iki tüccara verdiği tırnak kırpıntıları ve bir tutam saçtır: Önemli bir bölümdür ve üzerine geniş kapsamlı bir bibliyografi yazılmıştır (Budik Ahlâk, sayfa 58; Foucher, Gandhara, I, 63-64; Przyluski, Udumbara, sayfa 9).

Fakat Nirvana'dan sonra ve Buda'nın emirleri üzerine ya da kehanetlerini takiben, kalıntılara ibadet doğdu ("Buda'nın cenaze törenleri" üzerine, J.Przyluski'nin anısı, JA, 1918-1920, sayfa 1-216).

Çakyamuni ile ilk konuşması sırasında Ananda şöyle sordu: "Öldüğünüzde bedeninizi ne yapalım?" Çakyamuni cevap verdi: "Bedenimi onurlandırmakla uğraşmayın. Kendinizle (sağlığınızla) meşgul olun... Asiller, brahmanlar, burjuvalar, ateşli müminler olacak ve bunlar bedenimi şereflendirmeye gelecekler"-"Nasıl

şereflendirecekler?"- "hükümdarın bedenini şereflendirdikleri şekilde"-"bu beden nasıl şereflendirilir?"- "Beden pamuklu kumaşla beş yüz kat sarılır .yakılır Benim bedenime de aynısı yapılacak. Parfümler, bezenmiş çiçekler sunarak şükredenler, düşüncelerini imana adayanlar mutluluğa ve refaha ulaşacaklar " Çakyamuni sözlerine, Budaların, "kendisi için Buda "olanların ya da Budaların birbirini takip eden egemenlikleri arasında ortaya çıkan azizlerin, Arhatların ya da evliyalığa erişen Buda yandaşlarının bir Stupa'ya hakları olduğunu ekledi.

Birkaç gün sonra, Mallaların ülkesi Kuçinagara'ya giden Buda, Pava'da iki ağaç arasında hayatını kaybetti Malla'lar şehre üşüştüler, yedi gün boyunca Buda'nın bedenini şereflendirdiler ve sekizinci gün [sayfa 142] onu şehrin yakınlarındaki Makutabandhana'ya taşıdılar. Cenaze töreni burada gerçekleştirildi Kutsal kalıntılar Kuçinagara Malla'larının ellerinde kalmıştı Fakat Magata kralı Ajataçatru, Vaiçhali'nin Licchavileri, Kapilavastu'nun Çakyaları, Allalapa Bulileri, Ramagrama Koliyaları, Pipphalivana Moriyaları, Pava Mallaları bunu bir hak olarak istiyorlardı.

Böylelikle şu ölümlü dunyada dunya malına düşkünlüğün geri dönüşüyle kutsal kalıntılar için yapılan unlü savaş iyi niyet havarisinin ölümünü gundeme getirdi. Şunu memnuniyetle söylüyoruz ki bu başarısızlığa uğradı· Kouçinagara onunde Yediler şehir halkını kilise tarafından ermiş ilân edilenler arasından kalan bir parça olarak gördüler ve sekız emanetten her biri kendi ulkesinde kendi payını görkemli bir şekilde muhafaza ederek ya da eski sahibine geri vererek kendi kutsamasıyla bir stupa yaptı. Bu sekiz ilkel emanet ki bunların arasından sadece yedi tanesi içunkü

Maga'lar tarafından korunan Ramagrama'nın emaneti şeytani bir zeka tarafından ortaya çıkarılmış ve onlar tarafından korunmuştur] **dindarca bir hareketle ünlü Aşoka tarafından sayısız Budist tapınağı arasında dağıtılarak bozulmuştur. Hindistan sayısız budist tapınağına sığınmıştır. (Foucher, Sanchi Kapısı, sayfa 28).**

[sayfa 143] **Stupa bir efendinin küllerini örten bir kabirdir. Ama genellikle bu kabrin değerli kalıntıların bulunduğu bölümunde bir efendinin "maddî bedeninin", çarira, aziz kemik kalıntıları, dişleri, vb. bulunur. Aşoka Budizmi yaymayı ve Buda'nın küllerini saçmayı başlatan ilk kişi olarak görülmektedir. Demek ki Stupa bir kabir olmaktan çok, Dalugaba veya Dagaba yani çairaları içinde bulunduran kutsal kalıntıların saklandığı bir anıttır. Kutsal beden kalıntıları mevcut olmadığında, efendiye hizmet etmiş eşyalar, elbisesi, dilenci sopası, sadaka vazosu, Buda'ya dönüşmüş geleceğin Buda vücudundan başka bir şey olmayan somut vücut yokken onun kadar ya da ondan daha da değerli manevî vücut ya da "kutsal metinlerde" yazılı doktrin bu anıtlarda saklanırdı. Stupa çoğu kez yasa levhâlârını bulunduran bir anıttır. Dünya büyükleri, Kanişka'nın yaptığı gibi, bütün yazıtların saklı bulunduğu bir Stupa anıtı diktirebilirler: Her biri içinde yalnızca bir tane güzel deyişin bulunduğu bir Stupa anıtı yaptırabilir. Stupa, sonuç olarak, hiçbir kutsal kalıntının bulunmadığı, sırf anmak için yapılmış bir anıt taşı veya ayrıca büyük ya da küçük, değerli ya da sadece topraktan yapılmış, kalıcı ya da geçici, kendince kutsal bir yapı olan "basit bir ex-voto" olabilir (Foucher, Gandhara, I, sayfa 47, 58, 146).**

Sayfa :144

La vraie version est très simple : « Ce dépôt de reliques (*çarîra*) du bienheureux Bouddha (de la race) des Çâkyas est (l'œuvre pieuse) de Sukiti et de ses frères, avec ses sœurs, leurs fils et leurs femmes », et le document, sans être « sensationnel », est intéressant. Car si la littérature bouddhique du Nord nomme souvent le Bouddha du nom de Çâkyamuni, « le Saint de la race des Çâkyas », les plus vieilles sources ignorent cette appellation, et nous en avons, dans l'inscription de Piprâvâ, la plus ancienne forme

Sayfa 144

Gerçek çeviri çok basit: "Çakyaların ermiş Budasının kökteni kalıntılarından (çartra) oluşan bu depo kutsal eser Sukiti'den, onun erkek ve kız kardeşlerinden, oğul ve karılarından kalmadır ve belge de, "hayranlık verici" bir özelliğe sahip olmadığı halde ilginç sayılır. Çünkü eğer Kuzey'in budik edebiyatı çoğunlukla Buda'yı **"Çakyaların ırkının azizi" Çakyamuni olarak adlandırıyorlarsa,** en eski kaynaklarda bu adlandırmaya rastlanmıyor ve Piprava el yazmasında bunun en eski şekliyle karşılaşıyoruz.

Sayfa : 145

C'est une croyance commune aux jaïnas et aux bouddhistes que les fondateurs de leurs sectes, le Jina Mahâvîra et le Bouddha Çâkyamuni, ont été précédés par des Jinas et des Bouddhas apparus au cours des âges à des intervalles plus ou moins lointains. L'ancienne tradition bouddhique connaît six « anciens » Bouddhas (Marshall, *Guide to Sânchi*, p. 48 et 62; Dharmasamgraha, p. 36) : Kanakamuni fut l'avant-dernier, Kâçyapa le dernier et le prédécesseur immédiat de Çâkyamuni. Plus tard, afin de remplir l'abîme du passé, le nombre des Bouddhas a été accru sans limite, par voie d'énumération et de multiplication : cent mille Çâkyamunis...

Sayfa : 146

— on est généralement d'accord pour penser que le prédécesseur du Jina fut, en vérité, la fondateur de la confrérie jaïna, — mais elle prouve l'antiquité de la « légende du Bouddha ».

Sayfa 145

Jainalarda ve Budistlerde ortak bir inanış vardır, o da mezheplerinin kurucuları olan Jina Mahavira ve Buda Çakyamuni'nin daha yakın ya da uzak bir aralıkda bulunan çağlar boyunca Jina'lar ve Buda'lar tarafından önlerine geçildiğidir. **Eski budik geleneği altı "eski" Buda tanır (Marchall, Guide to Sanchi, sayfa 48 ve 62; Dharmasamgraha, sayfa 36) : Kanakamuni sondan önceki, Kaçyapa sonuncu ve Çakyamuni'nin hemen ardından gelen seleftir. Daha sonra, geçmişin boşluğunu doldurmak için, Budaların sayısı: yüz bin Çakyamunis... durmadan arttı.** [sayfa 146] Genellikle Jina'nın selefinin gerçekte Jaina mezhebinin kurucusu olduğuna katılıyoruz, fakat bu "Buda efsanesi"nin eskiliğini ortaya koyar.

Sayfa :146

Çâkyamuni a déclaré qu'il était le Bouddha, c'est-à-dire autre chose et mieux qu'un « homme illuminé » (*buddha*) et un voyant, mais en vérité le Grand Homme, l'héritier et le continuateur des anciens Bouddhas.

Sayfa 146

Çakyamuni, Buda olduğunu yani farklı ve "mezhup bir insan" dan daha iyi bir falcı olduğunu fakat gerçekte Büyük Adam, eski Budaların takipçisi ve mirasçısı olduğunu ilân ediyor.

Sayfa :147

6. Il est certain que les honneurs rendus à Çâkyamuni défunt, le partage et le culte des reliques, l'érection des Stûpas, ne furent pas des innovations. L'érection d'un tumulus ou d'un tertre, tas de terre ou tas de pierres, est une pratique qu'on rencontre partout. On ne peut pas dire qu'elle soit, à proprement parler, védique.

La règle védique commune veut que l'on dépose l'urne emplie des cendres et ossements « dans une excavation creusée à un endroit où ne coule de nulle part aucune autre eau que l'eau de pluie ». Ensuite on comble cette excavation : « J'entasse la terre au-dessus et autour de toi ! Puisse-t-il ne m'arriver aucun mal, à moi qui dépose cette motte ! »

Mais, d'après certains textes, « après avoir attendu le moment où on ne saura plus à combien d'années remonte le décès » (pour tenir la Mort hors de portée d'ouïe), on reprend les ossements; à leur défaut, on

Sayfa :147

prend de la terre; on transporte les ossements ou leur substitut dans un endroit écarté, loin de tout chemin; on creuse une fosse; on la couvre d'un tas de pierre ou de terre. Ce tas, rond ou carré, aura seulement la longueur d'un homme; pour un membre de la caste noble, la hauteur d'un homme debout; pour un brahmane, on s'arrête au niveau de la bouche; pour un homme de basse caste, au niveau du genou.

Les usages consignés dans la littérature bouddhique sont très différents. Quelquefois dans les charniers, les « cimetières crus » où sont abandonnées, incinérées ou non, les dépouilles des gens du commun, souvent dans des jardins privés, parfois le long des

Sayfa :148

routes et aux carrefours, on élève des tertres pour les personnes de distinction. Ce sont des Stûpas.

On ne peut suivre Rhys Davids qui pense que ces rites ont été inventés « en l'honneur des penseurs, réformateurs et philosophes, par les gens qui avaient rejeté le joug des prêtres »

Mais nous pensons que le culte des tumuli-tombeaux et le culte des reliques est extrêmement peu brahmanique. Les clans qui se partagèrent les restes du Bienheureux, Çâkyas, Mallas, Licchavis, ont bien l'air d'être « autochtones » ou « hindous » tout court, et pas « vêdisants ».

Sayfa 147

Kuşkusuz merhum Çakyamuni'ye adanan selâmlamalar, kalıntıların paylaşımı ve onlara tapılması, Stupaların dikilmesi yeni şeyler değildi.

Bir tümülüsün ya da tümseğin dikilmesi, bir sürü taşın ya da toprağın üst üste konulması her yerde rastlayabileceğimiz bir şeydi. Bunların sadece vedalarla ilgili olduğunu söyleyemeyiz.

Ortak veda düzeni ölünün küllerinin ve kemiklerinin bulunduğu şişenin "yağmur suyundan başka hiçbir suyun sızamayacağı bir yerde açılan bir çukura konulmasını ister." Hemen sonra bu çukur doldurulur: "Üzerine ve etrafına toprağı yığıyorum! Bu toprağı koyan bana hiçbir kötülük dokunabilir mi!"

Fakat bazı metinlere göre, "ne kadar yıl sonra olacağını kestiremediğimiz anı bekledikten sonra ölü yukarı çıkar" (ölüyü erişemeyeceği şekilde tutmak için), ölünün kuru kemikleri alınır; topraktan çıkarılır; kemikler ya da geriye kalanlar kimsenin bulunmadığı, bütün yollardan uzak ayrı bir bölgeye taşınır; bir çukur kazılır; üzeri bir yığın taş veya toprakla örtülür. Kare ya da yuvarlak biçimindeki bu yığın yalnızca bir adam boyu kadardır; soylu sınıfına mensup biri için bu ayakta duran bir insanın uzunluğuna eşit yükseklikte yapılır; bir Brahman içinse ağız seviyesinden öteye çıkılmaz; aşağı tabakaya mensup bir adam içinse diz kapağı seviyesine kadar yapılır.

Budik edebiyatında belirtilen kullanımlar çok farklıdır. **Kimi zaman ölü kemik mahzenleri, terkedilmiş, yakıp yıkılmış "işlenmemiş mezarlıklar", özellikle müstakil bahçelerde bulunan ölü ganimetleri bulunmuştur.**

[sayfa 148] Bu törenlerin, papazların boyunduruğunu reddeden insanlar tarafından, filozoflar, devrimciler ve düşünürler onuruna yapıldığını düşünen Rhys Davids'i izleyebiliriz.

Fakat eski kalıntılara ve tümülü gömütlerine ibadetin gerçekten çok az bir Brahmanik özellik taşıdığını düşünüyoruz. Bienheureux'nun, Çakyas'ın, Mallas'ın, Licchavis'in kalan kısımlarını bölüşen klanları da "yerli" ya da "Hindu" havası vardı, fakat "vedisant" havası pek görülmez.

Sayfa : 149

V. Caityas.

Au cours des temps, le Stûpa et le Caitya se confondent. Les Chinois, « esprits lucides » , distin-

Sayfa :149

guent : le Stûpa est un reliquaire; tout monument sacré qui n'est pas un reliquaire, affectât-il la forme **stûpique, est un** Caitya, « mot général qui embrasse tous les lieux et objets sacrés ». Mais, eux-mêmes, les Chinois n'observent pas la règle qu'ils instituent. (Foucher, *Gandhâra*, I, p. 60.)

A l'origine Stûpa et Caitya sont-ils la même chose? On l'a dit, parce que *caitya* se réclame, semble-t-il, d'une racine *ci*, accumuler, *citi*, accumulation, et peut signifier « tumulus ».

Sayfa 149

V- CAITYA [KAİTYALAR]

Yüzyıllar boyunca Stupa ve Caitya birbirleriyle karıştılar. "Bilinçli bir zekâya sahip" Çinliler onları şöyle ayırıyorlardı: **Stupa** eski kalıntıların saklandığı bir yerdir. "Stupik" şekilde gözüken **kutsal şeylerin saklandığı yerler anlamına gelmeyen bütün kutsal yapılar Caitya'dır.** Bu kelime kutsal yerleri ve nesneleri tanımlayan genel bir kelimedir. Fakat Çinliler kendileri de koydukları bu kurala uymamışlardır. (Foucher, Gantara, I, sayfa 60)

Peki Stupa ve Caitya aslında özünde aynı şey midir? Böyle bir soru soruyoruz. Çünkü Caitya biriktirmek anlamına gelen **ci, kökünden ve yığılma anlamındaki citi'den geliyor gibi gözüküyor ve bu da "tümülüs" kelimesiyle aynı anlamı çağrıştırıyor olabilir.**

Sayfa :151

En fait, les Caityas associés aux Stûpas dont parle souvent le Mahâbhârata sont des monuments bouddhiques, et Barth a dit que ces mentions ramènent le Mahâbhârata à l'époque de la large diffusion du bouddhisme. Les Caityas au sens vulgaire et pro-

Sayfa :151

prement hindou sont assignés comme résidence aux castes impures, avec les cimetières, les lieux montagneux, les endroits boisés : toutes places mal famées, moitié campagne et moitié jungle, que le roi fera surveiller au même titre que les tavernes et les carrefours. La littérature des contes en fait le lieu de rendez-vous de tous nécromants et voleurs.

Sayfa 151

Mahabharata'nın sık sık söz ettiği Stupalarda toplanan Caitya'lar budik (buda ile ilgili) yapılardır. Bartın söylediğine göre bunlar Mahabharata'yı Budizmin geniş olarak yayıldığı çağa götüren anıtlardır. **Halk, özellikle de Hindu dilinde Caityalar, ağaçlı yerler, dağlık bölgeler, mezarlıklarla dolu tamamen karışık sınıfların yerleşim yerleri olarak adlandırılmıştır:** Kral tarafından küçük meyhaneler ve buluşma yerleriyle aynı şekilde denetlettiği yarısı yerleşim yeri, yarısı orman olan, adı kötüye çıkmış bütün bölgeler. Efsanelerde anlatılanlara göre burası büyücülerin buluşma yeridir.

Sayfa :152

A mon sens, ce n'est pas ici une question de dates. Jamais les bouddhistes n'ont rejeté les croyances populaires. Mais toujours certains bouddhistes ont distingué les « deux chemins », le chemin du bonheur (*sukha*), bonheur ici-bas et paradis, le chemin du salut (*hila*), c'est-à-dire du Nirvâna. Et, pour le Nirvâna, pour la vraie délivrance, les Caityas sont sans vertu, sans efficacité directe : « Beaucoup d'hommes prennent refuge dans les montagnes, les forêts, les bosquets, les arbres, les Caityas; ce n'est

Sayfa :153

pas là le vrai refuge et celui qui délivre vraiment de la douleur » (*Koça*, IV, p. 60).

Sayfa 152-153

Bana gore buradaki bir tarih sorunu değildir. Budistler hiçbir zaman populer inançları bir tarafa bırakmamışlardır. **Fakat her zaman bazı Budistler "her iki yolu da", mutluluğun (süleha) yani bu dünyadaki ve cennetteki mutluluğun aynı zamanda ahiret mutluluğu (hita) yani Nirvana'nın yolunu ayırt etmişlerdir. Nirvana için, gerçek özgürlüğe kavuşma yolu** için Caitya'lar niteliksiz ve doğrudan başarısız olarak nitelendirilir, "birçok insan dağlarda, ormanlarda, ağaçlarda, korulukIarda destek bulmuşlardır, onlar gerçek destek ve acıyı dindiren olgular değildir" (Koça, IV, sayfa 60)

Sayfa :154

I. Inscriptions de Râmgarh.

Ces inscriptions apportent une note du genre gai; elles sont riches d'ailleurs en multiples leçons.

A cent-soixante milles droit sud de Bénarès, dans le Sarguja, une montagne qui présente deux grottes curieusement aménagées, décorées de peintures qui sont les plus anciennes de l'Inde, animaux et personnages, chars à deux roues traînés par trois chevaux comme sur les reliefs de Bharhut, un homme assis sous un arbre ayant à gauche des danseuses et des musiciens... On a reconnu dans une de ces grottes une « salle de spectacle », du moins de récitation et de danse (grotte de Sîtâbengâ).

Sayfa 154

1-RANGAH YAZITLARI

Bu el yazmaları keyifli bir tarzda yazılmışlardır; içerikleri pek çok farklı ve ders verici bilgiyle doludur

Benares'in 160 mil güneyindeki Sarguja Hindistan'ın en eski resimleriyle dekore edilmiş ve tuhaf bir şekilde düzenlenmiş iki mağaranın bulunduğu bir dağdır. Buradaki resimlerde hayvanlar ve insanlar, Bharnut kabartmalarında olduğu gibi iki tekerlekli ve üç at tarafından çekilen arabalar, solunda dansözlerin ve müzisyenlerin bulunduğu bir ağacın altında oturan bir adamın olduğu resimlerdir. Bu mağaraların birinde "bir gösteri alanı" ya da en azından bir dans ve ezber okuma alanı bulunmuştur (Sitebenga mağarası)

Sayfa .157

Le *samâja* est « une sorte de fête populaire consistant principalement en jeux scéniques, jongleries, récitations, musique, pantomimes, luttes, etc. Une de ces fêtes avait lieu chaque année sur une montagne près de Râjagrha. Ces assemblées seraient le vestige d'anciennes fêtes orgiastiques se rattachant au culte de Çiva. Ce dieu... est particulièrement associé à Râj agrha », comme on voit dans la stance : « Çiva naît à Râjagrha, Vishnu naît à Mathurâ » (L. Finot d'après E. Hardy, *BEFEO*, 1903, p. 742).

Sayfa 157

Samaja, "teatral oyunların, hokkabazlığın, ezber okumanın, müziğin, pandomimin, dövüşlerin ve bunlara benzer şeylerin bulunduğu bir çeşit popüler şölendir." Bu şölenlerden biri her sene

Rajagrha yakınlarındaki bir dağda gerçekleştirilir. Bu şölenler Çıva tarikatına bağlı olarak Bakkhos onuruna düzenlenen şölenlerinin mirası olacaktır. Bu tanrı özellikle Rajagrha'ya bağlıdır, tıpkı şu alıntıda gördüğümüz gibi "Çıva Rajagrha'da, Vishnu Mathura'da doğmuştur" (L.Finot, E.Hardy'e göre, BEFEO, 1903, sayfa 742)

Sayfa :159

1. D'après J. Marshall (*Guide to Sânchi*, p. 9), les monuments d'Açoka sont, outre les piliers inscrits, les Stûpas de briques de Sârnâth, Sânchî, etc., les restes d'un « pillared hall » à Patna, probablement partie d'un palais royal construit à l'imitation des palais achéménides; un groupe de « caves » de Barâbar; une petite balustrade monolithe de Sârnâth; un trône à l'intérieur du temple de Bodhgayâ et quelques fragments des ombrelles de pierre des Stûpas de Sânchî et Sârnâth.

Sayfa 159

1. Aşoka devrinde sanat, J.Marshall'a göre (Guide to Sanchi, sayfa 9), Aşoka'nın yapıtları kayıtlı temel direkler dışında Sanchi, Sarnath tuğlalarıyla yapılmış stupalar, bir "Pillared Hall" un Patna'da bulunan kalıntıları; büyük olasılıkla Aşhemit sarayları örnek alınarak inşa edilmiş bir kraliyet sarayının parçası; bir grup Barbar "mahzeni" küçük bir Sarnatlı yekpare taştan yapılmış parmaklıklı korkuluk; Bodhgaya tapınağında bulunan bir taht ve Sanchi ile Sarnath Sutupalarındaki taştan şemsiyelerden bazı bölümleridir.

Sayfa :160

2. D.-B. Spooner a fait flèche de tout bois pour démontrer l'iranisation de l'Inde sous les Achéménides (*JRAS.*, 1915, p. 63, 405-455). Les critiques ont été sévères (Smith, Keith, F.-W. Thomas, *ibid.*, 1915, p. 800, 1916, p. 138, 362; récemment, Banerjee, *Hellenism in Ancient India*, 1919, p. 66). La doctrine que le palais de Pâtaliputra de Candragupta est une réplique du palais achéménide ne laisse pas cependant d'être séduisante. On ne voit pas du tout comment l'architecte, travaillant en bois suivant la pratique immémoriale, a imaginé de combiner les palissades avec les longs fûts de colonne symé-

Sayfa :161

triquement disposés : le souci d'imiter la Perse paraît au moins vraisemblable[1]. D'autant que l'influence perse est suffisamment prouvée par le chapiteau.

3. On a comparé depuis toujours le chapiteau des colonnes d'Açoka et le chapiteau persépolitain, le chapiteau « cloche » « ombelliforme ». L'histoire des déformations de la « cloche » d'Açoka dans l'art indien mériterait d'être étudiée de près : mais le point qui nous intéresse ici est que les différences sont assez notables entre les chapiteaux açokéen et perse pour qu'on doive exclure l'imitation directe. Sans

Sayfa :161

doute, au cours du voyage, la cloche s'est arrêtée au Nord-Ouest de l'Inde et y a pris une forme indienne qui sera la forme açokéenne.

Certaines sculptures du Gandhâra paraissent, à cet égard, instructives. On voit (Foucher, fig. 41, 71) que les artistes de l'école du Gandhâra ont librement hellénisé le cadre dans lequel ils placent le dessin d'un monument de style « persépolitain » : certainement, quand ces artistes persépolisent ainsi, ils travaillent d'après une chose vue, d'après un monument de l'époque dite açokéenne[8].

Sayfa 160

2- D.B.Spooner, Achemenide (Acmenid'lerin) idaresi altında Hindistan'ın nasıl İranlılaştırıldığını göstermek için her çareye başvurdu. (JRAS., 1915, sayfa 63,405-455) öne sürdüğü eleştiriler son derece ciddiydi. (Smith. Keith,F.W.Thomas, İbit.,1915, sayfa 800, 1916, sayfa 138,362; sonraki yıllarda Benarcek Hellenismin Ancien İndia, 1919, sayfa 66) Candraguptanın Pataliputra sarayının Aşemit sarayının bir kopyası olduğu savı ilginç gözükmüyor.

Yapıda, mimarın eski stili izleyerek ağaçla nasıl çalıştığını uzun sütunlardan oluşan kazık duvarları simetrik olarak düzenlerken neyi hayal ettiğini çok açıkça göremiyoruz: (sayfa 161) Perslileri taklit etme kaygısı en azından akla yatkın gözükmüyor. Buna rağmen Pers etkisini yapılan sütun başlığıyla yeterince ispatlıyor.

3- Her zaman için Aşoka kolonlarının başlıklarıyla Pers şehirlerinin başlıklarını, "çan" "şemsiye biçiminde" başlıklar birbiriyle karşılaştırılır. Hint sanatında Aşoka'nın "çan" ının bozulmasının hikâyesi daha yakından incelenmeye değerdir: Fakat burada bizi ilgilendiren nokta Aşoka ve Pers başlıkları arasındaki gözle görülür

farklılıkların bizim taklitleri doğrudan ayırt etmemize yardımcı olmasıdır. Şüphesiz, gezi sırasında, can Hindistan'ın kuzeybatı'sında durmuş ve burada Aşoka biçimi olarak nitelendirilecek olan Hintli bir biçim kazanmıştır.

Gandhara'nın bazı heykelleri bu bağlamda öğretici görünüyor. Görüyoruz ki (Foucher, Figür 41, 71) Gandhara Okulu'nun sanatçıları "persopolitan" tarzında yaptıkları bir yapı resmini yerleştirdikleri çerçeveyi Yunanlılaştırmışlardır; ne zamanki bu sanatçılar persopolitan tarzı uygulamışlardır o zaman görünen bir şeye göre, Aşoka dönemi diye adlandırılan bir yapıya göre çalışmalarını sürdürmüşlerdir.

Sayfa :162

« La perfection [des piliers inscrits] nous oblige à admettre l'existence d'ouvrages antérieurs perdus, architecture de bois, *zoana* et travaux de ciselure. La seule innovation de l'époque maurya fut sans doute de traduire en pierre les œuvres de bois ou d'ivoire déjà existantes. Une autre constatation qui s'impose, c'est que, dans la phase inconnue qui a précédé Açoka, l'art indien n'avait pas vécu isolé des arts de l'Asie antérieure. On remarque en effet sur les piliers d'Açoka des motifs décoratifs proprement assyriens (par exemple frises avec palmettes, olives et pirouettes) ou des motifs assyriens de traduction achéménide, comme certains lions ailés. Le chef-d'œuvre de l'art d'Açoka est le chapiteau, surmonté de lions ailés, du pilier inscrit de Sârnâth...; le magnifique cheval au galop, le zébu et l'éléphant... n'ont pu, semble-t-il, être exécutés que par des artistes ayant eu connaissance du canon grec. Et pourtant il y a dans le traitement des trois animaux une spontanéité une fraîcheur de jeunesse qui n'ont rien d'hellénistique. Concluons de tout cela que l'art Maurya était assez vigoureux pour avoir assimilé et indianisé les emprunts gréco-iraniens... Les sculptures de l'enceinte du *stûpa* de Bhârhut sont un peu

Sayfa : 162

plus récentes (*circa* 200, ou,d'après les dernières hypothèses de Sir J. Marshall, 150 av. J.-C.). Le caractère en est purement indigène... ». Cependant les sculptures des balustres portent des lettres kharoshthî, et la collaboration d'artistes du N.-O. est, par là, démontrée (J. Marshall, p. 625).

Sayfa 162

"Karşımızdaki eşsiz güzellik [kayıtlı temel direkleri] bizi daha önceden kaybolmuş eserlerin, ağaç mimarisinin, xoana ve maden oymacılığı çalışmalarının varlığını kabul etmeye zorluyor. Maurya çağının tek yeniliği, hiç şüphesiz, mevcut fildişi ve tahta eserleri taşa çevirmekti. Göze çarpan başka bir saptama ise, Aşoka'dan önce gelen bilinmeyen dönemlerde Hint sanatının Asya sanatlarından izole olmamasıdır. Aşoka zamanında yapılan sütunlarda tamamen Asya'ya ait dekoratif motiflere rastlanır (örneğin hurma dalı, zeytin dalı ve topaç biçiminde pervazlar) ya da Aşhemid geleneğinin Asyalı motifleri, örneğin kanatlı aslanlar gibi. Aşoka sanatının baş eseri Sarnath yazılı sütunun üzerinde kanatlı aslanların bulunduğu başlık...; muhteşem dört nallı at, hörgüçlü öküz ve fil... ancak Yunan din kurallarını tanıyan sanatçılar tarafından yapılabilirdi. Aynı zamanda bu üç hayvanın işlenişinde bir doğallık, gençlik tazeliği vardır ki bunlar Helenistik özellikler değillerdir. Bütün bunları şöyle toparlayabiliriz; Maurya sanatı, Yunan-İran alıntılarını Hintlileştirmek ve bastırmak için yeterince güçlüdür... Bharmut'un Stupa'sının duvar heykelleri biraz daha yenidir (circa 200, ya da, Sör J. Marchall'ın son varsayımlarınagöre, İ.Ö. 150 yılı). Karakteri saf bir şekilde yerlidir..." bununla beraber trabzan heykellerinin üzerinde kharoshthi harfleri taşırlar ve N.-O'nin sanatçılarının birliği ortaya çıkar (J.Marchall, sayfa 625).

Sayfa : 163

Bien trompeurs cependant les Purânas, non seulement parce qu'ils contiennent des chiffres et des noms fallacieux, mais encore parce que, souvent menteurs, on se refuse à les croire quand ils sont véridiques.

Sayfa 163

Puruna'lar gerçekten yanıltıcıdır, bu sadece sahte isim ve rakamlardan oluştukları için değil aynı zamanda, sık sık yalan söylediklerinden, gerçekleri söylediklerinde onlara inanmayı reddettiğimizdendir.

Sayfa : 164

5. Les Purânas sont riches. En comptant Candragupta et Bindusâra, on a dix ou neuf empereurs Mauryas, 137 ans en tout, chiffre qui ne correspond pas au total des années de règne attribuées à chaque souverain.

Sayfa 164

5- Purana'lar zengindir. Candıragupta ve Bindosera'yı da sayarsak, 9-10 tane Maurya imparatoru vardır. Bunlar toplam 137 yıl, her hükümdarın iktidarda olduğu yılların toplamı hüküm sürmüşlerdir

Sayfa :167

Cependant nous avons des renseignements plus solides : Jalauka, un prince Maurya, fils d'Açoka, régna à Çrînagar, la capitale du Cachemire qu'Açoka avait construite. Il régna glorieusement, chassa les barbares, porta ses armes juqu'au Gange. On lui attribue la création de nombreux sanctuaires. Il était devot à Çiva et aux Mères; il était hostile aux bouddhistes

Sayfa 167

Bununla birlikte, daha sağlam bilgilerimiz var: **Aşoka'nın oğlu, bir Maurya prensi olan Jalauka, Aşoka'nın kurduğu Keşmir'in başkenti Çirinagar'da hüküm sürdü.** Şerefli bir şekilde yönetti, Barbarları alt etti, orduları Ganj'a kadar geldi. Birçok türbenin yapılmasını sağladı. Çiva'da ve Mere'lerde sofuluk yaptı, Budistlere muhalif oldu.

Sayfa :171

§ 1er **Listes purâniques et remarques**

1. D'après les Purânas, succèdent aux Mauryas quatorze souverains de Pâtaliputra, héritiers de l'empire diminué des Mauryas : dix rois de la dynastie Çunga, régnant pendant 112 ans, soit de 184 à 72; quatre rois de la dynastie Kânva, régnant pendant 45 ans, soit de 72 à 27. (Voir p. 163)

Sayfa 171

I- Purana listeleri ve dikkat çekici noktalar

1- Puruna'lara göre Mauryalar'dan kalan imparatorluğun mi-

rasçılan olan 14 Pataliputra beyi Maurya'ların yerini almıştır : Çunga hanedan sülâlesinden 10 kral, 184'ten 72'ye kadar 112 yıl, Kanva hanedan sülâlesinden 4 kral 72'den 27'e kadar 45 yıl hüküm sürmüşlerdir.

Sayfa :173

5. Le nom de Çunga est celui de brâhmanes célèbres dans la littérature sacerdotale (Brhadâranyaka, Vamçabrâhmana). Le premier monarque Çunga était le « général », *sendnî, du dernier* roi Maurya. Mais la carrière des armes n'est pas interdite aux brâhmanes (*Cambridge History*, p. 518; Raychauduri, p. 236.)

Sayfa 173

5- Çunga, papaz edebiyatında ünlü Brahmanlara verilen addır (Brhadaranyaka Vamçabrahmana). **İlk hükümdar Çunga, son kral Maurya'nın "generali", senânî'siydi. Fakat silâh kullanımı Brahmanlarda yasak değildi.** (Cambridge History, sayfa 518, Raychauduri, sayfa 236)

Sayfa :173

6. Voici, d'après les Purânas, la liste des souve

Sayfa :174

rains Çunga-Kânva avec la durée de leurs règnes :

1. Pushyamitra, 36 ans, 184-148, sur lequel nous avons beaucoup de renseignements de valeur diverse et dont nous parlerons plus loin.

Sayfa : 174

2. Agnimitra, associé à l'histoire-légende de son père Pushyamitra; 8 ans.
3. Sujyeshtha ou Vasujyeshtha, 7 ans.
4. Sumitra ou Vasumitra, 8 ans
5. Odruka, 7 ans ou 2 ans
6. Pulindaka, 3 ans.
7. Ghosha ou Ghoshavasu, 3 ans.
8. Vajramitra, 9 ans
9. Bhâga ou Bhadhaka ou Bhâgavata, 26 ans
10. Devabhûti, 10 ans
1. Vasudeva, 9 ans, 72-63
2. Bhûmimitra, 14 ans.
3. Nârâyana, 12 ans.
4. Suçarman, 40 ans.

Kanva

Sayfa 173

6 İşte, Puranalara göre,Çunga-Kanva hükümdarlarının iktidar süresiyle birlikte listesi :

(sayfa 174) 1. **Pushyamitra, 36 yıl, 184-148, bu hükümdar hakkında çeşitli dallarda birçok bilgiye sahibiz ve bunlardan ilerde söz edeceğiz.**

2. Agnimitra, babası Pushyamitra'nın efsanevî tarihiyle birlikte; 8 yıl.

3. Sujyeshtha veya Vasijyeshtha, 7 yıl.

4. Sumitra veya Vasiyeshtha, 8 yıl

5. Odruka, 7 yıl ya da 2 yıl

6. Pulindaka, 3 yıl

7. Ghosha veya Ghoshavasu, 3 yıl

8. Vajramitra, 9 yıl

9. Bhagava veya Bhadhaka veya Bhagavata, 26 yıl

10. Devabhuti, 10 yıl
1.Vasudeva, 9 yıl, 72-63
2.Bhumimitra, 14 yıl
3.Narayana,12 yıl
4.Suçarman, 40 yıl

Sayfa :175

7. Tels sont les suzerains; nous connaissons par les monnaies et par de rares épigraphes plusieurs dynasties locales

a. Bhârhut, trois rois: Visadeva; Dhanabhûti, fils d'une princesse de Kauçâmbî; Vâdhadeva Ils sont alliés à la famille qui règne à Mathurâ « Sous la souveraineté des Çunga (*suganam raje*) », ils construisent les portiques de Bhârhut

b. Kauçâmbî, Bahasatimitra « sous le roi Udraka »

c. Ahicchatra (ancien Pâncâla, district Bareilly près Râmnagar) : douze princes (cinq générations), dont les noms sont en *mitra*, certainement contemporains des Çungas. L'un d'eux peut-être le deuxième roi Çunga

d. Mathurâ : Balabhûti, gendre de Bahasatimitra, dont la femme fait une donation à Bhârhut; et Brahmamitra (vers 75)

e. A l'ouest du Mâlva occidental, dans la région de Madhyamikâ, le « peuple autonome » (*janapada*) des Çibis qui ont aussi un autre centre du côté de Multân sur la Sutlej; d'autres tribus encore, à demi nomades, dont les relations avec les princes d'Ujjayini sont obscures

f. On ne sait que faire du Kosalâdhipa, roi ou vice roi du Koçala, qui élève un monument à Ayodhyâ (Oude) et qui est « le sixième du général Pushya

Sayfa :175

mitra qui célébra deux fois le sacrifice du cheval ». (*Modern Review*, 1924, oct., p. 431, dans Raychauduri, 236)

8. L'empire magadhien sous le règne des derniers Mauryas ou des Çungas fut entamé à l'Est, au Nord, au Sud

Sayfa 175

7- Derebeyı başları şunlardır, onları demir paralardan ve **birçok bölgesel hanedan sülâlesinin ender bulunan kitabelerinden** tanıyoruz.

a-Bharmut, uç kral, Visadeva, Dhanabhuti, bir Kauchanbı prensesının oğlu, Vadhadeva Bunlar, Natura'yı yöneten aileye bağlıydılar "Çungaların egemenliği altında", Bharhut sutunlu girişlerini inşa ettiler.

b-Kauchanbi, Bahasatımıtra "kral Odraka altında"

c-Ahicchatra (eski Pancala, Ramnagar yakınındakı Bareıllı kazası) 12 Prens (beş nesil boyunca) isimleri Mıtrada, Çungalarla aynı çağdalar Aralarından biri ıkıncı Çunga Kralı olabilir

d-Mathura : Balabhuti, Bahassatımıtra'nın damadı, ki karısı Bharut'a bır hibe yapmıştır, ve Brahmamitra (75'e yılına doğru)

e-Batı Malya'nın batısında, Madhyamıka bolgesinde, **Sutlaj üzerinde Multan tarafında başka bir merkezlere olan Çipi'ler** "ozerk bır toplumdur" (Janapada), aynı zamanda yarı goçebe boylarında Ujjayını Prenslerıyle ılışkileri oldukça karmaşıktı

f-Bır de **Kosalathipa'yı** bılıyoruz Bu kişide Koçala'nın genel valısı ya da kralıydı **Ayodpya (Oude)** da bir yapı diktı ve aynı donemde "general Pushıamitra'nın 6 ıdı, ıki kere at kurban etmeyı kutsamış tı " (modern Review, 1924, Oct , sayfa 431, Raychauduri'de, 236)

8-Mauryaların ya da Çungaların egemenliği altındaki Magata İmparatorluğu doğuda, kuzeyde ve güneyde hüküm sürüyordu.

Sayfa :176

1. On pense que la dynastie Maurya s'est terminée par un drame. L'arrière-neveu d'Açoka, Brhadratha,

Sayfa :177

aurait été assassiné (184), au cours d'une revue militaire (?), par son général en chef, Pushyamitra ou, comme écrivent les manuscrits, Pushpamitra, « Celui qui a pour amie la constellation Pushya » ou « l'Ami des fleurs ».

Sayfa 176-177

1. Maurya hanedanlık sülâlesinin bir dramla son bulduğu düşünülüyor. Aşoka'nın yeğeninin oğlu Brhadratha bir askerî geçit töreni sırasında kendi genel komutanı Pushpamitra tarafından ya da el yazması kitaplarda geçtiği üzere "Pushya takımının yandaşı" ve ya "çiçeklerin arkadaşı" olan Pushpamitra tarafından öldürüldü (184).

Sayfa :177

2. Mâlavikâgnimitra, une des tragi-comédies de Kâlidâsa[1], jouée à Ujjayini en 400 de notre ère sous le règne de Candragupta II Vikramâditya. — Agnimitra, fils de Pushyamitra et vice-roi de Vidiça,

Sayfa :177

Mâlavikâ, princesse de Vidarbha, que les habituelles romanesques aventures du théâtre indien ont amenée à la cour comme fille d'honneur de la reine.

Sayfa 177

2 Malavikagnimitra, Candragupta II Vikramaditya egemenliği altında I.S 400 yılında Ujjayini'de oynanan **Kalidasa 1 trajikomedilerinden biri. -Pushyamitra'nın oğlu ve Vidiça genel valisi Agnimitra; Malavika, Vidarbha prensesi** ki geleneksel Hint tiyatrosunun romansı maceralarında kraliçenin nedimesi olarak gösterilir.

Sayfa :181

A son nom est attaché le souvenir d'une persécution. Pushyamitra voulait éterniser son nom; il pouvait, comme son aleul, construire quatre mille temples-couvents (*dharmarâjikâ*). « Mais, dit le roi, mon aleul était très puissant et riche; (je ne suis pas à même de rivaliser avec lui). Il faut suivre une autre méthode. » Son ministre. brâhmane et méchant, lui conseilla de détruire le bouddhisme. Le roi convoqua l'assemblée des moines et dit : « Mon intention est de détruire la religion de Bouddha (*bhagavacchâsana*) : que voulez-vous que je détruise le Stûpa ou le couvent ? » — » Détruisez le couvent ». répondirent les moines unanimes. Ainsi fut détruit le couvent du Coq, près de Pâtaliputra. et tous les moines furent massacrés. Pushyamitra se rendit

Sayfa : 181

alors à Çâkala, et promit cent « deniers » (*dinâras*) à quiconque lui apporterait une tête de moine Pushyamitra se tourna alors vers le Grand Ocean méridional : heureusement un bon génie (Yaksha) triomphe du mauvais génie qui protégeait Pushya mitra. Celui-ci périt avec toute son armée au moment où il traversait les montagnes (J. Przyluski, *Açoka*, p. 301, Lüders, *Kalp inâmandilikâ*, p. 97, Foucher, Gandhâra.

Le récit de Târanâtha, d'après Kern, est « moins absurde » Pushyamitra, qui avait été le chapelain du roi Nemacandra, roi des brâhmanes, d'accord avec les autres hérétiques, incendia beaucoup de monastères, du Magadha au Penjab, et tua aussi quelques moines, bien que la plupart eussent réussi à se réfugier dans d'autres pays. Pushyamitra mourut cinq ans plus tard dans le Nord (*Târanâtha*, p. 81; Kern, II, p. 382).

Sayfa 181

Bir işkencenin anısına, O'na o işkencenin adı verildi. Puspyamitra onun adını ölümsüzleştirmk istiyordu. Kendi kurucusu gibi 4000 tapınak manastır kurabilirdi. (Dharmarajika) "Fakat, dedi kral, benim büyük babam çok güçlü ve zengindi; (Ben onunla rekabete giremem). Başka bir yöntem izlenmeliydi." Brahman ve kötü niyetli bakanı ona Budizm'i yok etmesini önerdi. Kral Keşişler Kurulu'nu topladı ve şöyle söyledi: "Benim amacım Buda dinini yok etmektir. (Bhagavaccpasama): Stupa'yımı yoksa manastırımı yok etmemi istersiniz?" "Manastırı yok ediniz" diye oy birliğiyle cevap verdi keşişler. Böylelikle Pataliputra yakınlarındaki Coq Manastırı'nı yok etti ve tüm keşişleri toptan katletti. Böylece Push-

yamitra Çakala'ya teslim oldu ve getirdiği her keşiş için ona 100 "dinar" (dinaras) vermeyi vaat etti... Pushyamitra büyük güney okyanusuna doğru yöneldi: Ne mutlu ki iyi bir melek (Yaksha), Pushyamitrayı koruyan kötü meleği yenmiş oldu. Tüm ordusuyla birlikte dağları aşarken mahvoldu. (J.Przyvusti, Aşoka, sf.301 Lüders, Kalpanamanditika, sf. 97, Fucher, Genthera).

Kern'e göre Taranatha anlatısı "çok daha az saçmaydı". Brahmanların kralı diğer aykırı düşüncedeki kişilerde aynı fikirde olan kral Nemecandra'nın hükümdar papazı olan Pushyamitra Magata'dan Pencap'a bir çok manastırı yakıp yıkmış ve aynı zamanda çoğu başka ülkelere kaçmış olsa da bazı keşişleri öldürmüştür. Bundan 5 yıl sonra, Pushyamitra kuzeyde hayatını kaybetmiştir. (Taranatha, sf. 181; Kern, II, sf. 382)

Sayfa :182

Par le fait, la période Çunga est la période de Sânchî, des grandes constructions bouddhiques par les dons des bourgeois et des corporations. « On a parfois prétendu que, du temps de Pushyamitra et plus tard, des couvents auraient été détruits par des « brâhmanes »; jusqu'à ce jour, on n'a pu donner, à 'appui de cette affirmation, même le semblant d'une preuve » (Kern, II, p. 414). [Voir p. 97]

Sayfa 182

Bu olayla birlikte Çunga dönemi aynı zamanda loncalar ve burjuvaların bağışlarıyla inşa edilmiş büyük budik yapıları Sanchinin dönemi olmuştur. "Kimi zaman Pushyamitra zamanında ve sonrasında manastırların 'Brahmanlar'tarafından yok edildikleri ileri sürülmüştür. Bugüne kadar bu iddiayı destekleyecek ya da kanıtlayacak bir veriyle karşılaşılmamıştır." (Kern, II, sf. 414). [bakınız. sayfa 97]

Sayfa :182

Le Stûpa date peut-être du temps d'Açoka : Sânchi est un centre bouddhique fort ancıen et très important (Przyluski, *Légende d'Açoka*, p. 110). Les portes

Sayfa :183

sont de beaucoup postérieures : elles se placent dans la seconde moitié du Ier siècle avant notre ère.

Sayfa 182

Stupa belki de Aşoka dönemine aittir: Sanchi çok eski ve önemli bir budik merkezdir. (Pzryluski, Aşoka efsanesi, sayfa 110) [sayfa 183] **Kapılar uzun zaman sonra buraya eklenmiştir. İ.Ö. 1. yüzyılın ikinci yarısında yerleştirilmiştir.**

Sayfa :187

Bhagavat est le nom sous lequel Krishna est adoré par ses dévots ; la Bhagavadgîtâ, fragment illustre du Mahâbhârata, est le « chant de Bhagavat », du Bienheureux ou mieux du « Seıgneur »

Sayfa 187

Bhagavat, Krişna'nın sofularıyla tapındığı bir isimdir: Mahaparata'nın resimlenmiş bolumu olan Bhagavatdgıda, "Bhagavatın ezgisi", ermişin ya da senyorun ezgısıdır

Sayfa : 191

A la vérité, les Barbares se sont rapidement hindouisés, Héliodore est hellène de nom, mais les Agnivarman, Indrâgnidatta, Vishnudatta, donateurs nommés dans les caves de Nâsik, quoique Scythes ou Grecs, portent des noms indiens et théophores. Ushavadâta (Rshabhadatta), gendre de Nahapâna (voir p. 283) multiplie les dons aux brâhmanes. Les monnaies de Gondophares (voir p. 270) désignentce roi comme *devavrata* et portent l'image de Çiva : faut-il croire qu'il adora le « Grand Dieu », Mahâdeva, Çiva? Vema kadphises, le Kouchan (voir p. 311) est qualifié *mahîçvara*, ce qui peut signifier dévôt de Çiva (plutôt que « incarnation de Çiva »). Mihirakula le Hun, le féroce conquérant du VIe siècle, est évidemment un çivaïte; ses monnaies et ses donations (*Râjatarangini*, I, 306) témoignent de sa piété (Ramprasâd Chanda, 157-188).

Sayfa 191

Gerçekte Barbarlar çok çabuk bir şekilde Hindulaştılar. Helidoire Helen ismidir, fakat Agnivarmanlar, İndragnidatta'lar ve Vismnudatta'lar, Nasik Manastırı'nda bağış yapan isimler, Syt'ler ve Yunanlar her ne olursa olsun Hint ve Theopheres isimleri alırlar. Ushavadata (Rshabhadatta), Nasphananın damadı (bakınız sayfa 283), Brahman'ların bağışlarını arttırıyordu. Gondophores'in paraları Devarata'nın olduğu gibi Çiva'nın resimlerini taşıyordu: Onun "Büyük Tanrı"'ya, Mahadeva'ya, Çiva'ya taptığına inanmak gerekiyordu. Vema Kadphises, Kouchan (bakınız sayfa. 311) Mahichvara'yı niteliyor, bu da Çiva'nın sofusunu simgeliyor olabilir. (Çoğunlukla "Çiva (Budist Tanrısı)'nın insan bedeninde şe-

killenmesi"). Altıncı yüzyılın acımasız fatihi Mihirakulahan gerçekten de bir Çivaite'ydi; paraları ve bağışları (Rajatarangini, I, sayfa. 306) dindarlığının bir kanıtıydı. (Ramprasat Chanda, 157-188)

Sayfa : 193

§ 5. **L'inscription de la grotte de l'Eléphant Khâravela et Kalinga**

Nous avons vu que la conquete du Kalinga, « où périrent tant de brâhmanes et de religieux », détermina la « conversion » d'Açoka. Dans ce pays, vallée de la Mahânadi, côte d'Orissa, Açoka fit graver des édits (Dhauli); il eut un vice-roi à Tosali, et des fonctionnaires (S. Lévi, *JA.*, 1923, II, p. 2).

Il semble que les « religieux » du Kalinga fussent surtout des jaïnas. Nous connaissons trente-cinq caves appartenant à cette congrégation, dont plusieurs sont intéressantes au point de vue artistique et religieux, dont une, la grotte de l'Eléphant, contient une épigraphe, « un des plus célèbres, mais peut-être le plus énigmatique des monuments de l'Inde », un « panégyrique » (*praçasti*) qui est un « poème en prose », le plus ancien connu (Lüders, *Bruchstucke*, 1911, p. 62).

Sayfa 193

5 FİL MAĞARASINDA BULUNAN YAZITLAR
KHARAVELA ve KALİNGA

"Pek çok din görevlisinin ve Brahma'nın öldüğü" Kalinga fethinin, Aşoka'nın "din değişimini" belirlediğini görüyoruz. Bu ülke

de Mahanadi vadisinde, Orisa kıyısında Aşoka fermanları kazıttı (Dhauli). Tosali de bir genel vali ve görevli devlet memurları vardı. (S.Levi.JA.1923, II, sayfa 2)

Kalinga'nın din görevlilerini Jaina'lar oluşturuyordu. Bu tarikatın bilinen 35 adet tapınağı vardır. Bunların çoğu dinî ve sanatsal açıdan ilginç olarak nitelendirilebilir. Bunlardan biri olan Fil Mağarası'nda şöyle bir yazıt bulunmaktadır: "Hindistan'ın en ünlü fakat aynı zamanda belki de en gizemli yapılarından biridir.", bir de "övgü söylevi" (Pracasti) bulunmaktadır. Bu bilinen en eski "düzyazı hâlinde yazılmış şiirdir" (Lüders, Bruchstücke, 1911 sayfa.62).

Sayfa :198

Nous devons denc placer Khâravela après, beaucoup après 150. Vraisemblablement au début du premier siècle de notre ère. (Voir toutefois les remarques de Konow à ce sujet.)

Sayfa 198

O hâlde Kharavela'yı 150 yılından çok sonralara yerleştirmemiz gerekir. Öyle görünüyor ki İ.Ö. I. yüzyılın başlarına koymalıyız (Aynı zamanda bakınız Konow'un bu konu hakkındaki saptamalarına).

Sayfa :198

Les expéditions de Khâravela s'expliquent par l'anarchie et l'émiettement des pays voisins qui n'étaient plus des états Il y avait un roi à Râjagrha, un autre à Patna; morceaux de l'ancien royaume de Magadha.

Sayfa 198

Kharavela seferleri anarşiyle ve artık devlet olmayan komşu ülkelerin bölünmeleriyle açıklanır. Eski krallık Magata'nın parçaları olan Patna'da bir kral, Rajagraha'da da bir başka kral vardı.

Sayfa :199

1. D'après l'opinion « orthodoxe », le troisième livre du *Mahâbhâshya* a été écrit au cours des douze mois que dura le sacrifice de Pushyamitra, car Patanjali donne, comme exemple de l'action commencée et non terminée, la phrase : « **Nous sacrifions pour** Pushyamitra » (III, 2, 123); et, d'autre part, Patanjali est le contemporain de Ménandre puisque, à titre d'exemple d'un fait universellement connu mais dont celui qui parle aurait pu être témoin il fournit les citations : « Le Yavana assiégea Madhyamikâ... » (III, 2, 111). — Patanjali se place donc au milieu du IIe siècle.

Sayfa 199

1."Ortodoks" görüşe göre Mahabhasya'nın üçüncü kitabı, Puspyanitra'nın kurban edilmesinden sonraki 12 ay boyunca yazılmıştır. Çünkü Potanjeli başlayan ve tamamlamayan eyleme örnek olarak şu cümleyi vermiştir : "Puşemitra için kurban ediyoruz" (III,2,123), ve diğer taraftan Potanjeli Menandre ile aynı çağda yaşamıştır. Dunyaca tanınmış bir olayın örneğinin başlığı altında, konuşan kişi bu olayların tanığı olarak şu alıntıları yapıyor "Yavana Madpyamika'yı kuşatmıştır." (III,2,111) Boylelikle Potanjeli II. yuzyıl ortalarında yerleşmiştir.

Sayfa :200

(Pour Sten Konow, le conquérant grec dont parle le Mahâbhâshya est Démétrius; donc ce livre est de 174, non pas de 150; voir ci-dessus p. 197). Enfin les remarques de Barth, ci-dessous.

Sayfa 200

(Sten Konow için Mahabhashya'nın söz ettiği Yunan fatih Demetrius'tur. Bu kitap 150 yılında değil 174 yılında yazılmıştır; bakınız üstte sayfa 197) Son olarak da aşağıda Bart'ın saptamaları vardır.

Sayfa :201

Winternitz (p. 390) écrit dans le même esprit : « Quant nous plaçons Pânini au ve siècle, Kâtyâyana au IIIe et Patanjali au IIe, ce n'est là qu'une hypothèse de travail. »

Sayfa 201

Winternitz (sayfa 390) aynı mantıkla şunu yazmıştır: **"Beşinci yüzyılda Panini'ye, III. yüzyılda Katyayana'ya ve II. yüzyılda Patanjeli'ye yerleşmemize bakılırsa bu bir oluş varsayımdan başka bir şey değildir."**

Sayfa :204

On donne à cet empire le nom d'Andhra : à la vérité nous ne savons pas si ce nom lui convient pour les siècles préchrétiens; la géographie et la chronologie sont également obscures.

Au plus court, le centre de cet empire paraît bien avoir été Pratishthâna, Paithan, sur la haute Godavari, la Baithana de Ptolémée, capitale du Dekhan (= pays du Sud) proprement dit : les eaux supérieures de la Godâvarî et les régions entre Godâvarî et Kistnâ. Vers la moitié du Ier siècle avant notre ère, il comprenait, à l'Ouest, l'Aparânta, c'est-à-dire e Konkan septentrional, capitale Çûrpâraka ou Sopâra; en outre, il s'étendait au Nord vers le Kâthiâvar, Oudjein, Vidiçâ : conquêtes septentrionales qui furent occupées par les Scythes. Les Scythes s'emparèrent même du Konkan septentrional. Mais vers la fin du Ier siècle de notre ère, ou au début du IIe, les souverains de Pratishthâna avaient repris le Konkan et porté leur pouvoir, à l'Est, jusqu'à la mer orientale, bassins de la Godâvarî et de la Kistnâ, au Sud, très bas jusqu'au pays canarais.

2. Ce que nous savons sur l'ancien Dékhan, au sens large du mot, à l'époque d'Açoka, se réduit à peu de chose.

Les inscriptions de Siddhapur et Maski (Mysore) prouvent que l'empire Maurya exerçait jusque dans l'Extrême-Sud un pouvoir plus que nominal. Açoka avait un vice-roi à Suvarnagiri, qui doit être Kanakagiri, « montagne d'or », au sud de Maski.

Açoka avait pour voisins, non assujettis, les

Sayfa :205

Chodas et les Pândyas[1], connus de Ptolémée et du Périple, qui sont des royaumes du pays tamoul au sud de Madras; les Keralaputras, qui son Malabar, (voir *Cambridge History*, p. 595); les Sâtiyaputras qu'on a placés dans la région de Mangalore, mais qui sont probablement de proches voisins des Petenikas.

Açoka avait pour vassaux les Petenikas, que les historiens sont très portés à identifier avec les tribus du côté de Pratishthâna, Haute-Godâvari; les Parindas, qui ne sont pour nous qu'un nom; les Andhras enfin qui sont, au témoignage de Mégasthènes, le plus puissant des peuples du Sud : c'est le pays telugu.

Il s'entend bien que, au déclin de la puissance maurya, c'est-à-dire probablement dès la mort d'Açoka, les peuples ou princes feudataires deviennent indépendants. Bientôt ou après un temps, les avis sont partagés, une hégémonie s'imposa : d'après les Purânas, l'hégémonie des Andhras; aussi vraisemblablement, à notre avis, celle des Petenikas et Sâtiyaputras. Nous savons seulement que la tradition brâhmanique donne au nouvel empire le nom d'Andhra; mais le nom et la langue de ses princes (Satakani, voir p. 207) indiquent Pratishthâna et les pays de langue prâcrite-munda comme son point de départ.

3. Deux sortes de documents : Purânas et inscriptions.

Sayfa 204

Bu imparatorluğa Anthara adı verilmiştir; gerçekte bu ismin Hıristiyanlık öncesi devirlerde kullanılıp kullanılmadığını bilmiyoruz, coğrafyası ve kronolojisi tamamen karanlıkta kalmıştır.

Kısa zaman öncesine kadar bu imparatorluğun merkezi Pratidhthana olarak biliniyordu. Paithan Godovari yükseltisi üzerinde Putoleme'nin Baithanası, Dekhan (=Gine ülkesi) başkenti yani **Godovari'nin yukarı suları ve Kistna ile Godovari arasında bulunan bölgeler.** I.O. I yüzyılın ortalarına doğru batıda **Aparanta'yı yani kuzey Konkan'ı,** Çurparaka ya da Sophara'nın başkentini aldı. Bunun dışında kuzeyde Kathiavar Oudjein, Vıdiça'ya doğru yayıldı. **Bunlar Scythes'ler tarafından yapılan kuzey fetihleriydi. Syctes'ler aynı zamanda kuzey Konkanı da ele geçirmişlerdir. Fakat İ.S. I. yüzyılın sonlarına doğru ya da II. yüzyılın başlarında Prathysthana hükümdarları Konkanı geri almışlar ve onu güçlerine dahil etmişlerdir. Doğuda doğu denizine, Godovari havzasına ve Kistma havzasına kadar, güneyde çok aşağılara Canarais ülkesine kadar olan kısım.**

2-Kelimenin tam anlamıyla Aşoka devrinde eski Dekhan hakkında bildiklerimiz çok azdır.

Sıddhapur ve Maskı (Mysore) yazıtları Maurya İmparatorluğu'ndadır. En uç güneyde, özde bir iktidarı olduğunu doğruluyor Aşoka'nın Kanakagıre, "Altındağ" olması gereken Maske'nin güneyinde bulunan Suvarnagıre'de bir genel valisi vardı.

Aşoka'nın komşuları kimseye boyun eğmemiş, Madras'ın güneyinde bulunan Tamoul ülkesi krallıkları Periple ve Ptoleme olarak bilinen Padgas ve Choda'lardır. Malabar olan Keralaputra'lar (bakınız Cambridge History, sayfa 595) ve Mangolore bölgesine yerleştirdiğimiz fakat Patenıka'ların yakın komşuları olan Stıyaputras'lar da diğer komşulardır.

(sayfa 205) **Aşoka, Petenika'lara bağımlıydı. Tarihçiler bunları Haute-Godovari, Pratishana kıyılarındaki boylarla bir tutuyorlar-**

dı. Bizim için sadece birisinden ibaret olan Parinda'lar, Megasthenes'nin tanıklığında güneyin en etkin toplumu olan Andhras'lar bulunuyordu; burası Teligu ülkesiydi.

Şu kesindir ki Maurya iktidarının gücünü yitirmesiyle, yanı büyük ölçüde Aşoka'nın olumunden itibaren halklar ya da tımar sahibi prensler özgürlüklerine kavuştular. Bundan kısa bir süre sonra fikirler ayrıldı ve bir hâkimiyet ortaya çıktı. Pruna'lara gore bu Anthara'ların hâkimiyetiydi. Oysa ki bize gore bu Pethenika ve Satiyaputra'ların hâkimiyetiydi. **Sadece şunu iyi biliyoruz ki Brahman geleneği bu yeni imparatorluğa Anthara ismini vermiştir; fakat ülkenin prenslerinin dili ve ismi (Satakani bakınız sayfa 207) Pratishthana ve Pracrite-Munda dilinin konuşulduğu ülkeler onun çıkış noktası olarak kabul ediliyor.**

3-İki çeşit doküman vardır. **Purana'lar ve yazıtlar.**

Sayfa :206

Les Andhras (Andarae de Pline) sont connus de la vieille littérature, non seulement du Mahâbhârata mais encore de l'Aitareya brâhmana (VII,18). C'est un peuple étranger, pas Arya, du Sud-Est. Pline, sans doute d'après Mégasthènes, dit que leur roi possède trente forteresses, mille éléphants, deux mille cavaliers, cent mille fantassins. Après les Orientaux, Magadhiens, ils sont, dans l'Inde, les plus puissants.

Sayfa 206

Andra'lar (Andarae De Pline) **eski edebiyatta sadece Mahaparata** olarak değil aynı zamanda Aiteraya Brahmana **olarak biliniyorlardı.** (VII,18) **Bunlar Arya olmayan, güneybatıda bulunan yabancı bir halktır. Megastpenes'e göre şüphesiz Pline onların kra-**

lının 30 kalesinin, 1000 filinin, 2000 süvarisinin,100.000 piyade erinin olduğunu söylüyor."Doğululardan" (Magadhien)'lerden sonra Hindistan'ın en güçlü halklarıydılar.

Sayfa :206

Le site des Andhras n'est pas sujet de dispute. Ils habitent le pays de la langue telugu entre Kistnâ

Sayfa :207

(Krshnâ) et Godâvari. C'est l'Andhradeça, le pays Andhra. Leur première capitale aurait été Çrikâkula (= Sreewacolum) sur la Kistnâ; la seconde, Dhânya kataka sur la même rivière en amont (Bhandarkar, *Histoire du Dékhan*, Smith, 3ᵉ éd., Pargiter, *Dynasties of Kali Age*; Rapson, *Ancient India*, p. 159).

Sayfa 206-207

Andra'ların sites tartışma konusu değildir. **Kistna (Krişna) ve Godovare arasındaki Telugu dili ülkesinde oturuyorlardı. Andhara'nın ülkesi Andharadeça'dadır. İlk başkentleri Krişna üzerindeki Çirikakula (=Sreewacolum)** ikincisi aynı nehrin yukarısında bulunan Dhanyakataka'dır (Bhandarkar, Dekhan'ın tarihi, Smith 3 üncü basım, Pargither, Kali Age Hanedanlığı, Rapson, eski Hindistan, sayfa 159)

Sayfa :208

Il est à noter que plusieurs monnaies Andhra portent l'image du cheval : « Le patronymique des rois Andhras peut s'interpréter « fils du cheval » Le même dieu, vénéré sous la forme du cheval, aurait

Sayfa :208

donné son nom à la ville royale et aux princes considérés comme ses descendants... Dans la religion des Andhras, de même que dans le Vishnouisme le cheval était l'incarnation d'un grand dieu. Sous Mâdharîputra [qui fait figure d'usurpateur], le titre du roi change : lui-même et sa capitale empruntent leur nom à Çiva. Sous le roi suivant Vâsiahthîputra, l'ancien titre royal et par conséquent l'ancien culte sont restaurés »

Sayfa 208

Andhara'nın demir paralarının çoğunun üzerinde at figürü bulunduğu saptanmıştır. Andhera krallarının soyunun "Atın oğlundan" geldiği yorumu yapılabilir. At sureti altında kutsanan aynı tanrı ismini kraliyet şehrine ve kendi soyundan geldiği düşünülen prenslere vermiştir. Anthara'ların dininde Vishnamisme'de olduğu gibi at büyük bir tanrının vücuda gelmiş şeklidir. Mathariputra'nın altında (Gaspçı olarak tanınır) kralın unvanı değişti. Serveti ve kendisı ismını Çıva'ya emanet ettı. Vasıshthıputra sonraki kralın yönetımı altında eskı krallık unvanı ve bunun sonucu olarak eskı mezhep yenilendi.

Sayfa :208

a) Voici comment on interprète généralement les **Purânas.**

A quelque moment du règne de Simuka, fondateur de la dynastie Andhra, héritier sans doute de quelque roi ou roitelet de la basse Godâvart et promu au

Sayfa :209

rang de chef des Andhras, ou sous le règne de son frère et successeur Kanha, la dynastie Andhra porta son pouvoir vers l'Ouest, remontant la Godâvari jusqu'au plateau de Nâsik (comme le prouvent des inscriptions de cette région). Un empire Dekhan-Andhra fut ainsi constitué. Très tôt après, cet empire déborda le Vindhya; ses souverains étabirent leur suzeraineté au nord de la Narmadâ et se trouvèrent en rivalité et conflit avec les Çungas (Pushyamitra) souverains titulaires du Magadha, souverains effectifs de Vidiçâ ou du Mâlva oriental (Rapson, *Ancient India*, 160, *Cambridge History*, p. 569).

« Les Andhra, qui avaient fait partie de l'empire maurya, se rendirent indépendants avant la chute des Mauryas (230-220 av. J.-C.?). Leurs rois... cher chèrent à s'agrandir du côté du N.-O. vers le Mahâ-râshtra. Sans doute, le désir de posséder les échelles marathes, entrepôt du commerce du Levant, n'était il pas étranger à leur poussée en ce sens... Dans ce but, ils portèrent leur capitale d'Amarâvatî sur la Krishnâ inférieure à Pratishthâna... » (R. Grousset p. 67)[1].

Sayfa 208

a-İşte Purana'ları genel olarak şu şekilde yorumluyoruz

Andhara Hanedanlığı'nın kurucusu, Godavari sığlığının "küçük krallarının" ya da bazı kralların şüphesiz mirasçısı olan ve Andhra'ların şefi olduğu sıralarda söz veren Simukha'nın egemenliğinin herhangi bir zamanında, (sayfa 209) **ya da kardeşinin ve halefi Kanha'nın egemenliği altında Andhara hükümdar sülâlesi iktidarlarını Gothavari'den çıkarak Nasik plâtosuna kadar**

olan bölgeye (bu bölgedeki yazıtlarda anlatıldığı üzere), batıya doğru taşıdılar; Böylelikle bir Dekhan Andhara imparatorluğu kuruldu. Çok yakın bir zaman sonra bu imparatorluk Vindhya'nın dışına kadar taştı. Derebeyleri egemenliklerini Narmada'nın kuzeyinde kurdular ve Çunghâlârla (Puşyamitra) rekabet içine girip onlarla çatıştılar. Bunlar Magatha'nın asıl sahibi olan derebeyleri idi. Vidiça ya da doğu Malba'nın mevcut derebeyleri idi. (Rabsan, eski Hindistan, 160, Cambridge tarihi, sayfa 569).

"Maurya İmparatorluğu'nun bir parçası olan Andhara'lar Maurya'ların gerileyişinden önce özgürlüklerine kavuşmuşlardır. (230-220 AV.J.-C.?) Kralların... N.-O. Kıyısında Maharasthra'ya doğru genişlemeyi istiyorlardı. Şüphesiz bu bağlamda, Maratha aşamalarına sahip olma, Levant ticaret ambarını ellerinde bulundurma isteği atılımlarına ters düşmez. Bu amaçla başkentleri Amaravati'yi Pratishthana'nın aşağısındaki Krişna'ya taşıdılar." (R. Grousset, sayfa 61)

Sayfa :210

A quelle époque placerons-nous les premiers rois Andhras des Purânas? On a d'abord Sindhuka ou Çiçuka ou Çipraka ou Chismaka — qui tua Suçarman le dernier des Kânvas —, ensuite son frère Krshna, ensuite Malla Çâtakarni. Bühler a reconnu le premier dans le roi Simuka Sâdavâhana des inscriptions de Nânâghât; le second dans Kanha, le troisième dans le « Maître du Dékhan Satakarı » des mêmes inscriptions.

Sayfa .211

L'inscription de Nânâghât mentionne « Satakani, maître du Dékhan, fils de Simuka de la famille Sâtavâhana, époux de Nayanikâ, princesse Mahârathi ». Sont nommés des princes dont Saktisri. Sont signalés « les grands sacrifices que le roi a célébrés et les salaires payés aux prêtres, qui rendent un éloquent témoignage de la richesse du roi et du crédit des brâhmanes : dizaines de milliers de vaches, milliers de chevaux, éléphants, villages et sommes énormes en monnaie. Deux fois ce Satakani célébra le sacrifice du cheval (et il y a lieu de penser qu'il voulut commémorer des victoires remportées sur les Çungas). » (*Cambridge history*, 530, 601).

L'accord avec les Purânas est remarquable. On conçoit que ce Satakani, fils de Simuka, succède au frère de Simuka. Le Saktisri de l'inscription doit être le Caktikumâra de la littérature, fils du Câtakarni, roi de Pratishthâna

Sayfa 210

[4. Kronoloji]

Purana'ların ilk Andhara krallarını hangi döneme yerleştireceğiz? **Öncelikle Sindhuka ya da Çiçuka ya da Çipraka ya da Chismaka-Kanva'ların sonuncusu olan Suçarman'ı öldürmüştür-sonra kardeşi Krişna ve onun akabinde Malla Çatakarni'yi de öldürmüştür.** Buhler, Nanaghat yazıtlarında ilk olarak Kral Siwuka Sadavehana ile ilgili bölümü, ikinci olarak Kanha ile ilgili bölümü, üçüncü olarak da "Dekhan Satakati'nin efendisi" ile ilgili bölümü incelemiştir.

[sayfa 211] Nanaghat yazıtı, **"Satakani'yi Dekhan'ın efendisini Sathavahana ailesinden Simuka'nın oğluna, Nayanika'nın nişanlısını, Maharathi prensesini anıyor. Bu prensler, kralın gerçekleştirdiği büyük bonkörlükler ve din adamlarına ödenen ücretler, ki bunlar kralın zenginliklerinin sürekli belirtisidir ve Brahman'lara tanınan imtiyazlar; on binlerce inek, binlerce at, fil, köyler ve büyük**

miktarda paralar. İki defa bu Satakhanı atların kurban edilmesini kutsamıştır (Çunga'ların üzerine kazandıkları zaferleri kutlamak istediği düşünülebilir.)" (Cambridghe History,530,601)

Purana'larla yapılan anlaşma dikkat çekicidir. Simuka'nın oğlu bu Satakhani, Simuka'nın kardeşinin yerine geçti. Yazıttaki Saktisri, edebiyattaki Çaktikumara, Çatakani'nin oğlu, Pratisthana kralı olmalıdır.

Sayfa :214

Bühler, *Arch. Survey Western India*, IV, 98 : « époque des derniers Mauryas ou des premiers Çungas, c'est-à-dire commencement du IIe siècle avant notre ère. » Mais, dans sa *Paléographie*, « environ 150 avant notre ère ». Mais, dans *Arch. Survey W. India*, V. 65, « un siècle avant Pulumayi » (qui est du début du IIe siècle chrétien). D'autre part, Chanda (*Mem. Arch. Survey*, n° 1) « postérieur à l'inscription de Besnagar de Bhâgavata, le dernier Çunga », qui est contemporain du roi Antialcidas

Sayfa 214

Buhler, Arch Survey Western India, IV,98 **"Son Maurya'ların ya da ilk Çunga'ların dönemi, İ.S. II. yüzyılın başlangıcı."** Fakat, Paleografisinde, "I S yaklaşık 150 yılında " Ama, Arch Survey Western India, V 65'te "Pulumaiden 1 yuzyıl once" (bu da ı S II yuzyılın başı oluyor) Diğer taraftan, Chanda (Mem Arch Survey no 1) "Bhagavata'nın Beonagar yazıtının onunde, son Çunga", kral Antialcidas aynı devirde yaşamıştır. .

Sayfa :215

§ 5. **Grandeur et décadence**

Nous en croirons les Purânas, que « les Andhras ont détruit les Çungas-Kânvas » : les victoires signalées dans l'inscription de Nânâghât ont marqué les conquêtes que firent, aux dépens des souverains d'Ujjayinî et de Vidiçâ, vers le commencement du Ier siècle ou au cours de la première moitié du Ier siècle avant notre ère, des princes de Pratishthâna auquels une tradition à la fois archaïsante et tardive donne le nom d'Andhra.

Sayfa 215

5. Büyüme ve gerileme

Purana'lara, "Andhara'ların Çungas-Kanvas'ları yok ettikleri-ne" inanıyoruz: Nanaghat yazıtında belirtilen zaferler, Vidiça ve Ujjayını derebeylerinin hesabına, İ.S. birinci yüzyılın ilk yarısında ya da başlarına doğru, Pratishtanna prenslerinin yaptığı fetihleri anlatır. Kimi zaman eski ve geç kalmış bir gelenek bunlara Andhara adını vermiştir.

Sayfa :216

Alors vint la poussée scythe. Au début du Ier siècle avant J.-C., les Scythes s'installent à Sâkala, à Mathurâ, plus redoutables que les Yavanas ou Grecs. Nous sommes portés à croire que, dès lors ils poussèrent très loin leurs cohortes; mais nous ne savons là-dessus rien avec certitude. La lignée des Scythes d'Ujjayinî (les Satrapes occidentaux, ne commence pas avant la deuxième moitié ou le der

Sayfa :216

mier quart du 1er siècle de notre ère. La famille de Nahapâna (Surâshtra), qui appartient à la horde scythique des Khakharâtas, nous pensions en pleine sécurité qu'elle était solidement et définitivement placée en 78; de savants archéologues veulent la situer un peu ou beaucoup plus tôt, mais sans raisons décisives ou très plausibles. (Voir p. 287)

Quoi qu'il en soit, en 106 de notre ère, Gotamîputa Siri Sâtakani triompha des barbares, Khakharâtas et autres, qui avaient pénétré jusque Nâsik et jusqu'au Konkan, coupant Pratishthâna et le Dékhan de la mer.

Les Çatavâhanas connurent une période de gloire et de puissance sous Gotamîputa Siri Sâtakani (106-130).

D'après les inscriptions de Nâsik, ce prince « a détruit la race des Khakharâtas (dans la personne de Nahapâna); il a détruit Scythes (Çakas), Grecs et Parthes ». Son empire comprend Asaka (Açmaka sur la Godâvarî), Mûlaka (district de Pratishthana, Paithan), héritages paternels; Suratha (Surâshtra, Kathiâvâr), Aparânta (Konkan nord), Anupa (près Mâhismati, sur la Narmadâ), Vidarbha (Berar), et encore Akara (Vidiçâ) et Avanti (Oudjein), conquêtes sur les barbares. Il est le maître de toutes

Sayfa :217

les montagnes, des Vindhyas au Sud : notamment de Vejayanti[1] en pays canarais

Sayfa :217

Doutons cependant qu'il ait réduit tout l'Avanti à l'obéissance. L'explication de V. Smith qui fait du satrape Cashtana, le maître d'Oudjein, un vice roi de Gautamiputra, ne semble pas très satisfaisante. Nous verrons, en tout cas, que les Scythes d'Avanti prendront bientôt leur revanche

Sayfa 216

Böylece Schyte'lerin zorlaması galibiyeti getirdi. İ.Ö. birinci yüzyılın başında Schyte'ler Sakala'ya, Mathura'ya yerleştiler, Yavana'lar ya da Yunanlılardan çok daha korkunçtular. Şuna inanıyoruz ki o günden beri askerî birliklerini çok uzaklara taşımışlardır. Fakat bu konu hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Ujjayini Schyte'lerinin soyu (Batı Strape'leri) İ.S. birinci yüzyılın dördüncü çeyreğinden ya da ikinci yarısından önce başlanıyor. Khakharata Schyte'lerine bağlı olan Nahapana (Surashtra) ailesi bize onların 78 yıllarında tamamen yerleştiklerini düşündürüyor; bilge arkeologlar onların biraz ya da daha erken bir zamana ait olduklarını göstermek istiyorlar. Ama kesin ya da çok da geçerli bir sebep gösteremiyorlar (bakınız sayfa 287).

Her ne olursa olsun, İ.S. 106 yılında, Gotamıputa Sırı Satakani, denizden Dekhan'ı ve Hratishthana'yı keserek Konkan ve Nasık'e kadar ilerleyen Khakharata'ları, Barbarları ve diğerlerini yendi.

Çatavahana'lar, Gotamıputa Sırı Satakanı egemenliği altında bir zafer ve iktidar donemi yaşadılar (106-130)

Nasik yazıtlarına göre bu prens "Khakharata'ların ırkını yok etmiştir. (Nahapana kişiliğinde); Schyte'leri (Çaka'lar), Yunanlıları ve Parthe'leride yok etmiştir." İmparatorluğu, Asaka'yı (Godavari

üzerindeki Açmaka), Mülaka'yı Pratishthana yönetim bölgesini (Paithan), babadan miras kalan Suratha'yı (Surasthara, Kathiaar) Aparanta'yı (Kuzey Konkan), Anıpa'yı (Narmada üzerinde Mahismati yakınlarında), Vitagha'yı (Berar) ve bunlarla birlikte Akara (Vidiça) ve Avanti (Oudjein)'yi ve Barbarlar üzerine yapılan fetihlerde alınan yerleri kapsar. [sayfa 217] **O, bütün dağların, güzeydeki Vindhga'ların efendisidir; özelliklede Canarais ülkesindeki Vejayanti'nin.**

Bununla birlikte tum Avanti'ye boyun eğdirdiği konusunda tereddütlerimiz var. Oudjein'in efendisi Cashtana valisini bir Gautamiputra genel valisi olarak gösteren V. Smith'in açıklaması çok da tatmin edici gozukmuyor. **Bunula birlikte Avanti Scythe(Siythe)'lerinin yakın zamanda öçlerini aldığını görüyoruz.**

Sayfa :218

L'hégémonie des Çâtavâhanas est de courte durée. Rudradâman, satrape d'Oudjein, petit-fils de Cashtana, a une inscription (Girnâr, 130 A. D.) qui énumère les nombreuses provinces de son empire : plusieurs figurent à Nâsik comme des possessions des Çâtavâhanas, notamment Surâshtra, Avanti et Vidiçâ; qui dit que Rudradâman a vaincu deux fois Çâtakarni roi du Dékhan, — il s'agit du fils de Gotamîputra, à savoir Pulumayi Vâsithîputa —, mais qu'il l'épargna à la faveur de leurs relations de famille : par le fait, nous connaissons une inscription due au ministre d'une princesse « fille du grand Satrape Ru(dra), issue de la royale famille Kârdamaka, épouse de Vâsishthîputra Çrîçâtakarni » (voir cependant *JRAS*, 1923, p. 91).

Sayfa 218

Çatavahana'ların hâkimiyeti kısa sürdü. Oudjein Valisi, Cahshtana'nın küçük oğlu Rudraman'ın imparatorluğunun çok sayıdaki vilâyetlerini sıralayan bir yazıtı vardır. (Girnar,130 A.D.) : Çoğu Çatavahana'ların, özellikle Suvastara'nın, Abanti ve Vidiça'nın sömürgeleri gibi Nasik'te bulunur. Bu yazıtta Rudraman'ın iki kere Dekhan kralı Çatakani'yi yendiği söyleniyor. Gothamiputra'nın oğlu Pulumayi Vasitiputa diye bilinir. Fakat aile ilişkilerinin sayesinde onu kurtarmışlardır; bu olguyla, "büyük Strape Rudra'nın kızı Kardanaka kraliyet ailesinden çıkan, Vasishthiputra Çiriçatakarni'nin eşi" bir prensesin bakanı tarafından yazılmış bir yazıt biliyoruz. (bakınız. Aynı zamanda J.R.A.S. 1923, sayfa.91)

Sayfa :218

Les provinces Ouest et Sud-Ouest passent dans les mains d'une autre dynastie de Çâtakarnis, la famille Chutu, à laquelle s'applique spécialement le nom de « Andhrabhrtyas », « serviteur des Andhras ». Vers le milieu du IIIe siècle, la famille Chutu fut

Sayfa :219

supplantée par les Abhîras à l'Ouest et par les Kadambas au Sud-Ouest, tandis que la famille Çâtavâhana, qui avait maintenu ses positions dans l'Est, fut remplacée par une dynastie rajpoute. (Rapson, *Ancient India*, p. 160.)

§ 6. **La littérature prâcrite**

1. S. Lévi, *JA*, 1902, I, p. 109. — Sur la langue des inscriptions Andhra, Jules Bloch, *Mélanges Sylvain Lévi*, 1911, p. 12. Du même, sur les Prâcrits et l'histoire linguistique, *Formation de*

Sayfa :219

la langue marathe, 1920. -- Senart, *Revue des Deux Mondes*, 1er mai 1891, p. 110.

1. Il est remarquable que l'inscription de la « fille de Ru[dradâman], roi d'Ujjayinî », signalée ci dessus p. 218, soit dans toute l'épigraphie Sâtavâhana le seul document rédigé en sanscrit. Les Kshatrapas d'Oudjein sanscritisaient; les Çâtavâhanas,d'ancienne date et jusqu'à la fin, restèrent fidèles au prâcrit (avec des contaminations de sanscrit mixte). « L'opposition linguistique des deux dynasties s'affirme encore si nous comparons leur rôle littéraire. Rudra dâman, dans son inscription (de Girnâr, 130 après J.-C.), se vante ou se laisse vanter de son habileté à composer, en prose comme en vers, des œuvres qui satisfont à toutes les exigences de la rhétorique, et le témoignage de l'inscription même porte à croire qu'il s'agit de compositions sanscrites. Les Çâtakarnis sont, au contraire, les patrons traditionnels de la littérature prâcrite : Hâla ou Çâtavâhana, un des rois de la dynastie, passe pour avoir compilé l'anthologie galante en sept centuries qui nous a conservé les restes charmants de l'antique poésie

Sayfa :220

mahârâshtrî [= écrite dans le prâcrit qui tire son nom du Mahârâshtra, le domaine héréditaire des Çâtavâhanas, mais qui, comme tous les prâcrits littéraires, n'est pas strictement local, J. Bloch, *Formation de la langue marathe*, 1920; Konow, *Ind. Ant.* 1903, p. 180; V. Lesny, *JRAS*, 1911, p. 179, 819, surtout Piyadasi, II, 504-513].

Sayfa 218

Batı ve güneybatı vilaâyetleri başka bir Çatakani sülâlesinin, Chutu ailesinin eline geçti. Bu aileye özel olarak "Andhrabhrtyas" "Anthara'ların uşağı" ismi uygun görülmüştür. III. yüzyılın ortalarına doğru, batıda Aphira'lar tarafından,Chutu ailesinin yerini aldılar ve güney batıda Kadanba'lar tarafından ayakları kaydırıldı [sayfa 219] Bu sırada doğuda Çatavahana ailesi mevcut durumlarını devam ettiriyorken Rajpoute bir hanedanlıkla yer değiştirdi (Rapson, eski Hindistan,sayfa. 160)

6-PRACRİTE EDEBİYAT

1. S. Levi, J.A., 1902, I, sayfa 109.- Anthara yazıtlarının dili üzerine, Jules Bloch, Karışım Sylviain Levi,1911, sayfa 12. aynı zamanda Pracrit'ler ve dilbilgisi tarihi üzerine, Marathe dilinin oluşumu, 1920. Senart, iki dünya dergisi, 1 Mayıs 1891, sayfa 110.

1- Şu dikkate değerdir ki yukarıda sayfa 218'te belirtildiği gibi "Lijjayini kralı Ru (dradaman)'nın kızı" 'nın yazıtı, bütün Salavahana epigrafisinde (yazıt bilimi) Sanskritçe yazılan tek dokümandır. Oudjin Kahtrapa'ları bunu Sanskritçe'ye çevirmişlerdir; Çatavahana'lar eski tarihten sonuna kadar, Pracrit'ye sadık kalmışlardır. (Karma Sanskritçe ile saflığını yitirmiştir) Eğer onların edebî rollerini karşılaştırırsak iki hanedanlığın dilbilgisel karşıtlığı doğruluğunu gösterir. Rudraman kendi yazıtında (Girnar'dan, İ.S. 130 yılı), manzumda olduğu gibi nesirde de, retoriğin (güzel söz söyleme sanatı) tüm gerektirdikleri tatmin eden eserler oluşturmadaki ustalığını kendi kendine övmüş ya da övülmeye bırakmıştır ve yazıtın tanıklığı, bizi aynı zamanda Sanskritçe kompozisyonların varlığına inandırıyor. Çatakani'ler tam tersine, Pracrite edebiyatının geleneksel patronlarıdır: Hanedanlığın krallarından biri olan hâlâ ya da Çatavahana, aşık antolojisini, Maharashtri antik şiirinden kalan çekici parçaları bize saklayan yedi yüz kişilik bir takımla çeşitli yerlerden toplayıp bir araya getirmek için adım attı. [sayfa

220] [=Maharashtra ismini geçtiği Pracritçe yazılan yazı, Çatavahana'ların miras kalan yönetim bolgesi, fakat diğer tüm edebî Pracrit'ler harfı harfıne bolgesel değil, J Bloch, Marate dilının oluşumu, 1920, Konow, India Ant ,1923, sayfa 180,, V Leony, J.R A S ,1911, 179, 819, özellikle Piyadasi, II, 504-513]

Sayfa :227

CHAPITRE V

LES BARBARES. — LES GRECS

1. Chronologie : Grecs, Scythes, Parthes et Kouchans. — 2. Les rois grecs. — 3. Conquête de l'Inde par les Grecs. — 4 Le contact des Grecs et des Hindous et l'influence grecque. — 5. L'art grécobouddhique.

§ 1. Chronologie : Grecs, Scythes, Parthes et Kouchans

I. L'histoire de l'Inde du Nord-Ouest pendant les siècles qui précèdent et qui suivent immédiatement le début de l'ère chrétienne présente un vif intérêt pour de multiples raisons. C'est le moment où l'Occident et le Nord entrent nettement et historiquement en contact avec l'Inde. Grecs, Partho-Scythes, Yue-tchi ou Kouchans envahissent les marches de la Péninsule, y installent des colonies, y fondent des états dont le destin est parfois prolongé. L'empire des satrapes d'Oudjein dure jusqu'à la fin

Sayfa :227

du IVe siècle. L'envahisseur est assimilé par l'indigène. Tous ces Barbares deviennent des Hindous. Le roi grec qui pousse ses condottieri jusqu'au Gange jusque Patna (?), meurt bouddhiste et canonisé. Le sanscrit fleurit et le théâtre, peut-être, naît à la

Sayfa :228

cour des satrapes scythes. Mais les étrangers exercent une influence profonde sur le caractère ethnique des marches occidentales de l'Inde. L'art gréco-bouddhique, aux lointains effets jusqu'Amarâvatî et au delà, naît du métissage gréco-hindou. D'ailleurs le vieux bouddhisme que célèbrent les sculpteurs indo-grecs et dont on suppose (à tort d'ailleurs) que la Somme est rédigée sous les auspices d'un empereur barbare, subit de profondes modifications. A la gnose du Grand Véhicule, qui est toute indienne et peut-être née à Amarâvatî et dans les « Sectes des Montagnes » (voir p. 225), s'associe une mythologie, une théodicée qui, au dire de bons juges (parmi lesquels je ne me range pas), portent la marque de l'Iran. Le bouddhisme, enrichi de la sorte, déborde le Pâmir et, par le Turkestan, gagne la Chine ; mais l'Occident lui est interdit. Le commerce, marchandises, symboles, idées qui sont des choses intéressantes, réunit l'Extrême-Orient et l'Extrême-Occident. On a pu dire que des rois de l'Inde, dont les monnaies sont d'origine méditerranéenne, prennent le titre chinois de « fils du ciel ». (Voir p. 311.)

Aussi ou plus intéressantes que les événements, les méthodes que les érudits ont mises en œuvre pour débrouiller, disons mieux pour faire et refaire, l'his-

Sayfa :228

toire de ces siècles féconds, mais troublés. Des monnaies, beaucoup de monnaies, avec les noms de cinquante souverains. Des inscriptions non datées ou datées d'après des computs inconnus. Des renseignements litteraires insuffisants ou peu dignes de foi. Mais une armée d'épigraphistes et de numismates, honneur de notre profession, ardents à la lecture, ingénieux à l'interprétation, prompts à l'hypothèse, parfois acharnés à la défense de l'hypothèse.

Sayfa 227

Bölüm V

BARBARLAR-YUNANLILAR

1-Kronoloji Yunanlılar, Scythe'ler, Parte'ler ve Kouchan'lar 2-Yunan kralları 3-Hindistan'ın Yunalılar tarafından fethi 4-Yunanlılarla Hindu'ların bağlantısı ve Yunan etkisı 5-Yunan Budık sanatı

1- Kronoloji : Yunanlılar, Scythe'ler, Parte'ler ve Kouchan'lar

Kuzeybatı Hindistan'ın tarihi, İ.S. I.yüzyılın başından itibaren süregelen yüzyıllar boyunca birçok sebep nedeniyle büyük önem taşır. Bu, kuzeyin ve batının tam ve tarihsel olarak Hindistanla bağlantıya geçtikleri dönemdi. Yunanlılar, Parto-scytheler, Yue-Tchi ya da Kouchan'lar İspanya-Portekiz yarımadasının ve eyaletlerini istilâ ettiler, buraya kolonilerini yerleştirdiler, orada kaderleri çoğu zaman uzayıp giden ülkeler kurdular. Oudjein Satrape'lerinin imparatorluğu IV. yüzyılın sonuna kadar devam etti. İstilâcılar yerliler tarafından sindirildiler. Bütün bu Barbarlar Hindu oldular. Ücretli askerlerini Gange'a ve Patna (?)'ya kadar ilerleten Yunan kral Budist ve azizler arasına katılmış olarak öldü. Sanskritçe gelişti ve tiyatro, belki de Satrape Scythe'lerin zamanında doğdu. (sayfa 228) **Fakat yabancılar Hindistan'ın batı eyaletlerin etnik karakterlerinde derin bir etki bıraktılar.** Yunan-budık

sanatı, Amaravatı ve ötesine kadar uzak etkilerde, Yunan-Hindu çiftleşmesinden doğmuştur. Bundan başka, Hint-Yunan heykellerinin kutsadığı eski Budizm derin değişikliklere uğramıştır. "Dağların muridin"de ve Amaravatı'de doğmuş olma ihtimali olan ve tamamen Hintli sayılan Büyük Araç'ın bilgeliğinde bir mitoloji, bir ilmi ilâhî, yerinde yargılarda bulunulduğuna (bunların arasında ben yer almıyorum), İran'dan işaretler bulunuyor. **Budizm, zenginleşmiş, Pamir'i aşmış ve Türkistan'dan geçerek Çin'i kazanmıştır; fakat batı onun ilerleyişini yasaklamıştır. Ticari mallar, semboller,fikirler ki bunların hepsi ilginç şeylerdir, Uzak Batı ve Uzak Doğuda toplanmışlardır.** Paralarının kökeni Akdenizden gelen Hindistan krallarının, Çince bir ünvan olan "göğün oğlu" sıfatını aldıklarını söyleyebiliriz (bakınız.sayfa311)

Olaylarla aynı derecede ya da çok daha fazla ilginç olan, büyük bilginlerin çözmek için ya da daha açık bir ifadeyle tarihi ve asırları yapmak ve yeniden yapmak için metotlar kullanmalarıdır. **50 hükümdarın ismiyle birlikte birçok para bulunmuştur. Bilinmeyen takvimlere göre tarihlendirilmiş ya da hiç tarihlendirilmemiş,** yetersiz ya da az güvenilir edebi bilgiler fakat görevinizin saygınlığının farkında olan, okumaya düşkünlüğü, yorum yapmaya olan becerisi, varsayımlarda çevik, kimi zaman varsayımların savunmasında zorlu bir epigrafist (yazıt bilimi) ve numismat ordusu kuruldu.

Sayfa :229

1. Les Mauryas avaient établi leur pouvoir dans le Penjab sous Açoka. Leur pouvoir s'affaiblit et le Nord-Ouest se fragmenta en un nombre de pouvoirs locaux, royaumes, clans d'aspect féodal ou tribal, cités, « villes autonomes » comme dit Mégasthènes Des « autochtones » avoisinent des « Hindous » et des groupes récemment immigrés de l'Iran

Sayfa :229

2. Suivent des Grecs, empires grecs, principautés grecques

3. Suivent les Scythes-Parthes; des souverains, « rois-des-rois », parthes; des satrapes, scythes ou parthes.

Sayfa :230

4. Enfin les Kouchans, deux groupes : les deux Kadphises, Kanishka et sa dynastie. La domination des Kouchans laisse subsister le pouvoir des satrapes et *stralégoi* scytho-parthes, sinon dans le Penjab, du moins à Mathurâ, cependant que, à Ujjayinî et dans le Surate, s'est constituée une dynastie scythe puissante.

Les types de maçonnerie s'établissent en superposition : Çakas et Parthes, Kadphises I et II, Kanishka et (?) Vâsudeva, Vâsudeva et derniers Kouchans (Marshall, *JRAS.*, 1915, p. 196).[1]

Sayfa 229

1-Maurya'lar Aşoka'nın hükümdarlığı altında, iktidarlarını Pencap'a ulaştırdılar. İktidarları zayıfladı ve kuzeybatıda bir dizi bölgesel iktidar, krallık, feodal ya da kabileyle ilgili görünüşte klanlar, siteler, Megastenes'in dediği gibi "özerk şehirler" kuruldu. "Yerliler", "Hindu'larla" ve daha önceden İran'dan göç etmiş gruplarla komşu oldular.

2-Yunanlılar, Yunan imparatorlukları, Yunan prenslikleri

3-Schyte – Parte'ler; hükümdarlar, "kralların kralı", Parthe'ler; Valiler, Schyte ya da Parthe'ler.

[sayfa 230] 4-Son olarak Kouchan'lar, iki grup; iki Kadphiseler, Kanishka ve hanedan ailesi. Kouchan'ların hakimiyeti, valilerin ve Strategoi Schyte –Parte'lerin iktidarının yaşamasına izin verdi. Aksi taktirde Penjap'da, en azından Natura'da, bununla birlikte Ujjayini ve Surate'de güçlü Schyte hanedan sülâlesi oluştu.

Masonluk tipleri birbirleriyle çatışarak düzenleniyor : Çaka ve Partheler,Kadphise,I ve II Kanishka ve (?) Vasudeva ve son Kouchan'lar (Marshall,J.R.A.S.,1915, syf.196)

Sayfa 231

Il paraît aujourd'hui probable que la satrapie parthe, la Parthiène, au début du règne de Darius, comprenait l'Hyrcanie, Merv, Hérat et le Zrang (depuis Séistan). Au cours du règne de Darius, le Séistan fut rattaché à la satrapie d'Arachosie.

La satrapie de Bactriane comprenait deux provinces distinctes, Balkh ou Bactr ane proprement dite, les plaines au nord et au sud de l'Oxus, et Soghd ou Sogdiane, capitale Samarcande, la vallée du Zarafschan.

Au delà, trois tribus scythes : Orthokorybantıı (ou Tigrakhauda); Amyrgii (ou Haumavarka), que le roi perse a soumis « en traversant la mer »; Parikanii (Parkân,Farghâna)[1]. Ces gens étaient encadrés dans l'empire achéménide. Leur pays est la Transoxiane, le Parasugda : c'est-à-dire la contrée au delà de la Sogdiane, non pas celle au delà de l'Oxus C'est la vallée de l'Iaxarte, le Farghâna. Alexandre, vainqueur de Satrakès, y fondera l'ultime Alexandrie, Eschatê.

Sayfa 231

Bugün Parthe Valisi, Parthiene'in, Darius'un egemenliğinin başında, Hyrcaein, Mery, Herat ve Zirang'ı (Selistan'dan itibaren) kapsaması olası görünüyor. Darius'un egemenliği sırasında, Seistan, Araçhusi Valisine yeniden bağlandı.

Bactiriane Valisinin, iki farklı uç eyaleti vardı. Balkh ya da diğer bir deyişle Bactiriane, Oksusun güney ve kuzeyindeki düzlükler ve Soghd ya da Sogdiane, başkent Semerkant, Zaratschan vadisi.

Bunun dışında, uç Schyte boyu Orthokorybantıı (ya da Tıgakpauda), Awyrgıı (ya da Haumavarka) kı Perslı kral burayı "denizı aşarak" fethetmıştı Parıkanıı (Parken, Farghana) Bu kişiler Achemenıt İmparatorluğu'nca çerçevelenmıştı **Ülkeleri Tranaoxiane, Parasugda'ydı; yani Oxus'un Sogdiane'nın ötesindeki ülkeydi. Burası Axarte vadisi Farghana'ydı. Satrakes'in galibi Alexandre oraya son Alexandrie'yi, Eschate'yi kurmuştu.**

Sayfa :232

2. Quelque trente ans après la « ronde armée autour de son empire » que Séleucus le Victorieux avait faite si brillamment, Diodote, satrape de Bactriane, prend le titre de roi (250 ou 255 d'après Lassen voir Mabel Duff, *Chronology*). Il s'appuie sur des colonies grecques nombreuses et prospères, huit ou dix villes fondées par Alexandre, et sur une armée; les « indigènes » sont des « civilisés » qui apprennent le grec. Presque en même temps, le satrape de Parthiène, qui est un Parthe, Arsakès, fonde la dynastie des Arsacides (248). (Voir Cavaignac, *Paix romaine*, p. 145-150.)

Sayfa :232

En 212, Antiochus III restaure le pouvoir séleucide : « Cette expédition de la Haute-Asie, qui dura neuf ans (212-204), fut, à un siècle d'intervalle, la réplique, vraiment prestigieuse, de celle qu avait dirigée le premier Séleucide après la paix de 311. Partout de brillantes victoires, d'audacieuses marches stratégiques... et partout aussi, une modération habile, les accords diplomatiques préférés aux annexions vaines, le souci de drainer résolument les

Sayfa :233

riches courants commerciaux » (G. Radet). Arsakès III se soumet. Les Grecs de Bactriane s'entendent avec le Grec d'Occident.

Sayfa 232

2. 30 yıl sonra Mustafa Sélencus'un büyük bir özenle kurduğu "imparatorluğunun etrafında yer alan teftiş ordusu" ndan sonra Bactriane valisi Diodote kral unvanını aldı. (Lassen'e göre 250 ya da 255 yılında, bkz. Mabel Duft, kronoloji). Müreffeh içinde yaşayan birçok Yunan sömürgesine, Alexandre tarafından kurulmuş ordu dayandı. "Yerliler" Yunancayı öğrenen "siviller" di. Aşağı yukarı aynı sıralarda Parthiene vali, ki kendisi bir Arsakes, Parthe'dır, Arsisides hanedan ailesini kurmuştur (248). (bakınız. Cavaignac, Roma Barışı sayfa. 145-150).

212 yılında III. Anthiokus Seleucid iktidarı yeniden canlandırdı: Yukarı Asya'ya yapılan, dokuz yıl süren (212- 204) bu sefer, bir süre, 311 yılında imzalanan barıştan sonra I. Seleucid'i yönetenin gerçekten görkemli mirasını oluşturdu. Her yerde parlak zaferler kazanıldı. Cesur stratejik seferler düzenlendi ve yine her yerde

ustaca bir ılımlılık etkisi olmayan ilhaklara tercih edilen diplomatik antlaşmalar yapıldı [sayfa 233] bunlar zengin ticarî bağlantılarını kendinde toplama kaygısı taşıyordu. (G.Radet) III. Arsakas boyun eğdi. Bactriane Yunanlıları batıdaki Yunanlılarla antlaşmaya varmışlardır.

Sayfa :233

Antiochus donna sa fille à Démétrius, fils d'Euthydème; descendit sur Caboul dont le roi indien, Sophagasenos-Subhâgasena (voir p. 168), reconnut son autorité et lui donna des éléphants; retourna en Occident par Kandahar et l'Arachosie.

Sayfa 233

Antiosus, kızını Enthydene'nin oğlu Demetrius'a verdi; Babo-ul'a indi. Buranın Hintli kralı Sophagasenos – Subhagasena onun otoritesini kabul (bakınız. sayfa.168) etti; daha sonra Kandahar ve Araoshie üzerinden batıya geri döndü.

Sayfa :233

Euthydème, en 206, occupe Caboul et le Kâpiça (Kâpiçî, Alexandrie du Caucase). De ce nid afghan,

Sayfa :234

les princes de sa maison poussent à l'Ouest vers l'Ariana (Hérat, Alexandrie d'Asie), au Sud vers l'Arachosie (Kandahar, Alexandrie d'Arachosie) où Démétrius (190), fils d'Euthydème, fonde la ville de Démétrias, qui est encore une *polis ellênis* au temps d'Isidore de Charax (*JRAS*, 1915, p. 830).

Sayfa :234

Ensuite, moins prudents, ils font la conquête de l'Inde. Démétrius, dans l'extrême Penjab oriental, donne à la vieille Sâgala (Sialkot) le nom d'Euthydémia[1].

C'est un empire bactrien-afghan-indien que conservent intact, ou accroissent encore les premiers successeurs de Démétrius, régnant successivement ou en même temps, les Pantaléon, Agathocle et Apollodote qui aurait poussé jusqu'au golfe de Cambaye (171).

C'est un empire, non pas un royaume, à peine un Etat. Les princes et les monnaies foisonnent. Le sentiment dynastique est inexistant.

4. Sous Apollodote, Eukratidès (175-155), « régent » des territoires du Nord et de l'Ouest, rompt avec son « souverain légitime » et une guerre fratricide commence. On a désormais deux « états » grecs. Comme l'indique le gîte des monnaies, de Balk au Penjab, la maison d'Eukratidès tient la Bactriane où fut fondée une Eukratideia, Caboul, Hérat, le Gandhâra, et la capitale du Penjab occidental, Taxila. « Il règne entre Hyphase et Hydaspe; il règne sur 90 peuples avec 5.000 ou 1.000 villes » (Apollodore). Eukratidès est le premier à prendre

Sayfa :235

le titre de « roi des rois », *râjâtirâja*. La maison de Démétrius (Apollodote et ses successeurs) est installée dans les nouveaux pays grecs du Penjab oriental.

a) L'histoire de la maison d'Eukratidès, dans l'ensemble et dès le début, est celle d'un amoindrissement progressif. Du vivant d'Eukratidès, Hérat

Sayfa :235

est pris par les Parthes, et bientôt l'Arachosie est perdue. Sous Hélioklès (135), successeur d'Eukratidès, la Bactriane est envahie par les Scythes. (voir p. 263, 330).

Sayfa 233

Enthydeme 206 yılında Caboul ve Kapiça'yı (Kapiçi, Kafkasya'nın Alexandrie'ı) işgal eder. (sayfa 234) **Bu Afgan yuvasından, evinin prensleri batıya Ariana'ya doğru çekildiler (Herat, Asya'nın Alexandrie'sı) ki burası Evthydéme'nin oğlu. Demetrius'un (190) Demetrias şehrini kurduğu yer, aynı zamanda Charax'ın İsidore zamanındaki "polis ellenis" idir** (JRAS,1915,sf 830)

(sayfa 234) **Daha sonra daha az dikkatli bir şekilde, Hindistan'ın fethini gerçekleştirmiştir. Demetrius Doğu Pencap'ın en uç noktasında, Euthydemia'nın adını yaşlı Sağala (Sialkot) 'a vermiştir.**

Baktrien-Afgan-Hintli olan bu imparator el değmemiş yerleri koru, ya da Demetrius'un ilk haleflerini artlı, ard arda ya da aynı zamanda hükmeder, Pantaleon'lar, Canbaye körfezine kadar çekilen Agathocle ve Apollodote.

4 Apollodote'nin altında, Eukratides (175-155), kuzey ve batıdaki toprakların "naıbı", yasal hukumdarıyla bozuşur ve bir kardeş kavgası başlar. Bundan boyle ıkı Yunan "devleti" kurulmuş olur. **Para barınağının, Pencap'da bulunan Balk barınağının gösterdiği üzere, Eukradites soyu bir Eukratide'nin Caboul, Herat, Gandhara ve Batı Penjab'ın başkenti Taxila şehirlerini kurduğu Bactriane bölgesini ele geçirdi.** "Hyphaes ve Hydaspe arasındaki bölgeyi yonetti, 5000 yılda 1000 şehirle beraber 90 halkı yonetti " (Apollodone) Eukratides "kralların kralı", Regatı Raja unvanını alan ılk kışıdır (say-

fa 235] **Demetriusun soyu doğu Pencap'da bulunan yeni kurulmuş Yunan ülkelerine yerleşti. (Apollodote ve halefleri.)**

a-) Eukratides soyunun tarihi, bütünüyle ve başından beri giderek azalan bir soyun tarihi olmuştur. Parthe'ler yaşayan Eukratidesten, Herat'ı aldılar ve kısa zaman sonra da Arachosie kaybedildi. Eukratides'in selefi Heliokles'in hükümdarlığı altında, (135), Bectriane, Scythe'ler tarafından işgal edildi. (Bakınız sayfa 263, 330)

Sayfa :235

Le danger vint du Sud. Taxila est occupé par les Scythes-Parthes au début du Ier siècle avant notre ère (— 80 environ). Caboul, enfin, a pour dernier roi grec Hermaios qui est dépossédé par l'empereur Parthe Gondopharnès au cours des premières décades de l'ère chrétienne (?).

Sayfa 235

Tehlike güneyden geliyordu. Taxila, İ.Ö. 1. yüzyılın başlarında, Scythe-Parthe'lerin ellerindeydi. (aşağı yukarı 80 yılında) Sonunda Cabaul, İ.S. 1. yüzyılın ilk onuncu diliminde Parthe imparatoru Gondopharnes'in tahtan indirdiği son Yunan kralı Hermaison'un krallığını görmüş oldu.

Sayfa :240

Cette indianisation des Barbares explique l'influence qu'ils ont exercée. « Les princes indo-grecs ne sont guère connus que par leurs monnaies, mais ces monnaies sont singulièrement instructives. Elles témoignent de la rapide acclimatation des Grecs

Sayfa :240

au Penjâb. Voici Démétrios, coiffé d'un casque en forme d'éléphant; voici, sur une pièce d'argent d'Antialkidas, un autre éléphant, la trompe levée, rendant hommage au Zeus Niképhore. La plupart de ces pièces sont bilingues avec le double titre grec et et prâkrit : « du roi sauveur Menadra ». Politiquement coupés du monde méditerranéen par la révolte parthe, et rejetés par l'invasion çaka au Gandhâra et au Panjâb, les héritiers des rois grecs de Bactriane étaient forcés de s'adapter au monde indien » (R. Grousset, p. 56-57).

Sayfa 240

Barbarların uyguladığı bu Hintlileştirme hareketi, onların yaptığı baskıyı açıkça ortaya koyuyor. Hint-Yunan prensleri yalnızca bastırdıkları paralarla tanınıyorlardı. Fakat Yunanlıların Pencap eyaletine nasıl büyük bir hızla nüfus ettiğinin göstergesidir. Eğer örnek vermek gerekirse, işte başında file benzer bir kask olan figürüyle Demetrius ve işte Antialkidas, yine bir madenî paranın üzerinde başka bir fil hortumunu kaldırmış Zeus Nikephore'ye bağlılığını simgeliyor. Bu madenî paraların çoğunun üzerinde hem Yunanca hem prakritçe yani her iki dilde de "Minedra'yı kurtaran krala" yazısı yer alıyordu. Parthe ayaklanmasıyla politik olarak Akdeniz dünyasından kopan ve Çaka istilâsıyla Gandhara ve Pencap'tan atılan Bakterian'ın Yunan krallarının mirasçıları, Hint dünyasına alışabilmek için ellerinden geleni yaptılar. (R. Grousset. sayfa 56-57)

Sayfa :242

Il y a bien des siècles qu'Albirouni écrivait . « Dites quelque chose à un Hindou : il vous répétera demain votre leçon en indien et vous n'y reconnaîtrez pas grand chose. » Rien n'a été emprunté par l'Inde qui n'ait été vite hindouisé.

Sayfa 242

Pek çok asır boyunca Albirouni şöyle yazdı: "Bir Hinduya bir şey söyleyin; size yarın Hindistanla ilgili dersinizi tekrarlayacaktır ve onunla ilgili büyük bir şey keşfetmeyeceksinizdir." Çabuk Brahmanlaşmamış bir Hindistan tarafından hiçbir şey ödünç alınmamıştır.

Sayfa :252

On sait que la vieille sculpture bouddhique, qui a, sans doute aucun, pris de l'Asie antérieure jadis, et plus récemment sans doute des Perso-Grecs, des leçons de technique et des motifs de décoration, mais qui est foncièrement hindoue par la manière de rendre les plans et par d'autres principes capitaux, n'a jamais représenté le Bouddha : le Bouddha est présent, mais invisible. On voit le siège sur lequel il est assis, la trace de ses pieds, le parasol que les

Sayfa :253

divinités tiennent sur sa tête, l'arbre sous lequel il devint Bouddha. Mais on ne le voit pas. (Comparez les baptistères de Ravenne, Foucher, II, p. 788).

Sayfa 252

Biliyoruz ki eski budik yontu sanatında, kuşkusuz hiç kimse, eski Ön Asya'yı kaplamamıştı ve Yunan Persleri, teknik ve dekorasyon motifleri dersleri ile öne çıkmıştır fakat plânları ve temel prensipleri açısından tamamen Hindudur'lar. Kesinlikle Buda'yı göstermezler: Buda vardır, fakat görünmezdir. Oturduğu koltuk, ayaklarının izi, tapınılan başının üzerindeki güneş şemsiyesi, ve altında Buda'ya tapınılan ağaç görülür. (sayfa 253) Fakat o görünmez (Ravenne'de vaftız yapılan yer, Foucher,2,syf 788)

Sayfa :254

Faut-il accorder que l'absence de l'image du Bouddha sur les vieux reliefs est étrange, qu'il devait y avoir une « demande pour une image du Bouddha », et qu'à cette demande on a dû répondre à Mathurâ avant l'influence gandhârienne? On peut expliquer pourquoi le vieil art bouddhique n'a pas représenté le Bienheureux.

Sans méconnaître la valeur du point de vue « dogmatique » (ci-dessous) qui est à nos yeux plus important qu'aux siens, A. Foucher dit en substance : si les Anciens n'ont pas sculpté l'image du Bouddha, c'est parce que ce n'était pas l'habitude; parce que l'art bouddhique, né dans une période pré-iconique, a d'abord confectionné des ex-voto et des memento des événements qui illustrent les grands pèlerinages : roue, arbre; parce que, quand on entreprit la décoration des Stûpas, il était entendu que la présence du Bienheureux est suffisamment indiquée par des symboles. Routine qui rend la tâche du décorateur difficile, qui prive le dévot de l'image sacrée par excellence : d'où, pour le satisfaire, la profusion des Jâ

Sayfa :254

takas (représentation des anciennes existences de Bouddha) où le fidèle peut voir le futur Bouddha. Ou, peut-être, des raisons d'ordre dogmatique ex pliquent mieux pourquoi les monuments construits sous le patronage des anciennes communautés ne

Sayfa :255

nous donnent pas l'image du Bouddha. Le Bouddha a dit · « Qui voit la Loi, la Vérité, me voit. Il ne me voit pas celui qui voit mon corps »; il a blâmé le moine qui désirait contempler son visage et son corps « car le vrai corps du Bouddha est la Loi » (et autres références dans A. Foucher). Le Bouddha, depuis le Nirvâna, est invisible aux dieux et aux hommes. De même ses prédécesseurs : on représente donc les anciens Bouddhas par leurs arbres (Sânchi). Je penserais volontiers que le symbole, roue, arbre, parasol, est infiniment plus clair que n'importe quelle représentation iconographique du Bienheureux. Comment d'ailleurs dessiner le corps orné des trente-deux marques? — Et aussi que la Bhakti « dévotion » et la Pûjâ « culte » bouddhiques, aussi longtemps qu'elles restent traditionnelles, ont pour centre les restes mêmes du Bouddha, les reliques, les reliquaires ou Stûpas. Le Bouddha a dit qu'on rendrait hommage aux reliques; il n'a pas parlé d'icones. Aussi bien les images du Bouddha dans les bas-reliefs ne paraissent pas avoir été l'objet d'une Pûjâ.

Un moment vint pour l'iconographie. Le Bouddha avait blâmé le moine qui veut voir le « corps de pourriture » (pûtikâya). Mais un moine du Divya

Sayfa :255

dit : « J'ai vu le corps de la Loi, le corps spirituel, je n'ai pas vu le corps matériel. » Nulle part, dans les Ecritures pâlies, à la différence des Ecritures des Sarvâstivâdins, mention des portraits ou images du Bouddha; les Sarvâstivâdins croient que le Bouddha a créé des *nirmilas*, des doubles de son auguste personne; ils disent que le Bouddha a parfois fait apparaître des « masses de Bouddhas. » — Bref, à une certaine époque, les anciens scrupules ont

Sayfa :256

disparu. On se résigne à sculpter des Bouddhas « imparfaitement marqués ».

Sayfa 254

Eski kabartmalarda Buda'nın resminin olmayışını, "Buda'nın bir resminin olması için bir talep" olması gerektiğini ve Gandharien etkisinden önce Mathura'da bu talebin karşılanması gerektiğini kabul etmek gerekir mi? **Eski Budizm sanatının neden Bienheureux'yü göstermediğini açıklayabiliriz.**

Bizim gözümüzde onların nazarında olduğundan daha önemli olan "dogmatik" (hemen aşağıda) bakış açısının değerini bilerek, **A. Foucher özetle şöyle diyor: "Eğer eskiler, Buda'nın resminin heykelini yapmadılarsa, bu alışkanlık olmadığı içindir;** çünkü Budizm sanatı, gösterge öncesi bir dönemde doğmuş, büyük hac yolculuklarını resimleyen durumların anma belgeleri ve adakları meydana getirmiştir, **araba tekerleği, ağaç; çünkü Stupa'ların dekorasyonuna baktığımızda, Bienheureux'nün varlığının sembollerle yeterince belirtildiğini görüyoruz.** Dekoratörün işini zorlaştıran görenekler,

sofunun gizli resmini mükemmellikten yoksun bıraktılar. Onları memnun etmek için Jataka'ların eli açıklığından yararlanarak sadık kişilerin gelecek Buda'yı görmesini sağladılar. Ya da, belki de dogmatik düzenin kanıtları, bize, neden eski birliklerin himayesi altında inşa edilen yapıların Buda'nın resmini taşımadığını **[sayfa 255]** daha iyi açıklıyor. **Buda şöyle diyor: "Dini, doğruyu gören beni görmüş olur. Bedenimi görmek beni görmek değildir. Yüzünü ve vücudunu hayran hayran seyretmeyi arzu eden keşişi kınamıştır. Çünkü Buda'nın gerçek vücudu dindir."** (ve A. Foucher'deki diğer referansları Nirvana'dan beri, Buda insanlara ve tanrılara kendini göstermez. Aynı zamanda seleflerine de, durum böyle olunca eski Budaları soy ağaçları (Sanchi) sayesinde gösteriyoruz. **Sembolün, araba tekerleğinin, ağacın, güneş şemsiyesinin, Bien Heureux'nün herhangi bir ikon bilimsel tasvirinden daha açık olduğunu düşünüyorum.** Otuz iki nişanla süslenmiş vücut başka türlü nasıl çizilebilir ve budik Bhakti "sofuluk" ve Puja "mezhep" geleneksel kaldıkları zaman boyunca, Buda'nın kalıntılarının, eski kalıntıların, onların bulundukları alanların ya da stupaların oldukları yerleri merkeze almışlardır. Buda eski kalıntılara saygı gösterilmesini söylemiştir, İkonlar'dan söz etmemiştir. Zaten Buda'nın alçak kabartmalardaki resimleri, bir Puja'nın konusu gibi görünmüyor.

İkon bilimi için bir süre geçmiştir. Buda "çürük bir vücut" (Putikaya) görmek isteyen keşişi uyararak cezalandırmıştır. Fakat Divya'nın bir keşişi şöyle söylüyor: "Ben dinin vücudunu gördüm, onun tinsel vücudunu gördüm, fiziksel vücudunu değildir." Hiçbir şey solmuş yazılarda Sarvastivadin'lerin yazılarından farklı olarak, Buda'nın resimlerini ya da portrelerini anmaz. Sarvastivadin'lerin Buda'nın nirmita'ları, Onun yüce kişiliğinin kopyalarını oluşturduğuna inanırlardı. [sayfa 256] **Buda'nın kimi zaman "Buda kitlelerini" gösterdiğini söylerlerdi.**

Sayfa :262

Il est à noter que, tandis que les indianistes tournent non seulement les Scythes, mais encore leurs cousins les Yuetchi, en Iraniens, E. H. Minns pense que l'élément hun, turc primitif, « and the like », est prédominant chez les Scythes; d'après lui, la population des steppes était iranienne, mais le nom de Scythe appartient à une horde turco-tartare qui domine du VIIe au Ve siècle et s'efface au IIIe devant les Sarmates.

Sayfa 262

Şunu da belirtmek gerekir ki Hint tarihçileri sadece Scythe'leri değil, ayrıca kuzenleri olan Yueçi'leri de İranlı kabul ediyorlardı. E.H.Winns, Hun öğesinin ve ilk Türklerin Scythe'lerin hayatında baskın olduğunu düşünüyor, ona göre steplerdeki topluluklar İranlıydı. Fakat Scythe kelimesi, Türk-Tatar göçebe topluluklarına aitti ki bu topluluklar 7. yüzyıldan 5. yüzyıla kadar etkin olmuşlar ve 3. yüzyılda Sarmate'ler karşısında silinmişlerdir.

Sayfa :268

§ 3. **Satrapes indiens**

Le pouvoir scytho-parthe, comme Alexandre, les Mauryas et les Indo-Grecs, comme plus tard l'empire kouchan, continua le système achéménide des satrapes (Rapson, *Ancient India*, p. 141) : les satrapes ne sont pas toujours de la « nationalité » du maître.

Sayfa 268

YERLİ SATRAPLAR (Valiler)

Schyto-parthr egemenliği Alexandre gibi, Marya'lar ve Yunanlı Hintliler, daha sonra Kouchan imparatoru gibi, **valilerin Aşemenid sistemini uygulamaya devam ederler.** (Rapson, eski Hindistan,sayfa141) Valiler her zaman efendisinin uyruğunda bulunmazlar

Sayfa :271

C'est à cette dynastie qu'il faut attribuer la monnaie marquée « Sôtêr megas », qu'on était accoutumé de réserver « au roi inconnu », Kouchan anonyme.

Sayfa 271

"Bilinmeyen Kral"a atfedilen, üzerinde "Sêtêr megas" yazan para işte bu hanedanlık sülâlesine ait sayılmaktadır Kouchan anoum.

Sayfa :272

Cependant, l'inscription de Namijada paraît bien datée de « l'ère scythe », *sakasamvatsara* 60. Mieux vaut donc admettre une ère « scythe » (Voir Thomas, *JRAS*, 1913, p. 635).

Sayfa 272

Bununla beraber Namijada yazıtları "Schyte çağında" **ortaya çıkmıştır. Sakasamvaisara 60. (bakınız.Thomas,JRAS,1913, sayfa 635)**

Sayfa :274

Reste que 103 appartienne à un comput propre à la lignée de Gondopharnès, distinct du comput Çaka de Moga-Namiiada.

Sayfa 274

103'ten gerisi Gondopharnes alanına giren bir takvim düzenlemesi, bundan farklı olarak da **Moga-Namijada'nın Çaka takvimi düzenlemesidir.**

Sayfa :281

Les satrapes partho-scythes du Nord-Ouest disparaissent, du moins comme souverains indépendants, avec l'avènement de la dynastie kouchane. L'histoire ne sait plus rien d'eux après les noms de Kharapallâna et de Vanaspara, de Mathurâ, vassaux de Kanishka. (Voir p. 319.)

Mais d'autres satrapes créent à Ujjayinî (Oudjein) un empire qui dure jusqu'à la fin du IVe siècle (395 ?), époque où il est détruit par les Guptas

Sayfa 281

Kuzeydoğudan Kouchane Hanedanı'nın gelişiyle, Partho Scythes yöneticileri, valiler kaybolurlar en azından diğer bağımsız hükümdarlarda ortadan yok olurlar. Kanishka'ya bağlı Mathura, Vanuspara, Kharapallana'nın isimlerinden sonra tarih onlardan hiç bahsetmez.

Fakat diğer valileri Oudjein'de IV. yüzyılın sonuna kadar devam eden ve aynı çağda Gupta'lar tarafından yıkılan bir imparatorluk kurdular.

Sayfa :282

L'Inde connaît ces souverains sous le nom de « Rois çakas » ou « Rois scythes », *çakanrpa, çakanrpati, çakabhûpâla*. C'est d'eux que l'ère dont ils usent, qui commence en 78 de notre ère, quelle qu'en

Sayfa :282

soit l'origine, a pris le nom d'ère Çaka.
La date de Cashtana, qui est toujours considéré comme le fondateur de la dynastie, est certaine. Il signe en 42 Çaka, 120 de notre ère

Sayfa 282

Hindistan hükümdarlannı şu isimleri veriyordu; "çakas kralı" ya da "schyte kral", "çakampa", "çakampati", çakabhopala". İşte onların aldıkları bu isimler sebebiyle, 78 yılında başlayan bu çağ orijinal bir isim alır ve "Çaka Çağı" olarak adlandırılır.

Her zaman hanedanlığın kurucusu olarak görülen Casthana'nın dönemi, eşsizdi. O da Çaka tarihine göre 42 İsa'dan 120 yıllarına damgasını vurur.

Sayfa :284

II. Les Scythes ont pu pénétrer dans le Surâshtra en traversant l'Indus; mais les dynasties dont nous nous occupons se rattachent aux Scythes du Nord-Ouest, plus précisément aux Scythes de Mathurâ, comme le prouve leur monnayage
Mêmes emblèmes sur les monnaies de Bhûmaka et de Nahapâna : flèche disque et foudre, qui les apparentent aux médailles de Sparilizès et Azès, disque, arc et flèche

Sayfa 284

Schyte'ler Indus'u geçerek, Surasthara'ya girebildiler. Fakat bizim konu edindiğimiz hanedanlar, yeniden kuzeydoğu Schyte'lerine katıldılar. Bastırdıkları paralardan bunu rahatlıkla anlayabiliyoruz

Bhumaka ve Nahapana paralarında da aynı amblemler bulu-

nuyor. Ok, yuvarlak ve yıldırımın simgesi kırık çizgi. Sparilize'ler ve Azes'lerin paralarında da buna benzer amblemler vardı, ok, yuvarlak ve yay.

Sayfa :287

Ajoutons que, d'après plusieurs savants, toutes les dates scythes se réfèrent à l'ère 78 créée par Kanishka.

Sayfa 287

Şunu da eklemekte fayda vardır ki bir çok bilgine göre Kanishka tarafından yapılan 78 yılındaki Schyte'lerin tarihine, başvuruyordu.

Sayfa :294

Girnâr mérite une note.

« Girnâr, en sanscrit Girinagara, la « Cité de la montagne », était le nom de l'actuel Junâgadh en Kâthiâvâr. C'est aujourd'hui le nom de la montagne sacrée à l'est de la ville. Au pied de la montagne (qui fait douze cents mètres) se trouve un rocher qui est, sans aucun doute, un des plus intéressants et précieux parmi tous les monuments historiques. En haut de la face nord-est, l'inscription de Rudradâman, 150 de notre ère; en-dessous les quatorze édits d'Açoka.

Sayfa 294

Gimar bir notayı hak ediyordu.

Gimar, Sanskritçe'de aynı ismi Grinagara "dağın şehri" Junagah'ın Kathiavarçada gerçek ismiydi. Bugün aynı ismi şehrin ba-

tısındaki dağda taşımaktadır. Dağın eteklerinde (1200 m.) hiç şüphesiz, tüm tarihi eserlerin en enteresanı ve değerlisi olan bir taş bulunuyor. Yüksekte kuzeybatı yüzünde, Rudraman yazıtları hemen altında Aşoka'nın 14 fermanı görülebilir.

Sayfa :295

La grande inscription de 72 (78+72=150) est la plus ancienne inscription connue qui soit rédigée tout entière en sanscrit; elle appartient au style des Mahâkâvyas, « grands poèmes », au style littéraire.

Sayfa 295

Tamamı Sanskritçe yazılmış,72 [78-72=150] tarihli en büyük ve en eski yazıt, Mahakaryas stiline aittir ve edebî dille "büyük bir şiir" şeklinde kazınmıştır.

Sayfa :297

Nous savons qu'Açvaghosha, le plus ancien connu des auteurs dramatiques vivait à la cour de Kanishka, maître de Mathurâ au milieu du IIe siècle de notre ère (chronologie discutable), héritier des satrapes scythes.

Sayfa 297

Açvakhosha'nın bilinen en eski dram yazarlarından biri olduğunu Kanishka'nın kalesinde yaşadığını, II. yüzyılın ortalarında Mathura'nın hocası ve Schyte satraplarının mirasçısı olduğunu biliyoruz.

Sayfa :298

Il a tout puisé à une autre source... L'Inde a eu, elle a encore des spectacles religieux qui lui appartiennent en propre. Ne serait-ce pas à une impulsion venue du dehors qu'elle devrait l'idée de son drame littéraire?

Sayfa 298

Orta çağımız, tüm yaşantılarıyla, gizli kalmış köşelerinde, özgün bir sanat ortaya çıkarmıştır. Klasik tiyatromuz bu geçmişin dolaysız halefidir ve öte yandan da hiçbir şey ona ait değildir. Her şeyi başka bir kaynaktan edinmiştir. Hindistan'ın ise her şeyi yaşamıştır, hâlen kendine ait dinsel törenleri vardır. Bu dıştan gelen, dram edebiyatının ana fikri olan bir içgüdü olamaz mı?

Sayfa :299

Il n'existe jusqu'ici aucune raison pour faire remonter plus haut que le 1er, ou le 2e siècle de notre ère, la période de formation du théâtre proprement dit.

Sayfa 299

Tiyatronun gerçek anlamda oluştuğu I. ve II. yüzyılında daha yükseğe taşınması gerektiğini gösteren buraya kadar hiçbir ibare yoktur.

Sayfa :301

CHAPITRE VII

LES BARBARES : LES KOUCHANS

Nous avons parlé des Scythes du Sud qui, mêlés aux Parthes et dès le début ou bientôt sous l'hégémonie de souverains parthes, ont occupé l'Inde Nord-Ouest aux dépens des Grecs depuis le début du premier siècle avant notre ère. Peut-être avec le concours de bandes venues du Nord à travers la Parthiène ou de bandes qui avaient franchi le Pamir venant du Turkestan ou du Haut-Oxus. Quoi qu'il en soit, aux débuts de notre ère, tout le Penjab y compris Kaboul et le Kâpiça reconnaissait, semble-t-il, la suzeraineté d'un roi-des-rois parthe, l'autorité de satrapes scythes et parthes

Sayfa 301

7.Bölüm

BARBARLAR: KOUCHAN'LAR

İsa'dan önceki birinci yüzyılın başından bu yana Yunanlıların sırtından geçinen, Hindistan'ın kuzeydoğusuyla ilgilenen, Parthe'lere karışmış ve başından beri Parthe hanedanlarının hegemonyasındaki Güney Schyte'lerinden söz etmiştik. Belki de onlar, Parthie'ne doğru gelmiş ya da Pamir'leri, yüksek Oxus'u aşıp Türkistan'dan birbirleriyle mücadele sonucunda gelen bir topluluktur. Ne olursa olsun, çağların başlangıcında, Pencap, Kabil ve Kapiça'yı da içine alan ve tanındığı belli olan bir Parthe kralı, kralları ve hükümdarlığı ayrıcada Parthe ve Schyte valilerinin otoritesi söz konusuydu.

Sayfa :302

Les rois grecs de Kaboul avaient fermé les portes du Nord à d'autres barbares et tenu longtemps ces portes closes. Mais, vers la fin du règne de Gondo pharnès ou sous le règne de son successeur, ces nouveaux barbares prennent Kaboul et bientôt, par les cols occidentaux ou septentrionaux, débordent sur l'Inde. On est convenu de les appeler Kouchans. C'est la substitution de l'empire kouchan à l'empire partho-scythe qui va nous occuper.

Sayfa 302

Kâbil'in Yunanlı kralları, uzun yıllar boyunca kuzey sınırlarını Barbarlara karşı kapalı tutmuşlardır. Fakat, Gandophames'in hükümdarlığında ya da onun halefinin saltanatının sonuna doğru, Barbarlar Kabil'i almış ve daha sonra kuzeyden veya batıdan geçitler vasıtasıyla Hindistan'a varmışlardır. Kouchan'lara haber salınmıştır ve çağrılmışlardır. Fakat bizi esas ilgilendiren Kouchan İmparatorluğu'nun yerine Partho-Schyte İmparatorluğu'nun geçişidir.

Sayfa :302

Ainsi fut créé un empire qui, en 114 de notre ère, et plus tôt sans doute, comprenait l'Inde du Nord, l'Afghanistan, les bassin de l'Oxus et du Yaxarte, le bassin occidental du Tarim. (Voir p.321.)

Sayfa 302

Ardından, 114 yılında içine; Kuzey Hindistan, Afganistan, Oxus ve Cakarta havzası, tarının batı havzalarını içine alan bir imparatorluk ortaya çıkmıştır.

Sayfa :304

2. Les noms Kadphises, Kaniska, Huviska, etc., peuvent, dans une certaine mesure, être expliqués par l'iranien. — On a *kada* « aimé », « beau », *pise*, « forme, apparence », comme dans le scythe Spargapeithes. Le *hu* de Huviska est le préfixe *hu* = *su* = bon.

3. Kujûla, mot turc, d'après Hultzsch, *ZDMG* 69, 176 et Konow, *SBAW.*, 1916, 799; mais comme le montrent ou démontrent Lüders, *SBAW.*, 1922, 260 et Konow, *Acta Orientalia*, III, 68, titre iranien depuis emprunté par les Turcs.

Le premier Kadphises est nommé *Kozoulo*, *Kozola*, dans les légendes grecques de ses monnaies, *Kujula*, *Kuyula*, en écriture kharoshthî. — Kuyulakaphsa forme un mot, le nom du souverain. — Le *j* ou *y* correspond au *j* français ou à une spirante entre *z* et *y*.

Sayfa 304

2. Kadphises, Kaniska, Huvaska vb. isimleri bellı bir oranda İrancayla açıklanabilir.

Kada "sevmek" "guzel", "pıse" "şekil, goruntu", anlamına gelir Bu da Schyte'çede Spargapeithe'le karşılık bulur Huvıska'nın bu ıse son ek olan hu = su buda eşittir "guzel"

3.Kujula kelimesi Huhzsıh'e göre Türkçe bir kelimedir ZDGM 69,176 ve Konow'a SBAW,1916,799 Fakat Luders'in işaret ettiği ya da gösterdiği gibi, SBAW,1922,266 ve Konow, Ada Orientalia,III, 68, Türkler tarafından kullanılmaya başlandığında İranca bir kelimeydi.

Yunanlıların paralarındaki efsanelerde, Kadphıses kelimesinin ilk şekli **Kozovlo, Kozolo** idi, bunun yazılış biçimi Kharasthi'dir. Kuyulaka bir sözcük oluşturuyordu ve bu hanedanın adı anlamına geliyordu. j ya da y Fransızca'da j karşılığına gelir veya z ve y harfleri arasında bir sesi simgeler.

Sayfa :307

2. Pour les Yue-tchi, on a cru jadis qu'ils appartenaient à la famille turque-mongole (*Ind-Ant.* 34, p. 84; Stein, *Ancient Khotan*, p. 50, note); on discute aujourd'hui s'ils sont des « Iraniens orientaux » au même titre que les Çakas ou s'ils appartiennent à cette mystérieuse branche non-iranienne de la « famille indo-européenne » dont le parler s'est maintenu jusqu'au xe siècle dans les oasis septentrionales du Gobi (voir t. III, p. 22; R. Grousset, p. 59).

Sayfa 307

2.Yue-tchi'lerin, vaktiyle Türk-Mogol dil ailesine ait oldukulanı tahmin ediyorduk. (Ind-Ant. 34, sayfa 84; Stein, eski Khotan, sayfa 50, not) Günümüzde, bu kelime eğer "Doğu İranca" ise, çakaslarla aynı başlık altındaysa veya İranca olmayan daha gizemli bir dil kolu olan "Hint-Avrupa" koluna aitse, o hâlde bu demektir ki bu kelimenin Gobi çölünün Kuzey vahâlârında X. yüzyılda yaşatılmış ve ayakta kalmıştır. (bakınız üçüncü bölüm, 22. sayfa; R.Gousset, 59. sayfa)

Sayfa :307

7. L'aspect physique des souverains kouchans, avec leur haute tête pointue, leur nez proéminent et long, leur large mâchoire, est « masterful and even formidable ». Visiblement apparenté à celui des scythes Hyrcodes et Ranjubala, à celui du roi Sakunka de Behistun.

Le vêtement, qui fait contraste avec le chinois, le perse ou l'hindou, n'est pas très différent de celui

Sayfa :308

en usage au Tibet et dans les montagnes de l'Asie Centrale. Il ne fournit pas d'indications ethnographiques

« Leur type est celui de véritables Scythes, tel que le reproduisent les vases grecs du Bosphore Cimmérien : personnages barbus coiffés de hauts bonnets de fourrure ou de sortes de tiares, vêtus d'une longue casaque, chaussés de lourdes bottes de feutre » (R. Grousset, p. 63,

Nous tiendrons donc pour acquis que la famille des Kouchans, le clan d'où sont sortis les Kadphises et les Kanishkas, est « scythe ».

De quelle branche de la race scythe? — Le problème est peut-être insoluble.

Sayfa 307

7 Kouchan hukumdarlarının fızıkı gorunuşu, sivri ve yüksek kafaları ve uzun burunları, geniş çeneleriyle mukemmeldı Hyreades ve Ranjuballa ve Sakunka kralı Behıstun bu açıkça gorulebilirdı

Gıysileri, Çinlilerinki, Pers ve Hintlilerinkiyle bir kontrast oluştu-

ruyordu, fakat Tibet kullanılan ve Orta Asya dağlarında kullanılanlardan pek farklı değildi. Bu giysiler yerel özellikleri taşımıyordu.

"Tipleri gerçekten Schyte'lere benziyordu, Yunanlılarınki gibi İstanbul vazolan yapıyorlardı; yüksek kürklü başlıklar ya da papalık tacı benzeri taçlar takan, tıraşlı, geniş kollu üstlükler giymiş, keçeden büyük botlar giyen insanlardı."

Kouchan ailesinin kesin olarak Kadphise ve Kanishka'lardan geldiklerine düşünürsek, dolayısıyla onlar Schyte'lerdir.

Acaba Schyte soyunun hangi boylarındanlar? Belki de bu hiçbir zaman çözümlenemeyecek bir problemdir.

Sayfa :308

Les sources indiennes distinguent en effet les Pallavas, qui sont les Parthes, les Çakas, « Seuk », qui sont les Scythes (Moga, Ranjubala, Nahapâna, etc.) et les Tukhâras : on ne peut séparer ceux-ci des Tocharoi qui brutalisèrent Phraates-Artaban en 128-123 avant notre ère, et que Mithridate repoussa. On ne voit pas d'autres envahisseurs de l'Inde, distincts des Çakas-Pallavas, que les bandes des Kadphisès et des Kanishkas.

Sayfa 308

Sonuçta Hindistan kaynakları "Seuk", Çaka ve Parthelar olan Pallavas'ları ve Schyte'leri (Moga,Ranjuballa,Nahapana vb.), Tukhara'ları birbirinden ayırır. Bu noktada, Phraates-Artaban'lara milâttan önce 128-123 yıllarında saldıran ve Mithridate tarafından geri püskürtülen Tocharoi'yi bunlardan ayrı tutmanız olmaz. Hindistan'da doğal olarak Çaka-Pallavas'tan farklı ve de Kadphise ve Kanishka'ların gruplarından başka istilâcılar göremiyoruz.

Sayfa :309

Le premier Kouchan que nous connaissions par les monnaies et les sources chinoises, est Kozou lokadphises-Kujulakasa-Kuyulakaphsa

Sayfa 309

Paralardan ve Çin kaynaklarından bildiğimiz kadarıyla Kozou-lo, Kadphises, Kujulaksa, Kuyulakaphasa ilk Kouchan'dır.

Sayfa :311

Au témoignage des monnaies et des Chinois, Vima Kadphises succède à Kujûla, fait la conquête de l'Inde et meurt à 80 ans, après un long règne glorieux.

Sayfa 311

O devrin paralarının ve Cinlilerin söylediklerinin doğrultusunda, Vima Kadphises, Kujuki'nin yerine geçti, Hindistan'ı fethetti ve şâşâlı bir hükümdarlığın ardından 80 yaşında öldü.

Sayfa :312

Les Scythes et les Parthes avaient perdu l'autonomie dont ils étaient fiers,

Sayfa :313

mais continuaient, sous les princes kouchans, à jouer un rôle important. Comme les Grecs, et pendant des siècles, ils figurent dans les inscriptions d'une manière qui montre qu'ils formaient encore des communautés organisées : leurs princes gouvernaient leurs propres Etats, sans doute sous la suzeraineté plus ou moins nominale des Kouchans

Sayfa 312-313

Schyte'ler ve Porthe'ler o çok övündükleri özerkliklerini kaybettiler. Fakat, Kouchan prenslerinin idaresi altında önemli bir rolü üstlenmeye devam ettiler. Yüzyıllar boyunca tıpkı Yunanlılar gibi, organize bir toplum olarak yaşadılar. Bu da yazıtlarda açıkça belirtilmiştir. Prensleri hâlâ kendi topraklarını idare ediyordu, şüphesiz Kouchan prenslerine bağımlı olarak.

Sayfa :313

De même — mais ceci est encore moins démontable — de même peut-on penser que les Scythes du Surâshtra et du Mâlva reconnaissent la suzeraineté des Kouchans. Ils étaient cependant des « grands satrapes » ou des ducs parfaitement indépendants.

Sayfa 313

Surastha ve Malva Schyte'lerinin Kouchan'ların hâkimiyetini kabul ettiklerini düşünmek ne derece doğrudur? Çünkü onlar tam anlamıyla "büyük satrap" ve bağımsız düklerdi.

Sayfa :314

Il y a, semble-t-il, un « trou » entre Vima Kadphises et la série qui commence avec Kanishka.

Sayfa 314

Öyle görünüyor ki Vima Kadphises ve Kanishka'yla başlayan dönem arasında bir boşluk var.

Sayfa :315

Et ceci nous donne à craindre que les indianistes ne se soient créé à plaisir de graves embarras en voulant à toute force faire de ce « fils du ciel » et de ce « shâh des shâhs » un *mahârâja* de leur façon et le fondateur d'une de leurs ères. Ils ont beaucoup trop tiré le Turc à eux. Sans doute, Kanishka, que ce soit de son fait ou du fait de son prédécesseur, a étendu plus ou moins nominalement son pouvoir sur le cœur même de l'Inde, peut-être jusqu'à Patna, à coup sûr jusqu'à Bénarès; mais, si l'on en croit la tradition, il aurait également poussé ses conquêtes jusque dans le Turkestan chinois actuel, et nous n'avons aucune raison de penser qu'il attachât moins d'importance à ses possessions des bassins de l'Oxus et du Tarim que de l'Indus ou du Gange... Souverain d'un empire qui servit de trait d'union entre l'Inde et la Chine, il mérite déjà l'épithète de sérindien ». (Gandhâra, II, p. 516).

Sayfa 315

Bu durumda, bize Hint tarihçilerinin Kanishka'yı kendi çağlarının kurucusu, "tanrının oğlu", **"şahların şahı" olarak göstermek için ellerinden geleni bütün güçleriyle yapmaya çalışmaları, Kanishka'nın zorluklarla dolu maceralarını büyük bir hevesle yazmaları,**

bize kaygı veriyordu. Türk'leri kendilerine çekmeye çalışmışlardır. Şüphesiz ki, Knishka'nın kendisi ya da ondan sonra gelen selefi, Hindistan'ın kalbine kadar, hatta belki Patna'ya kadar, hatta Benares'e kadar topraklarını genişletmiş en azından ünü (ismi) buralara kadar yayılmıştır. Fakat, tarih sayfalarından anlatılanları baz alırsak, Kanishka fetihleri günümüz Türkistan'ına kadar ilerletmiştir. Ve Oxus ve Tarım havzalarına, Indus ya da Ganj'dan daha az önem verdiğine dair elimizde inanabileceğimiz hiçbir kanıt yoktur. Hindistan'ı ve Çin'i birleştirmeye çalışan bir imparatorluğun hükümdarı, elbette çoktan bazı sıfatları hak etmiştir.

Sayfa :316

Voici la dynastie kanishkéenne, qui paraît définitivement établie.

1. Kanishka, inscription de 3 à 18[1].
2. Vâsishka, successeur (et fils) de Kanishka; une inscription près de Mathurâ, datée 24; deux autres, 28 et 29, contenaient probablement son nom; pas de monnaie.
3. Kanishka (II), fils de Vâjheshka ou Vajheshpa [qui doit être Vâsishka], inscription datée 41, près d'Attock.
4. Huvishka (Oeshki, Hushka, Huksha), inscriptions de 29 (ou 33) à 60, de Mathurâ, Lucknow, Gayâ à l'Est, Wardak au delà de Caboul à l'Ouest;

Sayfa :317

[frère plus jeune de Kanishka II ou de Vasishka; le second Kanishka aurait partagé le gouvernement avec lui en 41].

Sayfa 316-317

İşte, Kanishkeenne Hanedanlığı'nın kurulmuş olduğunu apaçık gösteren ibareler:

1- Kanishka, 3'ten 18'e olan yazıtlar

2- Vasishka, Kanishka'nın halefi (ve oğlu); 24 tarihli Mathura yakınlarında bir yazıt, 28 ve 29 tarihli büyük bir ihtimalle adını taşıyan iki yazıt, adına bastırılmış para yok

3- II. Kanishka, Vajheshka ya da Vajheshpa'nın oğlu, 41 tarihli Attock yakınlarında yazıt.

4- Hurishka (Oeshkı, Hushkıa, Huksha) 29 ya da 33'ten 60'a kadar Mathura, Lucknow, Gaya'nın doğusunda, Wardak Kabil'in batısının biraz uzağında bulunan yazıtlar **(II. Kanishka ya da Vasishka'nın daha genç erkek kardeşi;** II. Kanishka 41 senesinde onunla hükümdarlığı paylaşır.)

Sayfa :317

5. Vâsushka (fils de Kanishka II), deux inscriptions, 68 (qu'on attribuait à Kanishka I en lisant 28 ou à Vâsudeva en lisant 78), et 74 (qu'on attribuait à Vâsudeva)

Sayfa 317

5- Vasushka (II. Kanishka oğlu)'na iki yazıt adanmıştır. Bunlar 68 (28 numaralıyı okuduğumuzda I. Kanishka'ya, 78 numaralıydı okuduğumuz da Vasudeva'ya adanan) numaralı ve 74 numaralı (Vasudeva'ya adanan) yazıtlardır.

Sayfa :317

« Nous ne savons à peu près rien des Kushana après Vâsudeva. Les princes de cette famille semblent avoir perdu leur empire indo-iranien. Mais ils conservèrent, d'une part, quelques districts du Penjab avec le Kâbul et, la Gandhâra, d'autre part

Sayfa :318

la Bactriane où ils se perpétuèrent jusqu'à l'invasion hunnique du Ve siècle, vraisemblablement sous la suzeraineté des Perses sassanides[1]... ».

Sayfa 317-318

"Vasudeva'dan sonraki Kushana hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz. Bu ailenin prensleri sanki İran-Hint imparatorluklarını kaybetmiş gibiydiler. Fakat öte yandan Pencap'la beraber Kabil Gandhara'nın bir bölümünü ellerinde tutmaya çalışmışlar, öte yandan büyük bir olasılıkla Sasanî perslerinin egemenliğine bıraktıkları, V. yüzyıldaki istilâdan sonra Bactriane'daki hükümdarlıklarını devam ettirememişlerdir.

Sayfa :318

5. *Kanishka*

1. Kanishka, Kânishka, Kaneshka, Kaneshki, le Shâhi Kanikkha, paraît avoir eu pour capitale d'été Purushapura, Péchaver (Peshâwar). La tradition le connaît comme « roi du Gandhâra »

Sayfa :318

«... vers 475, les Kushana se réfugièrent dans les hautes vallées du Citral et du Gilgit. Ils en redescendirent après la défaite des Huns, au milieu du VIe siècle, et restèrent en possession d'une partie de la région gandharienne jusqu'au IXe siècle... »

Sayfa 318

5. Kanishka

1-Kanishka, Kaneshka, Kaneshki, Shahi Kanishka'nın öyle görünüyor ki Purushapura'da, Peşaver'de yazlık başkenti vardı. Gelenek onu "Gandarra'nın Kralı" olarak tanıyordu.

"475 yılında, Kushana'lar, Citral ve Gilgit'in yüksek vadilerine sığındılar." 6. yüzyılın ortalarında Hunlar bozguna uğradıktan sonra tekrar indiler ve 9. yüzyıla kadar Gandhar bölgesinin bir kısmında kaldılar ve egemenliklerini sürdürdüler.

Sayfa :319

3. Le gîte des monnaies et les inscriptions montrent l'étendue de son empire.

A Sârnâth (près Bénarès), au dos d'une statue de Bodhisattva, sont nommés, « sous le grand roi Kanishka, en l'an 3, le grand satrape Kharapallâna et le satrape Vanaspara ».

Sayfa 319

3- Paralarda kullanılan madenlerin çeşitliliği ve yazıtlar sahip olduğu imparatorluğun ne kadar geniş bir alana yayıldığını gösteriyor

Samath'da (Berures yakınlarında) Bodhisattva'nın heykelinin arkasında, adı geçen kişiler şöyleydi: "3 yılda Kral Kanishka'nın yönetiminde **büyük Vali Kharapalluna** ve Vali Vanaspura"

Sayfa :320

« Non content de réunir sous le même sceptre les bassins supérieurs de l'Oxus, de l'Indus et du Gange, Kanishka avait voulu annexer encore celui du Tarim

Sayfa 320

(4 Yuksek Asya'daki Fetihler ve Hukumranlik)

"Ganj, Indus ve Oxus'un yüksek havzasını aynı krallığın içinde birleştirmekten mutlu olmayan Kanishka, tarım havzasını da krallığının içine katmak istiyordu."

Sayfa :321

Quoi qu'il en soit, les sinologues s'accordent à placer en l'an 120 de notre ère l'introduction du bouddhisme à Kashgar » (*Art du Gandhâra*, II, p. 643-4).

c) A une époque mal déterminée, vraisemblablement au premier siècle de notre ère — encore qu'on ait parlé d'Açoka — des colonies indiennes se sont installées au Khotan et dans le bassin méridional du Tarim. En même temps à peu près les populations iraniennes ou iranisées du Nord de ce bassin accueillaient le bouddhisme. Dès lors les influences indiennes et chinoises se disputent ce qui fut depuis le Turkestan chinois. « Nous dirions volontiers de l'ensemble du pays ce que Hiuan-tsang nous rapporte de l'oasis de Khotan, que ce fut à l'origine un terrain de chasse disputé entre deux princes exilés, l'un de l'Inde, l'autre de Chine » (Foucher, II, p. 645).

Sayfa :321

« L'influence indienne en Kachgarie, dès l'époque romaine, est attestée par les découvertes de Sir A. Stein à Niya, au N.-E. du Khotan et à Leou-lan, près du Lob-nor. Dans ces deux sites, dont la floraison se place aux trois premiers siècles de notre ère, l'archéologue anglais a trouvé de nombreuses inscriptions en langue *prâkrite* et en caractères *kharoshthî*.

Sayfa 321

Ne olursa olsun, Çin bilimciler 120 yılında, Budizm'in Kaşgar'a yerleşmesi için elbirliğiyle çalıştılar.

c) Zamanı tam belirli olmayan bir çağda, büyük bir olasılıkla I. yüzyılda, Hint kolonileri tarım havzasının güneyindeki Khatan'a yerleştiler.Aynı tarihlerde, bu havzada yaşayan İranlı ya da İranlılaştırılmış kuzey toplulukları da budizmi kabul ediyordu. Bu andan itibaren, Çin Türkistan'ından bu yana gelen Hint ve Çin etkileri tartışılmaya başlanıyor.

"Memnuniyetle söyleyebiliriz ki Hivan-sang'ın bize sağladığı Khatan vadisi olan ülke, aslında biri Çinli biri Hintli iki sürgün arasında tartışmayı yaratan bir av alanıydı."

"Roma döneminden bu yana süregelen Kaşgar'daki Hint etkisi Sör A. Stein'in Niya, Khatan ve Lob-nor yakınlarındaki Leovlan'a yaptığı keşifler sonucunda ispatlanmıştır. Gelişimi ilk üç yüz yılda gerçekleşen bu iki yerleşim bölgesinde, İngiliz arkeolog Prakrite dilinde yazılmış ve kharoshthi karakterleri içeren çok sayıda yazıt buldu."

Sayfa :329

1. Les « Grands Yue-tchi », tribu pastorale forte de 200.000 archers, — « qui porteront plus tard le nom de Kouchan du nom de leur dynastie, mais que nous autres Chinois nous continuons à nommer les Grands Yue-tchi » — furent chassés des confins chinois Sud Est du Turkestan, région de Touen-houang, par les Hiong-nou ou Huns (165-160 ou 176-165)

Sayfa 329

1. "Büyük Yue-tchi" 200.000 okçudan kurulu büyük bir aşiret -"daha sonra bağlı olduğu hanedandan dolayı Kouchan ismini alır, fakat biz diğer Çinliler onları büyük Yue-tchi'ler olarak adlandırmaya devam ediyoruz."- Çin sınırında, Türkistan'ın güneydoğusunda, Tovenhovang bölgesinde Hunlar tarafından yok edildi. (165-160 ya da 176-165)

Sayfa :330

Après une randonnée fertile en incidents, ils arrivèrent au pays des Se (= Seuk = Çaka = Scythe), qui occupaient les montagnes au nord de Kashgar et la vallée inférieure du Ili. Ils les chassèrent. Expulsés eux-mêmes par les Wousoun, autre tribu hunnique qui habite désormais la vallée du Ili, ils franchissent le Yaxarte, soumettent ou expulsent les Tahia de Sogdiane et ont, au nord de l'Oxus, leurs pâturages (F.-W. Thomas).

Sayfa :330

Les Chinois désignent les Scythes par un phonétique que les sinologues ont diversement transcrit Szu (Klaproth), Su (de Guignes), Sa (Rémusat), Sse (Julien). — Lassen (*Ind. Altertumskunde*, II, p. 77) et Vivien de St-Martin (*Sur les Huns blancs*) ont douté de l'équivalence Sse = Scythes = Çaka. Mais le commentateur de l'histoire des Han a nettement marqué que le phonétique en question doit se prononcer quelque chose comme Seuk (O. Franke, *JRAS*, 1907, p. 675). Ailleurs Çaka est transcrit Che-kia (voir S. Lévi, *JA*. 1897, I, p. 10).

Voici comment R. Grousset interprète : « Entre 176 et 165 avant J.-C., ils furent vaincus à plusieurs reprises et finalement chassés du Kan-sou et des oasis avoisinantes par les Hiong-nou (Huns) de la Mongolie. Ils partirent vers l'Ouest, s'établirent quelque temps dans la région de l'Ili, y furent encore relancés par les Huns et reprirent leur migration, orientée cette fois vers le S.-O., du côté du Fergâna et de la Transoxiane. — La région de Kashgar et le Fergâna appartenaient depuis des siècles à des Iraniens restés à demi-nomades, les Çaka ou Saces (skr. *Çaka*, *Saka* des inscriptions perses, *Sseu* des Chinois). Les Yue-tche, évitant ou peut-être bousculant en partie ces Çaka (*circa* 163), allèrent attaquer les Gréco-Bactriens. On a vu qu'entre 162 et 155, ils enlevèrent la Sogdiane au roi grec Eukratidès. Vers l'an 135 (?), les Çaka à leur tour — sans doute pour se

Sayfa :331

soustraire à la pression des Yue-tche — enlevèrent aux Grecs la Bactriane elle-même, mais ils en furent presque aussitôt chassés par les Yue-tche qui s'y installèrent et donnèrent au pays le nom d'une de leurs tribus (Tukharestân) (*circa* 129-125 ?) » (*Histoire*, p. 59-60[1]).

Sayfa 330

Olaylar açısından verimli bir yürüyüşten sonra, Se (=Sevk=Çaka=Scythe)'lerin, Kaşgar'ın kuzeyindeki dağlarda ve Ili vadisinin içlerinde yaşadıkları ülkelerine vardılar. Onları kovdular. Onlarda aynı kaderi paylaşıp Wousoun'lar tarafından topraklarından sürülmüşlerdi. İli vadisinde yaşamını sürdüren diğer bir Hunik aşireti ise bundan sonra Tahia'lar ve Segdiane'lerin idaresi altına girerek kendi otlaklarına sahip oldular.

Çinliler Scythe'leri Çin bilimcilerin çeşitli biçimlerde yazdıkları gibi adlandırıyorlardı: Suzu (Klaproth), Su (Guignes), Sa (Remussat), Sse (Julien).

-Lassen (ınd.altertumskunde, II sayfa.77) ve Vivien de St. Martin (beyaz Hunlar üzerine).

Sse=Schyte=Çaka eşlendirmesi üzerine şüpheler taşıyordu. Fakat "Hunların Tarihi" nin yorumcusu, açıkça şüphe duyulan bu sesin Seuk gibi bir şey olabileceğini dikkat çekiyor. (O. Frank, jras, 1907, sf.675). Ayrıca Çaka, Che-kia şeklinde yazılıyordu. (bakınız s.levi, ja, 1897, 1, sf.10).

Bakın, bu konuyu R. Gousset nasıl yorumluyor: "İsa'dan önce 176 ve 165 yılları arasında, vaha komşuları Moğol Hunları ve Kansou tarafından, defalarca yenik düşürülmüş ve en sonunda topraklarından kovulmuşlardır." Doğuya doğru göçmüşler, zaman zaman Ili vadisinde kalmışlar, Hunlar tarafından bir kere daha kovulmuşlar ve göçlerine devam etmişler ve bu defasında Fergana ve Transoxiane yönüne yönelmişlerdir. Kaşgar bölgesi ve Fergana vadisi, yüzyıllardır yarı-göçer kalmış İranlılara, Çaka ve Sace'lara aitti. (skr. Çaka, Saka, Pers yazıtlarında, Çinliler Sseu). Yüe,çi'ler Çaka'ların bir kısmını zorlayarak belki de itip kalkarak Greco-Bactriane'lere karşı bir savaşa girdiler. 162 ve 155 yılları arasında Yunan hükümdarı Eukradites'ten Sogdiane'ı aldıklarını görüyoruz. 135 yılına doğru, Çaka'lar da kendi hesaplarına (sayfa 331) -şüphesiz Yüe-çi'lerin baskısından kendilerini kurtarmak

için- Yunanlıların elinden Bactriane'ı almışla, fakat neredeyse aynı zamanda Yüe-çi'ler tarafından yöreden kovulmuşlar ve Yüe-çi'ler bu bölgeye yerleşmişlerdir. Bu ülkeye eski kavimlerinden biri olan (Tukharestan) ismini verdiler. (circa 129-125)

Sayfa :333

b) On peut traduire avec de bons auteurs et avec A. Foucher : « Les Yue-tchi se répandirent au sud de l'Oxus et partagèrent la Bactriane entre leurs cinq hordes. » — Ce qui permet de comprendre la suite de l'histoire (voir ci-dessous p. 338) très simplement : les cinq hordes furent réunies sous les ordres de Kujula Kadphises qui se fit roi et conquit Kaboul. C'est-à-dire : les Yue-tchi franchissent les passes qui mènent de Bactriane dans les vallées de l'Afganistan.

Sayfa 333

b Bu konuda iyi yazarlar ve A. Foucher'in çevirilerine başvurabiliriz

"Yüe-çi'ler Oxus'un güneyine yayıldılar ve Bactriane'ı, beş göçebe topluluğuna paylaştırdılar." Bu bilgide hikâyenin geri kalan kısmını anlamak için bize çok yardımcı oluyor (bakınız sayfa 338) **Bu beş göçebe topluluk, Kabil'i fetheden kral olan Kujula Kadphises'in emirleri altına girip, birleştiler. Bu da şu anlama geliyor: Yüe-çi'ler, Bactriane'dan geçitleri aşarak Afganistan vadilerine ulaşacaklar.**

Sayfa :334

d) A lire les sources chinoises, sont seulement en présence les Yue-tchi et les Tahia. Les premiers, sans coup férir ou du moins sans grande peine, soumettent d'abord et occupent ensuite la Bactriane aux dépens des seconds, population civilisée et commerçante dont les milices n'étaient pas faites pour la guerre.

Sayfa 334

d) Okunan Çin kaynakları, yalnızca Yüe-çi ve Tahia'lardan bahseder. İlk toplumlar, çok fazla güçlükle karşılaşmadan ya da en azından çok büyük acılar çekmeden, önceleri itaat etmişler ve bu davranışları karşılığında Bactriane'ı yurt edinmişler, gelişmiş bir topluluk olup, ticaretle uğraşarak milislerin savaşmak için varolmadıklarını göstermişlerdir.

Sayfa :335

Nous savons, de science sûre, par les sources grecques, que, entre 140 et 130, des barbares (Asioi, Pasianoi, Tocharoi, Sacarauloi) envahirent la Bactriane grecque; que, en 128, ils remportaient des succès marqués sur les Parthes. Mithridate en vient à bout. Quelque cinquante ans plus tard, les Asianoi, rois des Tochares, détruisirent les Saraucae (= Sacarauloi) : ceux-ci étaient en 77 les alliés des Parthes; leur destruction se place entre 77 et 57.

Il faut croire les Chinois et les corriger. Les Yuetchi avaient, en 125, leur habitat le plus important au nord de l'Oxus; mais leur arrivée dans les pâtu-

Sayfa :335

ıages avait déterminé la poussée vers le Sud des nomades qui y résidaient auparavant. Ceux-ci avaient envahi le pays des Ta-hia, la Bactriaue.

Sayfa 335

Yunan kaynaklarından öğrendiğimize göre 140 ve 130 yılları arasında Barbarlar (Asioi, Pasianoi, Tocharoi, Sacarauloi) Yunan Bactriane'ı istilâ ettiler ve 128 yılında Parthe'ler karşısında önemli başarılar kazandılar. Artık Mithridat'ın sonu geliyordu. Elli yıl sonra, Tochares'lerin kralı Asianoi'ları ve Sarauce'ları (= Sacarauloi) yok etti. Tochares'ler 77 yılında Parthe'lerin müttefiki idiler, onların tarih sahnesinden siliniş yılları 77 ile 57 yılları arasında olmuştur.

Çinlilere inanmak, ama onların hatalarını da düzeltmek gerekir. Yüe-çi'ler 125 yılında en önemli yerleşim alanları olan Oxus'un kuzeyinde yaşıyorlardı. Fakat onların otlaklara gelişi, göçebelerin o ana kadar yaşadıkları bu yerden çıkarılmalarına yol açtı. Bu yer değiştirme, Tahia'ların ülkesinin ve Bactriane'ın istilâsına yol açtı.

Sayfa :335

Mais « les aventuriers grecs, qui détenaient cette riche proie et qui ont l'air, sur leurs monnaies, de gaillards si déterminés? » Les Grecs étaient occupés dans l'Inde et, « devant cette horde déferlante de cavaliers nomades, tous archers de naissance, ils se sentirent désarmés comme devant une force de la nature » (A. Foucher, II, p. 447)

Sayfa 335

Fakat, "Bactriane'ı âdeta değerli bir av gibi ellerinde tutan, serüvenci Yunanlılar, bastırdıkları paraların üstünde ne kadarda yiğit adamlar gibi gözüküyorlardı:" Yunanlılar Hindistan'da meşguldüler ve "âdeta zincirinden boşanmış gibi gözüken göçebe atlıların ve göçebelerin önünde, doğuştan okçu Yunanlılar kendilerini sanki doğanın acımasız gücü karşısında silâhsız kalmış gibi hissediyorlardı." (A. Foucher, II, sayfa 447)

Sayfa :336

Pénétrant en Bactriane, les Yue-tchi y rencontrent les barbares que Mithridate y avait refoules ou contenus. Alliés des uns, destructeurs des autres (Saraucae, Salaterai), ils forment avec eux une confédération où cinq hordes jouent un rôle important Eux-mêmes venaient de l'Asie orientale; les autres clans barbares avaient été recrutés le long de leur longue randonnée ou les avaient précédés en Bactriane : c'est aux Tocharoi qu'on fait honneur de la défaite de Phraatès en 128; les Tocharoi sont intimement associés aux Yue-tchi

Sayfa 336

Bactriane'a geldiklerinde, Yüe-çi'ler Mithridate tarafından geri püskürtülmüş ya da çoğu onlardan oluşan Barbarlarla karşılaştılar. Bu yokedicilerin birini bir diğeriyle birleştirerek (Saraucae, Salaterai), özellikle beş kabilenin çok önemli rol oynadığı bir konfederasyon oluşturdular. Barbarlarda Yüe-çi'ler gibi Doğu Asya'dan geliyorlardı, diğer Barbarlar kendilerine Bactriane önlerine kadar bu uzun yolda eşlik eden diğerlerini de, içlerine aldılar.

Bunların içlerinden, gururla söz edilen Tocharoi'ler 128 yılında Phraates bozguna uğratmış Tocharoiler, Yüe-çi'ler çok sıkı bir birliktelik içine girmişlerdir.

Sayfa :336

Mais plusieurs considérations portent à penser que l'Inde a désigné les Yue-tchi (exactement les nouveaux barbares qui eurent pour rois les Kouchans) sous le nom de Tukhâra. C'est la pensée de Lassen, de Richthofen et de S. Lévi.

Sayfa 336

Fakat, birçok düşünce, Hintlilerin Yüe-çi'leri, Tukhara ismiyle adlandırdıklan düşündürüyor. Bu da S.Levi, Richthofen ve Lassen'in düşüncesidir.

Sayfa :337

A côté de Tukhâra on a, plus tard, Turushka, turc (chinois 'Tou-kiue).' Turushka est à Tourkoi ce que Kanishka est à sa transcription grecque Kanerki (de même Huvishka et Hoerki).

Dans l'histoire (tardive) du Cachemire, Kanishka est un Turushka. Les rois turcs (Tou-kiue) du Gandhâra, à l'époque d'Ou-k'ong (750), se réclament de Kanishka et sont connus comme Turushka dans les sources sanscrites (S. Lévi).

Sayfa 337

Tohhara'nın yanında, daha sonra, Turushka'nın, Türk (Çince "Tou-kie" kelimelerinin) olduğu bilgisine sahibiz. Turushka ve Tourkoi, Kanishka'nın Yunanca yazılışı olan Kanerki olduğunu da biliyoruz. (üstelik Huvishka ve Hoerki)

Kaşmir'in tarihinde (geç yazılmış), Kanishka ve bir Turushka olduğunu görüyoruz. Gandhara'nın Türk hükümdarları (Tou-kive), Ou-k'ong'un zamanında (750) Kanishka'ya karşı durmuş ve Sanskrit kaynaklarında Turushks'lar diye tanınmıştır.

Sayfa 338

a) L'histoire des premiers Han a signalé la division des Yue-tchi en cinq *hi-hieou*, cinq hordes ou cinq princes. Ici, après avoir réédité l'odyssée des Yue-tchi qui passent en Ta-hia et se divisent en cinq, le texte poursuit : « Cent ans et plus après [après l'entrée en Ta-hia? après la division? on a discuté], le chef des Kouchans, le *Kouei-chouang-hi-hieou*, nomme K'ieou-tsieou-K'iou, attaqua et soumit les quatre autres chefs. Il se nomma lui-même roi. Le nom de son royaume est Kouei-chouang, Kouchan. »

Sayfa 338

a) İlk Hanların tarihi onların ortaya çıkışının, Yue-tchi'lerin beş prensliğe, boya, hie-hiou'ya bölünmelerinin işaretidir. Bu tarih anlatımında, Yue-tchi'lerin Ta-hia'da yaşadıkları ve beşe bölündükleri, serüvenlerle dolu hayatını yeniden yazarken anlatım şöyle devam ediyor: "Yüzyıl belki daha fazla sonra K'ieou-tsieou-

K'iou diye adlandırılan, Kouchan'ların şefi Kouei-chouang-hı-hi-eou diğer şefe saldırdı ve onlara boyun eğdirdi. Kendisini kral olarak ilân etti. Krallığının ismi ise Kouei-chouang, Kouchan'dı."

Sayfa :339

c). « Kozoulo-Kadphises mourut âgé de quatre vingts ans (vers 60 après J.-C. dit A. Foucher). Son

Sayfa :340

fils, Jen-kao-tchen-tai (syllabes où on reconnaît avec certitude le Vima (Kadphises des monnaies) devint roi à sa place. *A son tour*, il conquit l'Inde et y établit un chef pour l'administrer A partir de ce moment, les Yue-tchi devinrent extrêmement puissants. On les nomme en général « empire Kouchan », mais les Chinois leur continuèrent le nom de Grands Yue-tchi »

Sayfa 339-340

c) Kozoulo Kadphises 80 yaşında oldu (A Foucher'in belirttiğine gore Isa'dan sonra 60 yılında) **Oğlu, Jen-kao-tchen-tai onun yerine kral oldu. Kendi zamanında, Hindistan'ı fethetti ve orayı yönetmesi için bir vali atadı. Bu tarihten sonra Yue-tchi'ler çok güçlü bir hâle geldiler. Onlara genellikle "Kouchan İmparatoru" diyorlardı, fakat Çinliler, hâlâ onu büyük Yue-tchi diye adlandırmaya devam ediyorlardı.**

Sayfa :340

L'histoire des seconds Han ne sait rien des successeurs de Vima Kadphises, plus exactement, ne nomme plus de souverain Yue-tchi

A. Foucher résume : « Kozoulo-Kadphises nous est expressément donné comme le fondateur de la dynastie des Kushanas et son fils comme le premier d'entre ces potentats qui ait envahi l'Inde et jeté les bases de leur empire. Auquel des successeurs de Gondopharnès, nous ne savons, mais c'est sûrement à

Sayfa :341

un roi parthe que Vima Kadphises enleva le Gandhâra et le Penjab entre 60 et 70 de notre ère; et peut-être étendit-il du même coup sa domination sur les satrapes Çakas et Pahlavas des bassins de l'Indus et du Gange. »

5. Qu'étaient cependant devenus les Seu ou Scythes que les Yue-tchi avaient chassés devant eux ? L'historien Ma-touan-lin dit : « Le roi des Scythes alla au Sud et régna en Ki-pin. »

Sayfa 340

İkinci Hanlar tarihinde Vına Kadphıses hakkında bılgı yok, daha doğrusu, onu Yue-tchi'nın hukumdarı dıye adlandırmıyor

A Foucher bu konuyu şoyle ozetlıyor **"Kozoulo Kadphises bize kesin olarak Kushurus Hanedanlığı'nın kurucusu olduğunu ve oğlunun da krallar arasında Hindistan'ı ele geçiren ve imparatorluğun temellerini atan kişi olduğunu gösteriyor. Gondophames krallarından hangisi olduğunu kesin olarak bilmiyoruz. Fakat, 60**

ila 70 yılan arasında [sayfa 341] Gandhara ve Penjab'ı Kral Vima Kadphises aldığı kesin bir bilgidir. Ayrıca, onun krallığını Çakas ve Pahlavas Satrap'ları da, hatta Indus ve Ganj havzalarını içine alacak kadar büyütmüş olması olanaklıdır.

5. Bu arada Yue-tchi'lerin önlerine kattığı Seu "Schytelere de ne olduğu sorusu aklımıza geliyor. Tarihçi Ma-touan-lin bu konu için şöyle diyor: "Schytes'lerin kralı güneye ilerledi ve Ki-pin'e hükmetti."

Sayfa :342

6. Enfin deux faits précis et datés. Manque seulement, et très malheureusement, le nom du roi des Yue-tchi.

Vers le milieu du premier siècle avant notre ère, la Chine dominait dans le « Turkestan. »

Sayfa 342

6 Sonuçta, iki şey hem kesinleşmiş, hem de tarih sayfalarında yerini almış oluyor. Eksik olan tek şey, Yue tchi'lerin hukümdarlarının ismidir.

I. yüzyılın ortalarına doğru, Çin Türkistan'a hükmediyordu.

Sayfa :348

2. L'Inde connaît une ère commençant en 58 avant J.-C. et qui porte le nom de Vikrama

D'après le Kâlakâcârya-kathânaka, 96 Scythes, bon jaïnistes, arrivent en Surâshtra; ils s'emparent

Sayfa :348

de ce pays, occupent Ujjayinî, y fondent un empire scythe qui dure quatre ans. En 58 avant J.-C. cet empire est détruit par le roi Vikramâditya qui règne glorieusement à Ujjayinî et fonde l'ère qui porte son nom. Mais, 135 ans plus tard, en 78 après J.-C., de nouveaux Scythes renversent l'empire des successeurs de ce Vikrama, prennent Ujjayinî, et créent l'ère qui porte leur nom, l'ère Çaka.

Sayfa 348

? Hindistan, Isa'dan önce 58 yılında başlayan ve Vikrama adını taşıyan yeni bir döneme tanık oldu

Kalakakarya-Kathanakaya göre, Schyte'ler Surastha'ya gelerek ömrü dört senelik olan bir imparatorluk kurdular.

Isa'dan önce 58 yılında, bu imparatorluk Vikramadiya tarafından yıkıldı ve kendi ismini taşıyan, Ujjayini'ye şerefle hükmettiği bir dönem başlattı. Fakat, Isa'dan sonra 78 yılında yani 135 yıl geçince, yeni Schyte'ler Vikrama haleflerinin imparatorluğunu yıktılar, Ujjayini'yi aldılar ve onların adını taşıyan Çaka dönemini başlattılar.

Sayfa :351

Il y a donc une ère kanishkéenne dont le début est marqué par l'avènement de Kanishka.

D'autre part, les souverains scythes (satrapes d'Oudjein, voir p. 291) emploient (première date 41) une ère qui est connue sous le nom d'ère scythe, ère Çaka, et qui commence en 78.

Sayfa 351

2.Demek ki Kanishka'nın tahta çıkışıyla başlayan bir Kanishka'lılar dönemi mevcuttur.

Öte yandan, Schyte hükümdarlarının, Schyte dönemi, Çaka'lılar dönemi diye bilinen ve 78 yılında başlayan yeni bir dönemi açtığını biliyoruz.

Sayfa :354

Abstraction faite des dates kanishkéennes et satrapiques, voici un sommaire de l'histoire de l'ère Çaka.

Deux doctrines traditionnelles .

a) L'ère a pour point de départ la destruction des Çakas.

Sayfa 354

Sartrapık'ler ve Kanishka'lıların tarihini bir yana bırakacak olursak, Çaka döneminin tarihini özeti aşağıdaki gibidir:

a) Dönemin başlangıcı noktası, Çaka'ların yok edilmesidir.

Sayfa :357

4. *Ere Maurya, ère Séleucide*

1. Voici l'essentiel des observations de M. A. Foucher :

«... Une des questions les plus controversées de l'histoire de l'Inde. Elle paraissait pourtant avoir de bonne heure reçu sa solution. Selon Fergusson et Oldenberg, Kanishka avait fondé l'ère dite Çaka en l'an 78-9 après J.-

Sayfa 357

4. Maurya Çağı, Selecuıde Çağı

1. A. Foucher'ın yaptığı gozlemlerın ve elde ettiğı bılgilerın onemli olanları:

Hındistan tarihiyle ılgılı soruların en tartışılanlarından birıydı. Bunun çozumlenmesinden buyuk mutluluk duyuluyordu. Fergusson ve Oldenberg'e gore, **Kanishka, İsa'dan sonra 78-79 yılında Çaka Çağı diye anılan bir dönem başlattı.**

Sayfa :361

« Si le premier des rois Kouchans est monté sur le trône vers le milieu du Ier siècle avant J.-C., on s'attend à rencontrer le second de ses successeurs aux environs immédiats de l'ère chrétienne. L'intervalle d'un demi-siècle laisse un espace normal au règne glorieux de Kuzula, aux conquêtes de Wima et aux premières années de Kanishka. »

Les renseignements sur les relations chinoises avec l'Occident confirment cette chronologie :

« L'empire chinois intervient jusqu'au milieu du premier siècle dans les affaires des peuples qui avoisinent l'Inde. les rois plus qu'à demi indiens du Kipin (= Cachemire) sollicitent et reçoivent l'investiture des Han... Mais sous le règne de Youan-ti (48-33) la Chine renonce à tirer vengeance d'un affront sanglant qu'elle vient de subir... Tch'enti (32-7) imite la prudente réserve de son prédécesseur, et sans doute abandonne l'infortuné Kipin à l'invasion des Yue-tchi... Après les Etats transpamiriens, les provinces cispamiriennes (Kashgar, Khotan) se soulèvent et se séparent de l'empire... L'an 8 de l'ère chrétienne marque la cessation officielle des rapports entre la Chine et l'Occident

Sayfa :361

(Si-yu : pays d'Occident). Au témoignage de l'historiographe impérial Pan-kou, la puissance de la Chine était, à la fin de la première dynastie Han, en l'an 23, réduite à rien. L'héritier de la suprématie chinoise était sans doute

Sayfa :362

le roi des Kouchans, Kanishka »

Sayfa 361-362

Eğer, Kouchan krallarından ilki İsa'dan önce I. yüzyılın ortalarına doğru tahta çıktıysa, haleflerinden ikincisine Hristiyanlık çağı dolaylarında rastlayacağımızı umuyoruz. Yarım yüzyıllık bir zaman aralığı, Kuzula'nın şanlı hükümdarlığı, Wima'nın fetihleri ve Kanishka'nın krallığı için yeterli bir süredir.

Çin'in Batı ile arasındaki ilişkileri konusunda bilgiler aşağıdaki tarihi sıralamayı doğrular:

"Çin imparatoru, I. yüzyıla kadar, Hindistan'a komşu halkların işlerine müdahale ediyor. Yarı Hintli **Kipin [=Kaşmir]** krallarından daha çok diğer krallar Hanlar tarafından onurlandırılmıştır. Fakat Yo uan ti (48-33) hükümdarlığı sırasında, Çin hükümdarlığı maruz kaldığı ağır hakaretlerin öcünü almaktan vazgeçmiştir. Tch'enti (32-7) selefinin ihtiyatlı davranışlarını devam ettirmiş ve Yue çi'lerin istilâsına son vermiş, Kaşgar'ı terk etmiştir. Transpamir devletlerinden sonra, Cispamir toplulukları da başkaldırmış ve imparatorluktan ayrılmışlardır. İsa'dan sonra 8 yılında Çin, Batı ile arasındaki ilişkileri resmî anlamda durdurmuştur. (Si yu: Batı ülkeleri) **İmparatorluk tarihçisi Pan-kou'nun yazdıklarına göre, Birinci Han Hükümdarlığının sonlarında, 23 yılında, Çin'in gücü çok azalmıştı. Çin üstünlüğü mirasçısı kuşkusuz Kouchan Kanishka idi."**

Sayfa :362

« Les Yue-tchi n'avaient pas renoncé sans combattre à la suprématie qu'ils avaient acquise. En l'an 90, le roi des Yue-tchi envoyait un ambassadeur demander en mariage une princesse chinoise. Pan-tch'ao, estimant la requête insolente, arrêta l'ambassadeur et le renvoya. Le roi des Yue-tchi leva une armée de 70.000 chevaux sous les ordres du vice-roi Sie. Leur nombre effraya les troupes de Pan-tch'ao... Sie fut vaincu, et le roi des Yue-tchi ne manqua pas d'envoyer tous les ans le tribut auquel il s'était soumis.

« Ce n'était pas Kanishka, à l'apogée de son règne et de sa puissance, qui souscrivait à une telle humiliation. Un lointain successeur, puissant encore, mais affaibli, pouvait seul s'y résigner. »

2. Sur le même point, les remarques de A. M. Boyer dans *L'époque de Kanishka*, *JA*, 1900, I, p. 549 et 579.

« D'après les documents chinois les plus précis, Kanishka n'a pas régné avant la seconde partie du premier siècle de notre ère... La défaite des Yue-tchi par Pan-tch'ao, vers 90 après J.

Sayfa 362

"Yüe-ci'ler daha önceden edindikleri üstünlükleri savaşmadan kaybetmek istemiyorlardı. 90 yılında, Yüe-çi'lerin kralı, bir Çin prensesiyle evlenmek için elçi yolladı. Pan- tchao, bu isteğin saygısızca olduğunu düşünerek, elçiyi durdurup, geri gönderdi. Yüe-çi kralı yetmiş bin atlıdan oluşan bir orduyu Vezir Sie komutanlığında yola çıkardı. Pan-tchao'nun birlikleri, karşılarına çıkan bu sayıdaki süvarilerden korktular. Sie savaşı kazandı ve Yüe-çi'lerin kralı her yıl vermek zorunlu olduğu haraçtan kurtuldu."

"Hükümdarlığın ve gücünün en üst noktasında, küçük düşürücü bir duruma düşen tabii ki Kanishka değildi. Bu duruma dü-

şen, ancak hâlâ güçlü fakat biraz zayıflamış bir uzak selef olabilirdi ve o bu duruma boyun eğebilirdi."

2 Aynı konuda, Kanishka'nın çağı üzerine A.M. Boyer'in açıklamaları (JA. 1900, I, sayfa 549 ve 579) şöyledir:

Çin belgelerinden elde ettiğimiz kesin bilgilere (göre) milâttan sonra birinci yüzyılın ikinci yarısında, hükümdar Kanishka değildi.

Sayfa :363

D'après ces données, il convient de placer « l'apogée de la puissance de Kanishka » entre Pan-tch'ao, 73-102, et la rénovation du pouvoir chinois dans le Turkestan oriental, 119-126.

Sayfa 363

Elimizdeki bu veriler doğrultusunda, bazı olayların tarihini belirlemek gerekir. Kanishka'nın gücünün zirvede olduğu yıllar 73-102 ve Çin'in Batı Türkistan'da yeniden güçlenme yılları, 119-126.'dır.

Sayfa :363

Si la tradition attribue à Kanishka des conquêtes septentrionales et la souveraineté du Turkestan,

Sayfa :364

elle dit aussi que Kanishka, maître de l'Ouest, du Sud et de l'Est, voulut conquérir le Nord et échoua. D'après le récit chinois (voir p. 342), l'échec du roi

Sayfa :364

Yue-tchi à lieu très loin des parties vitales de l'empire kanishkéen

4. Doctrine de Smith. —*a*) Les Yue-tchi perdent leurs mœurs nomades. Possesseurs de la Sogdiane et de la Bactriane, ils forment cinq principautés. Cette transformation politique et sociale est achevée en 70 avant notre ère.

b) Pour le siècle suivant nous ne savons rien de l'histoire des Yue-tchi. Mais, plus de cent ans après la division de cette nation en cinq principautés territoriales, le chef de la section kouchane, que nous nommons Kadphises Ier, imposa son autorité à ses collègues. On peut placer cet événement, approximativement, en 45 de notre ère.

Kadphises se rendit maître de Ki-pin (Kâçmîr? Kafiristan?), de Kaboul, et, au cours de son long règne, tout en consolidant son pouvoir en Bactriane, eut le temps d'attaquer les Parthes.. Il fallut de longs efforts pour soumettre complètement toutes les tribus des montagnes afghanes... On peut penser que Kaboul fut occupé en 60.

c) A Kadphises II, qui succède à son père âgé de 85 ans, était réservé de supprimer le pouvoir indo-parthe.

Il fut en guerre avec la Chine.

De 73 à 102 le général Pan-tch'ao conduisit son armée de victoire en victoire jusqu'aux confins de l'empire romain (S. Lévi), jusqu'à la Caspienne (Douglas)...

Sayfa 363

Eğer, gelenek kuzey fetihlerini ve Türkistan hükümdarlığını Kanishka'ya atfediyorsa, aynı zamanda gelenek şöyle de der: Kanishka aynı zamanda batının, güneyin, doğunun da efendisidir ve kuzeyi de fethetmek ve onun efendisi olmak ister ama başarısızlığa uğrar.

[sayfa 364]

Çin kaynaklarına göre, Yüe-çi'lerin kralı, Kanishka İmparatorluğu'nun en uzak köşelerinde başarısızlığa uğramıştır.

4. Smith doktrini:

a) Yüe-çi'ler göçebe geleneklerini kaybettiler. Sogdiane ve Bactriane'ı elinde bulunduranlar, beş prenslik oluşturdular. Bu sosyal ve politik değişim, 70 yılında gerçekleşmiştir.

b) Bundan sonraki yüzyılda, Yüe-çi'lerin tarihi ile ilgili elimizde hiçbir bilgi yok. Fakat beş ayrı topluluk ve prensliğe bölünmelerinden yüzyıl sonra, Kouchan Prensliği'nin şefi, ki biz onu I. Kadphises olarak tanıyoruz, diğer şefler üzerinde otoritesini kurdu. Bu olayın tarihide yaklaşık olarak 45'tir.

Kadphises, Keşmir ve Kabil'in efendisi oldu. Uzun hükümdarlığı boyunca Bactriane'daki gücünü sağlamlaştırdı ve bununla birlikte Parthe'lara saldıracak zamanı da bulabildi.

Dağlı Afganların tüm kabilelerini tamamen boyunduruğu altına alabilmesi için çok çaba gerekiyordu. Böylece Kabil'in işgalinin 60 yılına denk geldiğini söyleyebiliriz.

c) 85 yaşındaki babasının yerine geçen II. Kadphises, Hint-Parthe gücünü ortadan kaldırdı.

Çin'le savaştı.

73 yılından 102 yılına, General Pan-tchao ordularını zaferden zafere koşturmuş ve Roma İmparatorluğu sınırlarına, Caspienne (Douglas)'e kadar ilerlemiştir.

Sayfa :365

Il se console en envahissant l'Inde (90-100) jusque Bénarès (le Sindh seul lui échappe). Les provinces conquises sont administrées par des vice-rois auxquels sont dues les monnaies de « Roi anonyme » (voir p. 312).

Sayfa 365

Benares'e kadar, Hindistan'ı fethederek kendini teselli etti. Alınan toprakları genel valiler yönetiyordu ve bastırdıkları paralarda "Anonim kral" yazıyordu.

Sayfa :366

« La chronologie de cette période est très incertaine; mais il paraît probable que vers 50-60 Kujûla-Kadphises et Hermaeus enlevèrent la vallée de Kaboul et Taxila aux Parthes; que, peu d'années après, Wima Kadphisès remplaça Kujûla : il devait consolider et élargir les conquêtes de son prédécesseur. A cette période à peu près doivent appartenir les monnaies du souverain anonyme qui porte le nom de Soter Megas — peut être un successeur de Wima : car il semble qu'il y ait un trou entre le règne de Wima et celui de Kanishka. Alors suivit, au second siècle de notre ère, le grand et puissant Kanishka; après lui, Huvishka et Vâsudeva. Kanishka eut sa capitale d'hiver à Purushapura, Péchaver, et étendit

Sayfa :366

ses conquêtes de l'Asie Centrale aux limites du Bengal. Probablement cet empire resta intact sous ses premiers successeurs. La mort de Vâsudeva se place probablement dans la première moitié du IIIe siècle [en raison de l'identification probable Po-t'iao = Vâsudeva, p. 373.] »

Sayfa 366

"Bu dönemin kronolojisi çok kesin değildir; fakat Kujula- Kadphises ve Hermaeus'un Kaboul vadisini ve Taxila'yı Parthe'lerin elinden 50-60 yıllarında almaları olasıdır; bundan birkaç yıl sonra, Wima Kadphises Kujula'nın yerini aldı: Selefinin yaptığı fetihleri genişletmeli ve sağlamlaştırmalıydı. Yaklaşık yine aynı dönemde Soter Megas- belki de Wima'nın bir halefi- adını taşıyan anonim hükümdarın paralarına sahip olmalıydı: Çünkü Wima ve Kanishka hükümdarlığı arasında bir boşluk var gibi görünüyor. Böylelikle ikinci yüzyılda büyük ve güçlü Kanishka geldi; ondan sonra, Huvishka ve Vasudeva. Kanishka kışları başkentini Purushapura, Pechaver yaptı ve Orta Asya'daki fetihlerini Bengal'e kadar ilerletti. Büyük olasılıkla bu imparatorluk ilk hükümdarları halefleri altında bozulmamış olarak kaldı. Vasudeva'nın ölümü büyük ihtimalle III. yüzyılın ikinci yarısına denk geliyor [muhtemel belirlemeler nedeniyle Po-t'iao= Vasudeva, sayfa 373.]"

Sayfa :368

a) Les sources chinoises attribuent à Kozulo la création de la dynastic kouchane; à son fils Vima Kadphisès la conquête de l'Inde (voir p. 330). Aussi, d'après Rapson et le plus grand nombre des critiques,

Sayfa :368

on doit reconnattre Vima et non pas Kozulo dans le « grand roi souverain roi des rois » anonyme des inscriptions portant la date 122 et 136 (d'une ère commençant *circa* 90 B. C.). — Dans les documents certains, Kozulo ne prend que le modeste titre de *yabgu*.

Sayfa 368

a) **Çin kaynakları, Kozulo'ya Kouchane Hanedanlığı'nın kuruculuğunu, Hindistan'ın fethini ise oğlu Vima Kadphises'e atfediyorlar.** Ayrıca, Rapson'a ve birçok eleştirmene göre, 122 ve 136 yıllarının tarihini taşıyan tüm anonim yazıtlarda "Kralların kralı, büyük hükümdar" olarak gösterilen kişi Kozulo değilde, Vima'dır. **Hatta bazı belgelerde Kozulo, önemsiz Yabgu ismiyle anılıyor.**

Sayfa :371

3. Kanishka.

a. L'histoire des seconds Han connaît un roi de Khotan nommé Kien ; ce Kien est notre Kanishka. Que *iska* soit un suffixe, c'est évident : l'identifi cation de Kien avec Kanishka est phonétiquement très satisfaisante.

Sayfa 371

3. Kanişka

a. **İkinci Hanların tarihinde, Kien diye adlandırılan bir Khotan kralının adı geçer: Bu Kein diye adlandırılan kişi bizim Kanişka diye adlandırdığımız** kişiyle aynı kişidir. Iska bir son ek olduğu için şu apaçık bellidir. Kein'in Kanişka ile özdeşleştirilmesi telaffuz düzeyinde tatmin edicidir.

FEHÉR GÉZA

A BOLGÁR-TÖRÖK MŰVELTSÉG EMLÉKEI ÉS MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI VONATKOZÁSAIK

(108 KÉPPEL)

GÉZA FEHÉR

LES MONUMENTS DE LA CULTURE PROTOBULGARE ET LEURS RELATIONS HONGROISES

(AVEC 108 FIGURES)

BUDAPEST
1931

GÉZA FEHÉR

ÖN BULGAR KÜLTÜRÜNÜN ANITLARI VE MACARLARLA İLİŞKİLERİ

(108 ŞEKİL İLE BİRLİKTE)

BUDAPEŞTE
1931

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1961	
Yazar	: Géza Fehér	
Cild	: Kahverengi	
Ebadı	:	
	En	: 23 cm.
	Boy	: 32 cm.
Sayfa Adedi	: 2 +173	
Not	Kitabın ilgili bolumleri Orhan Oztaşkın tarafından tercume edilmiştir	

PRÉFACE

Les peuples venus en Europe des grands royaumes turcs de l'Asie (Huns, Avares, Bulgares, Magyars etc.) sont traités de hordes barbares par les écrivains du moyen âge ; d'après ces derniers leur apparition ressemblait à une tempête dévastatrice menaçant d'anéantir la civilisation de l'Europe.

Ön Söz

Asya'nın büyük Türk krallıklarından gelen halklar (Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Macarlar vs.) Orta Çağ'ın yazarları tarafından Barbar kitleleri olarak kabul edildiler. Bu yazarlara göre, ortaya çıkışları, Avrupa uygarlığını yıkmaya çalışan yıkıcı bir fırtınaya benzemektedir.

INTRODUCTION

Au cours du VIIe siècle les habitants slaves de la partie nord-est et du centre de la péninsule des Balkans vivaient en petites tribus non organisées. Bien que leur langue et leur culture fussent identiques, ils ne parvinrent pas plus que les autres peuples slaves à s'organiser pour fonder un État. Les anciennes sources nous éclairent sur la cause de ce fait: les facultés nécessaires à la fondation d'un État leur manquaient.

Les Protobulgares parvinrent les premiers à organiser les Slaves. Quoique leur langue, isolée dans la grande mer slave et séparée des langues parentes, se fût rapprochée de plus en plus de celle des Slaves, leur État qui forçait les grandes masses slaves à s'organiser, put se maintenir. Dans cet État les habitants slaves vivaient et travaillaient en sûreté, prenaient part à la vie d'État et portaient tièrement le nom national de „Bulgares". C'est ainsi qu'ils se distinguaient des autres nations, respectivement des Slaves, dont ils ne partageaient plus les intérêts. C'est donc des Protobulgares que les Slaves reçurent la notion de la patrie et de l'État

Giriş

VII. yüzyıl sürerken, Balkan Yarımadası'nın orta ve kuzeydoğu kısmının Slav sakinleri, organize olmamış küçük boylar hâlinde yaşıyorlardı. Dilleri ve kültürleri aynı olduğu hâlde, bir devlet kurmak için diğer Slav halklarından daha fazla yapılanabilmeyi başaramadılar. Eski kaynaklar, bu olay üzerinde bizi aydınlatmaktadır : Bir devlet kurma için gerekli yeteneklere sahip değillerdi.

Ön Bulgarlar, Slavları yapılandırabilen ilk topluluklar oldular. Her ne kadar diller, büyük Slav denizinde izole edilmiş ve köktedeki akraba dillerinden ayrılarak, giderek daha fazla bir şekilde Slav dillerine yaklaşmışsa da, büyük Slav kitlelerini yapılanmaya zorlayan devletleri, tutunabildi. Bu devlette, Slav sakinler, güvenlik içinde yaşıyor ve çalışıyorlardı. Devlet hayatında yer alıyorlar ve Millî "Bulgar" adını gururla taşıyorlardı. Böylelikle diğer milletlerden, özellikle, artık çıkarları paylaşmayan Slavlardan ayrılıyorlardı. Slavlar vatan ve devlet kavramını Protobulgarlardan öğrenmişlerdi.

Sayfa :6

Les mots suivants sont d'origine protobulgare : *bika* (taureau), *tulok* (jeune taureau), *tinó* (jeune boeuf), *ünő* (veau femelle), *borjú* (veau), *kos* (bélier), *ürü* (mouton), *toklyú* (jeune agneau), *gyapjú* (laine), *kecske* (chèvre), *olló* (ciseaux), *köpü* (baratte), *író* (lait de beurre), *sajt* (fromage), *túró* (caille), *disznó* (porc), *ártány* (verrat), *serte* (soie de cochon), *teve* (chameau), *tyúk* (poule).

Sayfa 6

Aşağıdaki kelimeler, On Bulgar kökene sahiptirler: Bika (boğa), tulok (genç boğa), tino (genç okuz), uno (dişi buzağı), borju (buzağı), kos (koç), uru (koyun), **toklyu (genç kuzu)**, gyapju (yun), kecske (keçi), ollo (makası, kopu (yayık), iro (tereyağ sutu), sajt (peynir), turo (bıldırcın), diszno (domuz), anlany (erkek domuz), serte (domuz tuyu), teve (deve), **tyük (tavuk)**.

Sayfa :7

Plus important est encore le fait que toute la terminologie hongroise ancienne originale de l'agriculture est d'origine bulgaro-turque : *tarló* (chaume), *árpa* (orge), *búza* (blé), *eke* (charrue), *sarló* (faucille), *arat* (récolter), *kepe* (tas de quinze gerbes),

Sayfa 7

Daha önemli olan, tarımın eski Macarca'daki terimleri, Bulgarca Türkçe kökenliydi: **Tarlo (Anızlı tarla), arpa (arpa),** buza (buğday), eke (saban), sarlo (orak), arat (ürün almak), kepe (onbeş demetlik yığın).

Sayfa :7

Mais la terminologie agricole des Protobulgares est d'origine turque. Cette circonstance nous fait comprendre qu'*ils connaissaient l'agriculture déjà dans leur ancienne patrie de l'Asie*, qui possédait une terre très fertile, apte à l'agriculture.[2]

Sayfa 7

Ön Bulgarların tarımsal terminolojisi Türkçe kökenlidir. Bu da bize, tarımı, Asya'daki çok verimli topraklara sahip eski ülkelerinde öğrendiklerini anlatmaktadır.

Sayfa :7

La portée de ces monuments est très grande, ils nous permettent non seulement de constater la haute culture des Proto bulgares, mais de juger aussi du degré de civilisation de tous les peuples de „culture tur

Sayfa :8

que", en premier lieu de celle des Magyars à l'époque de leur établissement.

Sayfa 7

Bu anıtların kapsamı çok büyüktür. Bunlar bizim sadece **Ön Bulgarların yüksek kültürünü belirlememizi sağlamaz, fakat aynı zamanda kuruluşları zamanındaki Macarlar dahil olmak üzere** [sayfa 8] **"Türk kültürü"ndeki bütün halkların uygarlık düzeyi hakkında da fikir verir.**

Sayfa :8

Selon la Liste des premiers khans bulgacet habitat se trouvait au-delà du Danube.[3]

Sayfa 8

[Kurt'un üçüncü oğlu Esberuh'un yerleştiği bölge] İlk **Bulgar Hanları'nın** listesine göre bu bölge, Tuna'nın ötesindedir.

Sayfa :13

Dans un de mes ouvrages antérieurs, j'avais écrit en me basant sur les traveaux de Škorpil[2] et Zlatarski[3] que ce rempart a dû être construit par les Bulgares au moment, où le Danube formait leur frontière du sud.[4] Après avoir visité ces lieux dans mon voyage d'études, je puis dire d'après mes propres observations, que cette opinion est erronée.

Sayfa 13

Daha önceki eserlerimden birinde, Skorpil ve Zlatarski'nin çalışmalarına dayanarak, bu kalenin Bulgarlar tarafından, Tuna'nın onların güney hudutunu oluşturduğu zaman yapılmış olması gerektiğini yazmıştım. **İnceleme yolculuğum sırasında bu bölgeleri ziyaret ettikten sonra,** benim kendi gözlemlerimden, bu düşüncemin yanlış olduğunu söyleyebilirim.

Sayfa :24

LE NOM DU CAMP RETRANCHÉ PROTOBULGARE

Šafarik — s'appuyant sur la forme *Ὄγγλος*, qui se trouve dans les manuscrits de Théophane — identifie le mot *Ὄγλος* employé dans la source Théophane[1]-Nicéphore,[2] à l'ancienne forme slave ąg'l. ,Winckel' qui serait le nom slave du territoire situé entre le Danube, la Mer Noire et le Pruth. *Budžak,* le nom tatare de ce territoire, qui signifie aussi ,Winckel',[3] soutient également cette théorie. Mais, la forme juste en est *Ὄγλος*,[4] qui selon Nicéphore est un mot protobulgare, donc turc.[5] Il ressort aussi de cette source que le mot *Ὄγλος* signifiait place-forte: Nicéphore raconte qu'au moment, où Constantin Pogonat prit ses mesures pour attaquer l' *Ὄγλος*, les Bulgares se retirèrent dans leurs forteresses *(πρὸς τὰ ἑαυτῶν ὀχυρώματα)*. Théophane dit même „qu'ils se réfugièrent dans leur forteresse susmentionnée".[6]

Sayfa :24

La forme protobulgare du mot *"Ογλος* était **ayul*, ce que prouve aussi le mot hongrois „ól" (étable), dont la forme ancienne était *ohul, oyul.*[7]

Le développement de la forme *"Ογλος* (prononcez *uyl*, respectivement **ayul*), qui nous est parvenue de la seconde moitié du VIIe siècle, nous est connu. Au IXe siècle les écrivains byzantins en donnent la forme *αὐλή*.[8] A cette époque la forme turque *kolayuz*, c'est à dire la forme protobulgare **kolagur* se retrouve sous la forme *κολόβρος* (prononcez: *kolour*)

Sayfa 24

KUVVETLENDIRILMIŞ (TAHKIM EDILMIŞ)
ÖN BULGAR KAMPININ ADI

Safarık, Theophane el yazmalarında kullanılan "ayul" biçimine dayanarak, Theophane – Nicephore kaynağında kullanılan "ayul" kelimesini tanımlar. Winckel, bu kelimenin, Tuna, Kara deniz ve Prut arasında kalan bölgenin Slavca adı olduğunu söylemektedir. **"Budzak"**, bu bölgenin Tatarca adıdır. Aynı bölgeyi ifade etmektedir. Winckel de böyle düşünmektedir. Nicephore bu kelimenin, bir Ön Bulgarca, **yani Türkçe kelime** olduğunu söylemektedir. Gene bu şahsa göre, "ayul" kelimesi, kuvvetli yer anlamına gelmektedir. Nicephore bunları anlatırken, Constantin Pogonat, "Ayul" kelimesine saldırmak için önlemlerini almaktadır. "Bulgarlar şatolarına çekilmektedirler" cümlesinde Ayul'u kullanmaktadır. Theophanos ise "onlar şatolarına sığınmaktadırlar" cümlesinde ayul kelimesini kullanmaktadır.

Ayul kelimesinin Ön Bulgarca şekli "ayul"dur. Bu kelime Macarca "ol" (ahır) kelimesini de doğrulamaktadır. Bunun eski şekli "ohul, oyul"dur.

On Bulgar bu kelimenin gelişimi önce "ayl" sonra "ayul" şeklinde olup, bize bildiğimiz kadarıyla VII. yüzyılın ikinci yarısında gelmiştir. IX. yüzyılda Bizanslı yazarlar, bu kelimeye başka bir biçim vermişlerdir. Bu devirde, Türkçe biçim "kolayuz"dur. Yani On Bulgar **kolagur** biçim., kolovr biçiminde bulunmaktadır.

Sayfa :25

Les formes *aul, avl*[1] se développèrent d'une manière analogue à l'évolution de la forme **ayul* La même forme se retrouve dans l'inscription de Târnovo : *ἕος τὴν αὐλί(ν) μου τὴν ἀρχέα(ν)*

Sayfa 25

Aul, avl biçimleri, "ayul" biçiminin, kendine benzer kelimeler türetmesiyle gelişmişlerdir. Aynı biçim, Tarnovo yazılı anıtında da bulunmaktadır.

Sayfa :25

Selon Théophane et Nicéphore tout le pays des Bulgares en Bessarabie se nommait *Ὄγλος*. mais en réalité *Ὄγλος* ne désignait que le territoire situé entre le Pruth, le Danube, le lac Jalpug et le rempart. De même, les centres de Nikolicel, Pliska et Preslav furent également nommés **ayul, aul.*

Plus loin je parlerai des camps retranchés des Avares.

Sayfa 25

Theophane ve Nicephore'a göre, Besarabya'daki bütün Bulgar ülkesi "Oyul" olarak adlandırılmaktadır. Fakat aslında "Oyul" sadece Pruth, Tuna, Jalpug gölü ve kalesi arasında kalan bölgeyi tanımlamaktadır. Aynı şekilde Nikolicel, Pliska ve Preslav, aynı şekilde "Ayul, Aul" olarak adlandırılmaktadır.

Daha sonra, Avarların tahkim edilmiş kamplarından söz edeceğim.

Sayfa :26

Quel put être le nom avare du camp royal et des autres camps retranchés en général ? La „Chronique Nationale" (hongroise) raconte que 3000 Huns, les ancêtres des Sekels, se réunirent au champ *Čigla (Čiglamező)* pour y attendre l'arrivée des Hongrois.[3] Selon *Joseph Túry*,[3] le mot *čigla* est d'origine avare. Comparez — le á la forme osmane *čig*, qui signifie „enclos, digue, barrage, rempart, haie haute, faîte de roseaux, de verges, de rameaux, d'arbustes" + la terminaison — *la* qui sert à former des termes locaux. Les formes correspondantes en sont : kas. *čik* ‚rand, grenze', kirg *šik, šək* ‚határ, határvidék, vég' *karaim*, *čäk* ‚grenze'.[4] comp. la forme tsouvache *ťšıcə* ‚zone-frontière entre deux villages couverte d'herbe'.[5] *Čigla* signifiait donc un territoire entouré de „čig"-s.

Sayfa 26

Krallık kampının ve genel olarak diğer kuvvetlendirilmiş kampların Avarcası ne olabilir? Milli yıllık (Macar), Sekel'lerin ata-

sı olan 3000 Hun'un, Cigla (Ciglamezo) kampında, Macarların gelişini beklemek için toplanmışlardı. Joseph Tury'ye göre cigla kelimesi Avarca'ydı. Bunu Osmanlıca, duvar, engel, yüksek engel anlamına gelen dallardan, çalılardan yapılma "cig" kelimesiyle karşılaştıralım. Buna mahallî terimler oluşturmak için bazı ekler de eklenebilmektedir. Buna karşılık gelen biçimler şunlardır : Kas.cik, rand, grenze, kirg, siik, sak, hatar, hatarvidek, eg, karaim, cak, grenze. Çuvaşça "Isıga" (iki köy arasındaki çimenlik hudut bölgesi) kelimesini karşılaştırınız. Cigla kelimesi, "cig"le çevrili bir arazi anlamına gelmektedir.

Sayfa :26

Nous trouvons donc ici la forme protobulgare *čik (čig)*, ou *čika (čiga)*. *čıkä (čigä)*. La forme *čigat*, mot indiquant un titre protobulgare, que nous connaissons de deux sources, en doit être le dérivé. Théophane ra conte que les Bulgares *„ἀπέστειλαν Βοϊλᾶν καὶ ἰζιγάτον, αἰτουμένου εἰρήνην γενέσθαι."*[7] La forme *čigat*, comme celle de *boila* dut donc être un titre. Le titre *čigat* doit être en effet en rapport avec la forme *čig*, *čiga* singifiant .rempart, cour', car le titre protobulgare se retrouve dans la langue moyenne-bulgare sous la forme *čigot* et signifie[8] .spatharius, homme de cour(porte-glaive)'

Sayfa 26

Burada, Ön Bulgar cik (cig) veya cika (ciga) biçimini buluyoruz. Bir Ön Bulgar lâkabı olan "cigat" biçimini, iki kaynaktan gelmiş olabileceği şekliyle tanıyoruz. Theophane "Eski Bulgarlar'da sınır

sorunu" adlı eserinde bundan bahsetmektedir. "Cigat" biçiminin, "boila" biçimi gibi, bir lâkap olması gerekmektedir. "Cigat" lâkabı, aslında, şato, meclis anlamına gelen "cig", "ciga" biçimleri ile ilişkili olmalıdır. Zira, Ön Bulgar lakasbı, Orta Bulgarca'da "cigot" biçimiyle bulunmakta ve silâhtar anlamına gelmektedir.

Sayfa : 27

QUELQUES REMARQUES
SUR L'ORIGINE DES REMPARTS
PROTOBULGARES

Les retranchements frontières (limes), que les Bulgares élevèrent après chaque conquête à leur nouvelle frontière, aussi typiques que les forts retranchés qu'ils construisirent aux points importants du nouveau territoire, prouvent incontestablement que nous avons ici à faire à un très ancien système de constructions défensives que les Bulgares transplantèrent de leur lointaine patrie orientale dans la péninsule des Balkans. Cette coutume des peuples turcs doit être en effet très ancienne, car nous en trouvons les traces aussi chez d'autres peuples turcs.

Sayfa 27

ÖN BULGAR ŞATOLARININ KÖKENİ ÜZERİNE BAZI NOTLAR

Bulgarların her yeni fetihten sonra yeni sınırlarına yaptıkları

yarım daire biçimindeki takviyeler ve yeni elde ettikleri toprakların önemli noktalarına yaptıklan şatolar, doğudaki eski ülkelerinden Balkan yarımadasına taşıdıklan savunma yapılan sistemidir. Türk halklarının bu gelenekleri çok eski olmalıdır. Zira bunun izlerini diğer Türk halklarında da görmekteyiz.

Sayfa :27

Il nous faut donc supposer que la construction de remparts ait été un élément oriental commun de la culture des peuples turcs. On sait que l'ancienne patrie des Protobulgares dans les premiers siècles de l'ère chrétienne faisait partie de l'empire des Huns. Il est donc probable que les Bulgares — comme tant d'autres peuples de l'empire des Huns — apprirent la construction de remparts des Chinois,[2]

Sayfa :28

auxquels ils avaient emprunté tant d'autres éléments de civilisation.

Sayfa 27-28

Kaleler yapmanın, Türk halklarının ortak kültürünün Doğulu bir unsuru olduğu düşünülmektedir. Ön Bulgarların eski ülkesi, ilk Hristiyan döneminin ilk yüzyıllarında Hun İmparatorluğu'nun bir kısmını oluşturuyordu. Bulgarların da, Hun İmparatorluğu'nun diğer halkları gibi, [sayfa 28] birçok diğer uygarlık ögeleri gibi, kaleler yapmayı da Çinliler'den öğrenmiş olmaları çok olasıdır.

Sayfa :28

Mais l'intendant de la cour intérieure s'y op posa. Selon la même source les Chinois sous Hiao-Wu (après l an 141) occupèrent le riche pays des Huns, situé en dehors des forteresses sur les frontières, sur le territoire s étendant jus

Sayfa :29

qu à Liao tung (1000 lis) et c'est alors qu'ils construisirent ladite muraille pour la défense du nouveau territoire.

Sayfa 28

Fakat, iç meclisin yöneticisi direniyordu. Aynı kaynağa göre, Hiao – Wu'nun yönetimi altındaki Çinliler (141 senesinden sonra), (sayfa 29) kalelerin dışında kalan Liao tung ('1000 zambak)'a kadar olan Hunların zengin ülkesini işgal ettiler. Daha sonra bu yeni araziyi korumak için söz konusu surları yaptılar.

Sayfa :30

Le rempart des Avares fut construit de la même manière, comme le prouve le récit du moine de Saint-Gall.

Sayfa 30

Avarlar'ın kalesi, aynı metodla inşa edilmiştir. Aziz Saint Gall'ün anlatısı da bunu doğrulamaktadır.

Sayfa :31

K. *Skorpil* trouve des rapports étroits entre les „hring"-s, les „camp"-s des Avares et entre les places-fortes de Galac, de Nikolicel et d'Aboba.[3]

Sayfa 31

K. Skorpil, Avarlar'ın kampları olan "hring"ler ile, **Galac'ların** Nikolicel ve Aboba mustahkem mevkıleri arasında sıkı ilişkiler bulmaktadır.

Sayfa :31

C'était le palais du kagan. Ce „campus" avare se trouvait au bord de la Tisza, au même endroit, où s'élevait jadis le palais d'Attila.[4]

Sayfa 31

Bu Kağan'ın sarayıydı. Bu Avar "kampus"u, Tısza'nın kenarında, eskiden **Attila'nın sarayının bulunduğu yerde** bulunuyordu.

Sayfa :32

Il le chargea en même temps de transporter les trésors de ceux-ci au palais de son père.

Sayfa 32

[Şarlman] Onu [Pepin'i] **aynı zamanda** Hunlar'ın sarayının hazinesini, babasının sarayına taşımakla görevlendirdi

Sayfa :36

Dans le pays des Avares tout était disposé selon les exigences stratégique.

Sayfa 36

Avarlar'ın ülkesinde her şey stratejik gereksinimlere göre sunulmaktadır.

Sayfa :39

II. LES CONSTRUCTIONS DE PIERRE

La plupart de ces monuments proviennent de l'époque du khan Omurtag. Quelques-uns — comme ceux de Preslav — doivent être incontestablement des constructions d'Omurtag. d'autres — comme ceux d'Aboba et de Madara — le sont aussi probablement, en grande partie du moins.

Sayfa 39

II. TAŞ YAPILAR

Bu yapıların pek çoğu **Omurtak Han** devrinden kalmadır. Pres lav'daki gibi birkaçı ise, tartışılmaz bir şekilde Omurtak'ın yapılarıdır. Aboba ve Madara'daki gibi bazıları ise en azından geniş bir kısmıyla öylediriler.

Sayfa :39

Il est en outre connu que les Avares entassèrent dans leurs forteresses l'or et l'argent en si grande quantité que les Francs victorieux

Sayfa :40

pauvres auparavant — s'en enrichirent, ainsi que les Annales d'Einhard nous le font savoir. Le fait qu'à cette époque la valeur de l'argent diminua brusquement d'un tiers, nous donne une idée de la grandeur de cette proie. Il est connu que la partie est du pays des Avares fut occupée par le khan Krum; les immenses trésors avares pillés par les Bulgares durent avoir une grande influence sur la marche de leur civilisation et la richesse de leurs constructions.

Sayfa 39

Bunun da ötesinde, Avarlar'ın kalelerinde altın ve gümüş yığdıkları bilinmektedir. (sayfa 40) **Hem de, Einhard'ın belgelerinin belirttiği kadarıyla, başlangıçta fakir olan Franklar'ı zenginleştirecek kadar fazla biriktirmişlerdir. Bu dönemde gümüşün değeri birden bire üçte birine düşmüştür. Bu da, ele geçen gümüş miktarının ne kadar büyük olduğu konusunda bize bir fikir vermektedir. Ülke-**

nin, Krum Han tarafından işgal edilen Avar ülkelerinden bir kısım olduğu bilinmektedir. Bulgarlar tarafından yağmalanan büyük Avar hazinelerinin onların uygarlığının ve yapılanmalarının zenginliği üzerine büyük bir etkide bulunmuş olması gerekmektedir.

Sayfa :50

Tout ce que nous savons des Protobulgares parlerait en faveur de la thèse de Filoff, à savoir, que les Protobulgares étaient en possession d'une haute culture architectonique au moment, où ils s'établissaient sur la péninsule des Balkans. D'après le témoignage de nos données, les Protobulgares possédaient une culture intellectuelle et matérielle très développée ; ils durent avoir des villes florissantes dans leur patrie orientale, de sorte qu'il est très probable qu'ils avaient aussi une culture architectonique. La circonstance que les Protobulgares vivaient pendant plusieurs siècles dans leur patrie de Caucase dans le voisinage du royaume des Perses, paraît argumenter en faveur de l'hypothèse de l'origine sassanide de leur architecture.

Sayfa 50

Ön Bulgarlar'la ilgili olarak, Filoff'un tezini de destekler bir şekilde, Balkanlara yerleştikleri zaman yüksek bir mimarî kültüre sahiptiler. Verilerimize göre Bulgarlar çok gelişmiş bir entelektüel ve maddî kültüre sahiptiler. Doğudaki ülkelerinde canlı şehirlere sahip oldukları sanılmaktadır. Ön Bulgarlar, Kafkasya'da uzun yüzyıllar boyunca yaşadıkları ülkelerinin Pers krallığına yakın coğrafi konumda olması, mimarilerinin Sasani kökenli olması varsayımının lehinedir.

Sayfa :69

Nous connaissons l'usage d'un autre peuple turc qui éleva sur la tombe de ses hommes illustres la „salle des ancêtres."[3] Les Khazares construisirent à leur kagan défunt un monument renfermant vingt salles.[5]

Sayfa 69

Başka bir Türk halkı olan Hazarların büyükleri için "atalar odası" biçiminde mezarlar kullandıklarını, bu çerçevede ölen bir kağanları için yirmi oda içeren bir anıt yaptıklarını biliyoruz.

Sayfa :82

Mais il est connu qu'Omurtag s'intéressait aux nouveaux territoires, et surtout à la partie est de la Hongrie, si importante au point de vue économique. Melich[3] ayant constaté que le nom du fleuve *Küküllő* est d'origine protobulgare, ainsi que le nom *Torda* (comme le pensait déjà Vámbéry),[8] on peut conclure que les mines de sel de la Maros délaissées depuis l'époque romaine, furent de nouveau exploitées par les Protobulgares, le sel représentant à cette époque une grande valeur économique (V. plus bas). Outre cela, les Avares fournissaient d'excellents soldats à l'armée bulgare; Krum déjà complétait son armée par les Avares.

Sayfa 82

Fakat, Omurtag'ın yeni arazilerle ve özellikle Macaristan'ın ekonomik açıdan önemli olan doğu kısmıyla ilgilendiği biliniyordu. **Melich, Kücüllö Irmağı'nın ve Torda (Vambery'nin esasen düşündüğü gibi) adlarının Proto Bulgar kökenli olduğunu belirlemiştir. Maros'un Romalılar zamanından beri terkedilmiş tuz ocakları, Ön Bulgarlar tarafından işletilmeye başlanmıştı. Bu devirde, tuz büyük bir ekonomik önem gösteriyordu. (V. Bölüme bakınız.) Bunun da ötesinde, Avarlar Bulgar ordusuna çok iyi askerler sağlıyorlardı. Krum, ordusunu Avarlarla tamamlamıştı.**

Sayfa :86

III. SCULPTURE

a) *Statues funéraires tenant une coupe*[1]

En effet les statues jouaient un grand rôle dans l'ancien culte des peuples turcs : on élevait des statues à la mémoire des morts. —

Sayfa 86

III. ÜÇ BOYUTLU] PLASTİK SANATLAR

a) Ölü için dikilmiş elinde kadeh tutan heykeller

Aslında, heykeller, **Türk halklarının inanç dünyasında** büyük bir rol oynarlar. Ölülerin anısına heykeller dikmişlerdir.

Sayfa :86

Parmi les autres données écrites je ne veux mentionner que la plus importante, celle de Rubruquis, qui nous communique que les Cumans faisaient ériger

Sayfa :87

des tumuli au dessus de leurs morts et qu'ils leur élevaient des statues à visage tourné vers l'est et tenant une coupe devant le nombril.

Sayfa 86

Diğer yazılı veriler arasında, en önemlisi olarak, sadece Rubruquis'nin yazdıklarını verebilirim **(sayfa 87)** Rubruquis, **Kumanların,** ölülerinin üzerinde tumulusler oluşturduklarını ve bunların da üzerinde, elinde tam göbek hızasında bir kadeh tutan, yüzü doğuya dönük birer heykel diktiklerini ifade etmektedir.

Sayfa :87

Leur origine turque est incontestablement démontrée. Il y a aussi d'autres statues funéraires ,scytho-sarmates' d'un type plus ancien, mais celle-ci appartiennent à un autre groupe.

Sayfa 87

Bu heykellerin, **Türk kökenli oldukları tartışılamayacak bir şekilde gösterilmiştir.** Daha eski bir tipte, iskit sarmat (sarmatlar Baltık denizinden Karadenize kadar yayılmış eski bir ırk) tarzında başka ölüm heykelleri de vardır.

Sayfa :87

Fig. 41. ,Kamennaya baba' trouvée en Russie.

Sayfa 87

Sayfa ortasındaki Şekil 41, resim altı

Rusya'da bulunmuş "Kamennaya Baba" [Taş Nineler]

Sayfa :89

Le fait que le cavalier de Madara qui est le monument funéraire du khan Krum tient également une coupe, appuie cette supposition. De plus, une trouvaille le prouve incontestablement. Deux statues funé-

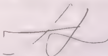
Sayfa :89

raires, appartenant au type des statues funerai res turques (nommées ,Kamennye baby'-s) fu rent trouvees au cours du printemps 1927 dans un tumulus situé près du village Endže (district de Šumen) entre Pliska et Madara

Sayfa 89

Krum Han'ın mezar anıtı olan, Madara Atlısı'nın da elinde bir kadeh tutması, bu varsayımı kuvvetlendirmektedir. Bunun da ötesinde, bir buluntu, bunu tartışılmaz bir şekilde kanıtlamaktadır. Türk mezar heykeli tipine mensup iki mezar **heykeli** (Taş Nineler), 1927 yılı ilkbaharında Pliska ve Madara arasındaki Endze köyü (Şumnu ilçesi) yakınlarındaki bir Tumulus içerisinde bulunmuştur.

Sayfa :104

exigea aussi des Protobulgares de faire sculpter l'image du khan Krum, vainqueur des Grecs et des Avares. Il est connu qu'un autre peuple turc, les Tu-ki-ue, avait aussi la coutume d élever des statues aux défunts et de graver dans des roche la description de leurs exploits. Les Tu-ki-ue célébraient donc le souvenir de leurs khagans de la même manière que les Protobulgares celui du khan Krum.

Sayfa :104

L'origine protobulgare du monument est prouvée par les faits suivants:

1. Aucun peuple européen ne nous a laissé un semblable relief, sculpté dans une roche. L'idée de faire éterniser le souvenir du souverain par un relief sculpté dans une roche, doit avoir une origine orientale. Cet usage existait justement en Perse, dans le voisinage de la patrie du Caucase des Protobulgares (fig. 60). L'usage dut donc être transplanté de l'Orient par les Protobulgares.

2. Madara, l'endroit même, où se trouve le relief fut un centre de culture protobulgare dans lequel on a trouvé aussi d'autres monuments des constructions protobulgares, une inscription, etc.

3. L'inscription gravée dans la roche autour du relief est l'inscription funéraire du khan Krum.

4. Les détails même indiquent l'origine protobulgare de la statue: le cavalier tient une coupe à la main, emblème religieux et insigne de la dignité royale chez les Protobulgares.

Sayfa 104

(Mezarlardakı anıtlara) **Ön Bulgarlar, Yunanlılar ve Avarları yenen Krum Han'ın resmini kabartma olarak işlemişlerdir. Başka bir Türk halkı olan Tu-ki-ue'ler de hakanlarını, Ön Bulgarların Krum Han'ı andıkları şekilde anmaktadırlar.**

Anıtın Ön Bulgar kökeni, aşağıdaki olaylarla onaylanmaktadır:

1. Başka hiç bir Avrupalı halk, bize kayaya oyulmuş, benzeri bir şekil bırakmamıştır. Bir imparatorun hatırasını, bir kayaya oyarak ölümsüzleştirme fikri, ancak Doğu kökenli olmalıdır. Bu uygulama, Ön Bulgarların Kafkaslar'daki komşusu olan İran (Şekil : 60)'da da bulunmaktadır. Öyleyse, bu uygulama Doğu'dan Ön Bulgarlar tarafından getirilmiştir.

2. Rölyef'in bulunduğu yer olan Madara'da, Ön Bulgarlar'ın bir kültür merkezi bulunmaktadır. Burada, Ön Bulgarların inşaa ettiği başka anıtlar, bir yazı vs. de bulunmaktadır.

3. Rölyef'in etrafında kayaya oyulmuş olan yazı, Krum Han'ın ölüm yazısıdır.

4. İncelikler bile, heykelin kökenini belirtmektedir : Atlı elinde bir kadeh tutmaktadır. Kadeh ise Ön Bulgarlar'da krallık asaletinin sembolü ve dinsel amblemdir.

Sayfa : 110

65 kép. Stara-zagorai kőlap kétfejű sasrelieffel
Fig 65 Dalle provenant de Stara-zagora avec l aigle bicéphale

Sayfa 110

Resim altı **Çift kafalı kartal içeren Stara Zagora** (Eski Zağra)**'dan gelen yer karosu.**

Sayfa : 117

d) *Devtašlar*

Les énormes blocs de pierre (nommés devtašlar—pierres du diable), trouvés en grand nombre surtout aux environs de Pliska sont de grand intérêt. Ils étaient auparavant disposés en groupes quadrangulaires réguliers 5×5, 7×7, 9×9 etc. Mais à présent beaucoup de pierres manquent. La plupart des pierres ont 1'5 m de haut. Quelques-unes ont à la base un diamètre **de la même longueur à peu près.**

A quoi ces groupes d'énormes pierres devaient-ils servir ?[1]

Les sources nous disent que les Tu-Ki-ue posaient sur la tombe de leurs morts autant de pierres, que le défunt avait tué d'ennemis dans sa vie.[2] Ce qui remonte à l'usage qu'avaient les turcs de pourvoir leurs morts de tout ce dont ils s'étaient servis dans leur vie : ils enterraient

Sayfa : 118

avec le défunt des objets, des animaux, voire même des hommes, généralement son cheval et son serviteur. Mais l'homme turc a dans l'autre monde aussi d'autres serviteurs, les **ennemis qu'il avait tués sur terre.**

Sayfa 117

d) Devtaşlar :

Daha ziyade Pliska dolaylarında yuksek sayıda bulunan devasa taş blokları (devtaşlar - şeytanın taşları) büyük ilgi çekmektedirler. Daha önceden 5 x 5, 7 x 7, 9 x 9 boyutlarında düzgün kupler şeklinde yerleştirilmişlerdir. Fakat bugüne kadar, birçok kupler eksilmiştir. Birçok taş, 1,5 metre yüksekliğindedir. Bazılarının, tabanı, aşağı yukarı aynı uzunlukta bir çapa sahiptir.

Pliska civarında bulunmuş olan bu devasa taş grubu, neye yaramaktadır?

Kaynaklar, Tu Ku Ue'lerin, ölülerinin mezarları üzerine, hayatındaykan öldürdüğü düşman sayısı kadar taş koyduklarını belirtmektedir. Bu da Türklerin, ölülerine hayattayken hizmet eden her şeyi sağlama uygulamalarına kadar gitmektedir. Türkler, ölüyle birlikte eşyalarını, hayvanları, hatta insanları, fakat genellikle atıyla uşağını da gömmektedirler. Fakat Türk insanı, öbür dünyada da hizmetkârlara sahiptir. Bunlar, dünyadayken öldürdüğü düşmanlardır.

Sayfa :118

Les pierres à côté des tombeaux représentent les ennemis tués par le défunt, donc ses serviteurs, qu'on n'avait pu enterrer avec lui, parce qu'ils l'attendaient déjà dans l'autre monde. D'autres données prouvent encore que cet usage était répandu chez les Tu-Ki-ue. Un passage de l'inscription d'Orkhon nous communique que lorsque le kagan, qui guerroyait contre Baz Kagan, mourut, son fils dit : ,On érigea à la mémoire de mon père un ,balbal' représentant Baz Kagan'.[8] On érigeait donc à la mémoire

Sayfa :118

du défunt une statue représentant l'ennemi (ceci est affirmé aussi dans quelques autres passages des inscriptions d'Orkhon).

Mais ce ,balbal' différait des autres statues funéraires, représentant le défunt. L'ennemi ne pouvait être representé que par une statue sans tete. Cela s'explique par l'usage des Turcs de couper la tête de l'ennemi et de la suspendre à leur ceinture, comme signe de la victoire

Sayfa 118

Mezarların yanındaki taşlar, ölü tarafından öldürülmüş düşmanları göstermektedir. Hizmetçileri onunla birlikte gömülmemiştir. Zira, onu zaten öbür dünyada beklemektedirler. Diğer veriler, bu uygulamanın Tu-Ki-ue'lerde yaygın olduğunu kanıtlamaktadır. Orhun anıtlarındaki bir bölüm, bize Baz Kağan'a kaşı savaşan Kağan öldüğünde, oğlunun: "Babamın hatırasına, Baz Kağanı temsil eden bir balbal (dikilitaş) dikelim" demiştir. Böylelikle, ölünün hatırası için, düşmanı temsil eden bir heykel dikilmiştir (bu, Orhun yazıtlarının bazı başka pasajlarında da doğrulanmaktadır).

Fakat bu "balbal", ölüyü temsil eden diğer ölü heykellerinden farklıydı. Düşman, ancak başsız bir heykelle temsil edilebilirdi. Bu, **Türklerdeki, düşmanın** kafasını kesme ve kemerlerinden sarkıtma uygulamasıyla açıklamaktadır.

Sayfa :120

Orkhon outre les statues des défunts,des statues sans tête, qui représentent probablement des ennemis tués (fig. 74.) On trouve par ex sur la tombe du khagan Bilge une pierre portant l'inscription, une statue de pierre avec la ,tamga' du khan, une seconde statue représentant probablement sa femme,[1] puis une statue maintenant mutilée, dont l'inscription fait supposer qu'elle représente Töläs šad et trois statues sans tête.[2] Les statues sans tête prouvent donc la véracité de la source chinoise, qui atteste que les Tu-Ki-ue posèrent autant de pierres sur la tombe que le défunt tua d'ennemis.[3]

Sayfa 120

Orhun anıtlarında, ölü heykellerinin dışında, belki de öldürülen düşmanları temsil eden başsız heykeller bulunmaktadır. Meselâ, Bilge Kağan'ın mezarı üzerinde bir yazı içeren bir taş, Han'ın "tamga" [damga]'sını içeren taş bir heykel, olası olarak hanımını temsil eden ikinci bir heykel, şimdi kırılmış bulunan, üzerindeki yazıdan Tölas Şad'ı temsil ettiği anlaşılan bir heykel ve üç adet de başsız heykel bulunmaktadır. Çinlilerin, Tu Ki ue'lerin mezarlarının üzerine öldürdükleri düşman sayısı kadar taş koyduklarını bildirmektedirler. Bilge Kağan'ın mezası üzerindeki başsız heykeller de bunu doğrulamaktadır.

Sayfa :124

IV. ORFÈVRERIE

Deux mots de l'inscription prouvent aussi l'origine protobulgare — ainsi que Strzygovski[4]

Sayfa :125

et Thomsen[1] l'ont déjà remarqué. L'un: *BOYHAA*, prononcez *buila*, est connu de l'inscription du khan Malamir dans la forme *BOHAA* (et *BOHAAC*) prononcez *boila*; se mot se rencontre en outre dans les sources byzantines comme le nom de la caste supérieure des Protobulgares (ce mot se transforme plus tard en *bolia* qui donne *boljar*).[2]

Sayfa 124-125

IV. KUYUMCULUK

Yazının iki kelimesi, Strzygovski ve Thomsen'in daha önce belirlediği gibi, On Bulgar kökeni kanıtlamaktadır. Bunlardan biri "buila"dır. Bu isim Malamir Han yazıtında **Boila** olarak geçmektedir. Bu isme, On Bulgarlar'ın üst sınıfının ismi olarak, Bizans kaynaklarında rastlanmaktadır (Bu isim, daha sonra bolia olarak değişmiş ve giderek boljar haline gelmiştir).

Sayfa :125

1. La particularité épigraphique prouve donc que l'inscription date du IXe siècle, 2. à cette époque le territoire, où fut trouvé le trésor, appartenait aux Bulgares ; 3. on trouve un

Sayfa :126

titre protobulgare dans l'inscription (employè, d ailleurs, par d'autres peuples turcs aussi) — ce qui nous permet de conclure que le trésor appartenait aux Protobulgares.

Sayfa 125

1 Yazısal farklılık, yazıtın IX. Yuzyıla tarihlendiğini kanıtlamaktadır,

2 Bu donemde, hazinenin bulunduğu arazi Bulgarlara aitti,

3 Yazıtta, bir Ön Bulgar isim bulunmaktadır [sayfa 126] **(başka yerlerde, başka Türk boyları tarafından da kullanılmaktadır). Bu da bize hazinenin Ön Bulgarlara ait olduğunu kanıtlamaktadır.**

Sayfa :126

Ce qui est du plus grand intérêt, c'est que

Sayfa :127

— comme Thomsen le constata — l'inscription *BOYHAA* est écrite en langue turque et doit être lue comme suit: *Buila zoapan te(p)si dügät(d)üki, Butaul zoapan tayruyı içgi te(p)si*", ce qui signifie: „Le zoapan Bouila a achevé la coupe, (cette) coupe à boire qui par le zoapan Boutaoul a été adaptée à être suspendue".[1] Il est

Sayfa :127

certain que cette explication subira encore quelques changements, mais Thomsen a constaté en tout cas que l'inscription est rédigée en langue turque. Selon Thomsen, la langue turque de cette inscription ne partage pas les particularités de la langue protobulgare, de sorte qu'on doit sup-

Sayfa :128

poser que l'inscription est écrite dans la langue d'une tribu turque soumise aux Protobulgares. Mais en réalité rien dans cette inscription n'exclue la possibilité qu'elle ait été écrite en langue protobulgare.

Sayfa 126

[Başka yerlerde, başka Türk boyları tarafından da kullanılmakta-dır] Bu da bize hazinenin Ön Bulgarlara ait olduğunu kanıtlamakta-dır [sayfa 127] **En ilgi çekici olan, Thomsen'in belirlediği gibi – "buila" kelimesinin Türkçe olarak yazılmakta ve burada " Buila zoapan [özel isim], kadehe uzandı ve onu içmek için alarak, elinde tuttu." Bu açıklamanın, bazı değişikliklere ihtiyaç duyduğu kesindir. Fakat, Thomsen, ne olursa olsun, bu yazının Türkçe olduğunu belirlemektedir. Bu yazıtın Türkçesi, Ön Bulgar dilinin özelliklerini paylaşmamaktadır. Dolayısıyla bu** [sayfa 128] **dilin, Ön Bulgarlara boyun eğmiş bir halkın dili olacağı düşünülmektedir. Fakat, aslında bu yazıttaki hiçbir şey, bu yazıttaki yazının Ön Bulgarca olabileceği olasılığını göz ardı ettirememektedir.**

Sayfa :132

Il est connu que les Protobulgares portaient des ceintures. La ceinture chez les Protobulgares, ainsi que chez les Huns et les Magyars etc. ne servait pas seulement d'ornement, mais elle avait en outre un but pratique très important.

Sayfa 132

Ön Bulgarlar'ın kemer taktıkları bilinmektedir. Ön Bulgarlar'daki, Hunlar'daki ve Macarlar'daki kemerler sadece süs olarak görev yapmamaktadır. Fakat, çok önemli bir pratik göreve de sahiptir.

Sayfa :134

Cette céramique montre une technique de beacoup supérieure à celle de Byzance contemporaine ou à celle des anciens peuples de l'Islam et se rapproche de l'art céramique sassanide.[1] Il est certain que ces poteries et revêtements céramiques n'ont pas été importés de l'étranger, mais qu'ils ont été fabriqués sur place : leur matière, une argile blanche très fine, se trouvait — comme l'analyse chimique l'a constaté — dans le voisinage.

Sayfa 134

Bu seramik, o çağdaki Bizans seramiklerine veya eski İslâm halklarının seramiklerine göre çok daha üstün bir tekniğe sahiptir ve Sasani seramik sanatına yaklaşmaktadır. Bu çanak çömleğin dışardan ithal edilmediği, o bölgede imal edildiği bir gerçektir. Beyaz, ince bir kilden oluşan yapım malzemelerinde yapılan kimyasal bir analiz, bu malzemenin civarda bulunan bir malzeme olduğunu göstermiştir.

Sayfa :134

Ces produits céramiques — comme nous le fait comprendre la forme même des pièces

Sayfa :135

— servait au revêtements des murs ou de certaines de leurs parties à l'exception de quelques pièces qui durent être des vases et des icones. L'usage de recouvrir les murs de plaques en terre cuite vernissée et peinte n'était pas répandu en Byzance à cette époque, mais il se pratiquait en Orient et les motifs de l'ornementation sont aussi d'origine orientale, spécialement sassanide.

Sayfa 134

Bu seramik ürünlerin [sayfa 135] **biçimlerinden de anladığımız gibi, testi veya dinsel şekiller olması gereken bazı kısımlar hariç olmak üzere duvar kaplamasında kullanıldığı düşünülmektedir. Duvarların, sırlı ve boyanmış pişmiş topraktan levhalarla kaplamak, bu devirde Bizans geleneği değildi, fakat Doğu'da yapılan bir uygulamaydı ve Doğu şekilleri içeriyordu.**

Sayfa :136

Mais comment cette ornementation orientale s'est-elle répandue en Bulgarie? Grabar a ré-

Sayfa :137

cemment tâché de prouver que les artistes étaient originaires de la Mésopotamie.[1] Ailleurs, il cherche à démontrer qu'ils étaient des colons venus de l'Arménie et de l'Iran.[2] Mais ce ne seront que les fouilles futures qui nous donneront la juste réponse.

Sayfa 136

Fakat, bu Doğu süslemesi, nasıl olmuştur da, Bulgaristan'da yaygınlaşmıştır? Grabar, yakın bir zamanda (sayfa 137) **bu sanatçıların Mezopotamya kökenli olduklarını ifade etmiştir. Diğer taraftan, bunların Ermenistan ve İran'dan gelen kolonlar** (koloni oluşturan yerleşimciler) olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Fakat, sadece gelecekteki kazılar bize doğru yanıtı verebilecektir.

Sayfa :140

VI. INSCRIPTIONS ET CARACTÉRES RUNIQUES

Sayfa :140

Quelques-unes des inscriptions parlent directement de la construction de palais et de forteresses, tandis que les caractères runiques prouvent que les matériaux de construction aussi ont été fabriqués par les Protobulgares.

Sayfa 140

VI. YAZITLAR VE HİYEROGLİF TİPİ KARAKTERLER

Yazıtların bazıları, doğrudan doğruya saraylar ve kaleler yaptırmaktan bahsetmektedir, hiyeroglif karakterleri, inşaat malzemelerinin de Ön Bulgarlar tarafından üretildiğini belirlemektedir.

Sayfa :140

A cette époque on n'attribuait pas d'importance à la langue nationale. Tous les peuples européens écrivaient leurs documents et même leurs oeuvres littéraires en grec ou en latin, et il est naturel que les inscriptions des Protobulgares, vu leur caractère officiel, sont rédigées en langue grecque, langue officielle de l'Europe orientale à cette époque.

Sayfa 140

Bu dönemde, ulusal dile önem verilmemektedir. Bütün Avrupalı halklar belgelerini ve hatta edebî eserlerini Yunanca veya Lâtince olarak kaleme almaktadırlar ve Ön Bulgar yazıtlarının resmî

karakterleri göz önüne alınarak, bu yazıtlar bu dönemde Doğu Avrupa'nın resmî lisanı olan Yunanca ile yazılmışlardır.

Sayfa :140

Les inscriptions se groupent selon leur contenu en inscriptions 1. de caractère historique, 2. archéologique et 3. funéraire. Je ne donne ici que le simple contenu des inscriptions, leur publication scientifique devant être l'objet d'un autre ouvrage.

1. *Les inscriptions de caractère historique.* La plus importante d'entre elles est la Liste des premiers khans bulgares (fig. 93-94), non seu-

Sayfa :141

lement parce qu'elle est la plus ancienne (elle date du VIIIe siècle) et parce qu'elle contient le plus de données historiques nouvelles, mais parce qu'elle jette une lumière sur la langue et la culture primitive des Protobulgares.

La Liste ne nous est connue que dans une traduction slave tardive, l'original ayant du être grave en langue grecque sur plusieurs colonnes. C'est l'énumération des premiers khans bulgares, qui nous donne en outre après chaque nom de khan a) la durée de son règne, b) le nom de la famille (clan) à laquelle il appartient et c) „lět emu" = son temps, en langue non-slave. P. e. *Sevar ě lět, rod emu Dulo, a lět emu tohaltom* = Sevar régna 15 ans, il était du clan Dulo et „son temps" e *tohaltom*.

Ce fut Joseph Mikkola qui trouva la clef de ces expressions mystérieuses non-slaves.

Sayfa 140

Yazıtlar, üzerlerindeki metinlerin içeriğine göre şu şekilde gruplanmaktadır :

1. Tarihi özellikte,
2. Arkeolojik özellikte,
3. Mezar yazıtı.

Burada sadece yazıtların içeriği hakkında bilgi vermiş durumdayım. Bilimsel olarak yayınlanmaları, başka bir çalışmanın konusunu oluşturacaktır.

1. Tarihi özellikteki yazıtlar. Bunların içinden en önemlisi, ilk Bulgar Hanlarının listesi olduğundan ve [sayfa 141] Bu önem en eski yazıt (VIII. yüzyıl tarihini taşımaktadır) ve en fazla miktarda yeni tarihi bilgiyi içerdiğinden ileri gelmemektedir. İlkel Ön Bulgar dili ve kültürüne bir ışık tuttuğundan ileri gelmektedir.

Ancak daha geç dönemlerdeki bir Slavcayla tanıdığımız listenin orijinalinin birçok sütun üzerine Yunancayla yazılmış olması gerekmektedir. Bu ilk Bulgar hanları listesi, bize her han isminden sonra : a) Döneminin süresini, b) Mensup olduğu boyun adını c) Hüküm sürdüğü tarihi (Slavca olmayan bir lisanla) vermektedir. Örneğin : Sevar, 15 sene hüküm sürmüştür. Dulo boyundandır ve dönemi de "Tohaltom" dönemidir.

Joseph Mikkola, bu Slavca olmayan terimlerin anahtarını bulmuştur.

Sayfa :141

La chronologie chinoise est analogue et celle des inscriptions d'Orchon également. Dans les ordres écrits des khans tatares on retrouve celle même chronologie, dont quelques peuples turcs se servent encore aujourd'hui. Sur celle base et à l'

Sayfa :141

aide des mots hongrois empruntés à la langue protobulgare, ainsi qu'à l'aide des formes tchouvaches, Mikkola parvint à expliquer la plupart des termes de la Liste des khans,[1] et moi-même j'ai essayé d'expliquer le reste.[2] Les noms des années protobulgares sont :

1.-e année, *somor* = souris ; 2.-e année, *sygor* = vache ; 3.-e année — ; 4.-e année, *dvašan* (< *daušan*) = lièvre ; 5.-e année, *verem* = année bissextile ; 6.-e année, *dilom* = serpent; 7.-e année, *°adgor* = cheval ; 8.-e année, *tekü* = brebis ; 9.-e année — ; 10.-e année, *toh* = poule ; 11.-e année, *eth* = chien ; 12.-e année *dohs* = cochon. Les mois : 1[er] = *elem*, 2e —, 3[e] = *večem*, 4[e] = *tütem*, 5[e] = *behtem*, 6[e] = *altem*, 7[e] = *čitem*, 8[e] = *sehtem*, 9[e] = *tvirem*.

Il est à noter que la chronologie des Protobulgares conservait une forme plus ancienne que la chronologie des Chinois : chaque année est une pure année lunaire, mais à chaque cin

Sayfa :142

quième année on ajoute un mois lunaire.[1]

La Liste des khans est une source très importante, car elle seule suffirait, même si les Protobulgares ne nous avaient pas laissé d'autres monuments écrits à nous faire comprendre : 1. que la langue des Bulgares était un idiome turc, qui nous est connu par les mots d'emprunt turcs de la langue hongroise et dont la forme moderne est représentée par la langue tchouvache et 2. que le fondement de la civilisation protobulgare est turc et que c'est des Chinois que les Protobulgares, comme d'autres peuples turcs ont hérité de cette civilisation.[2]

Sayfa 141

Çin kronolojisi ve Orhun anıtlarındaki kronoloji de, buradaki anıtlardaki kronolojiye benzemektedir. **Bazı Türk halkları, hâlâ bu kronolojiyi kullanmaktadır. Bu temel üzerinde ve Ön Bulgar diline Macarca'dan girmiş bazı kelimelerin yardımıyla, Çuvaş biçimlerin de yardımıyla, Mikkola, Hanlar Listesinin terimlerinin pek çoğunu izah edebilme noktasına gelmiştir. Bizzat ben de geri kalanları açıklamayı denedim. Ön Bulgar yıllarının isimleri şunlardır :**

1. yıl, somor : Fare,

2. yıl, sygor : İnek,

3. yıl,

4. yıl, dvaşan : Tavşan,

5. yıl, verem : Artık yıl,

6. yıl, dilom : Yılan,

7. yıl, adgor : At,

8. yıl, tekü : Dişi koyun,

9. yıl :

10. yıl, toh : Tavuk,

11. yıl, eth : Köpek

12. yıl, dohs : Domuz.

Aylar :

1. ay : elem, 2. ay : , 3. ay : vecem, 4. ay : tütem, 5. ay : behtem, 6. ay : altem, 7. ay : Çitem, 8. ay : sehtem, 9. ay : tvirem.

Ön Bulgar kronolojisinin Çin kronolojisinin en eski bir biçimini koruduğu göz önünde tutulmamalıdır. Her yıl saf bir ay yılıdır. Fakat her beş yılda bir bir kameri ay ilave edilmelidir.

[sayfa 142] Hanların listesi çok önemli bir kaynaktır. Zira Bulgarlar bize bildirmeseler bile **1. Türkçe'den Macar diline geçen bazı kelimelerden de anladığımız gibi, Bulgar dilinin, modern şekli Çuvaşça olan bir Türk lehçesi olduğunu ve 2. Ön Bulgar uygarlığının, Çin kaynaklarının da belirttiği gibi, Ön Bulgarların da diğer bir çok boy gibi, bir Türk uygarlığı olduğunu anlatmaktadır.**

Sayfa : 143

Dans les lignes 4 et 5 je suis arrivé à déchiffrer le nom protobulgare de Dieu. *TAΓΓPA*, lisez „tangra".[1] et dans les lignes 5-6 le nom d'un seigneur protobulgare *HTZHPΓ[8* — Içirgü qui est mentionné comme général dans l'inscription du khan Presian (Ἠτζιργοὺ βοιλά).

Sayfa 143

4. ve 5. satırda, Bulgarca Tanrı adını deşifre etme konumuna geldim : "Tangra". 5. ve 6. satırda ise, Presian Han yazıtlarında bir Ön Bulgar asili olan İçirgü'nün adı okunmaktadır.

Sayfa : 145

Habitant le camp de Pliska il fit construire un aul près de la Tiča et par sa puissance opposa de la résistance (?) aux Grecs et aux Slaves. Et il fit construire un pont très artistique sur la Tiča près de sa forteresse et dans la forteresse même il fit ériger quatre colonnes et entre (?) les colonnes deux lions.

Sayfa 145

(Omurtag Han) Pliska kampında otururken, Tiça yakınlarında bir yerleşim yeri kurmuş ve gücü sayesinde **Yunanlılara ve Slavlara** direnişte (?) bulunmuştur. Tiça üzerinde, kalesinin yakınlarında çok sanatlı bir görünüme sahip bir köprü inşa ettirmiştir. Kalesinde de dört sütun ve bu dört sütunun arasında iki aslan diktirmiştir.

Sayfa :150

apres la mort de Krum, mais ce fut Omurtag qui ordonna les grands repas funèbres qui devaient avoir lieu en automne, selon l'ancien usage turc.[1]

Sayfa 150

Krum Han'ın ölümünden sonra, Omurtag, eski bir Türk uygulamasına göre büyük ölüm yemekleri verdi. Bu yemeklerin verildiği mevsimin ise Sonbahar olması gerekmektedir.

Sayfa :150

L'année, où Krum monta sur le trône y est aussi indiquée en langue et en chronologie protobulgare. *teküsektem* : *tekü* = brebis = 8e année. *sektem* = 8e mois : c'est d'après mon calcul l'automne de l'an 804.[2]

Sayfa 150

Krum'un tahta çıktığı sene de Ön Bulgar kronolojisiyle belirtilmektedir : Teküsektem : Tekü : Dişi koyun : 8. sene. Sektem : 8. ay. Benim hesabıma göre bu 804 yılının sonbaharı etmektedir.

Sayfa : 150

Dans la seconde colonne, Omurtag continue l'énumération des do nations de son père; il dit que son père lui donna le titre de kanar — qui était celui du diplomate supérieur et juge (ainsi que je l'avais expliqué ailleurs)[3] —

La troisième colonne de l'inscription inférieure ne fut terminée que par Malamir ou mieux *Melemır*, comme il est dit dans l'inscription, le plus jeune fils d'Omurtag. Cette colonne résume l'histoire de le famille Melemir est le seul survivant des fils d'Omurtag; l'autre, *Svinik* (ce nom est la traduction slave du protobulgare *Dohs* et le petit-fils de *Svinik* s'appelait aussi *Dohs)* était mort et Omurtag l'avait amplement pleuré'.

Sayfa 150

İkinci sutunda, Omurtag, babasının bağışlarını sıralamaya devam etmektedir. Babasının kendisine üstün bir diplomat ve hakim olan **"Kanar"**'ın adını verdiğini söylemektedir (daha önce de izah ettiğim gibi).

Yazıtların üçüncü sütunu ise, yazıtta da belirtildiği gibi, Omurtag'ın en küçük oğlu Malamır veya daha doğrusu Melemır tarafından tamamlanmıştır. Bu sutun, ailenin tarihini özetlemektedir. Melemir, Omurtag'ın yaşayan tek oğludur. **Diğer oğlu Svinik (bu isim Ön Bulgarca Dohs olan isminin Slavca'ya çevrilmiş şeklidir. Svinik'in torununun adı da Dohs'tur) ölmüş ve Omurtag çok miktarda göz yaşı dökmüştür.**

Sayfa :152

On voit donc ici (comme dans les signes sur les roches) se succéder plusieurs caractères, dont chacun se rencontre isolément ailleurs, ce qui signifie que ce sont les caractères de la même écriture et qu'on se servit des caractères isolés comme „lamgas".

Sayfa 152

Burada (kayaların üzerindeki işaretlerde olduğu gibi) birçok harfin birbirini takip ettiğini görüyoruz. Bunların herbiri daha sonra belirlenebilmiştir. Bunlar aynı alfabenin karakterleridir ve **"tamga"** (damga) olarak kullanılmaktadır.

Sayfa :152

L'explication en est que les Protobulgares se servant officiellement de la langue grecque, langue officielle de l'Europe orientale, l'ancienne écriture n'était employée que dans la vie privée et par les chasses populaires. Or, le peuple ne rédige jamais de longues inscriptions, il n'inscrit que des mots et surtout des noms isolés. (Il est possible qu'on trouve aussi des inscriptions plus longues).

Sayfa 152

Ön Bulgarların, resmî olarak Yunan dilini kullandıkları açıklanmaktadır. Bu dil esasen Doğu Avrupa'nın resmî dilidir. Eski yazı sadece özel hayatta kullanılmaktadır. Oysa, halk hiç bir zaman uzun yazılar hazırlamamaktadır. Sadece isimler ve tek tek kelimeler yazmaktadırlar (Daha uzun yazıların bulunması da mümkündür.)

Sayfa :153

En effet, les caractères protobulgares sont des caractères runiques, qui au fond correspondent à ceux d'Orchon-Ienissei et aux caractères ,vieux-hongrois.

Cette écriture ,vieux-hongroise appartenait probablement aux Sekels, qui sont la branche la plus orientale du peuple magyar, établie en Transylvanie. L'écriture runique des Sekels est analogue dans la forme et la signification des caractères à l'écriture d'Orchon, trois de ses caractères correspondent aux caractères cyrilliques, deux aux glagolitiques.'

Sayfa 153

Aslında, Ön Bulgar harfleri, hiyeroglife benzer özellikler gösteriyor, temelde **Orhun – Yenisey ve eski Macar karakterlerine benzerlik gösteriyordu.**

Bu eski Macar yazısı, olasılıkla Sekel'lere dayanıyordu. Sekeller, Macar halkının Transilvanya'da yerleşmiş en doğulu dalıdır.

Sekellerin hiyeroglif esaslı yazısı, Orhun yazıtlarının yazılarına biçim ve anlam olarak benzemektedir. Bu yazının üç harfi Kril harflerine, iki tanesi ise Glagolitik harflere benzemektedir.

Sayfa :154

Une autre possibilité se présente aussi : si les Sekels sont d'origine avare, leur écriture devait être en réalité une écriture avare runique identique à l'origine avec l'écriture turque et bulgare. Les Bulgares se seraient non seulement mêlés aux Avares en Transylvanie (et du mélange proviendraient les Sekels) mais auraient transformé naturellement la civilisation ainsi que l'écriture des Avares (par l'introduction de lettres cyrilliques et glagolitiques).

Sayfa 154

Başka bir olasılık ise şudur; şayet Sekel'ler Avar kökenli ise, yazılan köken olarak Türk ve Bulgar yazıları ile aynı olan Avar hiyeroglif tipi yazısı olmalıydı. Bulgarlar, sadece Transilvanya'daki Avarlarla karışmamışlar (ve Sekellerden gelen karışım), onlardan doğal olarak Avar yazısı ile gelen uygarlığı da nakletmişlerdir (krilik ve glagolitik harflerin girişiyle).

Sayfa :157

Dès maintenant on peut constater que les inscriptions d'Orchon-Ienissei, les caractères runiques protobulgares, l'écriture hongroise ancienne et les inscriptions runiques du „trésor d' Attila" contiennent beaucoup de caractères analogues.

Sayfa 157

Bu andan itibaren, Orhun Yenisey yazıtlarında, Ön Bulgar hiyeroglif tipi yazılara rastlanmakta olup, eski Macar yazısı ve "Attila Hazinesi"nin hiyeroglif tipi yazıtları, birçok benzeri harfi ihtiva etmektedir.

Sayfa :157

Il est encore à noter que quelques caractères protobulgares correspondent à des caractères glagolitiques et cyrilliques, ce qui nous encourage à chercher dans les caractères protobulgares l'origine des caractères non grecs des alphabets slaves. Saint Cyrille, l'auteur bulgare de l'écriture glagolitique, était originaire de Salonique; il se servit de l'écriture ancienne de son peuple pour compléter l'alphabet grec.

Quelques monuments très intéressants remontent à une époque ancienne, ou on mêlait des caractères protobulgares aux lettres grecques: Tout près de l'entrée d'une grotte d'accès difficile du rocher de Madara on trouve, appliquée dans le rocher, des caractères runiques (fig. 105), et sur le mur de la grotte une inscription qui contient, outre les caractéres grecs, quelques caractères runiques (fig. 106); au même endroit il y a une autre inscription avec un caractere runique et cinq caractères d'une écriture inconnue (fig. 107).[1]

Sayfa 157

Bazı Ön Bulgar harflerinin glagolitik ve Kril harflerine karşılık geldiklerini de unutmamak gerekir. Bu da bizi, Slav alfabelerinin **Yunan olmayan** karakterlerinin kökenini aramaya teşvik etmektedir. **Glagolitik yazının Bulgar kurucusu olan, aslen Selanik kökenine sahip olan Saint Cyrille, Yunan alfabesini tamamlamak için, halkının eski alfabesini kullanmıştır.**

Bazı eski çok ilgi çekici eserler, Ön Bulgar harflerin, Yunan harflerine karıştığı çok eski bir döneme aittirler. Madara kayasının yakınlarındaki ulaşılması çok zor bir mağaranın girişinde, kayaya işlenmiş olarak, hiyeroglife benzer harfler bulunmuştur (şekil 105). Mağaranın duvarında ise, **Yunan harflerinin yanısıra,** bazı hiyeroglif benzeri harfler de bulunmuştur (şekil 106). Aynı yerde, hiyeroglif benzeri harflere ve tanınmayan bir yazıya ait beş harfe sahip başka bir yazıt da bulunmaktadır (şekil 107).

Sayfa : 159

En un mot il y avait chez les Protobulgares, qui d'après le témoignage des données linguistiques et archéologiques, étaient un peuple établi, non seulement des constructeurs de remparts, mais aussi des tailleurs de pierre, des fabricants de briques et de tuiles, des architectes et des ouvriers maçons.

Le fait que *les Bulgares de la Volga étaient aussi des architectes célèbres*, prouve également ce que je viens d'exposer.

Sayfa 159

Tek kelimeyle, Ön Bulgarlar'da, linguistik (dilbilimsel) ve arkeolojik verilerin tanıklığına göre oturmuş bir halk vardı. Bu halkta sadece kale yapıcıları değil, aynı zamanda taş işleyen ustalar, tuğla ve kiremit fabrikatörleri, mimarlar ve duvarcı ustaları da vardı.

Volga Bulgarları'nın seçkin mimarlar olması, şimdi sunacağım şeyi doğrulamaktadır.

Sayfa :159

Ces constructions prouvent donc indiscutablement que nous avons à faire à un peuple établi depuis plusieurs siècles. Nous avons en effet une donnée qui atteste que les Bulgares possedaient déjà des villes dans leur patrie du Caucase.[8]

Sayfa 159

(Bulgarların inşa ettiği kiliseler) **Bu binalar, asırlardır yerleşik olan bir toplumla karşı karşıya olduğumuzu tartışmasız bir şekilde göstermektedir. Aslında, Bulgarların Kafkasya'daki ülkelerinde zaten şehirlere sahip oldukları konusunda verilere sahibiz.**

Sayfa :161

VII. LE TÉMOIGNAGE DES MONUMENTS

Attila p. ex.

fut un chef plus puissant qu'Omurtag et n'ha-

Sayfa :161

bitait pourtant qu'un palais de bois, tandis que son peuple se contentait de tentes. Il asservit la moitié de l'Europe, Byzance et l'Italie furent contraintes de lui livrer leur or, mais malgré sa richesse et sa grande puissance, il ne pensa pas à se faire construire un palais de pierre. L'empereur de Byzance recherche la faveur du khagan des Avares et lui envoie des présents précieux, des lits d'or et d'autres ornements, mais jamais des architectes. Bajan s'asseyait sur un trône d'or, mais sous une tente parce qu'il ne sentait pas encore le besoin de demeurer dans une construction de pierre. L'homme nomade n'aime pas, en réalité, vivre dans des constructions de pierre. *En effet nous ne possédons aucun monument de pierre de l'époque de la domination des Huns et des Avares (d'une durée de deux siècles et demi).*

Sayfa 161

VII. ANITLARIN TANIKLIKLARI

Meselâ Attila, Omurtag'dan çok daha kuvvetli bir liderdi ve buna rağmen sadece ahşap bir sarayda otururdu. Halkı ise çadırlarla yetinirdi. Avrupa'nın yarısını köleleştirmişti. **Bizans ve İtalya altınlarını ona vermek zorundaydılar.** Fakat bu büyük gücüne ve zenginliğine karşın, **taştan bir saray inşa etmeyi** düşünmemişti. Bizans İmparatoru, Avar Kağanı'na değerli hediyeler, altın döşekler ve diğer birçok takılar göndermişti. Fakat hiçbir zaman mimar göndermemişti. **Bajan, altın bir taht üzerinde,** fakat bir çadırda oturuyordu. Zira henüz bir taş bina içerisinde oturma gereğini duymuyordu.

Göçebe insan, aslında taş binalarda yaşamayı sevmiyordu. Aslında Hun ve Avar egemenliği dönemlerinden (iki buçuk yüz yıllık bir süre) hiçbir taş esere sahip değiliz.

Sayfa :162

VIII. LES SOURCES ÉCRITES

géographiques et économiques. Par malheur, ces auteurs s'occupent en premier lieu des Bulgares de la Volga.

Sayfa 162

VIII. YAZILI KAYNAKLAR

(Arap ve İran kaynakları) **Maalesef bu kaynaklar, daha ziyade Volga Bulgarları ile ilgilenmişlerdir.**

Sayfa :163

Les Bulgares du Caucase au contraire malgré les vicissitudes du sort, ne cherchent pas l'occident inconnu et la majorité du peuple quoique asservie, reste dans la patrie du Caucase. Au milieu du Ve siècle ce sont les *Sabires* qui les attaquent, ensuite les *Avares*, puis les *Türk*-s et encore plus tard les *Khazares* occupent leur patrie et les soumettent et malgré tout, ils préfèrent rester dans le Caucase.

Sayfa 163

Kafkasya Bulgarları, ortaya çıkan kararsızlıklar rağmen, bilinmeyen Batı'yı aramadılar ve **halkın büyük bir çoğunluğu köleleşerek Kafkasya ülkesinde kaldı. V. yüzyılın ortalarında önce Sabire'ler, daha sonra Avarlar, sonra Türkler, en nihayet Hazarlar ülkelerini işgal etti ve onları egemenliği altına aldı ve herşeye rağmen Kafkasya'da kalmayı tercih ettiler.**

Sayfa :170

Tisza, ne formaient qu'un petit peuple de quelques cent mille d'hommes et qu'ils conservèrent quand même leur langue.

Sayfa 170

Tisza kenarında nüfusları birkaç yüz bini ancak geçen, buna rağmen dillerini koruyan bir halk oluştururlar.

Sayfa :170

1. Les Magyars ne perdirent pas le contact aves les peuples ayant une culture semblable à la leur. La Hongrie fut, immediatement après l'établissement des Magyars et plus tard aussi, pendant des siècles, la station finale de la migration des Petchénègues et des Coumans, dont les masses renforcèrent les Magyars.

Sayfa 170

1. Macarlar, kendilerine benzeyen kulturlere sahip halklarla ilişkilerini kesmediler. Macaristan, Macarların yerleşmesinden hemen sonra ve daha sonrasında da, yuzyıllar boyunca Macarları kuvvetlendiren **Peçeneklerin ve Kumanların** goçlerinin son noktası Macaristan olmuştur.

Sayfa :170

2. De plus, les Magyars ne trouvèrent pas dans le pays qu'ils occupèrent une population très den se et homogène qui aurait pu étouffer l'élément magyar.

?/

Sayfa 170

2. Üstelik, Macarlar işgal ettikleri ülkede Macar ögesini boğacak kadar yoğun ve homojen bir nüfusa sahip değillerdi.

Sayfa :170

Un État uni, devant sa naissance à la civilisation des Protobulgares, se formait là, où les Slaves vivaient auparavant en tribus non organisées.

/

Sayfa 170

Slavların teşkilâtlanmamış bir durumda yaşadığı bir bolgede, doğuşunu Ön Bulgarların uygarlığına borçlu olan birleşmiş bir devlet kurulmuştur.

HISTOIRE

DE

L'EMPIRE OTTOMAN

DEPUIS SON ORIGINE JUSQU'A NOS JOURS

PAR J. DE HAMMER.

[illegible]

Traduit de l'Allemand

SUR LES NOTES ET SOUS LA DIRECTION DE L'AUTEUR

PAR J.-J. HELLERT,

ACCOMPAGNÉ D'UN ATLAS COMPARÉ DE L'EMPIRE OTTOMAN, CONTENANT [illegible] CARTES ET [illegible] PLANS DE BATAILLES DRESSÉS PAR LE TRADUCTEUR.

TOME PREMIER.

DEPUIS LA FONDATION DE L'EMPIRE OTTOMAN, JUSQU'AU SECOND SIÈGE DE CONSTANTINOPLE SOUS YILDIRIM BAYEZID

1300 — 1400.

PARIS 1912

BELLIZARD, BARTHÈS, DUFOUR ET LOWELL,

[illegible]

Londres.	Saint-Petersbourg
BOSSANGE, BARTHÈS ET LOWELL, 14, Great Marlborough Street.	[illegible] ET Cie, LIBRAIRES au Pont-de-Police.

[illegible]

J.DE HAMMER tarafından hazırlanan
Kuruluşundan bugüne kadar

OSMANLI İMPARATORLUĞU TARİHİ

Bu eserde çoğu Avrupa'da bilinmeyen
en özgün kaynaklar kullanılmıştır.
Yazarın kontrolunde ve onun tavsiyeleriyle
Almanca'dan çevirisi
J.J.HELLERT
tarafından yapılmıştır.
Bu esere ayrıca çevirmen tarafından hazırlanan 15 savaş plânı ve 21 harita içeren bir atlas eklenmiştir.

BİRİNCİ CİLT

Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan Yıldırım Beyazıt zamanında
İstanbul'un ikinci kuşatılmasına kadar.
1300-1400

PARIS
BELLIZARD BARTHES DUFOUR ET LOWELL
1 bis, rue de Verneuil

Londra
BOSSANGE, BARTHES ET LOWELL
14, Green Marlborough Street

Saint Petersbourg
Fd.BELLIZARD ET CIE, LIBRAIRES
Au Pont-de-Police

M DCCC XXXV

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1912
Yazar	: J[oseph] Purgstall - Hammer
Cild	: Kahverengi
Ebadı	:
	En : 13 cm.
	Boy : 20 cm.
Sayfa Adedi	: XXXV + 436
Not	: Kitabın ilgili bolumleri Hulya Lule tarafından tercume edilmiştir.

Sayfa : I

L'empire ottoman, dont l'origine date de la fin du moyen-âge, dont l'adolescence, l'âge viril et la caducité remplissent les trois siècles de l'histoire moderne, est un empire vaste et d'une immense importance sous le point de vue historique

Sayfa I

Kökeni **Orta Çağ'a** dayanan, gençliği, olgun çağı ve yaşlılığı modern tarihin üç yüzyılın dolduran Osmanlı İmparatorluğu, büyük bir imparatorluktur ve tarihî yönden çok büyük önem taşımaktadır

Sayfa : I

C'est un colosse qui étend ses bras puissans sur l'Asie et l'Europe à la fois, et qui, lorsque l'heure de sa chute aura sonné, suivant la destinée commune à tous les empires, couvrira trois parties du monde de ses débris

Sayfa I

O, güçlü kollarını hem Avrupa'ya, hem Asya'ya yayan bir devdir ve çöküş saati çaldığı zaman, bütün imparatorlukların kaderinde olduğu gibi, parçalarıyla dünyanın üç bir tarafını kaplayacaktır.

Sayfa : II

Fondé sur les ruines de l'empire romain d'Orient l'empire ottoman présente encore de nos jours une plus grande étendue que celui de Byzance à l'apogée de sa grandeur, et quoiqu'il ait à peine atteint la moitié de la durée de ce dernier, il offre déjà à l'historien trois phases distinctes, celles de la croissance, de la force et de la décroissance.

Sayfa II

Doğu Roma İmparatorluğu'nun yıkıntılarını üzerine kurulan Osmanlı İmparatorluğu günümüzde hâlâ, en ihtişamlı dönemindeki Bizans İmparatorluğu'ndan daha büyük bir yayılım arz etmekte ve onun süresinin sadece yarısı kadar yaşamış olsa da tarihçiye üç belirgin evre sunmaktadır, büyüme, güç ve çöküş

Sayfa : III

Il m'a fallu trente ans pour recueillir les élémens nécessaires au livre que je méditais, trente ans de fatigues et de dangers, pendant lesquels je n'ai reculé devant aucun sacrifice pour découvrir et acheter les matériaux les plus ignorés de l'histoire des Ottomans, ou tout au moins pour les exploiter, lorsque l'acquisition en était impossible

Sayfa III

Tasarladığım kitap için gerekli bilgileri derlemem otuz yılı bulmuştur. Bu yorucu ve tehlikelerle dolu otuz yıl boyunca Osmanlı tarihinin en bilinmeyen kaynaklarını ortaya çıkarmak veya satın almak olanaksız olduğu zaman en azından onlardan faydalanmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmadım.

Sayfa :IV

Pendant mon premier et mon second séjour à Constantinople, et pendant mon voyage dans le Levant, j'ai fréquenté assidument les bibliothèques et les ventes de livres; depuis, j'ai encore cherché et trouvé, au moyen de mes correspondances avec Constantinople, Bagdad, Halep et le Caire, les ouvrages les plus précieux. Mais là ne se sont point bornées mes investigations; j'ai visité en Allemagne les bibliothèques de Vienne, de Berlin et de Dresde, celles de Cambridge et d'Oxford en Angleterre, à Paris celles du Roi et de l'Arsenal, celle de San-Marco à Venise, l'Ambrosiana à Milan, la Laurenziana et la Magliabechiana à Florence, celle du Museo Borbonico à Naples, la Vaticana, la Barberini et celle de Maria-sopra-Minerva à Rome, et enfin la bibliothèque si riche de Marsigli à Bologne.

Sayfa IV

İstanbul'a yaptığım birinci ve ikinci seyahatlerde ve doğuya yaptığım gezide sürekli olarak kütüphaneleri ve kitap satılan yerleri gezdim. O günden beri araştırmalarıma devam ettim ve İstanbul, Bağdat, Halep ve Kahire ile (yaptığım) yazışmalarla en değerli eserleri aradım buldum. **Ancak araştırmalarım bununla sınırlı kalmamıştır, Almanya'da Viyana, Berlin ve Dresde kütüphanelerini, İngiltere'de Cambridge ve Oxford kütüphanelerini, Paris'te Kralın ve Arsenal kütüphanelerini, Venedik'te San-Marco kütüphanesini, Milano'da Ambrosiana, Floransa'da Magliabechiana, Napoli'de Borbonico Müzesi'nin kütüphanesini, Roma'da Vaticana, Barberini ve Maria-Sopra-Minerva kütüphanelerini ve Polonya'daki çok zengin olan Marsigli Kütüphanesi'ni gezdim.**

Sayfa :V

• Un tres-bel exemplaire du *Raousatoul-Ebrar*, par le moufti Aziz-Efendi, un beau manuscrit du *Schamaïlnamé*, orné des portraits des sultans, une collection précieuse, *Inscha**, d'écrits politiques persans et turcs, et une Histoire de la Mecque.

• Le *Heschi-Behischt* (Huit Paradis), par Idris, qui dans huit livres comprend les regnes de huit sultans. En 1804, je fis l'acquisition d'un seul volume comprenant les trois premiers livres. Ne pouvant me procurer les cinq autres, je les fis copier pour la somme enorme de 100 ducats. J'ai payé pour la continuation du *Schakaik*, biographies des legistes turcs, par Attayi, Ouschaki et Scheikhi, 200 ducats; pour la grande Anthologie turque, par Nazmi, inconnue jusqu'à ce jour en Europe, et qui ne se trouve plus qu'à la bibliothèque Barberini, 50 ducats; pour le *Bahryé*, atlas maritime turc, la même somme; et pour la Description des voyages, par Ewha, 100 ducats. De sorte que 12 vol. in-folio m'ont coûté a eux seuls 500 ducats.

Sayfa V

1 Müftü Aziz Efendi'nin **Rauzatul-Ebrar** adlı eserinin çok güzel bir nushası Sultan resimleriyle süslü Şamaylname'nin bir el yazısı örneği İran ve Türk politik yazılarının değerli bir koleksiyonu, İnşâ, bir de Mekke tarihi.

2 **İdris'in Heşt-Bihişt (Sekiz Cennet)** adlı eseri Bu eser sekiz kitap halinde, sekiz sultanın hükümdarlıklarını kapsamaktadır 1804'de ilk üç kitabı içeren tek bir cildi satın aldım Diğer beşini satın alamayınca, 100 duka gibi büyük bir meblağa onların kopyalattırdım **Attayi, Uşaki** ve **Şeyki** tarafından Türk hukukçuların biyografisi, **Şakayık'ın** devamı için 200 duka ödedim, o güne kadar Avrupa'da bilinmeyen ve artık sadece Barberini Kütüphanesi'nde bulunan, Nazmı tarafından hazırlanan büyük Türk Antolojisi için 50 duka ödedim, Türk denizcilik atlası, Bahriye için aynı miktarı ödedim, ve Ewka tarafından hazırlanan Eserlerin Tanımı için 100 duka ödedim Böylece, 12 cilt bana 500 dukaya mal oldu

Sayfa :VI-VII

Il n'est aucun des ouvrages relatifs à l'histoire de l'Orient, du moins de ceux que j'ai pu découvrir, que je n'aie lu, et en partie transcrit, aucun de ceux qu'on pouvait acheter que je ne me sois procuré. Une partie des résultats de mes travaux préparatoires topographiques, bibliographiques, statistiques et historiques, a déjà été imprimée et publiée [1]; l'autre est encore manuscrite.

Sayfa IV-V))

En azından keşfettiklerimin içinde, Doğu'nun tarihiyle ilgili olarak okumadığım ve bir bölümünü kopya etmediğim eser yoktur, satın alınabilecekler içinde almadığım eser yoktur. Hazırlık aşamasındaki topografya, bibliyografi, istatistik ve tarih konularındaki çalışmalarımın sonuçlarının bir bölümü basılmış ve yayınlanmıştır, kalanı ise hâlâ el yazılı olarak durmaktadır.

Sayfa :XII

Qui croirait que Cantemir [1] et Petis de la Croix [2], dont les ouvrages sur l'empire ottoman ont passé jusqu'à nos jours pour les meilleurs, n'ont consulté aucun historien byzantin contemporain, à l'exception de Chalcondyle; que le premier passe sous silence le siége de Constantinople par Mourad II, et le second la prise de Thessalonique par le même sultan, quoique Ducas Phranza et Chalcondyle lui-même en fassent mention, et quoique les Byzantins

Sayfa :XIII

Jean Canano et Anagnosto nous aient laissé des écrits importans sur l'un et l'autre de ces événemens? Qui croirait que ces deux historiens européens, quoiqu'orientalistes, ont mutilé les véritables noms orientaux au point de les rendre méconnaissables, et que Cantemir surtout a commis une foule d'erreurs philologiques qui prouvent incontestablement qu'il n'a

Sayfa :XIII

vait une connaissance profonde ni de l'arabe, ni du persan, ni du turc? Qui croirait enfin que Gibbon lui-même ¹, le seul historien des premiers temps de la monarchie ottomane qui joigne a une vaste connaissance des sources une critique historique élevée, et à un style sublime une merveilleuse rectitude de jugement, que Gibbon a commis des erreurs inexcusables, qu'il aurait évitées en consultant, ne fût-ce que superficiellement, les Byzantins?

Sayfa XII

Kim inanırdı ki Osmanlı imparatorlu ile ilgili eserleri bugüne kadar en iyileri olarak bilinen Cantemir ve Petis de la Croix'nın Chalcondyle dışında hiçbir çağdaş Bizanslı tarihçiden yararlanmamış, **Cantemir II.Murat dönemindeki İstanbul'un kuşatılmasından bahsetmemiştir ve Ducas Phranza ile Chalcondyle kendileri değinse bile ve Bizanslı Jean Canano ve** (sayfa XIII) Anagnosto bu olaylarla ilgili olarak bizlere önemli yazılar bırakmış olsa da, Petis de la Croix aynı sultan tarafından Selanik'in ele geçirilmesinden bahsetmemiştir? Kim inanırdı ki bu iki Avrupalı tarihçi doğubilimci olmalarına rağmen, gerçek Doğu isimlerini tanınmayacak hâle getirmişler ve özellikle Cantemir, derin bir Arapça, Acemce veya Türkçesi olmadığını gösteren bir yığın filolojik hata yapmıştır, kim inanır ki? Zengin kaynak bilgisini yüksek bir tarihsel eleştiriyle birleştiren, yüce bir üslupla muhteşem bir yargılama doğruluğu birleştiren, Osmanlı krallığının ilk yıllarının tarihçisi. **Gibbon'un bile yüzeysel bir şekilde Bizans kaynaklarına başvurarak önleyebileceği özür kabul etmez hatalar yapmamışmıdır?**

Sayfa :XIX

INTRODUCTION.

I. Ouvrages généalogiques et chronologiques.

1°. Soubhet-oul-Akhbar, *le Chapelet des histoires*, comprenant la généalogie de neuf dynasties, dont la dernière est la dynastie ottomane ; bibliothèque de la cour de Vienne, n° 143, avec de très-beaux portraits.

2°. Soubhet-oul-Ebrar, *le Chapelet des justes* ; tables généalogiques de douze dynasties, dont la dernière est la dynastie ottomane. *Ibid.*, n° 144.

3°. Soubhet-oul-Akhyar, *le Chapelet des gens de bien*, par le derwisch Mohammed, comprenant une suite de douze dynasties, jusqu'à Selim Ier. *Ibid.*, n° 188.

Sayfa XIX

GİRİŞ

Soyağacı ve kronolojik eserler

1. Subet-ul-Ahbar, Tarihler Manzumesi, sonuncusu Osmanlı hanedanlığı olan dokuz hanedanın soyağacını içermektedir. Viyana Sarayı Kütüphanesi, no.143. Bu eserde çok güzel resimler de bulunmaktadır.

2. Subet-ul-Ebrar, Adiller Manzumesi, sonuncusu Osmanlı hanedanlığı olan on iki hanedanlığın soyağaçlarını içermektedir. Aynı, no.144.

3. Derviş Muhammet tarafından hazırlanan Subet-ul-Akyar, İyiliksever İnsanlar Manzumesi, I.Selim'e kadar birbirini takip eden on iki hanedanlığı kapsamaktadır. Aynı, no. 188.

Sayfa :3

cilié l'affection des Persans, c'est-à-dire des Turcs, quoique ces derniers ne fussent point des Persans et ne parlassent point l'arabe; ensuite Isaao, pour avoir traduit en arabe la plupart des Novelles grecques et romaines, aurait été considéré comme un second Mohammed, et, après avoir épousé la fille de l'émir des Seldjoukides, aurait eu pour fils Souleiman, père d'Ertoghrul et grand-père d'Osman [1]. D'autres historiens, s'imaginant que les Turcs étaient issus des Troyens, les ont fait descendre en droite ligne de Teucer et d'Hector [2]. Paolo Giovio, historien de Charles-Quint, le premier écrivain des temps modernes qui ait fait connaître l'histoire et la constitution militaire des Ottomans ne doute point qu'ils ne soient des Tatares venus des bords du Wolga [3], et il n'y a pas encore long-temps qu'on a prétendu avoir découvert l'étymologie du nom de *Turc* dans celui de la rivière de *Tereck* [II].

Sayfa 3

[Rivayete gore Osmanlılar Isaac Comnene'nin neslindedir]

Prens Isaac Comnene dinini ve vatanını terk ederek Iranlılar, yani Turklerin sevgisini kazanmıştır. Aslında Turkler Iranlı değildir ve Arapça konuşmazlar. Daha sonra Isaac (Izak Kommen) Yunanlı ve Romalı yazıların buyuk bir kısmını Arapça'ya çevirdiği için ikinci bir

Muhammet (peygamber) **gibi kabul edilir ve Selçuk emirinin kızıyla evlenir ve Süleyman adında bir oğlu olur. Süleyman, Ertuğrul'un babası ve Osman'ın büyükbabasıdır. Başka tarihçilere göre, Türkler Truvalılardan gelmektedir, doğrudan Teucer ve Hector'dan gelmişlerdir. Osmanlıların tarihini ve askerî oluşumunu tanıtan, modern çağın ilk yazarı, Charles-Quint'in tarihçisi, Paolo Giovo, onların** Volga kıyılarından gelen Tatarlar olduğundan hiç şüphesi yoktur ve kısa bir süre önce Türk kelimesinin kökeninin Tereck (Terek) nehrinde bulunduğu iddia edilmiştir.

Sayfa :5

La langue des Ouigours est le turc le plus pur et le plus ancien; dans la suite, elle a été appelée *djaghataï*, de Djaghataï, fils du conquérant Djenghiz Khan, souverain de ce pays. La langue ouigoure, ou djaghataï, que les Ottomans eux-mêmes appellent l'ancien turc, est la sœur aînée de la langue ghése, ou turcomane, qui, après avoir été la langue des Seldjoukides et des Ottomans, est devenue le turc d'aujourd'hui. A la fin du XVe siècle, époque vers laquelle la langue ottomane commença seulement à s'épurer, la langue djaghataï était déjà parvenue au plus haut point de perfection qu'elle pût atteindre; mais elle est tombée en decadence, tandis que la langue ottomane, enrichie par une foule d'ouvrages littéraires, n'a pas cessé de progresser.

Sayfa 5

Uygurların dili en eski ve en arı Türkçe'dir. Daha sonra, bu ülkenin hükümdarı **Cengiz Han'ın oğlu** Çağatay'dan gelen, Çağatay dili adını almıştır. Osmanlıların kendilerinin eski Türkçe olarak saydığı Uygur dili veya Çağatay, uzun bir süre Selçukluların ve Osmanlıların dili olan ve bugünkü Türkçe olan **Gez dilinin** büyük kardeşi sayılır. XV. yüzyılın sonunda, Osmanlı dilinin arınmaya başladığı dönemde, Çağatay dili ulaşabileceği en mükemmel seviyeye gelmişti, fakat daha sonra gerilemeye başladı. Oysa, Osmanlı dili birçok edebî eserle zenginleşerek gelişmesini sürdürdü.

Sayfa :6

S'il faut s'en rapporter à l'une des premières traditions turques, dont on retrouve des traces dans les commentaires d'Hérodote sur l'origine des Scythes[1], Oghouz-Khan, fils de Kara-Khan, fut, par ses conquêtes et par ses lois, le fondateur de la puissance et de la civilisation turques. Il doit avoir vécu du temps d'Abraham[2]. Comme fondateur d'un empire, il a beaucoup de rapports avec le *Déjocès* des Mèdes, c'est-à-dire le *Djemschid* des histoires orientales[3]. Oghouz-

[1] La race turque appelée Ouzbek habitait autrefois les contrées situées au sud des monts Himmalaya, non loin des villes de Khoten, Kaschghar, Tourfan et Khamil. Voyez *Asia polyglotta*, p. 210.

Sayfa 6

İskitya'lıların kökeniyle ilgili Herodote'un yorumlarında izlerine rastladığımız ilk Türk tasvirlerine bakılırsa, **Karahan'ın oğlu Oğuz-han,** fetihleri ve kurallarıyla Türk medeniyeti ve gücünün kurucusu olmuştur.

1. Uzbek olarak adlandırılan Türk ırkı eskiden Koten, Kaşgar, Turfan ve Kamil şehirlerine yakın Himmalaya dağlarının güney bölgelerinde yaşamaktaydı. Bkz. Asia Polyglotta, s.210.

Sayfa :7

4 Voyez les biographies des scheikhs Nakschibendis, publiées à Constantinople en 1236 (1820), sous le titre de *Reschhat ainoul hayat* (*gouttes de la source de la vie*).

Sayfa 7

4 **Reşat Aynul Hayat** (Yaşam Kaynağının Damlaları) adıyla 1236 (1820)'de İstanbul'da yayınlanan Nakşıbendi şeyhlerinin biyografilerine bakınız

Sayfa :11

LES SELDJOCKIDES. — Les enfans de Seldjouk, puissante tribu turque, issue du fils d'Oghouz, khan de **la mer, habitaient, vers la fin du dixième siècle de** l'ère chrétienne, près de Boukhara où régnait Boghra **Khan, dont nous venons de parler** [1]. Mahmoud, souverain puissant **de Ghasna** et conquérant de l'Inde

Sayfa :11

(462-1034), les conduisit, trente ans plus tard, au delà de l'Oxus, dans le Khorassan [2]. Le père de Mahmoud, Sebekteghin, ancien esclave d'un membre de la famille persane des Samanides, fut nommé gouverneur de Ghasna, et usurpa bientôt après la domination du pays, comme l'avaient fait, dans les deux siecles précédens, les esclaves turcs Touloun et Akhschid [3], gouverneurs des khalifes d'Egypte [4].

Sayfa 11

Selçuklular. Güçlü bir Türk boyu olan denizlerin kağanı Oğuz'dan gelen Selçuk'un çocukları, Hristiyan zamanının onuncu yüzyılın sonlarına doğru, bahsetmiş olduğumuz Buğrahan'ın hükümdarlık ettiği Buhara'da yaşamaktaydılar. **Ghasna** (Gazne)'nin güçlü hükümdarı ve Hindistan'ın fatihi (462 1034) Mahmut, onları otuz yıl sonra Oxus(Ceyhun)'un ötesine, Horasan'a götürmüştür. Mahmut'un babası, İranlı aile Samanilerden bir üyenin eski kölesi olan Subuktekin, Gazne valisi tayin edilmiş ve daha sonra, halifelerin Mısır valisi olan Tulun ve Akşit adlı Türk köklerinin iki yüzyıl önce yaptıkları gibi ülke yönetimini zorla ele geçirmiştir.

Sayfa :26

Les descendans de Mohammed-Schah, fils de Melek-Schah, prince de l'Irak, les schahs de Khowaresm, les princes des Ghourides et les quatre branches de la famille des Atabeks, se partagèrent les débris de l'empire seldjoukide de l'est, pendant que celui de l'ouest ou de l'Asie-Mineure commençait à s'élever et à s'étendre.

Sayfa 26

Irak prensi Melekşah'ın oğlu Mohammed Şah'tan gelenler, Hovaresm şahları Guri prensleri ve Atabek ailesinin dort kolu Batı Selçuk İmparatorluğu'nun kalıntılarını paylaştılar. Doğu veya Anadolu kısmı ise büyumeye ve yayılmaya başlıyordu.

Sayfa :56

Lorsque ce fléau de l'Asie eut renversé la barrière du royaume de Khowaresm, qui présentait un obstacle aux débordemens des Mogols, Souleiman-Schah, fils de Kayalp, issu de la famille de Kayi, une des plus illustres des Oghouzes [1], quitta le Khorassan où il vivait avec sa tribu près de Mahan. A la tête de cinquante mille hommes [2], il se dirigea vers l'Arménie, où il s'établit près d'Erzendjan et d'Akhlath (621-1224). Sept ans après, Djenghiz-Khan étant mort et Khowaresm Schah, * vaincu par Alaeddin, le plus redoutable des Seldjoukides d'Iconium, ayant disparu, la tribu de Souleiman reprit le chemin de sa patrie, en suivant le cours de l'Euphrate, et en se portant sur Halep.

* Okunamadı

Sayfa 56

Asya'daki bu felâket, Moğolların taşkınlıklarına mani teşkil eden Hovaresm (Harzm) krallığının sınırlarını yıktığı zaman, Oğuzların en ünlü ailesi olan **Kayi** ailesinden gelen, Kayalp'ın oğlu Suleyman Şah, kabilesiyle Horasan'ın Mahan şehri yakınında yaşadığı yeri terkeder

(50 000 adamıyla Ermenistan'a doğru ilerler ve orada **Erzincan** ve **Ahlat'a** yerleşir (621-1224).) Yedi yıl sonra, Cengiz Han olmuştur ve **Iconium** (Konya) Selçuklularının en korkulanı olan Alaaddin tarafından yenilen Havaresm (Harizm) Şah yok olunca Suleyman'ın kabilesi, Fırat'ın akıntısını takip ederek, Halep'e doğru, vatanının yolunu tutar.

Sayfa :57

Des quatre fils de Souleiman-Schah, Sounkourtekin, Gountoghdi, Dundar et Ertoghrul, les deux premiers retournèrent dans le Khorassan, et les deux autres, suivis seulement de quatre cents familles, se rendirent dans le Sourmeli-Tschoukour (*Fosse de Surmeli*), vaste bassin qu entourent les hautes montagnes qui bornent, à l'est, l'horizon d'Erzeroum.

Sayfa 57

Suleyman Şah'ın dort oğlu olan **Sungurtekin, Gündoğdu, Dündar ve Ertuğrul'dan** ikisi Horasan'a geri donerler. Diğer ikisi, dort yuz aileyle birlikte Erzurum'un ufkunu susleyen yuksek dağlarla çevrili bir havza olan Surmeli Çukuru'na giderler.

Sayfa :59

Alaeddin reçut la nouvelle de ce succès à Bozoyouk* بوزاويوك ou Bozeeni, lieu situé près d'Eskischehr (Dorylæum). En mémoire de la victoire remportée par la cavalerie légère d'Osman qui formait l'avant-garde *, il changea

* Bozüyük

Sayfa :59

le nom du district d'Eskischehr en celui de Sultan Œni (*front du sultan*), et le donna en fief à Ertoghrul et à ses enfans. Il lui assigna en même temps pour séjour d'hiver Seraïdjik, entre le territoire de Biledjik et celui de Karahissar, dépendant alors du sultan d'Iconium, et pour séjour d'été les montagnes de Toumanidj (Temnos) et d'Ermeni (Morienè) [3]

Sayfa 59

Alaadin bu zaferin haberini Eskişehir yakınında Bozüyük'te almıştır. Osman'ın suvari alayının kazandığı zaferin anısına Eskişehir'in kazasının adını Sultânönü (Sultanın alnı) olarak değiştirir ve onu tımar olarak Ertuğrul ve çocuklarına verir. Kışın kalması için o zamanlar Iconium (Konya) sultanına ait olan, Bilecik ve Karahisar arasında Saraycık'ı, yazlık olarak da Tumaniç (Temnos) ve Ermeni (Moriene) dağlarını verir.

Sayfa :62

Ertoghrul eut trois fils : Osman, Goundouzalp, et Sarouyati Sawedji. Le premier naquit pendant la 657e année de l'hégire (1258 de l'ère chrétienne) [1]. Il est à remarquer que l'histoire passe sous silence les événemens qui signalèrent sans doute la vie aventureuse et guerrière d'Ertoghrul, pendant l'espace d'un demi-siècle, c'est-à-dire, depuis le règne d'Alaeddin Ier jusqu'à celui d'Alaeddin III ; elle ne mentionne que ses deux victoires sur les Mogols et les Tatares ; la prise de Karadjahissar, sous Alaeddin-le-Grand ; son établis-

Sayfa :62

sement dans le sandjak de Sultan-Œni; la naissance et le mariage d'Osman, et la naissance d'Ourkhan, fils de ce dernier. La tradition qui se plaît a entourer du plus vif éclat les lieux qui virent naître le fondateur de la dynastie ottomane, s'etend de préférence sur une apparition prophétique dont fut honoré le pieux Ertoghrul, et sur un songe qui presagea au jeune Osman sa gloire et sa puissance futures. On sait que l'amour du merveilleux et des traditions romanesques est un des traits distinctifs du caractère des Orientaux et des Musulmans en particulier.

Sayfa 62

Ertuğrul'un üç oğlu olmuştur **Osman, Gündüzalp ve Saruyati Saveci bey.** Birincisi hicri 657 yılında doğmuştur (Hristiyan zamanında 1258). Dikkat edilmesi gereken bir husus, yaklaşık yarım yüzyıl boyunca, yani I Alaadin'in hükümdarlığından III Aladdin'e kadar geçen sürede, tarih Ertuğrul'un savaşçı ve maceracı hayatından bahsetmemektedir, sadece Moğol ve Tatarlara karşı kazanılan bu iki zaferi, Büyük Alaaddin zamanında Karahisar'ın ele geçirilmesi, onun Sultanönü sancağına yerleşmesi, Osman'ın doğuşu ve evlenmesi ve onun oğlu Orhan'ın doğuşunu anlatır. Osmanlı hanedanının kurucusunun doğduğu yöredeki rivayete göre inançlı olan Ertuğrul bir rüya görür ve kehanete göre genç Osman'ı güçlü ve görkemli bir gelecek beklemektedir. Biliyoruz ki **Doğuluların ve özellikle Müslümanların en belirgin özelliklerinden biri olağanüstülüğü ve romansı rivayetleri sevmesidir.**

Sayfa :63

Le songe qui précéda le mariage d'Osman avec la belle Malkhatoun (*femme-trésor*), fille du scheikh Edebali, n'a point le caractère patriarcal de celui d'Ertoghrul. Sa couleur poétique et les événemens historiques auxquels il fait allusion font soupçonner que c'est là une de ces fictions romanesques enfantées par

Sayfa :64

l'imagination orientale à une époque plus moderne. Nous le trouvons mêlé aux scènes d'amour et de rivalité que l'on va lire et au récit des combats livrés dans le sandjak de Sultan-Œni.

Sayfa 63-64

Osman'ın Edibali Şeyhini kızı olan guzel Malhatun (hazine-kadın) ile evlenmesinden onceki ruya Ertuğrul'un gorduğu ruyadan farklı bir ozelliğe sahiptir. Şiirsel yanı ve tarihi olayları ima etmesi, daha modern bir çağda Doğulu hayal gucunun doğurduğu bir romansı kurgu olduğunu duşunduruyor. Bu ruyaya ilerde okuyacağınız aşk, rekabet ve Sultanonu sancağında verilen savaşların hikayeleri karışmıştır.

Sayfa :66

Toute la troupe variée des habitans de l'air chantait et gazouillait sous ce toit frais

Sayfa :67

et embaumé formé de branches entrelacées, dont les feuilles s'alongeaient en forme de sabres. A ce moment, s'éleva un vent violent qui tourna les pointes de ces feuilles vers les différentes villes de l'univers, et principalement vers Constantinople qui, située à la jonction de deux mers et de deux continens, ressemblait à un diamant enchâssé entre deux saphirs et deux émeraudes, et paraissait ainsi former la pierre précieuse de l'anneau d'une vaste domination qui embrassait le monde entier. Osman allait mettre l'anneau à son doigt lorsqu'il se réveilla.

Sayfa 67

Birbirine dolanmış dallardan oluşan ve yaprakların kılıç şeklinde sarktığı bu serin ve kokulu çatı altında kuşlar cıvıl cıvıl ötmekteydi. O sırada kuvvetli bir rüzgar esmeye başladı ve yaprakların uçlarını kainattaki çeşitli şehirlere, özellikle iki deniz ve iki kıtanın birleştiği yerde, iki **safir** ve iki zümrüt arasına yerleştirilmiş bir pırlantaya benzeyen ve tüm dünyayı saran büyük hükümdarlığın halkasının kıymetli taşı gibi duran İstanbul'a doğru yöneltti. Osman halkaya parmağına geçireceği sırada uyandı

Sayfa :68

Outre les songes, les peuples de l'Orient voient encore un présage heureux dans le vol du vautour royal au-dessus de la tête de celui qui doit régner un jour. Le vautour-royal que les Persans et les Turcs

Sayfa :68

appellent *Houmai*, est, chez eux, le plus noble des oiseaux de proie, attendu que, selon l'histoire naturelle des Orientaux, que nous ne connaissons que par tradition, il ne se nourrit d'aucun animal vivant, mais seulement des lambeaux saignans de ceux tués par d'autres, et qu'en outre il témoigne l'amour maternel le plus tendre à ses petits, qu'il couvre de ses ailes à l'approche du danger. Aussi le trouve-t-on déjà chez les Egyptiens, qui le placent dans leurs tableaux

Sayfa :69

* Okunamadı

* [illegible]

hiéroglyphiques comme symbole de l'amour maternel [1] et de la clémence royale. On l'y voit planant [2] au-dessus de la tête des rois, tenant la plume de la loi dans une de ses serres, et dans l'autre l'anneau royal.

Sayfa 68-69

Ruyalar harıcınde Doğu halklar bır gun hukumdarlık yapacak olan kişının başının ustunde bır akbabanın dolaşmasını da iyı bır ışaret sayarlar İranlılar ve Turklerın Humay [Huma] olarak adlandırdıkları kralıyet akbabası, onlara gore en asıl av kuşudur çunku rıvayetle bıldiğımız Doğuluların doğa bılımıne gore hıçbır canlı hayvandan beslenmez, sadece başkalarının oldurduklerının kanlı parçaları yer Ayrıca, yavrularına çok buyuk bır şefkat gosterır ve tehlike yaklaştığında onları kanatlarıyla korur Bu yuzden bu kuşu Mısırlılarda buluruz, hıyeroglıf tablolarına anne şefkatı ve kralıyet bağışlayıcılığının bır sembolu olarak koyarlar Onun kralların başında uçtuğunu,

pençesinin birinde kanun kalemini, diğerinde kraliyet halkasını tutarken görürüz.

Sayfa :74

Pendant que le sultan marchait au secours d'Osman, gardien de ses frontières, et assiégeait avec lui Karadjahissar, il apprit qu'une armee tatare commandée par Taindjar [XI], avait paru pres d'Eregli (Heraclea), à l'embouchure de la riviere d'Ouloubad (Rhyndacus), et incendie cette ville; Alaeddin, après avoir confié la direction du siége à Osman, marcha contre les Tatares et les defit dans une bataille célèbre [XII]

Sayfa 74

Sultan, sınırlarını koruyan Osman'ın yardımına gidip, onunla birlikte Karacahisar'ı ele geçirdiği sırada, **Taincar'ın yönettiği bir Tatar ordusunun Ulubat nehrini döküldüğü yerde, Ereğli'de ortaya çıktığını ve bu şehri yaktığını öğrenir. Alaadin, kuşattığı bölgenin yönetimini Osman'a bırakarak Tatarların üzerine yürür ve onlara meşhur bir savaşla meydan okur.**

Sayfa :75

Osman se consola de la mort d'Ertoghrul par ses conquètes et la naissance de son fils Ourkhan [1], que Malkhatoun mit au monde la même année.

L'annee suivante, Alaeddin, en recompense des services qu'Osman lui avait rendus, lui donna en fief

Sayfa :75

le territoire de Karadjahissar qu'il avait conquis. Il lui accorda en même temps le titre de prince avec tous ses insignes caractéristiques (688-1289), savoir : un drapeau, une timbale et une queue de cheval

Sayfa 75

Osman Ertuğrul'un ölümünden fetihleri ve **Malhatun'un** aynı yıl dünyaya getirdiği oğlu Orhan'ın doğumuyla teselli buldu

Ertesi sene, Aladdin Osman'ın ona sunduğu hizmetlere karşılık, yeni fethettiği Karacahisar tımarını verir. Aynı zamanda ona tüm simgeleriyle, yanı bir bayrak, bir dümbelek (davul) ve bir at kuyruğu ile birlikte prens ünvanınıda verir (688 1289)

Sayfa :81

De l'union d'Ourkhan avec Niloufer naquirent Mourad Ier et Souleiman-Pascha [4]

Le dernier souverain des Seldjoukides, Alaeddin III, étant mort, suivant quelques historiens, assassiné par

Sayfa :82

les Mogols, mais plus probablement empoisonné par son fils Ghayasseddin [1], l'empire seldjoukide, comme nous l'avons déjà dit, fut divisé en dix parties dont chacune fut gouvernée par des princes indépendans les uns des autres.

Sayfa 81

Orhan ve Nilüfer'in birleşmesinden , Murat ve **Süleyman** Paşa doğmuştur.

[sayfa 82] **Selçukluların son hükümdarı, III.Alaaddin, bazı tarihçilere göre Moğollar tarafından öldürülünce, ama büyük ihtimalle oğlu Gıyasettin tarafından zehirlenince, Selçuk imparatorluğu, daha önce söylediğimiz gibi, on bölüme ayrılmıştır. Bunlardan her biri bağımsız prensler tarafından yönetiliyordu.**

Sayfa :83

Telle était l'étendue de cet empire l'avant-dernière année du treizième siècle de l'ère chrétienne. Ce ne fut que cent cinquante ans plus tard qu'il acheva de s'affermir par la prise de Constantinople, époque après laquelle sa puissance alla croissant pendant plus d'un siècle, jusqu'à la conquête de l'île de Chypre. Parvenue à son plus haut degré de splendeur, la monarchie ottomane s'y maintint pendant cent cinquante ans encore. L'avant-dernière année du dix-septième siècle vit se conclure la paix de Carlowitz; dès ce moment, l'empire ottoman marcha rapidement vers sa ruine, jusque vers le milieu du dix-huitième siècle, époque fatale, à laquelle le traité de Kaïnardji ne laissa plus de doutes sur les destinées ultérieures de cet empire.

Sayfa 83

Hristiyan takviminin on üçüncü yüzyılın sondan bir önceki yılında imparatorluğun genişliği böyleydi. Ancak yüz elli yıl sonra

İstanbul'un fethiyle güçlenmiş ve bu dönemden sonra gücü, Kıbrıs adasının fethine kadar, bir asırdan fazla bir yüzyıldansürekli artmıştır. İhtişamının en yüksek noktasına ulaştığı zaman Osmanlı krallığı orada yüz elli yıl daha kalmıştır. On yedinci yüzyılan o sondan bir önceki yılında Karlofça Barış Anlaşması yapılmıştır; o andan itibaren Osmanlı İmparatorluğu on sekizinci yüzyıl ortalarına kadar yıkılmaya başlamış, bu uğursuz dönemde, Kaynarca Anlaşması imparatorluğun geleceği hakkında artık şüpheye yer bırakmamıştır.

Sayfa :84

Depuis le premier siècle de l'hégire jusqu'à la fin du septième, le commencement de tous les siècles intermédiaires a été signalé par l'apparition d'un souverain dont le règne a puissamment influé sur les destinées du monde mahométan. Ainsi avec le premier siècle parut le Prophète, le fondateur de l'islamisme ; Omar ben Abdolaziz, que les historiens ottomans appellent le plus juste des princes de la famille d'Ommia, monta sur le trône des khalifes au commencement du deuxième siècle; à l'aurore du troisième, Al-Mamoun,

Sayfa :85

le protecteur des sciences, fut proclamé khalife à Bagdad ; dès l'origine du quatrième, Obeidolla Mehdi fonda en Afrique le khalifat des Fatimites ; le règne de quarante ans de Kadırbıllah, dernier khalife abbasside, fut divisé en deux parties égales par la première année du cinquième siècle; à la naissance du

Sayfa :85

sixième [xvii], les peuples de l'Orient tremblaient devant Djenghiz-Khan; enfin, après un repos d'un siècle, Osman, au commencement du huitième, fonda l'empire auquel il a donné son nom.

Sayfa 84

Hicri birinci yüzyıldan yedinci yüzyılın sonuna kadar, aradaki asırların başlangıcında Müslüman dünyasının kaderini önemli bir şekilde etkileyen bir hükümdar gelmiştir. Böylece birinci yüzyılın İslâm'ın kurucusu Peygamber Muhammet gelmiştir, ikinci yüzyılın başında Osmanlı tarihçilerin Emevi ailesinin en adil prensi olarak tanımladıkları Ömer bin Abdulaziz halife tahtına çıkmıştır. **[sayfa 85]** Üçüncü yüzyılın başlangıcında, bilim koruyucusu olan Al-Mamun, Bağdat halifesi ilân edilmiştir. Dördüncü yüzyılda Ubeydullah Mehdi Afrika'da Fatımiler halifesini kurmuştur. En son Abbasi halife olan Kadırbillah'ın kırk yıl süren hükümdarlığı beşinci asrın ilk yılıyla eşit iki parçaya bölünmüştür. Altıncı yüzyılın başı Doğu halkları Cengiz-Han'ın önünde titriyorlardı. **Sonunda bir yüzyıllık sessizliktensonra, sekizinci yüzyılın başında Osman, kendi adını verdiği imparatorluğu kurmuştur.**

Sayfa :86

D'abord le vautour royal, qui a toujours été en Orient, depuis les anciens Égyptiens jusqu'à nos jours, l'emblème vivant de la domination et de la royauté, est plus particulièrement appelé *briseur d'os*, parce que, dédaignant tout animal vivant, il ne se nourrit que des os de ceux déjà tués. Ensuite dans les temps les plus reculés de l'histoire turque

Sayfa :86

on avait déjà donne le nom de *Briseurs* ou *Destructeurs* aux trois fils d'Oghouz-Khan, parce qu'ils brisèrent en trois morceaux l'arc qu'ils avaient trouvé à la chasse [xviii]. Or, c'est à Goekkhan (*khan du ciel*) l'aîné de ces trois frères, que l'on fait remonter la généalogie d'Osman ; de même qu'ils *brisèrent* l'arc, leurs descendans ont *brisé* des forteresses et des châteaux

Sayfa 86

Kraliyet akbabası, doğuda, eski Mısırlılardan günümüze kadar, hep iktidar ve krallığın canlı bir simgesi olmuştur. **Ona daha çok kemik kıran denir çünkü tüm canlı hayvanları hor görüp, daha önce öldürülmüş olanların kemikleriyle beslenir. Ayrıca, Türk tarihinin daha eski çağlarında, kırıcı adı Oğuzhan'ın üç oğluna verilmişti, çünkü avlanırken buldukları yayı üç parçaya bölmüşlerdi. Oysa, Osman'ın soyu bu üç kardeşten biri olan Gökhan'a (göklerin kağanı) kadar çıkıyor. Bu kardeşler yayı kırdıkları gibi, onların soyundan gelenler kale ve şatoları parçaladılar.**

Sayfa :92

Depuis cette époque, la Méditerranée fut sillonnée par des pirates turcs qui en dévastèrent toutes les îles, depuis le Bosphore jusqu'à Gibraltar [4]. Les historiens byzantins font mention des diverses descentes des flottes

Sayfa :93

turques et de leurs ravages dans les îles des Princes [1], de Rhodes, de Samos, de Karpatos, de Lemnos, de Mitylène [2], de Candie, de Malte et dans les autres Cy

Sayfa :93

clades[1]. Comme les historiens ottomans ne parlent que de la conquête de Kalolimni, et comme, à cette époque, le territoire d'Osman s'étendait à peine jusqu'à la mer, on peut conclure avec raison que ces flottes turques, que Pachymeres prend toujours pour des flottes persanes, n'appartenaient pas aux souverains ottomans, mais aux princes turcs de Karasi, de Saroukhan, d'Aidin et de Mentesché, qui occupaient les côtes de l'Asie-Mineure, depuis le golfe de Modania jusqu'à celui de Megri (Telmissus).

Sayfa 92

Bu devirden itibaren, Akdeniz'de, Boğaz'dan Cebelitank'a kadar tüm adalar Türk korsanları tarafından yağmalanmıştır. Bizanslı tarihçiler, Marmara, Rodos, Samos, Karpatos, lemnos, Mitylene, Candie, Malta ve diğer Siklat adalarına Türk filolarının indiği ve yağmaladıklarından bahsederler. [sayfa 93]Osmanlı tarihçiler yalnızca Kalolimni'nin fethinden bahsettikleri için ve o devirde Osman'ın toprakları henüz denize kadar uzandığı için, haklı olarak, Pachymeres'in hep Iranlı filolar olarak kabul ettiği Türk filolarının Osmanlı hükümdarlarına ait olmadığı, onların Anadolu kıyılarını, Mudanya körfezinden Megri (Telmissus)'ye kadar işgal eden Karasi, Sarukhan, Aydın ve Menteşe adlı Türk prenslerine ait oldukları düşünülebilir.

Sayfa :94

Pressé par les Turcs qui menaçaient de tous côtés les frontières asiatiques de l'empire de Byzance, l'em

Sayfa :95

pereur Andronicus Paléologue avait sollicité les secours de Ghazan, le plus puissant khan des Mogols, en lui promettant pour récompense la main de sa sœur naturelle Marie, déjà promise à Holakou et à Abaka, prédécesseurs l'un et l'autre de Ghazan ¹. Ghazan étant mort avant d'avoir été uni à la princesse, l'empereur ne s'était pas fait scrupule de la promettre encore à Khodabendé son successeur

Sayfa 94-95

Bizans İmparatorluğu'nun Asya sınırlarını her taraftan tehdit eden Türkler tarafından sıkıştırılan **İmparator Andronicus Paleologue, Moğolların en güçlü kağanı olan Gazan**(Mahmud Han)**'ın yardımını ister, karşılığında mükafat olarak kız kardeşi Marie'yi vermeye söz verir. Marie, daha önce Gazan** (Mahmut Han)**'ın selefleri Hülâgü ve Abaka'ya sözlenmiştir. Prensesle birleşmeden önce Gazan** (Mahmud Han)**'ın ölünce, imparator onu halefi Hudâbende'ye söz vermekten çekinmemiştir.**

Sayfa :102

Ainsi tomba Brousa, une des plus belles et des plus importantes villes de l'Asie-Mineure. Plusieurs fois détruite et rebâtie, elle s'élève majestueusement à l'entrée d'une vaste pleine arrosée de sources d'eau vive qui descendent de l'Olympe. Suivant Pline, elle fut fondée par Annibal durant son séjour auprès de

Sayfa :103

Prusias, roi de Bithynie. Plus tard elle suivit la destinée de Mithridate, et Lucullus lui imposa le joug des Romains. Devenue la propriété des empereurs de Constantinople, Seifeddewlet (*épée de l'empire*), prince célèbre de la famille de Hamadan, s'en rendit maître après un siége d'un an, vers le milieu du dixième siècle, et rasa ses murs. Reprise par les Byzantins, elle fut de nouveau entourée de murailles, et devint plus tard la capitale et la résidence des souverains ottomans, après avoir été conquise, comme nous venons de le voir, par le fondateur du nouvel empire, ou plutôt par son fils Ourkhan, car Osman n'apprit la nouvelle de la reddition de cette place que peu d'instans avant sa mort

Fier de posséder la capitale de la Bithynie, d'avoir conquis un tombeau digne de lui et une résidence pour ses successeurs, le fils d'Ertoghrul mourut (726-1326) âgé de soixante-dix ans, après en avoir régné vingt sept [1].

Sayfa 102

Böylece, Anadolu'nun en güzel ve en önemli şehirlerinden biri olan Bursa düşer. Birçok kez yıkılan ve yeniden inşa edilen bu şehir Olympos'tan inen kaynak sularıyla beslenen geniş bir ovanın girişinde görkemli bir şekilde durmaktadır. **Pline'e göre, bu şehir Bithynie** (Bitini) **kralı Prusias'ın yanında kaldığı zaman Annibal tarafından kurulmuştur.** (sayfa 103) **Daha sonra Mithridate** (Mitridat)**'ın kaderine uğramıştır ve Lucullus onu Romalıların egemenliğine sok-**

muştur. Onuncu asrın ortalarına doğru, Hamadan ailesinin ünlü prensi Seyfedevlet (seyfuddevle) **(imparatorluğun kılıcı) İstanbul imparatorlarına ait olan bu şehri bir yıllık bir kuşatmadan sonra ele geçirmiş ve surlarını yıkmıştır.** Bizanslıların eline geçince tekrar surlarla çevrilmiş ve daha sonra, yeni imparatorluğun kurucusu, daha doğrusu onun oğlu Orhan tarafından fethedilince Osmanlı hükumdarların başkenti ve ikametgâhı hâline gelmiştir Osman, onun teslim olduğunu olumunden kısa bir sure once oğrenmiştir

Bitini'nin başkentini ele geçirmekten, kendine yakışır bir mezar ve haleflerine bir ikametgâh elde ettiği için gurur duyan Ertuğrul'un oğlu (726-1326), yirmi yedi yıl hükümdarlık yaptıktan sonra, yetmiş yaşında ölmüştür.

Sayfa :104

« Je meurs, dit Osman à son fils, et sans regret, puisque je laisse un successeur tel que toi. Sois juste, bon et clement; protege également tous tes sujets, et propage la loi du Prophète. Tels sont les devoirs des princes sur la terre, et c'est ainsi qu'ils attirent sur eux la benédiction du ciel. »

Sayfa 104

"Ölüyorum, der Osman oğluna ve hiç pişmanlık duymadan çünkü senin gibi bir halef bırakıyorum. Adil, iyi ve bağışlayıcı ol, emrinde olanları aynı şekilde koru ve Peygamber'in kanunu yay. Dünyadaki padişahların görevleri bunlardır ve böyle tanrının lütfuna ererler."

Sayfa :105

Au lieu de l'éclat de l'argent que l'antique dôme reflétait sur les tombeaux [1], les yeux sont blessés aujourd'hui par le blanc mat de la chaux qui recouvre les ruines du mausolée construit en l'honneur du fondateur de l'empire ottoman [2]. Le sabre et le drapeau qu'Osman avait reçus lors de son investiture sont toujours conservés, à ce qu'on assure, dans le trésor de l'empire [3]. Le sabre est à double pointe et à dos flamboyant, mais non à double tranchant comme celui du khalife Omar, qui avait donné à cette arme terrible le nom de Soulfakar [4].

A1c

Sayfa 105

Eski kubbenin mezarların üstüne yansıttığı gümüş ışıltının yerine bugün Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusunun onuruna inşa edilmiş olan türbenin harabelerini kaplayan mat beyazı kireç almıştır. Osman'ın tahta çıktığı zaman aldığı bayrak ve kılıç hâlâ imparatorluğun hazinesinde muhafaza edilmektedir. Kılıç iki uçlu ve sırtı parlaktır, fakat halife Ömer'inki gibi iki ağızlı değildir. Ömer bu korkunç silâha Zulfukar adını vermiştir.

Sayfa :107

S'il fallait formuler un jugement sur Osman, nous dirions qu'à un courage indomptable il joignit de grandes vues et cet esprit entreprenant qui est le caractère particulier de tous les fondateurs de grands

Sayfa : 108

empires. Nous ajouterions que, malgré le meurtre de son oncle, on ne saurait lui refuser les qualités morales qui constituent la vertu; et nous invoquerions à l'appui de notre opinion le respect dont les Ottomans entourent la mémoire du fils d'Ertoghrul, respect si général et si profond, que, toutes les fois qu'un nouveau souverain monte sur le trône, le peuple lui souhaite la bonté d'Osman.

Sayfa 107

Osman hakkında bir yargıya varmak gerekirse, diyebilirdik ki büyük bir cesarete büyük fikirler ve büyük imparatorlukların kurucularının özelliği olan bir müteşebbis ruhu bağdaştırmıştır. [sayfa 108] Amcasının öldürülmesine rağmen, erdemi oluşturan manevî değerlere sahip olduğunu ilâve edebiliriz ve bunu dayanak olarak da Osmanlıların Ertuğrul'un oğluna duydukları saygıyı gösterebiliriz. Bu saygı o kadar yaygın ve derindir ki ne zaman yeni bir hükümdar tahta çıksa, halk ona Osman'ın iyiliğini dilemiştir.

Sayfa : 109

Le premier soin du successeur d'Osman fut d'offrir le partage du pouvoir à son frère Alaeddin, à qui l'empire ottoman doit ses premières institutions politiques et administratives.

Sayfa 109

Osman'ın halefinin (Orhan) ilk işi iktidarı kardeşi Alaaddin'le paylaşmayı önermek olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ilk politik ve idari kurumlarını Alaaddin'e borçludur.

Sayfa :111

Osman, du vivant d'Ertoghrul, avait conquis la plus grande partie du sandjak de Sultan-Œni, situé à l'est de l'Olympe; sous son règne, Ourkhan s'était rendu maître de toute la partie nord-ouest qui s'étend jusqu'aux portes de Nicée et de Nicomédie. Après la conquête de Brousa, Ourkhan, séduit par la magnifique situation de cette ville, quitta Yenischehr pour y transporter sa résidence.

Sayfa 111

Osman, daha Ertuğrul hayattayken, Olympos (Uludağ)'un doğusunda bulunan **Sultanönü** sancağının büyük bir bölümünü ele geçirmişti. Onun iktidarı zamanında, Orhan **Nicee** ve **Nicomedie**'ye kadar uzanan bütün kuzeybatıya hâkim olmuştu. Bursa'nın fethinden sonra, Orhan, şehrin muhteşem konumundan etkilenerek **Yenişehir**'i terk edip, ikametgah olarak Bursa'yı seçmiştir.

Sayfa :115

Ce fut cent ans après l'établissement d'Ertoghrul dans l'Asie-Mineure, trente ans après l'élévation d'Osman au rang de prince indépendant, et la troisième année du règne d'Ourkhan, au moment où Charles-le-Bel mourut à Paris (1328), où Louis de Bavière

Sayfa :115

fut couronné empereur romain, et où Andronicus fut précipité du trône par son petit-fils et jeté en prison, que l'empire naissant des Ottomans s'affermit, grâce à Alaeddin, par des lois utiles et des institutions du rables.

Sayfa 115

Ertuğrul'un Anadolu'ya yerleşmesinden yüz yıl Osman'ın bağımsız prens mertebesine ulaşmasından otuz yıl ve Orhan'ın hükümdarlığının üçüncü yılından sonra, Charles-le-Bel (Şarl)'in Paris'te öldüğü zaman (1328), Bavyera prensi Lui Roma İmparatoru ilân edildiğinde ve Andronicus'un torunu tarafından tahttan indirilip hapse atıldığında, Osmanlı imparatorluğu yararlı kanunlar ve kalıcı kurumlarla Alaadin sayesinde güçlenmiştir.

Sayfa :116

Les premières lois d'Alaeddin eurent trois objets : les monnaies, le costume et l'armée. Le droit de battre monnaie et celui de se faire nommer dans la prière solennelle du vendredi sont en Orient les droits caractéristiques de la souveraineté. S'il faut en croire quelques historiens turcs, Osman, à l'époque où il fut proclamé prince indépendant de Karadjahissar, aurait fait substituer dans la prière son nom à celui d'Alaeddin III, dernier prince de la dynastie des Seldjoukides, onze ans avant le partage de cet empire

Sayfa 116

Alaaddin'in ilk kanunlarının üç konusu şunlardı; para, kıyafet ve ordu. Para basmak ve cuma namazında adının zikredilmesi doğuda hükümdarlığın özelliklerindendir. Birkaç Türk tarihçiye göre, Osman, Karacahisar bağımsız prensi ilân edildiğinde imparatorluğun bölünmesinden on bir yıl önce, namazda kendi ismini Selçuklu hanedanının son prensi olan III.Alaaddin yerine okutmuştur.

Sayfa :118

La prière publique a été changée trois fois: d'abord Bayezid Ier substitua le titre de *sultan* a celui d'*émir*; puis Mohammed II. après la prise de Constantinople, y ajouta la qualification de *maître des deux continens et des deux mers*; enfin Sélim Ier, après la conquête de l'Égypte, compléta la formule en la faisant suivre des mots *protecteur de la Mecque et de Médine*

Sayfa 118

Halk duası (Hutbe) uç kere değiştirilmiştir, once **I.Beyazıt** emîr yerine sultan unvanını koymuştur, arkasından II. Mehmet, İstanbul'un fethinden sonra iki kıta ve iki denizlerin hâkimi ibaresini eklemiştir, son olarak I.Selim, Mısır'ın fethinden sonra, Mekke ve Medine'nin koruyucusu ibaresi eklemiştir.

Sayfa :120

La troisième et la plus importante des institutions d'Alaeddin fut celle d'une armée permanente et soldée. dont l'organisation eut lieu un siècle avant Charles VII, roi de France, qui a passé dans l'his-

Sayfa :121

toire du moyen-âge et passe encore pour le créateur des armées permanentes [v]. Ertoghrul et Osman ne faisaient la guerre qu'avec des cavaliers turcomans, appelés *akindji* (batteurs d'estrade ou coureurs), et il fallait, lorsque leur maitre voulait entrer en campagne, qu'il les convoquât quelque temps à l'avance.

Sayfa 120

Alaaddin'in kurduğu üçüncü ve en önemli kurum daimi ve maaşlı bir ordudur. Bu ordunun teşkilâtlanması, Orta Çağ tarihinde ve hâlâ daimî orduların kurucusu olarak adı geçen Fransa kralı VII Charles (Şarl)'dan bir asır önce gerçekleşmiştir **[sayfa 121]** Ertuğrul ve Osman, muharebelerde sadece **akıncı denilen** (yolları kolaçan eden, koşucu) Türk süvarileri kullanırlardı ve savaş açmak istendiğinde bir süre önceden onların toplaması gerekiyordu.

Sayfa :121

Pour remédier aux abus nés de cette institution, Ourkhan tint conseil avec son frère Alaeddin et Kara-Khalil Tschendereli, beau-frère du scheikh Edebali, et par conséquent parent du sultan [1].

Sayfa 121

Bu kurumdan doğan istismarları önlemek için, Orhan kardeşi **Alaaddin** ve Şeyh Edibali'nin kayınbiraderi olan ve dolayısıyla sultanın akrabası olan **Çandarlı Kara Halil'e** danıştı

Sayfa :121

Il est vrai que les khalifes avaient entouré leur trône d'une garde d'esclaves turcomans dont ils s'étaient assuré l'obéissance et la fidélité en leur ôtant toute communication avec leur patrie et leurs parens, et en leur payant une solde considérable; que de tout temps les conquérans asiatiques, pour étouffer tout sentiment de nationalité dans le cœur de leurs soldats, et les accoutumer au joug d'une discipline sévère, les ont envoyés dans des contrées éloignées.

Sayfa 121

Halifelerin etrafında, vatanlarıyla ve akrabalarıyla herhangi bir irtibat kurmalarını engelledikleri, yüksek bir ücret alan, itaatlerinden ve vefalarından emin oldukları Türk esirlerden oluşan bir koruma ordusu olduğu, her zaman Asyalı fatihlerin askerlerinin kalbinde herhangi bir vatanseverlik duygusunu yok etmek ve katı bir disipline alıştırmak için onları en uzak yörelere gönderdikleri doğrudur.

Sayfa :123

Le scheikh posa la manche de son manteau sur la tête d'un des soldats, de manière qu'elle pendit par derrière jusque

Sayfa :124

sur son dos, puis il prononça d'un ton inspiré ces paroles prophétiques : « La milice que vous venez de créer s'appellera *Yeni-Tscheri*; sa figure sera blanche et luisante, son bras redoutable, son sabre tranchant et sa flèche acérée. Elle sera victorieuse dans tous les combats et ne reviendra jamais que triomphante ¹. » En mémoire de cette bénédiction, le bonnet de feutre blanc des janissaires fut augmenté, par derrière, d'un morceau d'étoffe, souvenir de la manche du derwisch, et orné d'une cuiller de bois, au lieu de l'espèce de pompon qu'il portait auparavant.

Sayfa 123-124

Hacıbektaş mantosunun (aba) kolunu askerlerden birinin başına, arkadan sırtına kadar sarkacak şekilde koyar ve şu kehanet dolu sözleri sarfeder: "Kurduğunuz ordunun adı Yeniçeri olacaktır, (yüzü) ak ve parlak olacaktır, gücünden korkulacaktır, kılıcı keskin ve oku sivri olacaktır. Bütün savaşlarda muzaffer olacaktır." **Bu kutsamanın anısına, yeniçerilerin beyaz keçeden başlığı, dervişin kolu gibi bir parça kumaşla arkadan büyütülür ve eskiden taşıdığı ponpon yerine bir tahta kaşıkla süslenir.**

Sayfa :126

Mais comme le nombre des janissaires s'élevait à douze cents du temps de Mohammed II, à vingt mille sous Souleiman, et à quarante mille sous Mohammed IV, il en résulte que cinq cent mille jeunes chrétiens au moins ont été convertis par le glaive et sacrifiés par le fanatisme religieux au despotisme militaire.

Sayfa 126

Yeniçeri sayısı II. Mehmet zamanında bin iki yüze, Süleyman zamanında yirmi bine ve IV Muhammet zamanında kırk bine ulaştığına göre, en az beş yüz bin genç **Hristiyanın iki ağızlı kılıçla din değiştirmiş ve dinî fanatizm tarafından askerî despotluğa kurban edilmiştir.**

Sayfa :131

Andronicus, après avoir fait quatre lieues en deux jours et avoir ainsi laissé aux Ottomans le temps de réunir toutes leurs forces, etablit, dans la matinée du troisième, son camp à Pelecanon (aujourd'hui Maldepé)

Sayfa 131

Andronicus iki günde dört yerden geçtikten ve böylece Osmanlılara bütün kuvvetlerini toplamaya zaman verdikten sonra, üçüncü günün sabahında **Pelecanon'a (bugünün Maltepe'si)** kamp kurmuştur.

Sayfa :141

Le sultan accepta, et les étendards de l'empereur flottèrent tout-à-coup sur les murs de Nicée (20 juin 1097), à la vue de l'armée chrétienne, indignée de tant de perfidie.

Sayfa 141

Sultan kabul eder ve bu kadar kalleşliğe kızan Hıristiyan ordusunun önünde, imparatorun bayrakları birden Nicee surları üzerinde dalgalanır (20 haziran 1097).

Sayfa :191

La politique d'Ourkhan et de son fils Souleıman sut mettre à profit la guerre civile qui désolait l'empire grec. Un coup de main, aussi rapidement conçu qu'exécuté par Souleiman, permit bientôt à la race ottomane de s'établir définitivement et d'une manière stable sur la rive européenne de l'Hellespont.

Sayfa 191

Orhan ve oğlu Süleyman'ın politikası Yunan (Bizans) imparatorluğu'nu perişan eden iç savaştan yararlanmak olmuştur. **Süleyman tarafından tasarlandığı kadar çabuk gerçekleşen bir hareketle Osmanlıların kesin olarak ve kalıcı bir şekilde Hellespont'un Avrupa kıyısına yerleşmesini sağlamıştır.**

Sayfa : 162

LIVRE IV.

Premieres descentes des Turcs en Europe. — Prise de Gallipoli. — Mort de Souleiman-Pascha. — Système monacal des Turcs.

Le silence que gardent les historiens ottomans pendant les vingt ans qui s'écoulèrent entre la construction de la grande mosquée de Brousa et la descente de Souleiman-Pascha en Europe, ne peut, nous l'avons dit, être attribué aux événemens malheureux qui auraient tout-a-coup arrêté Ourkhan dans sa marche victorieuse, et que la vanité des chroniqueurs nationaux n'aurait pu se résoudre à rapporter, et cette opinion est fondée sur ce que les Byzantins eux-mêmes ne font mention que d'un seul combat défavorable aux Ottomans. Il ne peut pas non plus avoir pour cause un temps d'arrêt dans les conquêtes des hordes d'Osman, car leurs excursions pendant ces vingt ans, si elles ne furent pas aussi glorieuses que celles qui signalèrent le règne du fondateur de l'empire, ne leur en furent pas moins profitables. Les motifs de ce silence sont d'abord les relations amicales qui existaient alors entre Ourkhan et la cour de Byzance; en second lieu, l'influence prépondérante des princes turcomans, alors très-puis-

Sayfa :163

sans sur mer et sur les côtes asiatiques, influence qui, suivant les dispositions pacifiques ou hostiles des seigneurs de Karasi, de Saroukhan et d'Aïdin, inspirait à l'empereur grec plus d'effroi ou d'espérance que ne le pouvait l'ardeur belliqueuse et conquérante des princes ottomans, dont la puissance maritime ne faisait que de naître. C'est par les mêmes raisons que les historiens nationaux ont cru devoir taire les deux traités de paix conclus à cette époque entre Andronicus-le-Jeune et Ourkhan, le mariage du sultan avec une princesse grecque [1], les expéditions des princes de Karasi, de Saroukhan et d'Aïdin, et enfin l'alliance du dernier de ces souverains avec Cantacuzène. Mais si les chroniqueurs ottomans sont en quelque sorte excusables d'avoir omis des événemens si importans, il n'en est pas de même des historiens européens, dont le silence ou plutôt la négligence nous semble tout-à-fait inexplicable. Tous ont mieux aimé consulter les traductions défectueuses de quelques histoires turques et les ouvrages de Chalcondyle et de Phranzes, dans lesquels toute la partie relative à cette époque est fort négligée, que de comparer entre eux Nicéphore Gregoras et Cantacuzène. Il est donc de notre devoir de combler la lacune laissée dans les annales ottomanes par le silence des historiens turcs et l'incurie des écrivains européens Avant de raconter la descente de Souleiman-Pascha en Europe, nous croyons nécessaire de donner un aperçu de toutes les descentes antérieures, opérées par les

Sayfa :164

Turcs au-delà du Bosphore ou de l'Hellespont, depuis l'époque où leur domination s'éleva sur les côtes de l'Asie-Mineure jusqu'à celle où, sous la conduite du fils d'Ourkhan, ils vinrent tenter en Europe des conquêtes plus importantes et plus durables. Jetons donc un regard sur les derniers souverains seldjoukides de l'Asie-Mineure, sous le règne desquels les Turcs foulèrent pour la première fois le sol européen.

PREMIÈRE DESCENTE DES TURCS EN EUROPE (1263).— Dans l'année 662 de l'hégire (1263), après que Michel Paléologue, fondateur de la dynastie qui porte son nom, eut trouvé un refuge à la cour des Seldjoukides, et que, de retour à Constantinople, il eut fait crever les yeux a Jean Lascaris, l'héritier legitime du trône de Byzance, une colonie de dix à douze mille Turcomans vint, sous la conduite de Saltoukdedé, s'établir sur la côte occidentale de la Mer-Noire, dans la contrée appelée encore aujourd'hui Tatarie-Dobruze. Peu de temps apres, Azeddin-Keikawous, forcé par son frère Rokneddin-Kilidjarslan de lui abandonner le gouvernement d Iconium, se réfugia à Constantinople. Pour se consoler de la perte de son trône, il conçut le dessein de s'emparer de l'empire grec, dont l'état de faiblesse et de délabrement n'avait pas échappé à sa pénétration Les Turcomans de Saltoukdedé et Behadir-Ali, capitaine de sa propre garde, devaient l'aider dans l'accomplissement de ses perfides projets Une vaste conspiration contre le pouvoir et les jours de l'empereur s'ourdit en silence. Mais Azeddin avait pour échanson un Grec de nais-

Sayfa :165

sance, très-attaché à la religion de ses pères. Ce Grec révéla tout et le complot avorta. Le sultan, sa mère et ses fils furent jetés dans les fers [1]. Behadir-Ali fut décapité, et Oghouzlibeg, écuyer d'Azeddin, eut les yeux crevés. Berké-Khan, chef des Tatares du Kipdjak [1], qui, sur la prière de Rokneddin Kilidjarslan, s'était chargé de délivrer son frère captif, passa le Danube sur la glace, s'avança jusqu'à Constantinople et emmena dans la Crimée [2] toute la colonie Dobruze [3], avec le prisonnier qui était parvenu à s'enfuir d'Aınos. Un des fils d'Azeddin et mille hommes [4] de sa garde, qui étaient restés à Constantinople, embrassèrent la religion de l'empereur, et furent incorporés dans la troupe des Turcopols (Turcs convertis). Cette milice, renforcée par les nouveaux adeptes, présenta alors un corps de trois mille hommes qui fut dans la suite commandé par Khalil [5]. L'empereur s'en servait, comme des Alains, dans ses expéditions contre les Catalans, qui, après la mort de leur chef Roger, appelèrent à leur secours les Turcs de l'Asie-Mineure.

Seconde descente (1307). — Ces derniers, au nombre de quatre cents, quittèrent le territoire d'Aïdin [6] sous la conduite d'Ishak, que les Byzantins appellent Melek-Isaac, c'est-à-dire le roi Isaac, de même qu'ils

[1] Louth, *Oghouznamé ou Histoire des Seldjoukides*, p. 113
[2] Louth, l. c.
[3] *Id.* p. 35.
[4] Niceph. Greg. l. VII, c. 4, § 6, p. 140, c. 8, p. 158, et c. 6, § 6, p. 15?
[5] *Id. ibid.*
[6] Pachymeres, l. VII, c. 11, p. 609, t. II.

Sayfa 162

IV KİTAP

Türklerin Avrupa'ya Yaptıkları İlk Akınlar. – Gelibolu'nun Zapt Edilmesi. –

Suleyman Paşa'nın olumu – Türklerin keşişlere özgü sistem.

[Bursa] Brousa'daki büyük caminin inşaatı ile Suleyman Paşa'nın Avrupa'ya [Rumeli'ye] geçişi arasında geçen yirmi sene süresince Osmanlı tarihçilerinin suskunlukları, Ourkhan [Orhan] Bey'in muzafferane ilerlemesini bir çırpıda durdurmasına yol açabilecek mutsuz olaylara ve millî tarihçilerin gururlarının bunu nakletmeye izin vermemesine atfedilemez olup, bu görüş Bizanslıların bizzat kendilerinin bu sürede Osmanlıların aleyhine sadece bir tek savaştan oldukundan bahsetmeler esasına dayanarak oluşmuştur. Bu yirmi yıl boyunca imparatorluğun kurucusunun verdiği hükümranlık sinyallerinin işaret ettiği gibi bu dönemin hiç olmadığı kadar muzafferane geçmesi nedeniyle akınlardan elde ettikler avantajın daha az olması gibi bir neden de Osmanlı ordularının fetihlerine ara vermelerinin nedeni olamaz. Bu sessizliğin birinci nedeni Ourkhan [Orhan Bey] ile Bizans sarayı arasındaki dostane ilişkilerdir. İkinci neden denizde ve Asya kıyılarında çok güçlü olan Türkmen prenslerinin ağır basan etkileridir. Bu öyle bir etkidir ki Karesi, Saruhan ve Aydın Beylerinin barışçı veya düşmanca olan tutumları Yunan imparatorunda denizlerdeki gücü yeni yeni doğmakta olan savaşçı ve fetihçi Osmanlı prenslerinden daha fazla dehşet salmakta veya umit uyandırabilmektedir. **[sayfa 163]** Aynı nedenlerden dolayı millî tarihçiler o devirde genç Andronicus ile Ourkhan [Orhan] Bey arasında yapılan iki barış antlaşmasını, Sultan'ın bir Yunan prensesiyle evlenmesini, Karesi, Saruhan ve Aydın prenslerinin seferlerini ve son olarak da Aydın Beyi'nin Cantacuzene ile yaptığı ittifakı gizlemeleri gerektiğine inandılar. Lakin Osmanlı vakanüvislerinin bu kadar önemli olayları yazmamış olmaları bir derece affedilebilir. Ancak bu olaylara karşı suskunlukların veya daha ziyade ihmalkârlıklarını açıklamanın hiçbir surette mümkün olmadığı Avrupalı tarihçiler için durum aynı değildir. Hepsi de kendi aralarında Nicephore Gregoras ve Cantacusene'i karşılaştırmak yerine bu

doneme ilişkin tüm bilgilerin ihmal edilmiş olduğu Chalcondile ve Phranzes'in eserlerine ve bazı Türk tarih kitaplarının eksik ve hatalı tercümelerine baş vurmayı tercih etmişlerdir. Bu durumda Avrupalı yazarların ihmalkarlıkları ile Türk tarihçilerin suskunluklarının Osmanlı yıllıklarında yaratmış oldukları boşluğu doldurmak bizim görevimizdir. **[sayfa 164]** Suleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçişini anlatmadan önce Bosphore [İstanbul Boğazı] veya Hellespont'un ötesine Türkler tarafından geçmişte yapılan tüm seferler hakkında genel bir bilgi vermenin gerekli olduğuna inanıyoruz. Osmanlıların Küçük Asya kıyılarındaki hâkimiyetlerinin arttığı devirden Ourkhan [Orhan] Bey'in oğlunun yönetiminde Avrupa'da en önemli ve en sürekli fetihlerini yapmaya teşebbüs ettikleri döneme kadar. Bu nedenle Küçük Asya'nın en son hâkimi olan Selçuklulara bir göz atalım. Selçukluların idaresinde iken Türkler ilk defa olarak Avrupa topraklarına ayak basmışlardır.

TÜRKLERİN AVRUPA'YA İLK BASKINLARI (1263)

Hicrî 662 yılında (1263) kendi adını taşıyan hanedanlığın kurucusu olan Michel Paleolog'un Selçuklu sarayına sığınmasından ve Constantinople'a [İstanbul] geri döndüğünde Bizans tahtının kanuni varisi olan Jean Lascaris'in gözlerini oydurmasından sonra Karadeniz'in batısında bugün hala Tatarie-Dobruze [Dobruca] adını taşıyan yöreye yerleşmek üzere Saltoukdede [Saltuk Dede] yönetiminde sayıları on ila on iki bin arasında olan bir Türkmen kolonisi gelmiştir. Kısa bir süre sonra Rokneddin-Kılıdjarslan [Rukneddin Kılıçarslan] erkek kardeşi Azeddin- Keikawous [İzzeddin Keykavus]'u Iconium'un idaresini kendine bırakmaya mecbur etmiş, Azeddin- Keikawous [İzzeddin Keykavus] da Constantinople'a sığınmıştır. Tahtını kaybetmenin verdiği üzüntünün tesellisi olarak Grek İmparatorluğu'nu zaptetmeyi kendine amaç edindi, zira bu imparatorluğun zayıf ve harap bir durumda olduğu gözünden kaçmamıştı. Saltoukdede [Saltuk Dede]'ye bağlı Türkmenler ve kendi muhafız alayının başı Behadır-Alı [Bahadır Ali] bu kalleş plânın gerçekleşmesine yardım etmeye mecburdu. Grek imparatorluk yönetimine karşı büyük bir entrika çevriliyor, imparatorun günleri gizliden gizliye bir plânın hazırlığı içinde su-

kunetle geçıyordu Ancak Azeddın'ın sakısı dedelerının dınıne çok bağlı, doğuştan bır Grek'tı **[sayfa 165]** Bu Grek her şeyı ifşa ettı ve komplo başarısızlıkla sonuçlandı Sultan, annesı ve oğulları esır alındı [1], Behadır-Alı [Bahadır Alı]'nın keltesı uçuruldu ve Azeddın'ın [Izzeddın] sılâhtarı Oghuzlıbeg [Oğuzlubey]'ın gozlerı oyuldu Rukneddın Kılıçarslan'ın rıcası uzerıne Kıpçak Tatarlarının başı olan Berke Han tutsak kardeşı kurtarma gorevını ustlendı Berke Han donmuş Tuna nehrını geçerek Constantınople'a kadar ılerledı Crımee [2] [Kırım]'ye Aınos'tan kaçmayı başaran mahkûm dahıl tum Dobruze [3] [Dobruca] kolonısını getırdı Azeddın'ın [Izzeddın] oğullarından bırı ve muhafızlarından bırı adam Constantınople'da kaldı ve ımparatorun dınıne gırdı ve Turcopol [Dın değıştırmış Turkler] bırlığıne dahıl edıldıler Yenı mumınlerle guçlenmış olan bu mılıs gucu daha sonra Khalıl [5]'ın kumanda ettığı uç bın kışılık bır mufrezeyı oluşturdu Imparator aynen Alaın'ler gıbı yaptı Alaın'ler'ın Catalan'lara karşı çıktıkları seferlerde şeflerı Roger'nın olumunden sonra Kuçuk Asyalı Turklerı yardıma çağırdıkları gıbı o da bu bırlıkten benzer bır şekılde yararlandı

1 Loutfı, Oğuzname veya Selçukluların Tarıhı, Sayfa 113

2 Loutfi, 1, e

3 Id, Sayfa 34,

4 Nıceph , Greg 1, VII, c 4, § 6, Sayfa 140 c 8, Sayfa 158, ve c **6, § 6, Sayfa 1525 Id. ibid.**

6 Pachymeres, I, VII c If, Sayfa 409, † II

Sayfa :228

* C'est faux

Le combat de Sirf-Sindughi , qui , bien que peu important par ses résultats , n'en est pas moins mémorable dans l'histoire , fut suivi de la mort du vainqueur, Hadji-Ilbeki , que Lalaschahin , dans sa jalousie , fit empoisonuer, pour le punir de lui avoir enlevé l'honneur de la victoire' * Doğru değil

Sayfa 228

Sonuçları itibariyle pek önemli olmasa da tarihte hatırlanan Sırf-Sindughi savaşından sonra galip gelen Hacı-İlbeki, kıskançlık yüzünden ve zafer şerefini elinden aldığı için Lalaşahin tarafından zehirlenerek öldürülür.

Sayfa :252

Le premier fut le mathématicien Mahmoud, qui fit l'éducation d'Oulougbeg, prince éclairé et astronome renommé, et qui professa sous le nom de Kazizadé Roumi, c'est-à-dire, *fils du juge de Roum* [1], dans la grande mosquée de Samarkand. Aux quatre angles de cette mosquée s'élevaient alors quatre écoles [xxv] destinées à propager dans toute l'Asie centrale la plus utile des sciences, les mathématiques. Toutes les fois que Kazizadé faisait son cours dans une des quatre écoles, les étudians s'y rendaient en foule, et les professeurs mêmes abandonnaient leurs chaires pour aller entendre les leçons du célèbre mathématicien. Le second fut le philologue et molla Djemaleddin, d'Aksérai, qui avait été employé à Karaman, dans la medresé connue sous le nom de Sindjirlu; la seule admission dans cette école supposait que le professeur savait par cœur tout le dictionnaire arabe *Sihhah* [xxvi]. Cette condition, établie par le fondateur de cette école, rendait fort rares les candidatures à l'emploi de professeur, et était bien plus difficile à remplir que celle imposée aux hafiz (*conservateurs*) de réciter de mémoire tout le Coran. Enfin le troisième de ces illustres

Sayfa :252

exilés fut le dogmaticien Bourhaneddin, natif d'Erzendjan, grand philosophe, dont le fils, après avoir assassiné son beau-père, le prince d'Erzendjan, et s'être emparé du pouvoir, reçut plus tard le châtiment reservé aux rebelles pris les armes à la main [xxvii].

Sayfa 252

İlki matematikçi **Mahmut** olmuştur, aydın bir prens ve ünlü bir gökbilimci olan ve Semerkant büyük camisinde Kazızade Rumi adıyla, yani Rum hakiminin oğlu, görev yapan Uluğ Bey'e eğitim vermiştir. Bu caminin dört bir köşesinde tüm Orta Asya'ya bilimlerin en yararlısı, matematiği, yaymayı amaçlayan dört okul bulunmaktaydı. Bunlardan birinde Kazızade ders verdiği zaman, öğrenciler akın ediyor, hocalar dahi kürsülerini terk edip ünlü matematikçiyi dinlemeye gidiyorlardı. İkincisi Aksaraylı filolog **Molla Cemalettin**'dir. Cemalettin Karaman'da Sungurlu Medresesi'nde görev yapmaktaydı. Bu okula tek giriş şartı öğretmenin tüm Arap sözlüğü, Sihhah'ı ezbere bilmesiydi. Okulun kurucusu tarafından konan bu şart adayların çok az sayıda olmasına yol açıyordu ve bütün Kur'an'ı ezbere bilmek gibi hafızlara konan şarttan daha zor görünüyordu. Bu ünlü sürgün edilmiş kişilerin üçüncüsü, Erzincan doğumlu, büyük filozof, inakçı **Burhanettin**'dir. Oğlu, Erzincan prensi olan kayınpederini öldürdükten sonra iktidara geçer, daha sonra elinde silâhla yakalanan asilere uygulanan cezaya çarptırılmıştır.

Sayfa :280

Malgré la supériorité numérique de l'ennemi, il fut unanimement résolu que l'on continuerait à marcher en avant. Ewrenosbeg

Sayfa :280

— et Yighit-Pascha prirent le commandement de l'avant-garde.

Sayfa 280

Düşmanın sayısal üstünlüğüne rağmen ilerleme kararı alınır. Evrenos Bey ve Yiğit Paşa öncü birliğin komutanlığını alırlar.

Sayfa :285

Tel est le récit laissé par les historiens sur l'action de Milosch Kabilovitsch ; il diffère de ceux qu'en ont donné les chroniqueurs grecs et serviens. On ne sait auxquels ajouter foi, car si les historiens ottomans ont l'habitude de rabaisser les exploits des chrétiens, ceux-ci sont toujours disposés à en exagérer l'importance. Il faut donc n'accepter le témoignage des uns et des autres qu'avec une certaine réserve ; pour rester dans le vrai, on doit se borner à comparer entre elles les assertions des auteurs contemporains, et s'abstenir de tout jugement formel lorsqu'il y a doute. Les traditions populaires de la Servie [1], sur l'action de Milosch, s'accordent parfaitement avec le récit qu'en donne Jean Ducas [2], l'un des historiens byzantins les plus dignes de foi. Contrairement au dire des chroniqueurs ottomans, Ducas s'exprime ainsi : « Dans un festin donné la veille de la bataille de Kossova, Lazar, buvant avec les nobles du royaume dans des vases qu'on nommaient *straviza*, dit à Mi-

Sayfa :285 *

losch : Bois à ma santé dans ce vase, quoiqu'on t'accuse de nous trahir. — Milosch répondit : J'accepte la stravıza, et te remercie; demain, à l'aurore, je te donnerai la preuve de ma fidélité.

Olarak olayın güzelleştirilmesi olduğu belli

Sayfa 285

Milosch Kabilovitsch'in eylem ile ilgili olarak tarihçilerin bıraktığı hikâye böyle. Yunan ve Sırp tarihçilerinden farklı. Hangisine inanmak gerekir, zira Osmanlı tarihçiler Hristiyanların başarılarını azımsama alışkanlığına sahipse, Hristiyanlar da hep önemini abartmaya meyillidirler. Bu yüzden tanıklıkları biraz ihtiyatla kabul etmek gerekir. Gerçeğin içinde olmak için diğer çağdaş yazarların iddiaları karşılaştırmalı ve kuşku duyulduğu anda kesin bir karar vermekten kaçınılmalıdır. Milosch'un eylemi ile ilgili Sırp rivayetleri en güvenilir Bizanslı tarihçilerden Jean Ducas'ın anlatımıyla uyuşmaktadır. **Osmanlı tarihçilerin aksine, Ducas şöyle ifade eder:" Kosova savaşı öncesi verilen bir ziyafette, Lazar, straviza adı verilen kaplarla krallığın soylu kişileriyle içerken, Milosch'a der ki: Seni ihanetle suçlamalarına rağmen bu kapta sağlığıma iç.** Milosch cevap verir: stravizayı kabul ediyorum ve teşekkür ediyorum, yarın tan ağardığında sana sadakatimin kanıtını vereceğim.

Sayfa :294

Quelques historiens ottomans, tout en reconnaissant la necessité politique du meurtre de Yakoub, considèrent cet acte de barbarie comme une souillure à la mémoire de leur héros, et cherchent à l'en disculper en soutenant que le crime fut commis à l'insu de Bayezid par l'ordre unanime des vizirs et des généraux de l'armée [1]. Mais les écrivains européens, qui se plaisent à exagérer les cruautés des souverains ottomans, prétendent que le tyran fit périr ses sept frères [III], calomnie d'autant plus évidente que Bayezid n'en avait jamais eu que deux, et qu'il ne lui en restait plus qu'un lorsqu'il prit les rênes du gouvernement.

Sayfa 294

Birkaç Osmanlı tarihçi, Yakup'un öldürülmesinin politik gerekliliğini kabul etmekle beraber, bu barbarlık eylemini kahramanlarının anısına bir leke gibi görüyorlar ve **cinayetin, Beyazıt'ın haberi olmadan, vezirler ve generallerin ortak kararıyla işlendiğini iddia ederek bunu tartışmak istiyorlar. Ancak, Osmanlı hükümdarların acımasızlığını abartmaktan hoşlanan Avrupalı yazarlar tiranın yedi kardeşini öldürdüğünü iddia ediyorlar.** Bu çok aşikar bir karalama, zira Beyazıt'ın sadece iki kardeşi olmuştur ve iktidara geldiğinde sadece bir tanesi kalmıştı.

Sayfa :306

Une autre partie des forces ottomanes inonda la Bosnie, et s'avança jusqu'à Naglazinzé.

Sayfa 306

Osmanlı kuvvetlerinin bir diğer bölümü Bosna'yı istilâ etmiş ve Naglazinze'ye kadar ilerlemiştir.

Sayfa :308

Quoiqu'à la première nouvelle de l'arrivée du sultan à Brousa, Alaeddin eût rendu la liberté au beglerbeg, en le comblant de présens, celui-ci n'en avait pas moins conservé contre lui un ressentiment d'autant plus vif qu'il ne pouvait attribuer qu'à sa négligence l'humiliation de sa captivité. Heureux de pouvoir assouvir sa vengeance, il se hâta de le faire pendre sans attendre les ordres de son maitre. Cet acte arbitraire excita d'abord, du moins en apparence, le courroux de Bayezid. Mais bientôt il lui trouva une excuse dans de hautes considérations politiques, et le justifia par cette maxime, que « la mort d'un prince est moins regrettable que la perte d'une province [xi]. »

Sayfa 308

Sultan'ın Bursa'ya gelişinin haberi alındığında Alaaddin Beylerbey'e özgürlüğünü vermiş ve onu hediyelere boğmuştur. Ancak, o Alaaddin'e karşı bir hınç duymaya devam etmiştir çünkü küçük düşürücü tutsaklığını onun ihmalkârlığına bağlamaktadır. İntikamını alma sevinciyle, efendisinin emrini beklemeden onu astırmıştır. Bu keyfi eylem, en azından görünürde Beyazıt'ın öfkesini kabartmıştır.

Fakat daha sonra ona politik mazeretler bulur ve şu özdeyişle onu haklı gösterir "bir prensin ölümü bir bölgenin kaybedilmesinden daha az üzücüdür."

Sayfa :317

Si, comme l'assurent Hérodote et plusieurs autres écrivains, c'est aux Perses et aux Mèdes que l'on doit cette infâme passion qui, jointe au luxe effréné des eunuques[1] et à l'usage des robes flottantes, énerva ces deux peuples, les Turcs ont au moins le mérite d'avoir adopté un système moins revoltant et plus en harmonie avec les véritables intérêts de la société; ils reléguèrent les eunuques et les gynécomes dans les harems, et ces objets d'une hon-

Sayfa :318

teuse passion, au lieu d'être perdus pour l'État, servaient souvent de leurs talens les princes qui avaient abusé de leur jeunesse.

Sayfa 317-318

Şayet Herodot ve başka yazarların öne sürdüğü gibi, hadımların sınırsız lüksü ve uçuşan eteklerin kullanılmasıyla birleştirilen ve iki halkı sinirlendiren bu iğrenç tutkuyu Med ve Perslerden aldıysak bile, Türkler en azından daha az isyan ettirici ve toplumun gerçek menfaatleriyle daha çok uyumlu bir sistem benimsemişlerdir; harem ağlarını haremlere göndermişler ve bu utanç verici tutkunun unsurları, devlet için bir kayıp olmak yerine, gençliklerinden yararlanan prenslere yetenekleriyle hizmet vermekteydiler.

Sayfa :319

La corruption des mœurs qu'avaient amenée le libertinage de Bayezid et l'ignoble passion d'Ali-Pascha, avait penétré, non pas tant dans l'armée, au sein de laquelle le sultan maintenait une discipline sévère et souvent même cruelle, que parmi les légistes, et particulièrement dans le corps des juges.

Sayfa 319

Beyazıt'ın hovardalığının ve Ali Paşa'nın iğrenç tutkusunun getirdiği yozlaşma, sultanın katı ve hatta bazen acımasız bir disiplin uyguladığı orduya o kadar girmemişti, daha çok hâkimler ve hukukçular arasında yayılmıştı.

Sayfa :321

Guidé dans la voie du repentir par le grand scheikh Boukhara (ainsi appelé du nom de sa ville natale, mais plus connu sous le nom d'Emir-Sultan), il fit, en expiation de ses fautes, construire à Brousa deux mosquées.

Sayfa 321

Pişmanlık duyan Beyazıt, büyük Şeyh Buhara'nın yönlendirmesiyle, günahlarını ödemek için Bursa'da iki cami inşa ettirmiştir.

Sayfa :325

Cependant le roi de Hongrie Sigismond, justement alarmé des entreprises du sultan, se décida à lui envoyer une ambassade chargée de lui demander des explications sur ses dernières conquêtes dans le voisinage de ses provinces

Sayfa 325

Macar Kralı Sigismond, sultanın teşebbüslerinden rahatsız olur ve bölgesinin yakınlarındaki son fetihleri hakkında açıklamalar istemek için ona bir elçi göndermeye karar verir.

Sayfa :328

L'armée confédérée, forte de soixante mille hommes [xxxı], se réunit ensuite devant Nicopolis qui fut, durant six jours, harcelée par terre et par eau [xxxıı]. Toghanbeg, commandant de la garnison, convaincu que Bayezid ne pouvait tarder à secourir cette place importante, soutint vaillamment l'attaque.

* * * * * *

* Okunamadı ** Doğan Bey *** Okunamdı

Sayfa 328

Birleşik ordu, altmış bin adamla Nicopolis önünde toplanır ve orada altı gün boyunca hem karadan, hem denizden saldırıya uğrar. Garnizon komutanı **Tuğhan Bey Beyazıt'ın bu önemli yere yardım göndereceğinden emin olduğundan saldırıya cesurca karşı koymuştur.**

Sayfa :332

Le duc fut fait prisonnier avec vingt-quatre de ses principaux compagnons d'armes, au nombre desquels étaient le prince Henri de Bar, le sire de Coucy et La Trimouille.

Sayfa 332

Dük, aralarında Prens Henri de Bar, Coucy ve La Trimouille'un bulunduğu yirmi dört silâh arkadaşıyla birlikte, hapse atılır.

HISTOIRE

DE

L'EMPIRE OTTOMAN

DEPUIS SON ORIGINE JUSQU'À NOS JOURS

PAR J. DE HAMMER.

OUVRAGE PUISÉ AUX SOURCES LES PLUS AUTHENTIQUES ET RÉDIGÉ SUR DES DOCUMENTS ET DES MANUSCRITS LA PLUPART INCONNUS EN EUROPE;

Traduit de l'Allemand

PAR J.-J. HELLERT;

ACCOMPAGNÉ D'UN ATLAS COMPARÉ DE L'EMPIRE OTTOMAN, CONTENANT 21 CARTES ET 15 PLANS DE BATAILLES DRESSÉS PAR LE TRADUCTEUR

—

TOME SIXIÈME.

DEPUIS LE PREMIER TRAITÉ DE L'AUTRICHE AVEC LA PORTE OTTOMANE, JUSQU'À LA MORT DE SÉLIM II.

1547 — 1574.

1912

PARIS

BELLIZARD, BARTHÈS, DUFOUR ET LOWELL,
1 *bis*, RUE DE TOURNON.

Londres.	Saint-Pétersbourg.
BOSSANGE, BARTHÈS ET LOWELL, 14, Great Marlborough Street.	FA BELLIZARD ET Cie, LIBRAIRES au Pont-de-Police

M DCCC XXXVI

OSMANLI İMPARATORLUĞU TARİHİ

Başlangıcından Günümüze Kadar

Yazarı: J. DE HAMMER

En özgün kaynaklara başvurulmuş ve birçoğu Avrupa'da bilinmeyen el yazmalarına ve belgelere göre yazılmıştır.

J.J. HELLERT
Tarafından Almanca'dan çevrilmiştir

21 harita içeren Osmanlı İmparatorluğunun karşılaştırmalı bir atlası ve çevirmen tarafından hazırlanan 15 savaş plânı eklenmiştir.

6. Cilt

Avusturya ve Osmanlı Hükümeti arasındaki ilk antlaşmadan II. Selim'in ölümüne kadar.

1547-1574
BELLIZARD, BARTHES, DUFOUR VE LOWELL
1 bis, RUE DE VERNEUIL

Londra
BOSSANGE, BARTHES VE LOWELL
Great Marlborough Street, 14

Saint-Petersbourg
Yayıncılar: Fd. BELLIZARD VE ORT.
au Pont-de-police

Yayın Yılı: 1836

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1912
Yazar	: J[oseph] Purgstall - Hammer
Cild	: Kahve
Ebadı	:
	En : 13 cm.
	Boy : 20 cm.
Sayfa Adedi	: 536
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Ankara Ü. TÖMER Dil Öğretim Merkezı tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa :İç Kapak

1890

HISTOIRE

-

L'EMPIRE OTTOMAN.

Sayfa :259

Le soin avec lequel le grand-vizir Roustem-Pascha accumulait d'immenses trésors était son plus grand mérite aux yeux de Souleiman; bien que le Sultan ne se dissimulât pas que Roustem était peu délicat sur le choix des moyens, et qu'il faisait même un trafic des emplois, il le laissait agir en toute liberté, dans la pensée que la crainte qu'il lui inspirait lui ferait restreindre dans de certaines limites ses nombreuses exactions. Ce fut sous l'administration de

Sayfa :260

Roustem que s'établit l'usage d'exiger, en outre des sommes destinées au Sultan dans les traités de paix avec l'Autriche, une rétribution moins forte pour le grand-vizir et les autres vizirs; les documens turcs donnent à ces sommes le nom de tribut, tandis qu'elles figurent dans les documens de l'Autriche sous le nom de présens honorifiques. Roustem fut le premier grand-vizir qui soumit les gouverneurs à des taxes proportionnées aux revenus de leurs provinces, et qui éleva à trois mille ducats la somme de cinq cents ducats, fixée par Mohammed II pour la nomination du patriarche grec[1].

Sayfa 259

Buyuk Vezir Rüstem Paşa'nın ozenle topladığı sınırsız hazıneler, Süleyman ıçın büyük bır oneme sahıptı. **Sultan, Rüstem'in hazineye gelir toplarken yolsuzluk yaptığını ve bu gelirlerin kullanımında suistimallere bile başvurduğunu bilmesine rağmen, onu kor-**

kutmanın bazı konularda kendi haksız kazançlarını engelleyeceği endişesiyle tüm bunlara göz yummuştur. (sayfa 260) Avusturya ile yapılan barış anlaşmasında Sultana verilecek olan miktarın dışında, başvezir ve diğer vezirler için ayrılan daha az miktarın kullanımı Rüstem'in idaresindeydi. Türk belgelerinde bu paralar 'haraç' olarak geçiyor, oysaki Avusturya belgelerinde 'şeref hediyesi' adıyla anılır. Rüstem, valileri illerinin geliri oranında vergilere bağlayan ilk başvezirdir. Ayrıca II. Mehmet'in Yunan patriğinin atanması için belirlediği 500 dukayı 3000 dukaya yükseltmiştir.

Sayfa :260

Bien que les places de gouverneurs eussent été soumises à un régime vénal par Roustem-Pascha, les

Sayfa :261

divers grades de l'armée n'avaient pas encore été mis à prix. A cet égard Souleiman apportait un soin scrupuleux à conserver dans toute leur pureté les principes de son père Sélim. Un négociant, qui avait prêté à Sélim une somme de soixante mille ducats, ayant demandé pour son fils une place de djebedji (armurier), avec la solde de deux aspres par jour, Sélim écrivit ces mots en marge de la supplique présentée et appuyée par le grand-vizir : « Je vous ferais tous exécuter, je le jure par mes aïeux, sans la crainte de faire dire à la malveillance que j'ai voulu ainsi m'approprier l'argent que cet homme m'a prêté; qu'on le lui compte aussitôt, et gardez-vous bien de m'adresser à l'avenir de pareilles demandes '. » Les principales

Sayfa :261
modifications introduites par Souleiman dans l'organisation militaire consistent dans la suppression des corps des yourouks ou fantassins irréguliers de la Roumilie, et dans la réforme et l'augmentation de nombre des ortas des janissaires. Jusqu'à lui le chiffre le plus élevé de ces troupes avait été de douze mille: il le porta à vingt mille; la solde de chaque janissaire était auparavant d'un aspre par jour, et à la fin d'une campagne, ceux qui s'y étaient distingués recevaient une augmentation de deux ou trois aspres

Sayfa 260-261

Valilerin yerleri Rüstem Paşa tarafından para ilişkisine dayalı bir sisteme bağlanmasına rağmen, çeşitli askerî kademeler henüz bir ücrete bağlanmamıştı. Bu yüzden Süleyman, babası Selim'in ilkelerini tam anlamıyla korumaya büyük bir özen gösteriyordu. Selim'e 60 bin duka borç veren bir tüccar, bu borç karşılığında ondan, oğlunu günlüğü 2 aspre ücretle cebeci (silâhçı) yapmasını ister. Selim, başvezirin hazırladığı ve sunduğu dilekçenin üst kısmına şunları yazar: "Bana borç veren bu adamın parasını zimmetime geçirdiğimi söyleme cüretinde bulunursanız atalarımın üzerine yemin ederim ki hepinizin kellesini vurdururum; o adama da bunu derhal bildirin ve ileride karşıma bu tür isteklerle gelmekten kaçının." Süleyman'ın askerî alanda yaptığı başlıca değişiklikler; Rumeli'nin düzensiz piyade erleri ve yörük birliklerini kaldırmak, yeniçeri taburlarının sayısını artırmak ve yeniden düzenlemek olmuştur. Ondan önce bu birlikler en fazla 12 bin kişiden oluşurdu. O, bu sayıyı 20 bine çıkardı. Bir yeniçerinin maaşı önceden günlük 1 aspreydi. Kendilerini gösterdikleri, sivrildikleri bir savaşın sonunda iki-üç asprelik bir artış elde ederlerdi.

Sayfa :264

« Nous nous reverrons à la *Pomme Rouge* [1]; » c'est ainsi que les Ottomans nomment la ville de Rome. Pendant la campagne de Szigeth, alors que la puissance de Souleiman avait atteint son plus haut point de grandeur, l'effectif des troupes régulières était de quarante-huit mille trois cent seize hommes, et leur solde se montait à deux millions six cent quarante mille neuf cents aspres (cinquante-deux mille huit cent dix-huit ducats) ; ce nombre était le double de celui que l'armée présentait à l'époque de l'avènement de Souleiman [2]. Le chiffre des troupes irrégulières, joint à celui des corps réguliers dans les campagnes ordinaires, s'élevait à deux cent cinquante mille hommes. L'artillerie au complet comptait trois cents canons, et la flotte trois cents voiles.

Sayfa 264

"Kızıl Elma'da görüşürüz", Osmanlılar Roma'yı böyle adlandırırlar. Zigetvar Savaşı'nda Süleyman'ın gücü en üst düzeye ulaşmasına rağmen, düzenli orduların sayısı 48.316 kişidir ve bunların maaşı 2.640.900 aspreydi (52.818 duka). Bu sayı Süleyman'ın tahta çıktığı dönemdeki ordunun iki katıydı. Olağan savaşlarda düzenli orduya katılan düzensiz birliklerin sayısı 250.000 kişiye kadar çıkıyordu. Topçu kuvveti 300 top ve 300 geminin bulunduğu bir filodan oluşuyordu.

Sayfa :281

Les causes de la décadence de l'empire ottoman ont été souvent exposées avec vérité par les auteurs occidentaux; mais aucun d'eux n'a traité cette question avec autant de sagacité, et avec une plus parfaite connaissance des choses que Khotschibeg, qui vivait du temps de Mourad IV. Son ouvrage sur la décadence de l'empire ottoman lui a mérité le titre de Montesquieu turc, de même que les *Prolégomènes*

Sayfa :282

historiques ont valu à leur auteur Ibn Khaldoun le surnom de Montesquieu arabe.

Sayfa 281-282

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesinin sebepleri Batılı yazarlar tarafından doğru bir şekilde anlatılmıştır, ama bu yazarların hiçbiri bu sorunu IV. Murat döneminde yaşayan Khotschibeg (Koçibey)'in olaylar hakkındaki eksiksiz bilgi ve onunki kadar tam bir kavrayışla ele almamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesi konusundaki eseri ona Türk Montesquieusu unvanını kazandırmıştır; tıpkı "Tarihteki Prolegomen'ler"in yazarlarına (İbn-i Haldun) Arap Montesquieusu lâkabını vermeleri gibi.

Sayfa :282

Après avoir assisté régulièrement au diwan dans le commencement de son règne, Souleïman cessa de paraître aux séances, contrairement à l'exemple de ses prédécesseurs, et se borna à lés suivre derrière la

Sayfa :282

fenêtre voilée. Le diwan continua à s'assembler dans le serai quatre fois par semaine; mais, à dater de cette époque, Souleiman ne prit une part personnelle au conseil que dans des occasions extraordinaires, comme celle de la controverse religieuse au sujet de l'hérétique Kabiz, ou bien lorsqu'il tenait un diwan à cheval sur un projet de guerre ou sur les préparatifs d'une campagne. En se retirant ainsi du conseil et en s'y faisant représenter par son grand-vizir, Souleiman avait en vue de rendre plus imposante la majesté impériale. Ce fut un coup funeste porté à la prospérité de l'empire, que la résurrection de cette ancienne coutume asiatique, qui ne permettait pas au prince de

Sayfa :283

traiter directement les affaires de son royaume, et qui même dérobait sa personne à tous les yeux pour l'environner d'un prestige sacré

Jusqu'à Ibrahim-Pascha. les grands-vizirs n'étaient parvenus à leur dignité qu'après avoir passé par les divers emplois de l'Etat et de l'armée; dans le principe on les choisissait parmi les juges de l'armée; ainsi les grands-vizirs de la famille des Djendereli avaient siégé comme juges; plus tard, on les prit parmi les gouverneurs des provinces. En nommant grand-vizir son grand-fauconnier Ibrahim, Souleiman donna le premier le pernicieux exemple de la promotion des courtisans aux emplois de l'Etat, et ouvrit ainsi à

Sayfa :283

l'intrigue et à l'incurie des favoris une carrière qui demande une expérience mûrie par de longs services. Vers la fin de son règne, il aima mieux récompenser son amiral Pialé de ses importantes victoires, en lui accordant la main de la fille du prince Sélim, qu'en l'élevant à la dignité de vizir; mais il n'en a pas moins commis une grande faute politique, en augmentant les honneurs et l'influence de son beau-frère Ibrahim et de son gendre Roustem dans leurs fonctions de grands-vizirs. C'est ainsi que, rejetant l'usage observé par son père Sélim, de n'accorder à ses gendres que des fonctions de sandjaks, et de ne pas les laisser s'immiscer dans les affaires importantes de l'Etat, il ouvrit une large porte à l'ambition des grands. Sous l'administration de Roustem, commença à se manifester la funeste influence du harem sur les affaires publiques, grâce au crédit de sa belle-mère, la sultane

Sayfa :284

Roxelane, dont les charmes conservèrent jusqu'à sa mort toute leur puissance sur Souleiman.

Sayfa 282

Saltanatının ilk zamanlarında divana düzenli olarak katılan Süleyman, seleflerinin aksine, toplantılara katılmamaya başladı ve onları kafesli bir pencereden izlemekle yetindi. Divan haftada 4 kez sarayda toplanmaya devam etti. Bu dönemden itibaren Süleyman, ancak olağanüstü durumlarda toplantılara katılmış;

örneğin Kabiz mezhebi konusundaki dinsel bir tartışmada ya da divanı at üstünde olduğu hâlde bir sefer hazırlığı veya bir savaş plânı gibi konular tartışılırken yönetmiştir. Süleyman, bu şekilde meclisten çekilerek ve başveziri vekil tayin ederek daha haşmetli bir Sultan Hazretleri olma amacındaydı. Şehzadeye imparatorluğun işlerini doğrudan yürütme izni vermeyen, hatta herkesin gözünde kutsal bir saygı kazanmak için kendini saklaması sonucunda bu eski Asya geleneğinin yeniden ortaya çıkması, imparatorluğun refahına zarar getiren bir darbe olmuştur

[sayfa 283 - 284]

İbrahim Paşaya kadar başvezirler, çeşitli devlet ve ordu görevlerinde bulunduktan sonra saygı kazanabilirlerdi. Prensip olarak askerî hâkimler arasından seçilirlerdi. Cenderelı ailesinin baş vezirleri hâkim olarak görev yapmışlar, daha sonra hâkimler taşra valileri arasından seçilmişlerdir. Süleyman, doğan yetiştiricisi İbrahim'i başvezir yaparak, devlet görevlerine yaltakçıların getirilmesi konusunda çok tehlikeli bir örnek teşkil etmişti ve bu durum uzun yıllar sonunda oluşan, deneyim isteyen bir kariyer için gözdelerin ihmaline ve entrikaya neden oldu. Saltanatının sonlarına doğru, Amiral Piyale'ye, Şehzade Selim'in kızını vererek büyük zaferlerinden dolayı onu vezirlik saygınlığına yükselterek daha iyi bir şekilde ödüllendirmek istedi. Ama baş vezirlik görevlerindeki damadı Rüstem ve eniştesi İbrahim'in yetkilerini ve şereflerini artırarak siyasî bir hata yapmıştır. **Babası Selim tarafından benimsenen, sancak görevlerine sadece damatların atanması ve onların devletin önemli işlerine karışmalarına izin verilmemesi geleneğinin bu şekilde yıkılması, ileri gelenlerin hırsına geniş bir kapı açmış oldu. Rüstem'in yönetimi sırasında haremin kötü etkisi kayınvalidesinin sayesinde devlet işlerine de yansımaya başladı. Kayınvalidesi Roxelane'nin cazibesi ölümüne kadar Süleyman üzerinde etkisini devam ettirmiştir.**

Sayfa :284

La troisième cause signalée par Khotschibeg consiste dans la vénalité et la corruption introduites par Roustem. Il vendit les emplois de gouverneurs à des prix fixes et déterminés, et afferma, moyennant des sommes considérables, les biens de l'Etat à des juifs et à des gens sans considération, qui, pour refaire leur fortune, y commirent toutes sortes de dégâts.

Souleiman dépassa les bornes d'une sage économie, en accordant d'immenses revenus à son grand vizir Roustem, et il mit le comble à ses prodigalités, en lui permettant de transformer ses biens en wakfs, c'est-à-dire en biens inaliénables, dont sa famille conserverait à jamais la propriété. Ces faveurs portèrent dans la suite la fortune de cette famille à un revenu de dix millions d'aspres (deux cent mille ducats).

Les grands-vizirs imitèrent la prodigalité fastueuse du Sultan; ils rivalisaient entre eux pour le nombre des esclaves et la richesse des ameublemens, ainsi que nous l'avons dit à l'occasion de l'exécution d'Isken

Sayfa :285

der-Tschelebi et de la succession de Roustem-Pascha. Le luxe des grands-vizirs entraîna celui des autres vizirs; ainsi Ahmed-Pascha, gendre de Roustem, quatrième vizir lors du siége de Szigeth et depuis grand-vizir, introduisit le premier l'usage de trois espèces de vêtemens entièrement composés de magnifiques fourrures : le premier se portait dans l'intérieur de

Sayfa :285

la maison, le second dans les cérémonies ordinaires, et le troisième dans les réunions du diwan. Ahmed-Pascha n'avait pas moins de cinq cents esclaves, et entretenait cent chameaux et cent mulets dans chacune de ses fermes. C'est ainsi qu'en se retirant du diwan, en répandant avec profusion ses faveurs sur ses gendres et d'autres grands de l'empire, et en fermant les yeux sur leur luxe, leur avidité et leur corruption, Souleiman mêlait à ses bonnes institutions des germes nuisibles qui prirent dans la suite de funestes developpemens.

Sayfa 284

Khotschibeg [Koçıbey] tarafından belirtilen üçüncü sebep, Rüstem'in başlattığı rüşvet ve bozulmadır. Yönetici mevkilerini, belirlenmiş sabit fiyatlara sattı ve önemli miktarda paralar karşılığında devletin taşınmaz mallarını, servetlerine servet katmak için buralara her türlü zararı veren önemsiz insanlara ve Yahudilere kiraladı.

Süleyman, başveziri Rüstem'in mallarını vakfa dönüştürmesine izin vererek, yani mallarının mülkiyetinin ölünceye kadar ailesinden başka hiç kimseye devrinin mümkün olmamasını sağlayarak savurganlığını en üst noktaya ulaştırdı (200 bin duka). Bu lütuflar, bu ailenin servetine 10 milyon (200 bin duka) asprelik bir gelir ekledi.

[sayfa 285]

Sultanın bu aşırı savurganlığını başvezirler de taklit etmişlerdir; eşyaların pahalılığı ve kölelerin sayısı konusunda olduğu gibi daha önce bahsettiğimiz İskender Çelebi'nin idamı dolayısıyla

onun yerini Rüstem Paşa'nın alması olayında da aralarında bir rekabet başlamıştır. Başvezirlerin savurganlığı diğer vezirlerinkini de beraberinde getirmiştir. Zigetvar Seferi'nde dördüncü vezir olan ve daha sonra başvezirlik görevinde bulunan Rüstem'in damadı Ahmet Paşa, tamamı muhteşem kürklerden oluşan üç tür giysi geleneğine öncülük etti. Birincisi evin içinde, ikincisi normal törenlerde, üçüncüsü ise divan toplantılarında giyiliyordu. Ahmet Paşa'nın çiftliklerinin her birinde 100'er katır, 100'er deve ve en az 500'er kölesi vardı. Süleyman, divandan çekilerek mallarını eniştelerine ve imparatorluğun diğer üst düzey yöneticilerine cömertçe dağıttı. Böylece, yöneticilerin lükse düşkünlüklerine, açgözlülüklerine ve yozlaşmışlıklarına göz yumarak daha sonra kötü gelişmelere sebep olacak zararlı tohumları devlet kurumlarına atmış oldu.

HISTOIRE

DE

L'EMPIRE OTTOMAN

DEPUIS SON ORIGINE JUSQU'A NOS JOURS

PAR J. DE HAMMER.

[illegible]

Traduit de l'Allemand

[illegible]

PAR J.-J. HELLERT,

[illegible]

TOME PREMIER.

DEPUIS LA FONDATION DE L'EMPIRE OTTOMAN, JUSQU'AU SECOND SIÈGE DE CONSTANTINOPLE SOUS YILDIRIM BAYEZID.

1300 — 1400.

PARIS 1912

BELLIZARD. BARTHÈS. DUFOUR ET LOWELL

[illegible]

Londres.	Saint-Pétersbourg.
[illegible] BARTHÈS ET LOWELL, [illegible] Great Marlborough Street	[illegible] ET Cie, LIBRAIRES [illegible] Pont-de-Police.

[illegible]

Kuruluşundan Günümüze Kadar

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN TARİHİ

Yazan: J. DE HAMMER

Almancadan Fransızcaya çeviren: J.J. HELLERT

18. CİLT

PARIS

BELLIZARD, BARTHÈS, DUFOUR VE LOWELL...
1 bis, RUE DE VERNEUIL

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1912
Yazar	: J[oseph] Purgstall - Hammer
Cild	: Kahve
Ebadı	:
	En : 13 cm.
	Boy : 20 cm.
Sayfa Adedi	: 398
Not	: Kıtabın ılgılı bölumlerı Vuslat Öztopcu tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa :1

TABLEAU DESCRIPTIF

ET HISTORIQUE

DES

MOSQUÉES DE CONSTANTINOPLE,

Tiré de l'ouvrage intitulé :

LE JARDIN DES MOSQUÉES

PAR

HAFIZ HOUSSEIN ELHADJ ISMAÏL D'AÏWANSERAÏ

I. — *Mosquées bâties dans la ville même de Constantinople*

* Just. nia ...

1. L'Aya Sofia, construite par ~~Constantin-le-Grand~~, fut embellie de deux minarets en l'année de l'hégire 981 (1574). Les bassins en marbre sont dus à Mourad III, les estrades de la même pierre, destinées aux crieurs de la prière, datent du règne de Mourad IV, et les inscriptions qui les ornent sont de la main de Teknedjizadé Ibrahim. Le nombre des personnes qui y sont attachées pour la desservir est de deux mille. Le grand globe, suspendu à la coupole et qui sert de lampe, est un don d'Ahmed III, et les deux grandes lanternes qu'on y remarque encore, datent du règne de Mohammed II. Le croissant qu'on admire sur la grande coupole a été donné par le grand-vizir Mohammed Sokolli. Mahmoud Ier y fonda en 1155 (1742) une bibliothèque avec une fontaine, une école et une cuisine pour les pauvres. A l'endroit qu'on appelle la place de Khizr, le poete Hamdi Schani traduisit en turc le célèbre poeme romantique de Yousouf et Souleikha.

* *Jüstinyen*

Sayfa I

ISTANBUL CAMILERININ TARIHÎ VE TASVIRÎ GORUNÜMÜ

Hafiz Housein Elhadj Ismail D'aiwanserai CAMILER BAHÇESI adlı eserinden alınmıştır.

1- İstanbul'un Merkezinde Inşa Edilmiş Camiler

1 Buyuk **Konstantin** tarafından inşa edilmiş olan AYASOFYA (1573) hicrî yıla gore 981 yılında iki minareyle suslenmiştir Mermer havuzları, III Murat tarafından yaptırılan bu yapının muezzinler için yapılan mermer sedirleri, IV Murat donemine aittir Bunları susleyen yazılar, suslemeler Teknecizade Ibrahim'in elinden çıkmıştır Bu dinî hizmeti yerine getirmek için, bu işle gorevlendirilen kişi sayısı 2 bin civarındaydı Lâmba işlevini goren buyuk avize, III Ahmet'in bir hediyesidir ve yine orada goze çarpan iki buyuk fener, II Mehmet donemine aittir Buyuk kubbede bulunan hayranlıkla seyrettiğimiz hilâl, Buyuk Vezir Sokullu Mehmet'in hediyesidir I Mahmut da hicrî 1155'te (milâdî 1742) çeşmeli bir kutuphane, bir okul ve fakirler için bir aş evi kurdu Şair Hamdi Sehami, Kızır Meydanı denilen yerde Yusuf ve Züleyha'nın unlü aşk hikâyesini Turkçeye çevirmiştir

Sa Majesté Amanoullah Khan, le Chah de l'Afghanistan en uniforme d'élève de l'Ecole Militaire de Caboul

1728

AFGANİSTAN

Afganistan Şahı Majesteleri Amanoullah Khan, Kabil Askeri Okulu'nda öğrenci üniforması ile

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri	
Envanter No	: 1348
Yazar	: ----
Cild	: Bordo
Ebadı	:
	En : 15 cm.
	Boy : 21 cm.
Sayfa Adedi	: 95
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Ebru Genç tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa :18

Discours de Sa Majesté Emanoullah Khan à l'occasion de la signature du Traité Anglo-Afghan, le jour du départ des délégués anglais.

Je suis extrêmement heureux de constater aujour d'hui que le traité de bon voisinage entre mon pays et le gouvernement britannique vient d'être enfin signé, à la satisfaction de nos deux gouvernements.

Sayfa 18

Majesteleri Emanoullah Han'ın, İngiliz delegelerin ayrıldığı gün İngiltere-Afganistan Anlaşma'sının imzalanması vesilesiyle yaptığı konuşma.

Bugün, ülkem ve İngiliz Hükûmeti arasında, iyi komşuluk anlaşmasının her iki hükümetin de memnuniyetiyle nihayet imzalanmış olmasını görmekten büyük mutluluk duymaktayım.

Sayfa :21

Depuis mon enfance, j'ai ardemment aspiré à la liberté pour toutes les nations et pour tous les peuples, et ma plus grande douleur était de voir un peuple perdre son indépendance : la liberté de mon pays m'était donc tout particulièrement chère et je ne pouvais supporter que mon peuple et mes droits souverains fussent privés de cette indépendance.

Je n'ignorais pas que le principal obstacle à la liberté de mon peuple venait du gouvernement britannique, et tous mes efforts avaient tendu à contrecarrer ses projets

Sayfa :21

de domination sur nous ; je suis prêt encore en ce jour a verser mon sang pour l'honneur de mon peuple, et teuir ainsi le serment solennel que je lui ai fait de sauvegarder son intégrité et son repos. Le courage avec lequel mon peuple s'est dévoué à notre sainte cause m'a donné pour ainsi dire une seconde vie, la vie de notre liberté à tous.

Vous n'avez pas oublié combien j'avais été impressionné par la réception qui avait été faite à mon envoyé en Occident, le général Mohamed Véli Khan, par le ministère des Indes à Londres et par le gouvernement des Indes. Aujourd'hui je suis très satisfait de voir que le gouvernement britannique veut bien enfin reconnaître l'indépedance de l'Afghanistan et respecter sa liberté. Le premier résultat de cette reconnaissance a été de renouer des relations de bon voisinage entre l'empire britannique et notre pays.

Sans doute le traité qui vient d'être signé n'est pas encore un traité d'alliance, mais c'est un accord qui établit de bonnes relations avec nous puissants voisins.

J'espere fermement que lorsque toutes les autres questions encore à l'étude seront résolues, un traité d'alliance sincere succédera au present accord, ainsi que S. M. le roi d'Angleterre a bien voulu me le laisser prévoir dans son télégramme de félicitations à l'occasion de la signature du présent traité.

Sayfa 21

(Majesteleri Emanoullah Han'ın, Ingiliz delegelerin ayrıldığı gün İngiltere-Afganistan anlaşmasının imzalanması vesilesiyle yaptığı konuşmanın devamı) **Çocukluğumdan bu yana, hararetle tüm ulusların ve halkların özgürlüğünü istedim ve bana en çok acı ve-**

ren şey bir halkın bağımsızlığını kaybetmesini görmekti: dolayısıyla, ülkemin özgürlüğü benim için son derece önemliydi ve halkımın ve bağımsızlık haklarımın bu özgürlükten yoksun bırakılmasına dayanamıyordum.

Halkımın özgürlüğü önündeki en büyük engelin İngiliz Hükûmeti'nden kaynaklandığının farkındaydım ve tüm çabalarım bunun üzerimizdeki egemenlik projelerini engellemeye yönelikti; bugün hâlen halkımın onuru için kan dökmeye ve halkıma ulusun bütünlüğünü ve huzurunu korumaya dair ettiğim kutsal yemini bu şekilde tutmaya hazırım. Halkımın kendini kutsal davamıza adamakta gösterdiği cesaret bana âdeta ikinci bir hayat bahşetmiştir; bu hayat hepimizin özgürlüğünün hayatıdır.

Batıya elçi olarak gönderdiğim General Mohamed Veli Khan'ın Londra'daki Indes ortaelçisi ve Indes Hükûmeti (Indes Hindistan'daki İngiliz Topraklarına 1876-1947 yılları arasında verilen isim) tarafından karşılanışından ne kadar etkilendiğimi unutmamışsınızdır. Bugün, İngiliz Hükûmeti'nin nihayet Afganistan'ın bağımsızlığını tanımak istediğini ve özgürlüğüne saygı duyduğunu görmekten büyük memnuniyet duymaktayım. Bu bağımsızlığımızın tanınmasının ilk sonucu İngiliz İmparatorluğu ile ülkemiz arasındaki iyi komşuluk ilişkilerinin tekrar kurulması olmuştur.

Şüphesiz imzalanmış bulunan anlaşma henüz bir ittifak anlaşması değildir, ancak güçlü komşularımızla iyi ilişkilerin kurulmasını sağlayan bir anlaşma söz konusudur.

Sayın Majesteleri İngiltere Kralı'nın bana işbu anlaşmanın imzalanması vesilesiyle gönderdiği kutlama telgrafında tarafımdan öngörülmesini talep ettiği gibi, halen incelenmekte olan tüm diğer meseleler de çözüme kavuşturulduğunda, işbu anlaşmanın ardından samimi bir ittifak anlaşmasının da yapılmasını en içten şekilde dilemekteyim.

Sayfa :22

L'ANGLETERRE ET LA TURQUIE

Plus le gouvernement britannique sera respectueux desdroits de la Turquie, plus le peuple afghan sera son ami; il ne faudrait pas que le gouvernement britannique puisse croire un seul instant à notre amitié, tant que le monde musulman souffrira de ses erreurs. Le peuple afghan ne pourra pas rester insensible devant les violations qui sont faites aux plus pures traditions islamiques.

Sayfa 22

İNGİLTERE VE TÜRKİYE

İngiliz Hükümeti, Türkiye'nin haklarına saygı duyduğu sürece, Afganistan Halkı dostu olacaktır; İngiliz Hükümeti, Müslüman Dünyası kendi hatalarından dolayı acı çektiği sürece, Afganistan'ın dostu olmayacağını bilmelidir. Afgan Halkı, en temel İslâmî gelenekleri hedef alan ihlâllere karşı duyarsız kalmayacaktır.

Sayfa :23

Au moment où vous partez pour Londres, Monsieur le ministre britannique, je vous conjure de rapporter à votre souverain, très fidèlement, mes vœux et les conseils que je me permets d'adresser à son gouvernement, en toute loyauté.

Saluez de ma part S. M. le roi Georges ainsi que son peuple, S. E. le vice-roi des Indes, et transmettez leur, avec nos remerciements, notre ferme confiance dans leur esprit de justic et d'amitié.

Sayfa :23

Le président de la mission anglaise a pris la parole après S. M. l'Emir et a répondu à son discours avec beaucoup de cordiale sincérité dans ces termes :

Je regrette vivement de devoir quitter votre beau pays et de rnoncer si vite à la cordiale hospitalité que j'ai reçue auprès de Votre Majesté et auprès du gouvernement de l'Afghanistan.

Le ministre britannoque a parlé ensuite de la Turquie; il a affirmé que, selon les dernières nouvelles reçues de son gouvernement, l'Angleterre était disposée à traiter la Turquie avec beaucoup de bienveillance, et que, dans quelque temps, les relations anglo-turques seraient nfin satisfaisantes.

En ce qui concerne les Indes, le ministre anglais a déclaré qu'avant dix ans, les Indes jouiront de leur pleine et entière indépendance.

« Le gouvernement britannique est plein de bonne volonté et d'amitié sincère envers le peuple afghan et s'attachera à lui donner le plus de satisfaction possible sur toutes les questions intéressant l'Afghanistan. »

Sayfa 23

ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER

Sayın İngiliz Orta Elçisi, Londra'ya gitmek üzere yola çıkacağınız şu esnada hükümdarınıza en içten dileklerimi ve hükûmetine ilettiğim tavsiyeleri sadakatle iletmenizi rica etmekteyim.

Majesteleri Kral Georges'u ve halkını, Indes Kral Yardımcısını benim adıma selâmlayınız ve kendilerine teşekkürlerimi ve adalet ve dostluk anlayışlarına olan derin inancımı iletiniz.

İngiliz misyonunun başkanı, Majesteleri Emir'den sonra söz

almış ve konuşmasına aşağıda yer aldığı şekilde büyük içtenlikle cevap vermiştir:

Güzel ülkenizi ve Zatıalinizin ve Afganistan Hükûmeti'nin nezdinde gördüğüm son derece içten misafirperverliği böyle kısa sürede terkediyor olmaktan ve gerçekten üzüntü duymaktayım.

İngiliz Orta Elçi daha sonra Türkiye'den bahsetmiştir; Hükûmeti'nden son aldığı haberlere göre, İngiltere'nin Türkiye ile içtenlikle görüşmeye hazır olduğunu ve Türk-İngiliz ilişkilerinin kısa süre içinde memnuniyet verici bir düzeye ulaşabileceğini dile getirmiştir.

İngiliz Orta Elçisi, Indes ile ilgili olarak ise, bu ülkenin on yıla kalmadan tam bağımsızlıktan faydalanacağını beyan etmiştir.

"İngiliz Hükûmeti, Afgan Halkına karşı büyük bir iyi niyet ve içten bir dostluk beslemektedir ve Afganistan'la ilgili tüm meselelerde, mümkün olduğunca Afgan halkının memnuniyetini kazanmaya gayret edecektir."

TURCS

ANCIENS ET MODERNES

PAR

MOUSTAPHA DJELALEDDIN

* ترك ییللغنده ترجمهٔ حالی واردر
یوسف آقچورانك

* Türk yıllığında tercüme-i hâli vardır.
Yusuf Akçura'nın

PARIS

LIBRAIRIE INTERNATIONALE
15, BOULEVARD MONTMARTRE.

A. LACROIX, VERBOECKHOVEN ET Ce, ÉDITEURS
à Bruxelles, à Leipzig et à Livourne.

1870

ESKİ VE MODERN TÜRKLER

Yazan:
Mustafa CELALETTİN

PARİS
INTERNATIONALE KİTAP EVİ
15, BOULEVARD MONTMARTRE
Brüksel, Leipzig ve Livourne'daki Yayımcılar:
A. LACROIX, VERBOECKHOVEN VE ORTAKLARI

1870

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1372
Yazar	: Mustafa Celalettin
Cild	: Kahve
Ebadı	:
	En : 15 cm.
	Boy : 22 cm.
Sayfa Adedi	: 362 + 2
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Ankara U. TÖMER Dil Öğretim Merkezi tarafından tercume edilmiştir.

Ön Söz

PRÉFACE.

Durant vingt années que j'ai passées dans les provinces de la Turquie, lié intimement au peuple ottoman, à sa vie, à ses labeurs, à ses idées, j'ai eu le temps de le connaître et de l'aimer. Aujourd'hui donc que cette nation se trouve souvent exposée à des embarras, causés par certaines tendances, certains abus et certaines opinions erronées, — nonobstant mon incompétence d'écrivain, je n'hésite pas à publier l'exposé de mes convictions. Je m'impose cette tâche d'autant plus volontiers, que pour défendre les Turcs, il me suffit de dire ce que j'ai vu et observé

Puisse cet essai sincère et impartial avoir quelque influence sur l'amélioration du sort de mes compatriotes adoptifs, et faciliter l'œuvre du progrès en Orient!

Ön Söz

Türkiye'nin taşralarında geçirdiğim yirmi yıl boyunca, Osmanlı halkına, yaşamına, zahmetli çalışmalarına, fikirlerine yürekten bağlı olduğum için orayı tanıma ve sevmeye zamanım oldu. Bugün bu millet, bazı eğilimlerin, bazı suiistimallerin ve bazı yanlış düşüncele-

rın yol açtığı sıkıntılarla karşı karşıya bulunduğundan, yazarlık deneyimimin yetersizliğine rağmen, düşüncelerini içeren açıklamayı yayınlamakta tereddüt etmiyorum. Bu işi, Türkleri savunmak için olduğu kadar, gönüllü olduğum için de üstleniyorum, gördüklerimi ve gözlemlediklerimi dile getirmek benim için yeterlidir.

Bu içten ve tarafsız denemenin, ikinci vatanımın yurttaşlarının kaderinin güzelleşmesine ve Doğu'daki gelişme hareketinin kolaylaşmasına katkıda bulunması dileğiyle!

Sayfa :8

En effet, comme l'observe bien M. Mallouf, il est peu de contrées de notre hémisphère que les Turcs n'aient visitées en vainqueurs, ou gouvernées en maîtres.

Sayfa 8

Gerçekten de, Sayın Mallouf'un iyi saptadığı gibi, dünyamızda Türklerin galip olarak ziyaret etmediği ya da hâkim olarak yönetmediği bölge çok azdır.

Sayfa :9

Il faut avouer, cependant, que dans l'histoire des migrations et des invasions des barbares en Europe, et dans les indices qu'en donnent les annales chinoises, il est difficile de retrouver la part des Turcs. L'hypothèse que les Huns d'Attila, en chinois, Hiongs (*Hung-ares*), étaient des Turcs ne peut pas être soutenue par quelques citations

Sayfa :9

des annalistes. Tandis que les Turcs de la Russie sont aujourd'hui stigmatisés du nom de Tat-ares, pour avoir servi sous Djenghis-han, la cause d'une petite tribu de Tata, les historiens byzantins sont si peu renseignés sur la nationalité des Magy-ares, etablis dès le neuvième siècle en Hongrie, qu'ils accordent souvent le nom de Hongres et de Huns aux Ouigours Seldjoukides ou Turcs actuels. (2.

Plus justement, on donnait ce nom autochthone aux Av-ares, dont l'empire ou khanat, établi au sixième siècle sur les débris de celui des Huns

Sayfa 9

Bununla beraber, Avrupa'daki Barbar istilâları ve göçleri tarihinde ve Çin yıllıklarının verdiği ipuçlarında Türklerin payını bulmanın zor olduğunu itiraf etmek gerekir. Çin'deki Attila Hunları'nın, yani Hiyong (Hungarlar)'ların Türk oldukları hipotezi, yıllık yazarlarının birkaç alıntısıyla desteklenemez. Rusya Türkleri bugün, küçük bir Tata kavmı dolayısıyla Cengiz Han yönetiminde hizmet verdikleri için **Tatar adıyla damgalandığı hâlde,** Bizans tarihçileri, 9. yüzyıldan itibaren Macaristan'da yerleşen Macarların milliyeti hakkında çok az bilgiye sahiptirler, Macar ve Hun adını çoğunlukla Uygur Selçukluları-na ve günümüz Türklerine vermektedirler.

Daha doğrusu bu yerli ad, imparatorluğu ya da hanlığı 6. yüzyılda **Hun İmparatorluğu'nun kalıntıları üzerine kurulmuş olan Avarlara** verilmekteydi.

Sayfa : 13

XX 1. Les Jasyges, qui parurent vers le premier siècle avant Jésus-Christ, envahirent les terres des Scythes, s'unirent contre ce peuple avec Mithridate-le-Grand, et s'établirent entre le Tanaïs et le Borysthène. Au temps d'Auguste, une de leurs tribus avait passé ce fleuve et s'étendait jusqu'aux bouches du Danube. Une autre, sous le règne de Claude, s'établit entre le Danube, à l'Ouest et au Sud, la Theisse à l'Est, et les Karpathes inférieurs au Nord. On les appelait Jasyges métanastes, ou transplantés.

Sayfa 13

1. İ.Ö. birinci yüzyıla doğru ortaya çıkan Jasyges (Jasiç)'ler, İskit topraklarını işgal ettiler ve bu halka karşı Büyük Mitridat ile birleşerek Tanais ile Boristen arasındaki bölgeye yerleştiler. Auguste Dönemi'nde,[Jasiç] kavimlerinden biri bu ırmağı geçmiş ve Tuna Nehri'nin ağızlarına kadar yayılmıştır. Claude yönetimindeki bir diğer kavim, batıda ve güneyde Tuna Nehri, doğuda Tesse ve kuzeyde Aşağı Karpatlar bölgesi arasına yerleşmiştir. Bunlar, yerleşik Jasiç'ler olarak adlandırılıyordu.

Sayfa : 16

Nous croyons, cependant, que le nom des Jasyges, dérivant de Yassy se forma, d'après la construction essentiellement turque, usitée en Asie-Mineure et même à Monastir, en Roumélie,

Sayfa :16

d'après laquelle la terminaison des verbes en *ikh*, remplace le *iz* ottoman, dans la signification de

Sayfa :17

nous sommes.

Sayfa 16

Yassy (Yası = Türkistan'ın başkenti)'den gelen Jasıç adının, Anadolu'da ve hatta Manastır'da, **Rumeli'de** kullanılan ve **özü bakımından Türkçe olan** bir yapıya göre oluştuğunu zannediyoruz. Bu yapıya göre, fiillerin **"ik"** ile biten son eki, .bizik = biziz. örneğinde olduğu gibi Osmanlıca **"iz"** son ekinin yerini almaktadır.

Sayfa :23

l'hellénisme payen, d'ailleurs, était très persécuté sous Théodose, peu toléré sous Justinien, et selon Théophane, le latin vulgaire était encore parlé au sixième siècle, non seulement en Thrace, mais aussi en Asie-Mineure (1).

Sayfa 23

Zaten çok tanrılı Helenizm Theodose'nin yönetimi altında çok acı çekmiş, Justinien Dönemi'nde ise çok az müsamaha görmüştür. **Theophane'ye göre halk Lâtincesi, 6. yüzyılda sadece Trakya'da değil, Anadolu'da hâlâ konuşulmaktaydı.**

Sayfa :23

(2) Nous croyons que le latin vulgaire s'est parlé, en Asie-Mineure, jusqu'au onzième siècle; car, les Romains, ou sujets romains, qui y étaient établis, avant d'être surpris par les Seldjoukides, n'eurent pas le temps de se gréciser. Aussi, ne parlent-ils aujourd'hui que le turc, et c'est à tort qu'ils sont connus sous le nom de Grecs, par le seul fait qu'ils sont orthodoxes. Ils sont Roumes, et non pas Grecs.

Sayfa 23

Halk Lâtincesinin[halk arasında konuşulan Latince] Anadolu'da 11. yüzyıla kadar konuşulduğunu zannediyoruz; çünkü oraya yerleşmiş olan Romalılar veya Roma uyruğunda olanlar, Selçuklular tarafından baskına uğramadan önce Yunanlılaşmaya vakit bulamamışlardır. Bunun için günümüzde sadece Türkçe konuşmaktadırlar ve sırf Ortodoks oldukları için Yunan adıyla bilinmeleri haksızlıktır. Onlar Yunan değil, Rum'dur.

Sayfa :32

La population des Jasyges, établis dans la Moldavie actuelle, au deuxième siècle, s'accrut, à ce qu'il paraît, avec le temps, par les colonies turques, que les Avares, et plus tard les Uzes ou Ouzes, les Petchénègues et les Coumans laissèrent sur le Dniester, le Pruth, le Séret et le Danube.

Sayfa 34-35

İkinci yüzyılda, günümüz Moldavya'sına yerleşmiş olan Jasiç halkı, belli ki zamanla önce Türk, Avar, daha sonra ise Üz veya Uz, Peçenek ve Kuman kolonilerinin katılımıyla çoğalmış ve Dinyester, Prut, Seret ve Tuna üzerine yerleşmişlerdir.

Sayfa :34

L'alliance des tribus par le mariage s'observe chez les

Sayfa :35

Kirghises, selon M. Mayensdorf,(1) au grand préjudice de la belle race turque, abrutie et mongolisée actuellement dans les tribus des Kirghises et des Bachkères modernes.

Sayfa 34

Sayın Mayensdorf'a göre, kavimlerin evlilik yoluyla ittifakı günümüzde modern Kırgız ve Başkar kavimlerinin içinde kafası karışmış ve Moğollaşmış olan **Güzel Türk Irkından** başka Kırgızlarda gözlenmektedir.

Sayfa :39

Depuis ce temps, les forces principales des empereurs grecs, comme nous le voyons en 1271, sous l'empereur Michel Paléologue, se composèrent de Coumans et de Turcopoles. Nous ne poursui-

Sayfa :39

vrons pas davantage cette histoire. Ces Turcopoles, bien distincts des Turcs musulmans, après mille aventures courues en compagnie des Catalans, obtinrent, en 1312, du krale de Servie, un établissement dans ce pays, <u>ce qui nous</u>

Sayfa :40

rapproche du temps de l'occupation de la Roumélie par les Ottomans.

Que devinrent ensuite toutes ces peuplades turques, se succédant les unes aux autres? Nous croyons qu'elles restèrent en Thrace et en Macédoine, leur nom disparaissant à mesure que leur établissement devenait définitif.

Sayfa 39

O zamandan itibaren (Jonas'ın ölümünden sonra), 1271 yılında İmparator Michel Paleologue Dönemi'nde gördüğümüz gibi, imparatorların asıl kuvvetleri **Kumanlardan ve Türkopollardan** oluşmaktadır. Müslüman Türklerden çok farklı olan bu Türkopollar, Katalan'larla yaşadıkları binlerce maceradan sonra 1312'de Servie kralından bu ülkede bir yerleşim yeri elde etmişlerdir (sayfa 40) **Bizi, Rumeli'nin Osmanlılar tarafından işgal edildiği döneme yaklaştıran olay budur.**

Birbiri ardından yaşayan bütün bu Türk halkları daha sonra ne olmuştur? Trakya'da ve Makedonya'da kaldıklarını zannediyoruz. Yerleşim yerleri kesinleştikçe adları kaybolmuştur.

Sayfa :40

Pourquoi ai-je tracé ce tableau de nos Bastarnes Jasyges, Badjinaks, Ouzes, Coumans, disparaissant les uns après les autres dans la civilisation chrétienne ? C'est pour rappeler qu'en Turquie, sauf quelques exceptions, toutes les populations, chrétiennes et musulmanes, appartiennent à la même famille arienne, et beaucoup d'entre elles paraît-il, étant d'extraction turque ou presque turque, l'affinité d'origine et le lien du sang devraient aider

Sayfa :41

notre souverain dans l'accomplissement de sa tâche civilisatrice.

Sayfa 40-41

Hristiyan uygarlığının içinde art arda kaybolan Bastarn'ların, Jasiç'lerin, Bacinak'ların, Uzların, Kumanların tablosunu çizmemin nedeni; Birkaç istisna hariç, Türkiye'deki bütün Müslüman ve Hristiyan halkların aynı Ari ailesine ait olduğunu hatırlatmak içindir. Öyle görünüyor ki, bu halkların çoğu Türk veya hemen hemen Türk soyundan oldukları için ırk benzerliği ve kan bağı, uygarlık görevinin tamamlanmasında hükümdarımıza yardım edecektir.

Sayfa :43

DEUXIÈME PARTIE.

VII

Observons maintenant les Jasyges *Basilaei*, ou les Turcs en corps de nation. Ce n'est qu'à la moitié du sixième siècle, sous l'empereur Justin II, que nous trouvons dans les chroniques bysan-

Sayfa :43

tines la première mention des Turcs, à l'occasion de l'arrivée à Constantinople des ambassadeurs du grand khan de Turkestan, pour nouer avec les Romains des rapports commerciaux et, en particulier, des relations pour le commerce des soies de la Chine. Si Zémarque, envoyé de Justin en Turkestan, fait le tableau du luxe des tentes de soie et du trône roulant, en or massif, de la cour ambulante du khan, il serait peu logique d'en conclure que les Turcs n'étaient que des nomades; car, le même Zémarque fait mention des villes de la Transoxane. Plus tard, Valentin, envoyé de Tibère III, parle de l'étendue de cet empire

Sayfa 43

İKİNCİ BÖLÜM

Şimdi Basilaey (asıç'lerini) veya **ulus hâlindeki** Türkleri inceleyelim. Ancak **6. yüzyılın ortasında,** İmparator I. Justin döneminde, büyük Türkistan Hanının elçilerinin Romalılarla **ticari ilişkiler,** özellikle de Çin ipeği ticareti için ilişki kurmak amacıyla İstanbul'a gelişleri vesilesiyle, Türk adını ilk kez Bizans tarih yazılarında buluyoruz. Her ne kadar Justin tarafından Türkistan'a gönderilen **Zemarque,** hanın seyyar sarayının, som altından yapılmış seyyar tahtının ve ipek çadırlarının görkemli tablosunu yapıyorsa da, bundan **Türklerin sadece göçebe oldukları** sonucunu çıkarmak pek mantıklı olmaz; çünkü aynı Zemarque **Transoxane** şehirlerinin adını zikretmektedir. Daha sonra III. Tibère tarafından gönderilen Valentin bu imparatorluğun büyüklüğünden bahseder.

Sayfa :44

A la cour de Sindjar-le-Grand, dans le Khoraçan, on voyait des poètes, des philologues, des moralistes tels que Veysi, Enveri, Hariri et Nesefi. Les onzième et douzième siècles sont comptés parmi les savants orientaux, comme une période *djélilé*, ou brillante, et pour ainsi dire, l'apogée des sciences en Orient.

Sayfa 44

Horasan'daki büyük Sencer'in sarayında, Veysi, Enveri, Hariri ve Nesefi gibi şairler, filologlar ve ahlak bilimciler görülüyordu. 11. ve 12. yüzyıllar, doğu âlimleri arasında, adeta Doğu'daki bilimlerin doruk noktası olan bir celile (veya parlak) devri olarak kabul ediliyordu.

Sayfa :45

Une multitude de villes du Turkestan saccagées, quatre ou cinq millions d habitants massacrés, tant de richesses enlevées, donnent une très haute idée de la grandeur de l'empire turc avant son écroulement. D un autre côté, le nombre d'ouvriers d art du Turkestan que les Mongols emmenèrent avec eux dans leur patrie, est la meilleure preuve du développement industriel des Turcs. Car, comment expliquer autrement que les Mongols, conquérants et maîtres de la Chine, aient eu besoin des métiers et des arts du Turkestan ?

4-5

Sayfa 45

Yakılıp yıkılan birçok Türkistan şehri, katledilen **4 veya 5 milyon insan,** götürülen onca zenginlikler, Türk İmparatorluğu'nun yıkılmadan önceki büyüklüğü hakkında önemli fikirler verir. **Diğer taraftan Moğolların, yanlarında götürdükleri Türkistanlı zanaat işçilerinin sayısı, Türklerin sanayideki gelişmişliğinin en iyi kanıtıdır. Aksi takdirde, Çin'in fatihleri ve sahipleri Moğolların Türkistan'daki mesleklere ve sanatlara duymuş oldukları ihtiyacı başka nasıl açıklayabiliriz?**

Sayfa :45

Déjà, au commencement du neuvième siècle, beaucoup de Turcs s'établirent en Asie-Mineure, et y formèrent des colonies, au service des khalifes Abbassides. Les dynasties turques des Toulounides et des Ikchidites, aux neuvième et dixième siècles, régnaient déjà en Égypte; mais ce n'est que vers la moitié du onzième siècle que les Turcs Seldjoukides, maîtres de la Perse, établissent définitivement leur domination jusqu'à la Méditerranée

Sayfa 45

9. yüzyılın başında, çok sayıda Türk Anadolu'ya yerleşmiş ve orada Abbasi halifelerinin hizmetinde koloniler kurmuştur. Tulun ve İkşi Hanedanlıkları 9. ve 10. yüzyıllarda Mısır'da hüküm sürüyorlardı; ancak 11. yüzyılın ortasına doğru İran'ın sahibi Selçuklu Türkleri, Akdeniz'e kadar egemenliklerini kesin olarak kurmuşlardır.

Sayfa : 47

Nous ne prétendons pas ici écrire l'histoire des Turcs; mais nous avons à cœur de combattre une opinion assez générale, fondée sur les récits exagérés de ces temps là, sur les mœurs farouches des anciens Turcs, — opinion à peine applicable à quelques tribus nomades des Turcomans, dont une d'elles était établie, vers le onzième siècle, en Palestine. — Selon cette opinion, les Turcs étaient une race bâtarde, un ramassis de brigands plutôt qu'un corps de nation, aussi cruels à la guerre, que pillards durant les trêves.

L'inconsistance de ces accusations est démontrée par les historiens chrétiens des Croisades. Les Latins, en arrivant en Orient, trouvèrent les Turcs déjà bien établis et conservant soigneusement la civilisation arabe, fort admirée des Croisés. Cela

* Selçukî

Sayfa 47

Burada Türklerin tarihini yazmayı iddia etmiyoruz; eski zamanların abartılmış öyküleri üzerine, eski Türklerin incelikten uzak gelenekleri üzerine kurulmuş oldukça yaygın bir düşünceyi yürekten yıkmamız gerekiyor. –Bu düşünce, biri 11. yüzyıla doğru Filistin'de kurulmuş olan birkaç göçebe Türkmen kabilesi için geçerli olabilir.- Bu düşünceye göre Türkler, soyu belli olmayan, bir millet oluşturmaktan ziyade, savaşta gaddar oldukları kadar ateşkes boyunca da yağmacı olan haydut topluluğudurlar.

Bu suçlamaların dayanaksız olduğu, Haçlı Seferleri'ne katılan Hristiyan tarihçiler tarafından gösterilmiştir. Lâtinler Doğu'ya vardıklarında, Türkleri büyük bir düzen içinde ve Haçlılar tarafından çok hayran olunan Arap uygarlığını itinayla korurken buldular.

Sayfa :48

A peine les Turcs y étaient-ils définitivement établis, qu'ils se virent, en 1088, assaillis par la plus longue et la plus rude guerre qui ait jamais ensanglanté le monde. Faibles, par la division du pouvoir dans la descendance d'Alp Arslan, les Turcs sont vaincus par les Croisés, à Nicée, à Dorylée et à Antioche, et ils voient avec la rage de l'impuissance, la population de cette dernière ville passée au fil de l'épée ; ils voient l'extermination raffinée des habitants de Marrah, et celle de cent mille habitants de Jérusalem, brûlés vifs et massacrés par les plus célèbres chevaliers de la chrétienté.

Sayfa 48

Türkler, Doğu'ya kesin olarak henüz yerleşmişlerdi ki, 1088 yılında kendilerini, dünyayı hiç bu kadar kana bulamış olmayan en uzun ve en çetin savaşın içinde buldular. Alparslan'ın vârisleri yüzünden iktidarın bölünmesi sonucu zayıf düşen Türkler, Nice'de, Dorile'de ve Antioş'da Haçlılara yenildiler ve güçsüzlüğün öfkesi içinde bu son şehrin (Antioş) halkının kılıçtan geçirildiğini gördüler; Mara sakinlerinin ve yüz bin Kudüs sakininin Hristiyanlığın en

ünlü şövalyeleri tarafından canlı canlı yakılarak ve katledilerek yok edilişine tanık oldular.

Sayfa :48

la conduite humaine des Turcs.

Sayfa 48
Türklerin insanî davranışı.

Sayfa :49

Dans ces temps-là où le poète Saadi, dans les rangs des musulmans, combattait les Croisés, et où tant de savants turcs vivaient sous le nom d'Arabes, l'animosité religieuse et la dureté des mœurs ne caractérisaient pas encore les Turcs. Avouons, cependant que, si alors les lettres florissaient à Baghdad et à Boukhara, la civilisation des Turcs ne pouvait qu'être restreinte dans de certaines limites. Elle était restreinte, d'abord, à cause des guerres interminables, et ensuite, parce que les Turcs ayant adopté l'alphabet et l'écriture arabe, qui ne convenait pas du tout à la langue turque, l'enseignement ne fut jamais assez national et populaire.

Sayfa 49

Şair Sadi'nin Musluman saflarında Haçlılarla savaştığı ve **çok sayıda Türk âliminin** Arap adı altında yaşadığı zamanlarda, dinî vahşet ve geleneklerin katılığı **Türkleri henüz etkilememişti.** Bununla beraber, her ne kadar o zamanlar Bağdat'ta ve Buhara'da edebiyatçılar yetişiyorsa da, Türk uygarlığının sadece bazı alanlarda sıkışıp kaldığını itiraf edelim. Bu uygarlık, öncelikle bitmek bilmeyen savaşlar yüzünden, sonra da Türkler, **Türk diline hiç de uygun olmayan Arap yazısını ve Alfabesini** benimsediğinden, eğitim hiçbir zaman yeterince millî ve yaygın olmadığı için dar alana sıkışıp kalmıştır.

Sayfa :51

Un Kurde, Salaheddin, élève de Noureddin, avait déjà réussi à retremper par les Turcs, l'Egypte démoralisée, ce qui lui valut la soumission à peine disputée des Turcs de l'Irak et de la Syrie

Sayfa 51

Nurettin'in öğrencisi **Selahattin adlı bir Kürt,** Türklerin yardımıyla, morali bozulmuş Mısır'ı yeniden canlandırmayı başarmıştı, bu da ona Suriye ve Irak Türklerinin henüz tartışılan bağlılığını sağlamıştı

Sayfa :51

Richard Cœur-de Lion trouve un adversaire Salaheddin Cœur-d'Or

Sayfa 51
Aslan Yürekli Richard
Altın Yürekli Selahattin.

Sayfa :52

Race forte, sobre, courageuse, bonne et patiente, les Turcs se firent toujours remarquer par leur positivisme pratique.

Sayfa 52
Güçlü, kanaatkâr, cesur, iyi ve sabırlı bir ırk olan Türkler, pratik pozitivizmleriyle kendilerini her zaman fark ettirmişlerdir.

Sayfa :53

Les Turcs, doués de ce positivisme, étaient naturellement peu enclins au mysticisme des Juifs, des Arabes, des Grecs et des Persans. Si les Turcs étaient de bons musulmans et de rigoureux observateurs des traditions religieuses, s'ils respectaient les chéiks religieux et les chérifs, descendants vrais ou faux du Prophète, ils détestaient, avant tout, les sectes et les disputes dogmatiques.

Sayfa 53
Bu pozitivizme doğuştan sahip olan Türkler, doğal olarak Yahudilerin, Arapların, Yunanlıların ve Perslerin mistisizmine pek

eğilimli değillerdi. Her ne kadar Türkler iyi müslüman, dinî gelenekleri sıkı müşahitleri iseler de, peygamberin gerçek ya da sahte vârisleri olan şeriflere ve şeyhlere saygı gösteriyorlarsa da, her şeyden önce dogmatik tartışmalardan ve mezheplerden nefret ederlerdi.

Sayfa :56

6° Cependant, une trentaine d'années suffisent pour guérir ces blessures, et de nouveau les Ottomans, plus puissants que jamais par leurs armes et leur organisation, disputent l'empire du monde à Charles-Quint.

7° Lutte insensée, cette fois ; parce que, dès l'année 1683, qui marque leur déroute à Vienne, refoulés successivement par le progrès des sciences et des arts de l Europe, les Turcs sentent, que pour vivre d'une vraie vie politique, il leur faudra puiser des forces régénératrices dans la civilisation d'Europe et *dans le bonheur des peuples*. Mais, n'anticipons pas sur les événements, et voyons, d'abord, les éléments de l'organisation ottomane.

Sayfa 56

6° Bununla beraber, bu yaralan sarmak için 30 yıl yetmiştir; silâhlarıyla ve teşkilâtlarıyla hiç olmadıkları kadar güçlü olan Osmanlılar, dünya imparatorluğunu yeniden Charles-Quint'in elinden almaya çalışırlar.

7° Bu seferki delice bir savaştı; çünkü Viyana'da bozguna uğradıklarını belirten, 1683 yılından itibaren Avrupa'nın sanatsal ve

bilimsel ilerlemesi karşısında ezilen Türkler, gerçek bir politikayla yaşamak için kalkındırıcı güçleri Avrupa Uygarlığından ve halkların mutluluğundan almaları gerektiğini hissederler. Ancak, olaylara el atmadan, öncelikle Osmanlı birliğinin unsurlarını incelemeliyiz.

Sayfa :60

Suivons l'histoire, et nous verrons la série illustre des grands vézirs et des amiraux comme Mahmoud-Pacha, Ibrahim-khan, Sokolli, Haïreddin, Sinan, tous d'origine macédonienne, bulgaro bosniaquo, albanaise etc.

Sayfa 60

Tarihi izlersek; hepsi Makedon, Bulgar, Bosna, Arnavut, v.b. kökenli Mahmut Paşa, İbrahim Han, Sokullu, Hayrettin, Sinan gibi muhteşem büyük vezir ve amiraller topluluğunu görürüz.

Sayfa :62

L'unique cause de la décadence des Turcs est, que les sultans ottomans d'alors, s'en'ourant de l'auréole des khalifes, crurent pouvoir oublier leur programme;

Sayfa 62

Türklerin çöküşünün tek sebebi, o zamanki Osmanlı sultanlarının **halifelik** kavuğunu takıp programlarını unutabileceklerini sanmış olmalarıdır

Sayfa :63

c'est que, dès ce temps-là, il se forma dans la nation turque un corps étranger, une caste sans cou'eur et sans caractère, demi-phanariote et demi-persane, la caste obséquieuse des scribes et des courtisans, ne répondant aux Turcs qu'en persan, et aux chrétiens, qu'en arabe.

Voilà, selon moi, l'unique cause de la décadence de l'empire ottoman. En vérité, pourquoi en chercher d'autres ? Nous ne voyons dans le peuple turc aucun signe de décadence.

Sayfa 63

(Türklerin çokuşunun sebebi) **O zamandan itibaren, Türk ulusunun içinde yabancı bir unsurun, Türklere sadece Farsça, Hristiyanlara ise Arapça cevap veren, nedimlerden ve kâtiplerden oluşan** yarı Arap, yarı Pers, niteliksiz, renksiz, dalkavuk bir sınıfın ortaya çıkmasıdır.

Bana gore, Osmanlı İmparatorluğu'nun çokuşunun tek sebebi budur. Gerçekten de niçin başka sebepler arayalım? **Türk halkı arasında hiçbir çöküş sebebi göremiyoruz.**

Sayfa :64

Malgré les tracasseries de guerres infinies, les spahis étaient intéressés à protéger les chrétiens et l'agriculture de leurs fiefs. Le luxe national développait l'industrie et entretenait l'état flo-

Sayfa :64

rissant des plus belles manufactures qui fussent au monde. Le commerce du Levant était vaste et la probité des négociants turcs, proverbiale. Les nombreux hans, caravansérails, ponts, aqueducs, bazars et hôpitaux démontraient l'intelligence industrielle, la munificence des souverains et du peuple ottoman. Quelques arts enfin florissaient, et les Turcs, ces inventeurs des bastions, des pontons, (1) des pierriers, des tranchées et des parallèles d'attaque, entretenaient aussi le goût de l'architecture orientale ou syriaco-arabe, qu'on nomme à tort bysantine, et dont le type se voit, non seulement dans les mosquées de Constantinople, mais aussi dans celle de Sultanié, en Perse, de Nédjef et de Kielbéla, dans les caravansérails de Damas,

(1) Aujourd'hui, on peut ajouter, que les premiers canons rayés parurent, on se le rappelle, dans le camp turc à Eupatorie. Leur inventeur était feu Hafouz pacha.

Sayfa :65

et dans les ruines des anciens temples payens et musulmans en Orient. La littérature ottomane, enfin, quoique de plus en plus gênée par l'invasion du persan et de l'arabe, se composait, comme l'observe M. Mallouf, d'un grand nombre d'ouvrages imprimés et manuscrits, de théologie, de géographie, de médecine et de romans en prose et

Sayfa :65

en vers. Les Ottomans possédaient des écrivains en tout genre, des historiens, des astronomes, des mathématiciens, des géographes, des poètes , en très grand nombre. Des universités et de nombreuses bibliothèques furent établies à Brousse, à Andrinople et Istamboul. Les sultans s'honorèrent toujours du titre de protecteurs des sciences, des lettres et des arts.

Sayfa 64

Bitmez tükenmez savaşların getirdiği sıkıntılara rağmen Sipahiler, Hristiyanları himaye etmekle ve tımar topraklarında çiftçilik yapmakla meşguldüler. Ulusal şatafat, sanayiyi geliştiriyor ve dünyanın en güzel imalâthanelerinin parlak durumunun devamını sağlıyordu. Doğu ticareti genişti ve Türk tüccarlarının namusluluğu dillere destandı. Sayısız hanlar, kervansaraylar, köprüler, su kemerleri, pazarlar ve hastaneler sanayi alanındaki zekâyı ve Osmanlı halkının ve yöneticilerinin cömertliğini gösteriyordu. Nihayet birkaç sanat gelişiyor ve burçların, köprülerin, pirinç gemi toplarının(1), saldırı siper ve paralellerinin yaratıcıları olan Türkler, haksız yere Bizans tarzı olarak adlandırılan ve örnekleri sadece İstanbul'da değil, aynı zamanda Sultaniye'de, Iran'da, Necef'te ve Kerbela'da, Damas kervansaraylarında ve Doğu'daki müslümanların ve çok tanrılı dinlerden olan halkların eski tapınaklarının kalıntılarında görülen Doğu veya Iran-Arap mimarisi zevkini de sürdürüyorlardı. (sayfa 65) Farsçanın ve Arapçanın istilâsıyla git gide bozulmasına rağmen Osmanlı edebiyatı, Sayın Mallouf'un tespit ettiği gibi, ilâhiyat, coğrafya, tıp, nesir ve nazım hâlinde yazılmış romanlar konusunda basılmış ve elle yazılmış çok sayıda eserden oluşuyordu. Osmanlılar, her türden birçok yaza-

ra, tarihçilere, astronomlara, matematikçilere, coğrafyacılara, şairlere sahiptiler. Brus'ta, Andrinopl'da ve İstanbul'da üniversiteler ve çok sayıda kutüphane kurulmuştur. Sultanlar, bilimin, edebiyatın ve sanatın koruyucusu olmakla hep övünmüşlerdir.

1 Bugün, ilk yivli topların Opatori'deki Türk kampında ortaya çıktığını ekleyebiliriz. Bu topları icat eden Ateş Hafız Paşa'ydı.

Sayfa 120

ce n'est que vers l'année 1204, que leur roi Johannice, aidé de la cavalerie turque des Coumans, devient redoutable aux Grecs et aux Latins, tuant à ces derniers l'empereur Baudouin et le roi de Salonique, Boniface de Montferrat.

Sayfa 120

1204 yılına doğru, (Bulgarların) kralları, Kumanlı Türk süvarilerinin yardımıyla, Yunanlılara ve Latinlere korku salmış ve onların İmparatoru Baudouin ile Selanik Kralı Boniface de Montferrat'ı öldürmüştür.

Sayfa :231

Mais en Perse, presque tout le monde parle aujourd'hui le turc :

Sayfa 231

Ancak bugün İran'da, hemen hemen herkes Türkçe konuşur.

Sayfa :231

Ainsi, si l'on trouve au fond du Touran un objet d'art ancien, on présume qu'il a été importé par le commerce; si l'on voit des ruines accusant une architecture inconnue, c'étaient des villes de Cyrus et des Samanydes; les inscriptions trouvées au fond de la Sibérie, seraient celles des Chinois; nos Tadjiks ne seraient que des Persans égarés dans le Turkestan, en Chine et dans l'Afghanistan;

Sayfa 231

Böylece Touran'ın derinliklerinde eski bir sanat ürünü bulunursa, bu ürünün ticaret yoluyla ithal edildiği düşünülebilir; bilinmeyen bir mimariyi belirten kalıntılar görulurse, bunlar Cyrus'ların ve Samanit'lerin şehirlerinin kalıntılarıdır; Sıbirya'nın derinliklerinde bulunan yazıtlar, Çin yazıtları olabilir; Taciklerimiz ancak Türkistan'da, Çin'de ve Afganistan'da kaybolmuş Persler olabilir.

Sayfa :232

Et cependant, si l'on est décidé à nier la possibilité d'une ancienne civilisation turque, on ne saurait nier l'ancienneté des villes du Turkestan. Né, à ce qu'on prétend, dans la Bactriane, c'est dans cette ville que Zoroastre, au treizième siècle avant Jésus-Christ, commença la réforme de l'ancien culte et lutta longtemps contre l'opposition des villes du Nord et de l'Est. Aussi, c'est du côté du Sud seulement, c'est-à-dire en Perse et aux Indes, que la réforme, partie de la Bactriane, avait pris racine.

Sayfa 232

Bununla beraber eski bir Türk uygarlığı olasılığını inkâr etmekte kararlı olunsa bile, Turkistan şehirlerinin eskiliği inkâr edilemez. İddia edilidiğine gore Backtiane'de doğmuş olan Zoroastre, I.Ö. 13. yüzyılda, yine bu şehirde eski inancı yenilemeye başlamış ve Kuzey ve Güney şehirlerinin muhalefetne karşı uzun sure mücadele etmiştir. Bunun için sadece Guney kesimde, yani Bactriane tarafındaki İran'da ve Hindistan'da bu reform hareketi kök salmıştır.

Sayfa :232

Les mêmes historiens

Sayfa :233

chinois, n'entrant pas dans les causes qui ont influé sur l'état nomade des tribus, comme l'insuffisance des terres cultivables et l'impossibilité de s'entourer d'une muraille au milieu des steppes, ils les appellent du nom général de barbares, quoique ceux-ci, depuis les nomades turcs jusqu'aux Calmouks, aient possédé des lois et une écriture alphabétique supérieure aux hiéroglyphes chinois.

Il est donc évident que, placée désavantageusement au fond de l'Asie, dans un pas sans débouchés et à la portée des tribus de la race jaune, la grande nation turque, ayant perdu depuis plusieurs siècles, dans la civilisation arabe, son écriture nationale et les monuments de son passé, ne peut facilement revendiquer ses droits historiques.

Sayfa 232-233

İşlenebilir toprakların yetersizliği ve bozkırların ortasında bir surla çevrilmenin imkânsızlığı gibi, kavimlerin göçebe yaşamına etki eden sebeplere girmeyen aynı Çinli tarihçiler, onları (Orta Asya'daki eski Türkler) Barbar genel adıyla anmaktadırlar. Halbuki, Türk göçebelerinden Kalmuklara kadar onların hepsi kanunlara ve Çin hiyeroglif yazısından daha üstün alfabetik bir yazıya sahiptiler.

Şu hâlde Asya'nın uç tarafında, çıkışı olmayan bir boğazda ve sarı ırktan oluşmuş kabilelerin yakınında dezavantajlı olarak yerleşmiş olan büyük Türk ulusu, Arap uygarlığı içerisinde asırlardan beri ulusal yazısını ve geçmişine ait eserlerini kaybettiği için tarihî haklarını kolaylıkla talep edemez.

Sayfa :234

Or, ceux-ci n'étant pas de l'espèce indo-thibétaine, c'est-à-dire boudhiste, ni de celle de Zoroastre, et par conséquent d'une antiquité bien reculée, il faut nécessairement admettre un centre très ancien de la civilisation turque. En effet, Rubruquis, missionnaire catholique du troisième siècle, nous apprend, qu'à l'instar des Phéniciens, les inventeurs de cette écriture furent les anciens Ouigours turcs, célèbres en tout temps en Asie, et ayant toujours cultivé les sciences et les arts.

Sayfa 234

Oysa bunlar (Kalmuklar ve Mançular), Hint Tibet ve Zoroastre ırkından olmayıp, yani Budist olmayıp, çok gerilerde kalmış eski bir

donemden oldukları için Turk uygarlığının çok eski bir merkezinin bulunduğunu zorunlu olarak kabul etmek gerekir. **Gerçekten de, 3. yüzyılın Katolik misyoneri Rubruquis, Fenikeliler omeğinde olduğu gibi, bu yazıyı icat edenlerin, Asya'da her dönemde tanınmış olan, bilimi ve sanatı daima geliştiren eski Uygurlar olduğunu bize bildirmektedir.**

Sayfa :236

Aujourd'hui, il y a plusieurs centaines de villes et de villages analogues en Turquie et en Turkestan : *ova* , signifie vallée ; *dere*, un bassin d'eau quelconque; et *koum*, une commune ou on village

Parmi les diverses hypothèses plus ou moins

Sayfa :237

hasardées ou admissibles, pourquoi ne pas placer la conjecture , que jadis au cri de guerre *alalala!* des Hellènes, les anciens habitants de la Thrace et de l'Attique répondaient par celui de *beraber !* tous ensemble ! alignement ! ou *barabar* ! comme le prononcent aujourd'hui nos Thraces d'Asie ?

Sayfa 236

Bugün Türkiye'de ve Türkistan'da birbirine benzer yüzlerce şehir ve köy vardır. Ova vadi anlamına gelir; dere, herhangi bir su yatağıdır; **kum ise, kasaba ya da koy anlamına gelir.**

(Sayfa 237) **Onceleri Helenlerin savaş narası olan "alalala!"ya, bugün Asya bolgesi Trakyalılarımızın telaffuz ettikleri gibi, Trakya ve Atik bölgelerinin eski sakinlerinin "beraber!", "hep birlikte!", "Sağa bak! Hizaya gel!" ya da "barabar!" narasıyla cevap ver-**

dikleri tahminini üzerinde fazla düşünülmeden tasarlanmış veya kabul edilebilir başka hipotezler arasına niçin yerleştirmeyelim?

Sayfa :237

Pareillement, la Bible

Sayfa :238

(Mahab 8, 6), en appelant les Macédoniens *Cetiani*, n'a pas exclu de cette dénomination les *Setiani*, établis selon Ptolémée assez près du Volga, d'autant moins, que leur ville Seta, répond à celle de Setia des Volsques, en Etrurie, à Setia, dans la Taraconnaise, et à Setium, dans le pays des Tricastes, en Gaule

Observons surtout, que si les Hellènes appelaient la Thrace *Thrakia*, la Dacie, *Dakia*, et leurs habitants, *Thraks* et *Daks*, ces deux prononciations conviennent aux multiples dialectes turcs. Si l'on demande, en effet, à un Turc du peuple sa nationalite, il répondra toujours au pluriel : *Osmanli-is*; un Turcoman, dira: *Osmanli ikh*, et un Monastyrli : *Osmanli-sque*. C'est ainsi que les Toures produisirent Turis, Daghis, Turusques, Thuringes, Turcilinges; Jassykh ou Jasyges, Sousykh ou Syzyges, Gourykh etc.

Sayfa 237

Keza ince [sayfa 238] (Mahab 8, 6); Makedonyalılara Cetiani adını verirken, Ptoleme'ye (Yunan bilim adamı) göre, Volga'nın oldukça yakınında yerleşmiş olan Setiani'leri bu adlandırmadan

muaf tutmamıştır. Setiani'lerin şehri Seta, Etrüri'de, Setia'da, Taraconnaise'de, Setium'da, Tricaste'lann ülkesinde ve Galya'da Volsque'lann Setia sehrinin karşılığıdır.

Her ne kadar Helenler Trace'yı Trakya, Dacie'yi Dakya ve buralarda oturanları da Traklar ve Daklar olarak adlandırıyorlarsa da, bu iki telâffuzun çok sayıda Türk diyalektine uygun olduğunu özellikle gözlemleyelim. Gerçekten de halktan bir Türk'e milliyeti sorulursa, hep çoğul olarak "Osmanlıyız" diye cevap verecektir; bir Türkmen "Osmanlıyık", bir Manastır'lı ise "Osmanlisk" diyecektir. Turlar; Turis, Daghis, Turusques, Thuringes, Turcilinges; Jassykh veya Jasyges, Sousykh veya Syzyges, Gourykh, vb. adları böyle türetmişlerdir.

Sayfa :242

Observons que les Turcs ont un mot

Sayfa :243

incompréhensible, *iassak*, voulant dire, il est défendu de la part de l'autorité, et qu'en turc le mot djuz, signifie une partie d'un livre, d'un cahier, d'un volume, et en tatare, outre cette signification, il signifie tribu, organe.

Sayfa 242-243

Türklerin, "otorite tarafından yasaklanmıştır" anlamına gelen ve anlaşılmaz olan "yasak" sözcüğüne sahip olduklarını; "cüz" sözcüğünün ise Türkçede, bir kitabın, bir defterin, bir cildin "bir bölümünü" ifade ettiğini, Tatarcada ise aynı sözcüğün bu anlamından başka "kabile, organ" anlamlarına da geldiğini göz önünde bulunduralım.

Sayfa :252

Cour d'une maison, en tatare *kora*, en latin *aula*, en grec *aulé*, en turc *avlou*, dérivé d'*aoul*, place, village.

Le mots *ville*, *village*, dériveraient donc d'*aoul*, et non pas les *aouls*, des villages.

Commune, en latin *comitium* en turc koum, en grec *kómy*, ou bourgade, en polonais *gmina*, dérivé de *gemein* allemand, c'est-à-dire commun

Compagnon, en latin *comes*, en turc *komchi*, ou voisin, en slave *koum*, ou parrain, en grec *kómos*, ou réjouissance publique, et probablement aussi *oikoumenikos*, œcuménique

Sayfa 252

Bir evin "cour" (Fransızca sözcük)**u, Tatarcada kora, Latincede aula, Yunancada aulé, Türkçede, yer, köy anlamındaki "aoul"dan gelen avludur.**

Şu hâlde, şehir, köy sözcükleri, köyler anlamına gelen çoğul "aouls"dan değil, "aoul"dan geliyor olmalıdır.

Fransızcadaki Commune, Latincede **Comitium,** Türkçede kum, Yunancada Komy veya küçük kasaba (bourgade). Lehçede ise Almanca **gemein**'den türemiş ve **Commun** (Kasaba) anlamına gelen **gmina'**dır.

Fransızcadaki Compagnon, Lâtincede comes **Türkçede komşu, Slavcada** koum **veya koruyucu, Yunancada** kômos **veya kamu sevinci, muhtemelen de œcuménique** (bütün Hristiyan kiliselerini birleştirmeyi amaçlayan) **anlamındaki** oikoumenikos'**dur**

Sayfa :253

Maison, en slave *dom*, en latin *domus*, en turc *dam*, signifiant maison en général,

Sayfa 253

Fransızcadaki maison (ev) geremmitme ev armakira gemid ve su sözcük Slavcada **dom,** Lâtincede **domus,** Türkçede **dom**'dur

Sayfa :253

Tuile, en latin *tegula*, en turc *toula* ou *tougla*, en grec *toubula*, en polonais *tsegla*, ou brique.

Sayfa 253

Fransızcadak **tuile** (tuğla) sözcüğu Lâtincede tegula, Turkede tuğla, Yunancada toubula Lehçede Tsegla dir

Sayfa :254

Colonne, en latin, *columna*, en grec *kolonna*, n'est que *kol*, bras, poteau, mot employé diversement dans l'architecture turque et dans l'armée, où *kol*.

Sayfa 254

Fransızcadaki **colonne** sözcüğu Lâtincede columna Yunancada **kolonna**, Türkçede mimaride ve orduda farklı anlamlarda kullanılan **kol** sözcüğüdür

Sayfa :254

Arc d'une arcade, en grec *kamara*, chambre,

Sayfa :255

en turc *kiemer*, signifie ceinture et voûte, et dans toute l'Asie où la race turque existe, on ne donne le nom d'*arkh* qu'aux différentes espèces d'aqueducs. Observons, d'ailleurs, que l'ancienne arme de jet, l'arc, en latin *arcus*, ferait à peine comprendre en turc qu'elle était portée derrière (*arkade*), les Turcs appelant l'arc *jai* ou *iai*, mot qu'on reconnaît dans le verbe latin *projicere*, jeter, et dans *jaculum*, javelot, comme on reconnaît la flèche, *ok*, dans tout ce qui est *acus*, *acuus*, *oxos*, aigu, et aiguille en latin et en grec.

Sayfa 254-255

Bir kemerin "arc" [Kemerlerin yay biçimindeki üst bölümü] ı Yunanca'da, oda anlamına gelen kamara, Türkçede ise kemer ve tonozdur. Türk ırkının bulunduğu tüm Asya'da, "ark" adı sadece değişik tipteki bu su kemerlerine verilmektedir. Zaten Latincede "arcus" olan eski fırlatma silâhı yayın, Türkçede arkada (arkade) taşınan anlamına geldiğini neredeyse anlayabiliriz. Türkler, "ark"ı yay olarak adlandırmaktadırlar. Bu sözcüğü, fırlatmak anlamına gelen latince projicere fiilinde ve mızrak anlamına gelen javelot sözcüğünde görüyoruz. Aynı şekilde ok anlamına gelen "fleche"i, Latincede ve Yunancada sivri ve iğne anlamına gelen acus, acuus, oxos olan her şeyde görüyoruz.

Sayfa :255

le nom des coupoles, en turc koubbe,

Sayfa 255

Fransızcadaki coupole (kubbe tavanlı)ların adı Türkçede **kubbe**'dir

Sayfa :255

Char, en latin *carrus*, *carruca*, n'est que le karutsa turc.

Sayfa 255

Lâtincedeki **carrus**, **carruca** sözcüğü Fransızcada char (savaş arabası)dır ve Türkçedeki **karutsa** sözcüğünden başka birşey değildir

Sayfa :259

Cep de vigne, en turc *sap*, en latin *cippus*, en tatare *chibouk*, en turc *tchibouk*, en grec *klema*, en turc *bagh kalemy*.

Sayfa 259

Cep de vigne (Fransızcada bağ kütüğü) Türkçede sap anlamındadır. Lâtincedeki cippus sözcüğü, Tatarcada çıbuk, Türkçede çubuk, Yunancadaki Klema sözcüğü ise Türkçede bağ **kalemi** anlamındadır.

Sayfa :260

Pareillement, le roseau à écrire, en latin *calamus*, est bien le *kalem* turc:

Sayfa 260

Aynı şekilde Fransızcada yazı kamışı olan Latince calamus Türkçedeki **kalem** sözcüğüdür.

Sayfa :265

Bailly, philosophe et martyr de l'idée, n'avait-il pas raison d'affirmer que c'est au fond du Turkestan qu'il faut chercher l'origine de la civilisation du genre humain ?

Sayfa 265

Filozof ve düşünce kurbanı olan Bailly, insanlık uygarlığının kökenini Türkistan'ın derinliklerinde aramak gerektiğini teyit etmekte haklı değil miydi?

Sayfa :265

Trône, en latin et en grec *thronos*, ou siège (royal), dérive évidemment d'*otouroum*, *otourmak*, c'est-à-dire en turc, siéger.

Il paraît que *thorus*, sur lequel Enée raconte ses aventures à l'infortunée Didon (*doudou*),

Sayfa :265

dame, reine, n'était qu'un *tor* tatare, c'est-à-dire place d'honneur, une partie du sofa, où il y a un matelas de plus. Cette scène, imaginaire d'ailleurs, se passait à Carthage, Carthago ou Caratagh, c'est-à-dire la ville de la montagne noire (et non pas à

Sayfa :266

Cardagh ou montagne neigeuse) ville qui , comme on le sait , était une colonie des Tyriens.

Sayfa 265-266

Fransızcadaki **trône** (taht) sözcüğü, Latincede ve Yunancada **Thronos**'dur ve kuşkusuz Türkçedeki **oturum**'dan yani **oturmak**'tan türemiştir.

Öyle görünüyor ki Enee'nin bahtsız kadın kraliçe Didon (doudou)a anlattığı maceralarda geçen **thorus** sözcüğü, fazladan bir döşeğin bulunduğu sofanın bir bölümü, yani şeref mevki anlamına gelen Tatarcadaki **tor** sözcüğünden başka birşey değildi. **Zaten hayali olan bu sahne, Carthago veya Cartagh** (Karadağ), **yani, bilindiği üzere Tyr'lerin bir kolonisi olan kara dağ şehri (Kardağı veya karlı dağ değil) anlamına gelen Carthage** (Kartacal)**'de geçmektedir**

Sayfa :266

Ballet, en latin *chorea*, en grec *horou*, en tatare et en turc *horg*, d'où en vulgaire turc, tatare et grec, *horata*, signifie amusement, plaisanterie: en latin *joca*, en turc *chaka*.

Sayfa :266

Fourneau, en grec *fournellon*, en latin *furnus*, en turc *furun*.

Diverses espèces de pots et de poterie, en latin *capedo*, en turc *kap*, en latin *cuppa*, en turc *kub* et *koupa*, en latin *testa*, en turc *teste* ;

Sayfa 266

Fransızcadaki Ballet (Bale) sözcüğü, Lâtincede **chorea**, Yunancada **horou**, Türkçede ve Tatarcada ise kaba Türkçeden gelen hora sözcüğüdür. Şaka anlamına gelen Tatarcadaki ve Yunancadaki **horata** sözcüğü ise Lâtincede ioca, Türkçede ise **şaka**'dır.

Fransızcadaki Fourneau (fırın, ocak) sözcüğü Yunancada **fournellon**, Lâtincede **furnus** Türkçede ise **fırın** dır.

Farklı türlerdeki çanak çömlekler de ise, Lâtincedeki **capedo**, Türkçede **kap**'tır. Lâtincedeki **cuppa**, Türkçede **kub ve kupa**, Lâtincedeki **testa**, Türkçedeki **testi** dır.

Sayfa :267

En effet, la technologie turque est tellement identique à celle des Hellènes, que ce n'est que par la crainte de soulever des contestations intempestives que nous ne voulons pas nous servir d'une multitude de mots turcs portés par M. Koromela, dans son dictionnaire gréco-français, comme des mots proprement grecs, et puis il nous répugne d'analyser Homère et de le morceler en turc, en slave et en albanais. Nous préférons, sous ce rapport, la langue des Romains, comme moins exposée au soupçon d'avoir latinisé les Turcs.

Sayfa 267

Gerçekten de Turk teknolojisi Helenlerinkine o kadar benzemektedir ki, sadece yersiz tartışmalar yaratmak korkusuyla sayın Koromela tarafından, tam olarak Yunanca olan sozcukler gibi Yunanca-Fransızca sozluğune alınan çok sayıda Turkçe sozcukten yararlanmak istemiyoruz. Ayrıca **Homere'yi inceleyip onu Turkçeye, Slav diline ve Arnavutçaya bölmek** bizi tiksindiriyor. Bu bağlamda, Turkleri Latinleştirmiş olma şuphesine daha az maruz kaldığı için Romenlerin dilini tercih ediyoruz.

Sayfa :269

Lisser, en latin *texere*, en turc *tezgui* dokumak, en slave *tkat*.

Sayfa 369

Fransızcadaki lisser (dokumak) sozcuğu Lâtincede texerre, Turkçede **tezgi** (tezgah) dokumak, Slavcada tkat'tır

Sayfa :271

Le verbe latin parler, *loqui. locutus sum*, en grec *logos*, correspond à *lakyrdy (etmek)*, ou faire la parole, et ce mot est partout très usité, étant presque la base de la langue turque

Le verbe latin *aio*, *ais*, *ait*, dire, correspond à *aitysmak* en tatare, parler, et à *anmak* turc, mentionner.

Le verbe latin *dicere*, dire correspond au turc *dimek*, qui a la même signification.

Sayfa 271

Yunancada **logos** olan, Latince "konuşmak" fiili **loqui, locutus sum, lâkırdı** (etmek)nin karşılığıdır ya da söz etmek demektir ve bu sözcük, hemen hemen Türkçe kökenli olarak her yerde sıklıkla kullanılmaktadır.

Lâtince söylemek anlamına gelen **aio, ais, ait** Tatarcada atış mak, Türkçede ise konuşmak, anmak, zikretmek sözcüklerinin karşılığıdır.

Latince söylemek, **dicere** fiili, Türkçede aynı anlamı taşıyan di**mek** fiilinin karşılığıdır.

Sayfa :272

Le verbe latin *sentire*, sentir, en le dépouillant du sentimentalısme, peu connu des Romains, et pris dans le sens de penser, être d'opinion, repond au verbe turc *zan itmek*. les Romains disaient *sic sentio*, en turc *beile zan ederım*, ou telle est mon opinion *in hac sum sententia*, en turc *bou zanynde im*

Sayfa 272

Lâtince hissetmek fiili sentire, Romenler tarafından az bilinen hissilik anlamından uzaklaştırılarak düşünmek, fikrinde olmak anlamın da alınmıştır. Bu fiil, Türkçede **zannetmek** (sanmak) anlamına gelir. Romenler, Türkçede böyle zannediyorum anlamına gelen sic sentio ya da Türkçede bunu zannediyorum (bu zandayım) demek olan, düşüncem böyledir anlamında in hac sum sententia diyorlardı.

Sayfa :278

pour exprimer l'action de montrer et de se cacher, les verbes turcs ne manqent pas. Chaque verbe peut subir les mêmes combinaisons, avec la mê-

Sayfa :278

me régularité primitive, indépendante de toute forme hétérogène, ce qui fait qu'un étranger, au bout de quelque temps, en saisit l'esprit et s'en sert avec facilité. Si l'on compare avec cette conjugaison primitive aryanique, les formes bâtardes des langues civilisées d'Europe, et si l'on songe que c'est un Tatare, un hommes aux idées et à la nomenclature bornées, qui sait nuancer ainsi son verbe, ses participes, ses infinitifs, ses supins et ses gerondifs et tant d'autres formes sans nom, quoique d'une formation toujours régulière, n'est il pas évident, que cette race actuellement déchue, a vu jadis de meilleurs jours, qu'elle a existé durant une longue série de siècles de l'idée jeune, primitive des Aryas, et que c'est elle enfin qui, domptant la nature, a donné la civilisation au genre humain?

Sayfa 278

Montrer (göstermek) **ve se cacher** (saklanmak) **eylemlerini ifade etmek için Türkçe fiiller vardır. Her fiil, her türlü karmaşık yapıdan uzak, aynı kesin düzenlilikle, aynı uyumlara sahip olabilir, bu da bir yabancının, kısa bir sürede onun mantığını yakalamasını ve onu kolaylıkla kullanmasını sağlar. Avrupa'nın gelişmiş dillerinin bozulmuş biçimlerini bu basit Ari dili çekimiyle karşılaştırırsak ve fikirleri, söz dağarcığı sınırlı olan ve daima düzenli biçimde olsa bile fiilini, ortaçlarını, mastarlarını, eylem kökünden türemiş adlarını, ulaçlarını ve isimsiz daha birçok şekli ayırdetmeyi bilenin bir Tatar olduğunu düşünürsek, günümüzde aciz olan bu ırkın önceleri güzel günler gördüğü, uzun yüzyıllar boyunca Arya'ların temel kaynağı olan yeni fikirlerle yaşadığı ve nihayet doğayı alt ederek insanlığa uygarlığı getirdiği açık değil midir?**

Sayfa :279

10° La terminaison assez générale de noms latins en us et en is, paraît dériver de chei, chose, si l'on en juge par la formation des noms turcs suivants : *iky-ch* ou *ikty ch*, en latin *ictus*, coup, *otourou-ch*, en latin *torus*, lit, siége, *kiel-ech*, en latin *calvus*, homme chauve,

11° La terminaison des adjectifs latins en *bilis*, signifie en turc, qui peut et qui sait ; ainsi, durable, *durabilis*, *durabile*, se traduit en turc,

Sayfa :280 — 280 —

dourabilen, c'est-à-dire qui peut rester, et aimable, *amabilis*, *sevilebilen*, au passif, et *sevebilen*, à l'actif,

Sayfa 279

10° Lâtince sözcüklerin oldukça yaygın olan son ekleri **us** ve **is** aşağıdaki Türkçe isimlerin oluşumuyla değerlendirilirse **şey** sözcüğünden geldiği görülür. **iky-ch** (ikış), **ikty-ch** (iktış) ekleri Lâtincede darbe anlamına gelen **ictus'tur Otourou-ch** (oturuş) yatak anlamına gelen Lâtincedeki **torus** sözcüğüdür, kel adam anlamındaki **kiel-ech** (keleş) sözcüğü ise Latincedek **calvus**'tur

11° Lâtince sıfatların son eki olan **bilis** Türkçede -ebilir'in ve -ebilen'in karşılığıdır aynı şekilde Fransızcadaki durable sözcüğü, Lâtincede **durabilis** ve **durabile**'dır ve Türkçeye durabilen olarak çevrilir, Fransızcadaki **aimable** sözcüğü ise Latincede **amabilis,** Türkçede edilgen yapıdaki **sevilebilen** ve etken yapıdaki **sevebilen** sözcüğüdür.

Sayfa :280

* 12° La même considération concerne le pronom: celui-ci, en latin *iste, ista, istud*, et les proverbes voici, voilà, en latin *istorsum, susorsum, deorsum* qui, n'étant que les indications bien connues à Constantinople de *ichte, ichte o, ichte orasy, chourasy, de orasy*, nous croyons pouvoir conclure, qu'on aurait tort de vouloir nier que les Etrusques étaient les Touro-araniens ou Turcs.

** Cette conclusion concerne évidemment les Thraces de l'Asie et de l'Europe. Pour certaines raisons, je ne veux pas examiner la technologie grecque, ni les sources inépuisables de sa fécondité. Il s'agit d'une nationalité oubliée et méconnue, nationalité martyrisé par les colonies sémitiques de Cecrops, celles des Pélasges, dont la nationalité, cependant, se voit à la premiere page des dictionnaires helléniques

* Çok mühim

** Dikkat

Sayfa 280

Aynı düşünce, zamirleri de içine alır. Bu, bunu, şu, şunu anlamına gelen celui-ci zamiri Lâtincede iste, ista, istual anlamındadır. Türkçede işte, Lâtincede istorsum, susorsum, deorsum anlamına gelen voici, voilà atasözlerinin İstanbul'da işte, işte o, işte orası, şurası, de-orası gibi çok bildik kullanımları olduğundan, Etrüsklerin ya Arani Tur'lan ya da Türkler olduğunu inkâr etmek istersek haksız olabileceğimiz sonucunu elde edebileceğimizi zannediyorum.

Bu sonuç, hiç şüphesiz Asya ve Avrupa Trakyasıyla ilgilidir. Bazı

nedenlerden dolayı ne Yunan teknolojisini ne de zenginliğinin bit mez tükenmez kaynaklarını incelemek istiyorum. Uyrukları Helen [Yunan] sözlüklerinin ilk sayfasında yer alan Pelasge'lerin Yahudi ko lonileri ile Cecrop (Sekrop)'ların Yahudi kolonileri tarafından şehit edilmiş, **değeri bilinememiş ve unutulmuş bir ulus söz konusudur.**

Sayfa :284

En considérant les verbes dire, porter ou donner, frapper, rompre, cueillir, correspondant au verbes latins *dicere*, *ferre*, *ferire*, *carpere*, *decerpere*, et aux verbes turcs *der*, *verir*, *vourir*, *kyrpar*, *tchyrpar*, c'est à-dire, il dit, il donne, il frappe, etc;, on ne peut nier que les Français et les Latins n'aiont un infinitif bien caractérisé de l'aryanisme. Mais ce qui est indubitable, c'est que la terminaison turque *ar*, *er* et *ir*, dans les exemples susmentionnés n'est que le pronom *lui* et *il* français, le vrai *ar* et *er* des Aryas. Si les Allemands mettent ce *er* devant les verbes, les Turcs le mettent au milieu et à la fin. Pour lever tout

Sayfa :285

— 285 —

doute sous ce rapport, voyons la racine des verbes à l'impératif, dans laquelle on aura *di*, *ver*, *vour*, *tcharp*, correspondant au latin *dic*, *fer*, *feri*, *carpe*.

Sayfa :285

Or, ce *ar* turc est le principe même de la conjugaison des verbes; par exemple : *tcharp-ar-im*, *tcharp-ar-sin*, *tcharp ar*; *tcharp-ar-iz*, *tcharp-ar-siniz*, *tcharp ar-lar*, dans laquelle, la terminaison *arim*, signifie arya, que je suis, *arsen*, arya, que tu es ; *ar*, arya, qu'il est ; *ariz*, arya, que nous sommes ; *arsiniz*, arya, que vous êtes et *arlar*, arya, qu'ils sont. Ajoutons à cela que les Turcs possèdent le nom *er* et *erkek*, signifiant l'homme ou *vir* latin, et que pour dire chez nous. « N'avez-vous pas honte ? » on dit. *arlanmazmisiniz ?* c'est-à-dire, *n'êtes vous pas Aria ?* Et nous croyons que ces preuves sont suffisantes pour admettre définitivement les Turcs dans la famille des Aryas de l'Europe, sans que nous ayons besoin de défier quelque nation que ce soit à produire des preuves pareilles (4).

Cependant, quand les Turcs disent à l'infinitif *dimek*, *vermek*, *tcharpmak*, on remarque la terminaison *mak* qui ressemblerait à *machen* allemand ou faire, si l'on pouvait imaginer une rai-

(4) N'oublions pas que nos Ouigoures s'appelaient aussi Huires ou Vir, et que être homme chez les Turcs anciens, c'était-être *arslan* ou lion.

Sayfa :286

son plausible pour mettre *machen* exclusivement à l'infinitif, d'autant plus que ce *mak* turc est devenu depuis plus de trois mille ans le *mai* hellénique et figure dans les œuvres des écrivains les plus célèbres

Sayfa :286

Enfin, quand les Turcs disent *dedyririm*, *verdyririm*, *tcharptiririm*, c'est-à-dire, je ferai dire, je ferai donner, etc. ou quand ils disent : *denilmekte dyr*, *virilmekte dyr*, *vurulmakte dyr*, *tcharpylmakte dyr*, répondant en latin à *dicitur*, *fertur*, *feritur*, *carpitur*, *decerpitur*, c'est-à-dire il est dit, il est donné, il est frappé, et on y reconnait le turisme spécifique caractérisant les langues turques et étrusques.

Sayfa 284

Fransızcadaki dire (söylemek), porter (taşımak) veya donner (vermek), frapper (vurmak, çalmak), rompre (kırmak, koparmak, parçalamak), cueillir (toplamak) eylemlerinin Latincedeki karşılıkları dicere, ferre, ferire, carpere ve decerpere, Türkçede ise der, verir, vurur, kırpar, çırpar yani Fransızcadaki il dit (der), il donne (verir), il frappe (vurur), vs. Fransızların ve Lâtinlerin Ari dilindeki gibi belirgin bir mastar yapısına sahip olduklarını yadsımamalıyız. Ancak çok kesin olan şey, yukarıdaki örneklerde geçen Türkçe **ar, er ve ir** eklerinin Fransızcada sadece il, lui (üçüncü tekil şahsın zamir-özne ve zamir)'nin Arya'ların gerçek ar ve er ekleridir. Almanlar bu er ekini eylemlerden önce koyarken, Türkler eylemin ortasına ve sonuna koyarlar. Bu ilişkilendirmedeki tüm şüpheyi ortadan kaldırmak için bu eylemlerin emir kipindeki köklerine bakalım, **di, ver, vur, çarp,** Latincede "dic, fer, feri, carpe"ye karşılık gelir.

[sayfa 285] Oysaki Türkçedeki bu ar eki eylemlerin çekiminde de temel unsurdur. Örneğin, çarp ar ım, çarp ar sın, çarp-ar, çarp-ar-ız, çarp ar-sınız, çarp-ar lar. Bu çekimdeki eklerden arım eki Ari dilindendir ve Fransızcada da queje suis'ye, arsen, que tu es'e, ar, qu'il est'e, arız, que nous sommes, arsınız, que vous êtes, arlar,

qu'ils sont'a karşılık gelir. Buna bir de Türklerin, Fransızcada l hom me veya Lâtincede vir anlamına gelen er ve erkek kelimelerine sahip olduğunu ve bizde anlamaz mısınız, yani "siz **Aria (Aryalı) değil misiniz?" anlamına geldiğini de eklemeliyiz. Tüm bu kanıtlar, Türklerin kesinlikle Avrupa Aryalılarından geldiklerini kabul etmek için yeterlidir. Benzer kanıtları ortaya çıkarma konusunda herhangi bir ulusla bahse girmeye de ihtiyacımız yoktur(1).**

Bununla birlikte Türklerin mastar halinde dimek, vermek, çarpmak dediklerinde " mak" son ekinin Almancadaki **machen**, (Fr. Faire) eylemine benzediğini fark ederiz. **[sayfa 286]** Nasıl ki bu Türkçe mastar eki "**-mak**" üç bin yıldan daha uzun bir süre önce ünlü yazarların eserlerinde yer alan Yunancadaki mai ise, Almancadaki **machen** eyleminin de Türkçe "-mak"tan gelmiş olması mâkul bir sebep olarak gösterilebilir.

Son olarak da Türklerin dediririm, verdiririm, çarptırırım, yani Fransızcadaki je ferai dire, je ferai donner, vs. dedikleri veya denilmektedir, verilmektedir vurulmaktadır, çarpılmaktadır, sözcükleri Lâtincedeki dicitur, fertur, feritur, carpitur, decerpitur sözcüklerinin karşılığıdır. Yani Türkî ve Etrüsk dillerini belirleyen Türkî özelliklerle karşılaşınz.

[illegible] **Huires veya Vir** [illegible] **arslan (dion) olmaktı.**

Sayfa :307

LATINISME. — La question, pourquoi l'Europe, durant deux ou trois siècles de la domination romaine, se laissa si vite latiniser, tandis que la Syrie, pays de prédilection des Romains, ne s'est jamais ressentie du latinisme, ne peut se résoudre que par le fait de l'affinité des races d'Italie avec celles de l'Europe, — par l'existence d'un

Sayfa :307

milieu touranien. Autrement, comment expliquer que les Romains, les Etrusques et les Gaulois aient porté des noms comme Caton, *katy* en turc, dur; Sertorius, inflexible; Caius de Caianiens; Cassius de Casgar; Marcus, rappelant Margus, rivière de la Margiana, en Turkestan; Tulumnius, nom d'un grand nombre de héros turcs et celui d'une dynastie; Posthumius, qui ne paraît pas dériver de l'adverbe latino-slave *post*, après, mais du nom turco-celte identique, signifiant emploi, poste, dignité; Caracalla, sobriquet gaulois, Caractac, nom d'un Briton, Varus, Tarquin, Calpurnius, Gracchus, Caesar, enfin, nom coïncidant avec *caesum* latin, *kieser* en turc, celui qui coupe, et rappelant que les Asiates et les Teutons appelaient toujours les Césars du nom de *Kiesar*

Sayfa :308

et *Kaiser* (1). Cette circonstance est assez générale, pour qu'on se demande, si le nom mystique d'Auguste, que le sénat (27 ans avant J.-C.) accorda à Octave, n'était pas emprunté de la nomenclature des augures ou des livres sibyllins, en réminiscence du patriarche touranien et du premier dominateur du monde, Oghouz, dont le nom est le point de départ des traditions orientales ?

Sayfa 307

LTİNCE SÖZ DİZİMİ: Romenlerin tercih ettikleri bir ülke olan Suriye Lâtinceleşme etkisine asla girmemiş iken iki ya da üç yüzyıl Roma hâkimiyetinde olan Avrupa'nın neden kendini bu kadar çabuk Lâtinceleşmeye bıraktığı sorunu sadece İtalyan ırklarının

Avrupa ırklarıyla kaynaşması olayıyla ve bir Turan çevresinin varlığıyla çözümlenir. Aksi takdirde Romenlerin, Etrüsklerin, Galyalıların Türkçede dur anlamına gelen caton, caty; sertorius, sert, çelik gibi; caius'ın cianienlerden; cassius'ın Kaşgar'dan, Marcus'un, Türkistan'daki Margiana'nın nehri, Margus'u hatırlatması, Tulumnius'un, çok sayıda Türk kahramanının ve bir hanedanlığın ismi olması; Posthumius sözcüğünün ise, Lâtin-Slav dilindeki post (sonra) zarfından değil de görev, makam, saygınlık anlamına gelen birbirine benzer olan Türkçe-Keltçe bir isimden türemiş gibi görünüyor. Coracalla'nın bir Galya lâkabı, Caractac'ın bir Britan adı olduğu, Varus, Torquin, Calpurnius, Gracchus, Caesar ve son olarak da Lâtincede caesum sözcüğüyle örtüşen ve Türkçede kesen kişi anlamına gelen ve Asiate'lerin ve Teuton'ların Sezarları, Kiesar ve Kaiser(1) adıyla çağırdıklarını hatırlatan kieser (keser)'den geldiği düşünülebilir. [sayfa 308] Bu durum, Senatonun (M.Ö. 27 yılı) Octove'ye uygun gördüğü Auguste mistik adının, Yüce Turan başını ve adı doğu geleneklerinin başlangıç noktası olan dünyanın ilk hâkimi Oğuz'u anımsattığından, bilmecemsi kitaplardan veya kehanetler kataloğundan alınmış olup olmadığını kendimize soracak kadar geneldir.

Sayfa :309

La civilisation de l Italie parait précéder celle du Péloponese; ses dieux sont les dieux étrusques, et non pas les dieux égyptiens, comme ceux des Hellènes, qu Eumalpe métamorphosa en ceux de l'Olympe; et son Jupiter, est bien le créateur, le *Japtyr de* la terre et des Toures, du verbe *japtirmak ou iaptirmak*, ordonner, faire, créer

Sayfa 309

ABTCHED. **Abtched'ı** Uygur yapılarıyla karşılaştıramadığımızdan dolayı çok üzülüyoruz. Galden'in, Mongou'ların, Mançuların yazı biçimi Uygur karakterleri ise, Uygurcanın en yetkin örnek olduğu doğru mudur? Amu Derya kıyıları civarında **soldan sağa doğru yazı yazıldığını** saptayan Çinli seyyah Tcham-kiao Batı Türkistan'daki şehirlerde oturanların yazısından bahsetmiyor muydu?

Sayfa :310

karaschet par *karar*, degré, mot plutôt turc qu'arabe, signifiant écriture,

Sayfa 310

Örenim belgesi anlamına gelen **karar**'dan türemiş **karaschet** sözcüğü Arapçadan ziyade Türkçedir ve yazı anlamını taşır.

Sayfa :310

En effet, le *tched* d'abtched, peut signifier (la première) lecture, *tchitati* slave, *tchitir*, *tihitir okoumak* turc, c'est-à-dire lire en *récitant*, *recitativo* italien. *tchert* et *stchet* russes, ou caractères et comptes, *schediazomai* grec, *tchet-le iazmak* turc, ou écrire une *cédule*. On peut donc conclure, que l'abtched renferme une exortation à l'étude de la lecture et de la belle écriture, *safez karachet*, *saf karamma*, en grec *safes gramma*, *safes charassô*. Notons, cependant, que dans ce mélange turco-arabe (des Tyriens?) que les

Sayfa :310

Arabes comprennent peu, *kiolemen* signifie en turc serviteur, affranchi, et que la lettre *h* du mot turco-arabe *havez*, (correspondant à *efesis*, en grec velléité), lettre qui ne se trouve pas à cette place dans les alphabets hébraïque, grec et latin, remplace évidemment la voyelle *e*. Le mot *efez* désignerait-il *efedji efendi*, *effecit*, *effingere* latins, *efeyriskó* grec, inventer, inventeur, ou

Sayfa :311

promet-il aux enfants, qui font la lecture, d'être *Efe*, ou maîtres? *Houti*, au lieu de *hot-be hot* turc, en slave *houdy*, mauvais, ne désignerait-il pas un nom propre, ou menace-t-il de la servitude ceux qui lisent mal? Ce mot *houti*, aurait-il quelque rapport avec les écritures arabes, appelés *hat*, comme *sahhas*, avec une autre espèce d'écriture artificielle des *sagh*, *signum* latin, *saga* scandinave, ou promet-il la possession (*sahib*) aux écrivains?

Sayfa 310

Aslında abtched'in **tched'i** ilk okuma anlamına gelir ve Slavcada **tchitati,** Türkçede **tchitir, tihitir okumak,** yani sen recitanti ezbere okumak demektir ve İtalyanca karşılığı recitatio'dur. Rusçadaı **tchert ve stchet,** hart veya sayıdır. Yunancadaki **schediazomai** sözcüğü Türkçede tchet ile yazmak (şekle yazmak) yani borç senedi (cedule) yazmak anlamındadır. [illegible] bundan abtched sözcüğünün, Yunancada **safes granma, safes charassô** demek olan Safes Karchet, yani okuma ve güzel yazmanın incelenmesine dair bir teşviği kapsadığı sonucunu çıkarabiliriz. Bununla beraber, bu Türk -Arap sözcükleri karışımında (Tyr'ler de olabilir) Arapların Türkçede kole,

azad edilmiş anlamına gelen **kiolemen** sözcüğünü az anladığını ve Türkçe Arapça **havez** (Yunancadaki velléite olan efessis'in karşılığıdır) sözcüğündeki **h** harfinin ibrani, Yunan ve Lâtin alfabelerinde yer almadığını ve şüphesiz **e** ünlü harflerinin yerini tuttuğunu belirtelim.

[Sayfa 311] Acaba **Efez** sözcüğü **efedji, efendi** anlamına gelen Lâtincedeki **effecit, effingere,** Yunancadaki **efeyriskô** ve Fransızcadaki inventer (icat etmek), inventeur (kâşif) sözcüğünü mü ifade ediyor yoksa okuyan çocuklara **efe** veya öğretmen olmayı mı vaat ediyor. Türkçede **hot-be hot** yerine kullanılan, Slavcada ise kötü anlamındaki **houdy** olan Houti sözcüğü acaba özel bir ismi mi niteliyor yoksa kötü okuyanların kolektifle mi tehdit ediyor? Bu **houti** sözcüğünün **shhaz** gibi **hat** olarak adlandırılan Arapça yazılırla ve ismandınavcada **sago**, Lâtincede signum olan **sagh**'ların başka bir yapay yazı türüyle ilişkisi var mıdır. Yoksa yazarlara sahip olmayı mı vaat ediyor.

Sayfa :313

Voici les noms connus des rois et des chefs de ce peuple, selon l'orthographe slave :

Irnik, grand, Minik, petit, Kourt, loup; Sevar, aimable, respectable; Terbel, Salan, impétueux; Sursubul, chef de troupes? Itch-bul, chef interne de la cour; Kormisoch, Kormisch et Kroum, majesté; Borita-kan, Vereni-alem, distributeur du monde; Goralem, voyant le monde, Basian, Djigat, Baboun, Telegur, Kietchkar, Kavkan, Oumourtagh, montagne de la félicité; Cotragus, roi des Cotragi ou des Cadurqui (²), autre nom prêté aux Bulgares; Tvir (favr), Gozdun, l'œil du monde; Marmai, Krakar, Sygritch, Deli-ian, Aluschian, Alogobotour (Alusch babadour?), Tokt, Tobattem, rappelant plusieurs Tocatmich tatares; Isperich, esprit de feu; Gavri, Asena, et les nombreux Chichman et Baian, rappelant le célèbre Baian, khakan des Avares.

Sayfa 313

Bu halkın (Bulgarlar) şeflerinin ve krallarının bildikleri adlar, Slav ortografıyla şunlardır:

Büyük anlamında Irnik; küçük anlamında Minik; kurt anlamında Kourt; sevimli, saygıdeğer anlamında Sevar; coşkun anlamında Terbel, Salan; belki de boluk komutanı anlamında Sursubul; saray muhafız komutanı anlamında Itch-bul; majeste anlamında Kormisoch, Kormisch ve Kroum; dünyaya yayan kişi anlamında Borita-Kan; Vereni-alem; dünyayı gören anlamında Goralem; mutluluk dağı anlamında Basian, Djigat, Baboun, Tlegur, Kietchkar, Kavkan, Oumourtagh; Contragi'lerin, belki de Cadurqui'lerin kralı anlamında Cotragus. Bulgarlara verilen diğer isimler ise şunlardır: Dünyanın gözü anlamında Tvir (Tavr), Gozdun; pek çok Tatar Tocatmich'ini hatırlatan Marmai, Krakar, Sygritch, Deli-ian, Aluschian, Alogobotour (Alusch bahadour), Tokt, Tohattem; ateşin ruhu anlamında İsperich ve Avarların hakanı ünlü Baian'ı hatırlatan Gavri, Asena ve çok sayıda Chichman ve Baian.

Sayfa :321

GRECS ET ROMAINS.

SUPPLÉMENT.

Avant de jeter le dernier coup d'œil sur les langues des Grecs et des Romains, tâchons d'écarter les fables dont on se plait à entourer le berceau de ces nations.

Sayfa :321

On suppose assez généralement, qu'il y avait une espèce d'affinité entre les Grecs et les barbares, appelés vaguement du nom de Pelasgues : comme Dardaniens, Macédoniens, Troyens, Phrygiens, Oenotriens, Thraces, Cariens, Sicules etc. Cette affinité est bien probable;

Sayfa 321

YUNANLILAR VE ROMENLER

EK

Yunanlıların ve Romenlerin dillerine son kez değinmeden önce, bu ülkelerin beşiğini süslemek için kullanmaktan zevk aldığımız masalları bir kenara bırakmaya çalışalım.

Oldukça genel anlamda, Çanakkaleliler, Makendonyalılar, Truvalılar, Frigyalılar, Önotri'ler, Trak'lar, Karya'lılar, Sikul'lar, v.b. gibi, kesin olmayan bir biçimde Pelasge'ler olarak adlandırılan Barbarlarla Yunanlılar arasında bir çeşit yakınlık olduğu varsayılır. Bu yakınlık oldukça muhtemeldir.

Sayfa :323

Mais l'histoire critique a enregistré déjà que les Doriens n'ont rien de commun avec les Hellènes,

Sayfa 323

Ancak eleştirel tarih, Dor'ların Helenlerle ortak hiçbir şeyi olmadığını önceden belirlemiştir.

Sayfa :324

S'agit-il de peupler le Latium, c'est l'Arcadien Evandre qui devint son roi et qui bâtit une ville sur le Palatin, bien avant Romulus. Puis, c'est Hercole, Irikol (grand bras), qui, sur l'Aventin, tue le brigand *Cacus* !... C'était, à ce qu'il paraît, un très mauvais brigand, car les Turcs, jusqu'aujourd'hui, font peur aux enfants en prononçant son nom, *kaka*, mauvais, *kakos* en grec.

Sayfa 324

Latium bölgesinin nüfuslandırmak söz konusudur. Oranın kralı olan ve Romulus'ten çok önceleri Palatin üzerinde bir şehir kuran Akadyalı Evandre'dir. Daha sonra ise haydut **Cacus**'u Aventin'de öldüren Irikol **(iri kol) lakaplı** Hercule'dir. Görünüşe bakılırsa Cacus çok kötü bir eşkıyaydı, çünkü Türkler bugüne kadar çocukların Türkçede kötü anlamına gelen **kaka,** Yunancada **kakos** sözcüğüyle korkutmuşlardır.

Sayfa :329

La civilisation de l'Italie paraît précéder celle du Péloponèse; ses dieux sont les dieux étrusques, et non pas les dieux égyptiens, comme ceux des Hellènes, qu Eumalpe métamorphosa en ceux de l'Olympe; et son Jupiter, est bien le créateur, le *Japtyr* de la terre et des Toures, du verbe *japtirmak* ou *iaptirmak*, ordonner, faire, créer.

Sayfa 329

İtalya uygarlığı, **Peloponez** uygarlığından önceymiş gibi görünüyor. İtalyanların Tanrıları, Eumalpe'nin Olimpos Tanrılarına dönüştürdüğü Helen Tanrıları gibi, Mısır Tanrıları değil, **Etrüsk Tanrılarıdır.** Tanrıları Jüpiter yerin ve Tur'ların yaratıcısı **Japtyr** (Yaptır) idir. Bu sözcük emretmek, yapmak, yaratmak anlamındaki **japtirmak veya iaptirmak** (yaptırmak) fiilinden gelmektedir.

Sayfa :330

D'ailleurs, l'influence exercée sur les mœurs des conquérants par la littérature, la philosophie grecque et l'impiété, ne fut que postérieure; et si les Grecs habitaient quelques quartiers de Syracuse, de Tarente etc. , si dans le midi de l'Italie, la langue grecque était celle de la littérature et du commerce, si même, cette partie de l'Italie portait le nom vague de *Grande-Grèce* , ce nom est tellement indéfini , qu'on est bien tenté de soupçonner qu'il ne désignait pas , parfois, l'*hellénisme.*

En effet, la Grèce, la Macédoine, la Thrace et l'Asie Mineure sont actuellement à peu près ce qu'elles étaient il y a trois mille ans. Il est vrai, que ces pays subirent la domination des Ottomans , mais il ne faut pas exagérer les choses et calomnier une nation généreuse : le glaive de Josué ou celui des Mongols n'a jamais décimé les populations de ces contrées. Tout au contraire, grâce à la Porte Ottomane et au Phanar, la Grèce recruta dans le Péloponnèse et en Roumélie, une population qu'el-

Sayfa :330

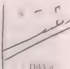
le ne possédait pas sous les Commènes, alors que la race presque éteinte des Hellènes se renouvelait dans les Slaves de la Morée. Où est donc la Grèce moderne? Est-elle à Sparte, à Athenes? Non, la vraie Grèce est à Constantinople, à Alexandrie, à Smyrne, à Marseille, à Manchester et à Syra, comme en un point de transit commercial.

Sayfa :331

Mais, les Grecs qui y sont colonisés, ne peuplent pas les campagnes qui environnent ces villes, n'élèvent pas les palais et les mosquées de Constantinople et d'Egypte, n'aiment pas l'agriculture et l'esthétique, et ne songent pas du tout à inventer le sixième ordre d'architecture. Tout cela est bien naturel; les Grecs ne possèdent plus d'esclaves ; et les Bulgares turcs sont trop récalcitrants pour qu'on forme et dirige leur génie, comme dans ces beaux jours où les dieux enlevaient les jolies filles et les beaux Ganimèdes et où les villes comme Troie, tombaient, non pour venger l'enlèvement d'une femme, mais pour en voir enlever des milliers. Tyr, alors, envoyait beaucoup d'esclaves à Babylone et en Perse. Partout, on avait besoin d echanger contre des Hilotes, outre quelques produits d'industrie, des esclaves, pour ne pas avoir des masses trop homogènes; et la Méditerranée était converte de vaisseaux de Tyr, de

Sayfa :331

Carthage, de l'Egypte, de Syracose, de la Grèce, de l'Archipel, de la Cilicie, de Tarente, de l'Ionie, de la Taraconnaise, de l'Illyrie et de Massilia. Quelle langue pouvait-on parler dans ces exploitations du commerce ? Mais, précisément, celle des Tyrrènes, des Taurins, des Tourones, des Taraconnais et des Taures, et notamment, en prenant pour point de départ le noyau civilisé touranien, la langue des Gouryks, des Igours, des

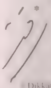
Sayfa :332

Angores, des Ligures, des Hoires et des Quirites Il paraît cependant, qu'en des temps bien reculés (avant l'invention de l'écriture?), il se forma dans les villes du littoral de l'Asie Mineure, de Tyr, de Crète, etc., des langues écrites de la civilisation et du commerce, mélanges inégaux des idiomes turcs, d'arabe et de slave, qui seraient devenus autant de langues distinctes, sans la predominance prise, bientôt, par la littérature et la civilisation des villes ioniennes d'Asie-Mineure, sans Homere, Hesiode, Thalès et Anacréon, qui formèrent la langue grecque et l'hellenisme

Voici un fait à l'appui de cette assertion.

Les Macédoniens modernes ou dominateurs en Orient, sont les Ottomans qui n'aiment pas le nom des Turcs ni leur langue, comme les anciens Hellènes n'aimaient pas ceux des Palasgues. plus ou moins alliés ou barbares (de *beraber*, en turc ensemble). Les Ottomans se sont fait, depuis plusieurs

Sayfa 332

siècles, une langue civilisée à eux, mélange élégant et harmonieux de l'arabe et du persan, implanté sur le riche fonds du turc, langue qu'aucun des Pélasgues turcs modernes ne comprend. Si cette langue factice n'a pas prévalu, malgré une multitude d'écrivains eminents, et si, au contraire, c'est la langue des Pélasgues peu lettres qui a predomine, à partir de la Bosnie, jusqu au fond de la Mésopotamie, la cause en est qu'Abdul-Baki,

Sayfa :333

prince des poètes lyriques, et Ghazali, l'Arétin des Ottomans, étaient condamnés à la tâche ingrate de se servir d'hiéroglyphes sacrés, sémitiques. Il est probable, cependant, que si les Séldjukides et les Ottomans, huit ou dix siècles auparavant, n'avaient pas été musulmans, ces conquérants, se piquant toujours de civilisation et d'humanité, au lieu de se servir de l'arabe et du persan, auraient adopté le grec. Donc, comme il y a des historiens byzantins, qui font entrevoir que la noble progéniture d'Othman, n'est que celle du prince Jean Commène, réfugié jadis chez les Seldjukides, l'empire de ces nouveaux Héraclides aurait compté aujourd'hui au moins trente millions de Pélasgues, ne comprenant pas le grec. On aurait pu même soutenir, que ce furent les Grecs qui plantèrent leurs drapeaux devant Vienne, Diu et à Tébriz, et promenant victorieusement leur pa-

Sayfa :333

villon dans la Méditerranée, firent parcourir par leurs *akindji* le monde, depuis le Kiptchak, Nahi-djévan et l'intérieur de la Lybie, jusqu'au mont Semmering et aux chaînes de la Styrie.

Que conclure de cet exemple? C'est, que la langue hellénique était jadis ce qu'est aujourd'hui celle des Ottomans, faite sur le fonds de la langue des Pélasgues turcs, quoiqu'avec des chances bien différentes, elle ait été adoptée et se soit établie définitivement dans les ports de l'Archipel et de

Dikkat

Sayfa :334

la mer Ionienne, et même, soit devenue celle des tribus polygènes établies en Grèce Pour s'en convaincre, voyons la composition de la langue grecque: si la comparaison du grec et du turc, à travers tant de milliers d'années, n'est presque plus possible, si les mots identiques ont changé aujourd'hui de signification, et si dans les exemples ci-joints, nos contradicteurs trouvent l'occasion de nous faire une guerre de détail, le fait de l'analogie est très général et très frappant. J'espère donc que le lecteur ne tiendra pas compte de quelques néologismes grecs et de quelques erreurs, inévitables dans la linguistique comparée. D'ailleurs, l'esprit d'emprunt a toujours caractérisé la richesse inouïe de la langue hellénique, dans laquelle on voit rarement l'origine et la dérivation des mots, pris de telle ou telle langue. Donc, la faute de noter, sans le vouloir, les nouvelles richesses de cette langue, n'est pas irrémissible.

Sayfa 330

Zaten Yunan felsefesinin, edebiyatının ve dinsizliğin, fatihlerin gelenekleri üzerine yaptığı etki sonradan olmuştur. her ne kadar Yunanlılar Sirakuza'nın, Toranto'nun bazı semtlerinde oturmuş olsalar da **Yunan dili, İtalya'nın güneyinde edebiyat ve ticaret dili olmuş olsa da, hatta Italya'nın bu bölümü, belli belirsiz Buyük Yunanistan adını taşımış olsa da, bu ad, o kadar belirsizdir ki, bazen Helenizmi ifade etmediğinden şuphe etmeye teşebbüs ederiz.**

Gerçekten de Yunanistan, Makedonya, Trakya ve Anadolu bugün, aşağı yukarı uç bin yıl once oldukları gibidir. Bu ülkelerin Osmanlı egemenliğine maruz kaldıkları doğrudur, ama olayları abartmamak ve cömert bir millete iftira atmamak gerekir: Josue'nin ya da **Moğolların kılıcı bu bölgelerin halklarını hiçbir zaman katletmemiştir**. Tam tersine, Osmanlı Sarayı ve Phanar (Osmanlı İmparatorluğu zamanında özellikle Yunanlıların oturduğu İstanbul semti) sayesinde Yunanistan, **Helenlerin neredeyse tükenmiş ırkı, Mora Yarımadası'ndaki Slavların içinde yeniden canlanırken,** Peloponez'de ve Rumeli'de Komnen'ler döneminde sahip olmadığı bir halk toplamıştı. O hâlde modern Yunanistan nerededir? Isparta'da mı, Atina'da mı? Hayır, **gerçek Yunanistan** ticari bir geçiş noktası durumundaki **İstanbul'da, İskenderiye'de, İzmir'de, Marsilya'da, Manchester'de ve Sira'dadır.**

(sayfa 331)

Ancak buralarda kolonileşen Yunanlılar, bu şehirleri çevreleyen kırları nüfuslandırmazlar, İstanbul ve Mısır'daki gibi camiler ve saraylar inşa etmezler, tarımı ve estetiği sevmezler ve mimarinin altıncı uslûbunu icat etmeyi hiç düşünmezler. Butün bunlar çok doğaldır; çunkü Yunanlılar artık esirlere sahip değillerdir ve Bulgarlar, Tanrıların güzel kızları ve buyuk ganimetleri kaçırdıkları Truva gibi şehirlerin, kaçırılmış bir kadının intikamını almak için değil de, binlerce kadının kaçırıldığını görmek amacını güderken yıkıldığı güzel günlerde olduğu gibi, dehaları geliştirilip yönetile-

meyecek kadar dik kafalıydılar. O zamanlar Tyr, Babil'e ve İran'a çok sayıda esir gönderiyordu. Aşırı derecede homojen kitlelere sahip olmamak için her yerde Hilot'lan, birkaç sanayi ürününden başka, esirlerle değiştirme ihtiyacı vardı. Akdeniz Tyr'in, Karta-ca'nın, Mısır'ın, Sirakuza'nın, Yunanistan'ın, Archipel Takımadalarının, Kilikya'nın, Toranto'nun, İyonya'nın, Tarakonya'nın, İlür'ün ve Masilya'nın gemileriyle kaplıydı. Bu ticarî sömürgelerde hangi dil konuşulabilirdi? Etrüsklerin, Tyrenlerin, Turenlerin, Turonların, Tarakonların ve Turanların özellikle de Turanların uygarlık merkezini çıkış noktası alarak Gurik'lerin, İgur'ların, Ogür'lerin, Ligur'ların, Hüir'lerin ve Kirit'lerin dili konuşulabilirdi. (sayfa 332) Bununla beraber çok eski zamanlarda (belki de yazının icadından önce), Anadolu'nun, Tyr'in, Girit'in vb. kıyı şehirlerinde Türk, Arap ve Slav dillerinin eşit olmayan oranda karışımından ticaret ve uygarlık alanında yazı dilleri oluşmuştur. Bu diller, Yunan dilini ve Helenizm'i oluşturan Homere, Hesiode, Thales ve Anacreon'un olmadığı dönemde Anadolu'daki İyon şehirlerinin uygarlık ve edebiyatı tarafından kullanılan ve üstünlüğü olmayan çok sayıda diller arasında çok geçmeden yer almış olacaktır.

İşte bu iddiayı destekleyen bir olgu:

Doğu'daki modern ya da egemen Makedonlar, Pelasge'lerin adını ve dilini sevmeyen eski Helenler gibi, Türk adını ve Türk dilini sevmeyen Osmanlılardır. Pek az ittifak yapmışlardır ya da barbardırlar (beraber'den, Türkçe'de birlikte anlamında). Osmanlılar, kendileri için Arapçanın ve Farsçanın zarif ve ahenkli karışımı olan ve Türkçenin zengin kökeni üzerine kurulu uygar bir dil oluşturmuşlardır; bu dili, modern Türk Pelasge'lerinden hiçbiri anlamaz. (sayfa 333) Eğer bu suni dil, çok sayıda seçkin yazara rağmen yaygınlaşmamışsa ve tam tersine, pek az aydına sahip Pelasge'lerin dili, Bosna'dan Mezopotamya'nın aşağı bölgelerine kadar hüküm sürmüşse, bunun sebebi, lirik şairlerin prensi Abdul-Baki'nin ve Osmanlıların Aretin'i Gazeli'nin Samice kutsal hi-

yerogliflerini kullanma gibi sevimsiz bir işe mahkûm edilmeleridir. [sayfa 333] [illegible] Osmanlılar sekiz, on asır once [illegible] Yunancayı benimsemiş olurlardı. [illegible] Bayraklarını Viyana, Diu ve Tebriz onlerine dikenlerin, yine bayraklarını Akdeniz'de zaferle dolaştıranların, akıncılarına, Kıpçak'tan, Nahçıvan'dan ve Libya'nın içlerinden Semering tepesine ve Sitri dağlarına kadar dünyayı katettirenlerin Yunanlılar olduğunu da iddia edebilecektik.

Bu ornekten hangi sonucu cıkarabiliriz? Bundan çıkanlabilecek sonuç şudur: Helen dili onceden, her ne kadar çok değişik şartlarla Archipel'in ve Iyon denizinin limanlarında kesin olarak yerleşmiş ve benimsenmiş olmasına ve hatta Yunanistan'da yerleşmiş Poligen kavimlerinin dili olmasına rağmen, Türk Pelasge'lerinin dilinin kokleri uzerine kurulmuş olan Osmanlı dilinin bugünku durumuna sahipti. [illegible] 334 [illegible] Yunan dilinin oluşumunu [illegible] Zaten odunç alma zihniyeti, içinde şu ya da bu dilden alınmış sozcuklerin kokeninin ve turevinin nadiren göruldüğü Helen dilinin olağanustu zenginliğinin en belirgin özelliğidir. Şu hâlde bu dilin yeni zenginliklerini istemeden yanlış not etme affedilebilir.

Sayfa :335

Tabide, maladie, en grec *marasmos*, en arabe et en turco-arabe *maraz*, *marazli*.

Tabernacle, en grec *skéné*, en slave *skjinia*, en latin *scrinium*, de *sakynmak* turc, cacher, d'où *sacer*, sacré, *sakly*.

Table, en grec *trapeza*, en turc *trabeza*; mot éminemment turc.

Sayfa 335

Hastalık anlamındaki Tabide, Yunancada marasmos, Arapçada ve Türkçede maraz, marazlıdır.

Tabernacle, Yunancada skene, Slav dilinde Skjinia ve Lâtincede scrinium'dur. Bu sözcük Türkçe sakınmak, saklamaktan, gelir. Bu fiilden sacer, sacré (kutsal) ve saklı sözcükleri türemiştir.

Masa, Yunancada trapeza, Türkçede trabeza dır, bu sözcük büyük olasılıkla Türkçedir.

Sayfa :344

Tortillon, en grec moderne, *sariki*, en turc *sarik*. Il parait que l'ancien mot grec *sarx*, chair, signifiait peut-être enveloppe (de l'âme), du verbe turc *sarmak*, envelopper, serrer; autrement, l'explication des sarcophages, par *manger la viande*, est absurde. Les sarcophages n'étaient que l'enveloppe des cadavres (*sargu* turcs), pour que ceux-ci ne fussent pas mangés par les carnivores. Quant aux verbes grecs *sarkasomai*, dire des sarcasmes, et *sarkonomai*, prendre de l'embonpoint, ils dériveraient du verbe turc *sarkmak*, être saillant, avoir, ou être de trop.

Sayfa :344

Toster, *pino* slave.

Toton, en grec moderne ? *fırıldaki*, en turc *fırıldak*.

Totalité, en grec *olokleria*, en tatare *oloukl'ık*, grandeur.

Toucher, en grec *dokimazomai*, en turc *dokunmak*, et remuer, en grec *saleyomai*, en turc *salamak*.

Sayfa 344

Tortillon, modern Yunancada sariki, Türkçede sarık demektir. Öyle görünüyor ki, ten anlamındaki eski Yunanca sözcük sarx, belki de Türkçe sarmak fiilinden gelen örtü (ruhun) anlamındadır; "sarcophage (sanduka)"ların et yiyen biçiminde açıklanması saçmadır. Sandukalar, sadece cesetler, et oburlar tarafından yenmesin diye kullanılan ceset (Turkçe sargur) ortuleridir. Alay etmek anlamındaki sarkasomai ve kilo almak anlamındaki sarkonomai Yunanca fiillerine gelince, çıkıntılı olmak, sahip olmak, fazla gelmek anlamlarına gelen Turkçe sarkmak fiilinden türemiş olabilirler.

Toster, Slav dilinde Pino'dur.

Toton, modern Yunancada fırıdaki, Turkçede fırıdaktır.

Totalite, Yunancada olokleria, Tatarcada olouklık demektir ve bu yüklük anlamındadır.

Toucher, Yunancada dokimazomai, Turkçede dokunmak demektir. Remuer ise Yunancada saleyomai, Türkçede ise sallamak anlamına gelir.

Sayfa :345

Tourner, en grec *strefogyrizomai*, en turc *etrafa guirichmah*, *etraflemek* ? tour, en turc *devr*. *Strefomai* grec, parait dériver de *strefit*, verbe analogue slave. *

Tournoyer, en grec *peridinoumai*, en turc *donmek*.

* Okunamadı

Sayfa 345

Tourner, Yunancada strefogyrizomai, Türkçede etrafa girişmek, etraflamak? anlamındadır. Tour, Türkçede devr demektir. Yunanca Strefoma, Slavca benzer bir fiil olan "strefit"ten türemiş görünüyor.

Sayfa :346

Trans-océanien, en grec ***hyper ôkeanion*****, dont** ***hyper*** ou *yper*, en turc *obır*; et *okeanos*, mot arabe.

Trappiste, énergumène, en grec ***korybas*****, en turc** ***kou-rybasch*****, tête nue, tête sèche. Ce mot n'est pas moderne, car on sait que ce sont les** ***kourybasch*** **de Crète qui élevèrent Jupiter.**

* Yok canım

Sayfa 346

Trans-océanien (okyanus ötesi), Yunancada hyper okeanion demektir. Bu sözcüğün ilk bölümü hyper veya yper, Türkçede oburdur, okeanos ise, Arapça sözcüktür.

Trappiste, energumene, Yunancada korybas, Türkçede kurubaş, çıplak baş (keşiş anlamında) demektir. Bu sözcük modern değildir, zira Jüpiter'i eğitenlerin Girit'li kurubaşlar olduğu bilinmektedir.

Sayfa :348

Trouvaille, en grec *eyrema*, en turc *eugrenme*, et investigation, en grec *ereyna*, en turc *aranma*. A propos de ce verbe grec, rappelant Archimède, observons qu'*ark* d'Asie, signifie aqueduc, première condition de sociabilité dans des pays d'irrigation, faisant sentir le

Sayfa :348

besoin d'un gouvernement, soit pour creuser des canaux, soit pour distribuer les pouces d'eau. Jusqu'à-présent même, les intendants des communes portent chez nous le nom de *soubaschy*, roi ou chef de l'eau.

* Okunamadı

Sayfa :349

Voici, selon nous, l'origine des *monarchies* et *polygarchies* grecques. Notons, qu'*arché* grec, désigne aussi source, origine; d'où *archaios* ancien, et qu'outre *arkh* turc, les Hellènes paraissent se servir aussi d'*arka*, nom turc, signifiant derrière, nom qui, sousentend aussi en turc la protection, la force provenant de sa suite et de sa troupe, pouvoir. Quant à l'autre partie du nom d'Archimède, observons que *meth*, signifie louange, mais *medet*, n'est que *mederi* latin, porter secours. Ainsi, le nom de Ganimède (échanson de Jupiter), nom très connu des femmes turques (*Ganimé*), signifie porteur d'abondance. Mais finissons le vocabulaire.

* Ot .... yediriyor
** Ganem = koyun
*** İgtinâm

Sayfa 348

Trouvaille, Yunancada eyrema, Türkçede öğrenme; investigation ise Yunancada ereyna, Türkçede ise aranma anlamındadır. Archimede'yi hatırlatan bu Yunanca fiil konusunda, Asya "ark"ının, sulama yapan ülkelerin ilk toplumlaşma şartı olan veya kanallar açmak için ya da birikmiş sulan dağıtmak için bir yönetimin ihtiyacını hissettiren aqueduc anlamında olduğunu saptayalım. Bugüne kadar da, ozgur kentlerin yoneticileri, suyun kralı ya da şefi anlamındaki subaşı adını bize getirmişlerdir. (Sayfa 349) İşte, bize gore Yunan monarşı ve poligarşilerinin kokeni bu-

dur. Yunan arche [kopru kemeri]nin aynı zamanda pınar, kaynak anlamına geldiğini ve eski archaios'un da buradan geldiğini ve Türkçedeki arkh'ın dışında Helenlerin Türkçede arka, ortuk anlamının ise birliğinden ve maiyetinden gelen güç, erk, koruma anlamına gelen bu Türkçe ismi "arka"yı da kullandıkları görülür. Archimède adının diğer bölümünü incelediğimizde ise "meth"in övgü anlamına geldiği, ama "melet"in Lâtincede sadece yardım etmek anlamında olan medeni sözcüğü olduğu görülür. Aynı şekilde, Türk kadınlarının çok bildik adı (Ganime) Ganimede (Jüpiter'in sakisi) bereket getiren anlamındadır. Ama söz dağarcığını tamamlayalım.

Sayfa :349

Turlupiner, en grec *maskareyomai*, en turc *maskaralik*.

Turquoise, en grec *perouzes*, en turc *perouze*. فيروزه*

Tuyau, en grec *solyn*, de *solamak* turc, prendre l'air.

Tyran, en grec *tyrannos basileys*, en turc *tourhan*, *tarhan*, *baschi-li*.

* Firuze

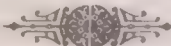
Sayfa 349

Turlupiner, Yunancada maskareyomai, Türkçede ise maskaralık demektir.

Turquoise, Yunancada perouzes, Türkçede "peruze"dir.

Tuyau, Yunancada "slyn"dir. Türkçe hava almak anlamındaki solumaktan gelir.

Tyran, Yunancada tyrannos basileys, Türkçede turhan, tarhan, başili demektir.

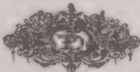
J. DE CHAMBRIER

UN

PEU-PARTOUT

DU DANUBE AU BOSPHORE

DEUXIÈME ÉDITION

PARIS
LIBRAIRIE ACADÉMIQUE
DIDIER ET Cie, LIBRAIRES-ÉDITEURS
35, QUAI DES AUGUSTINS, 35

1873

J. DE CHAMBRIER

TUNA'DAN İSTANBUL BOĞAZI'NA KADAR HER YERDEN BİRAZ

İKİNCİ BASKI

PARİS
AKADEMİ KİTAPÇISI
DIDIER ve ORT., KITAPÇILAR-EDİTÖRLER
35, QUAI DES AUGUSTINS, 35

1873

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1417
Yazar	: J[ames] de Chambrier
Cild	: Bordo
Ebadı	: En : 11 cm. Boy : 18 cm.
Sayfa Adedi	: 360
Not	Kitabın ilgili bölümleri Ankara Ü. TÖMER Dil Öğretim Merkezi tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa :145

Des huttes couvertes de terre et de roseaux abritent quelques familles tartares qu'on voit campées autour des puits et qu'on dit fort douces, quand l'envie ne les prend pas de brigander un peu. Des bergers en sayon de toile gardent leurs moutons; sur les plateaux s'égayent de jeunes poulains. Des chariots attelés de buffles s'avancent paisiblement; quelques femmes d'une mise absolument tartare tirent de l'eau des puits. Dans l'espace se profilent de fougueux cavaliers qui troublent la méditation des cigognes et des hérons; ils animent de leur course emportee ce mélancolique paysage piqué de crânes de vaches et de squelettes d'animaux blanchis par le soleil.

Mais le sol se relève, le terrain s'affermit, les flaques d'eau disparaissent, l'air est plus vif. Au pied des hautes falaises dort la mer d'un bleu doux et tranquille. Kustendjé s'avance sur le golfe, au sommet d'un promontoire qui s'enfonce dans les eaux.

Sayfa 145

Toprak ve sazlarla kaplı kulübeler, kuyuların etrafında kamp hâlinde gördüğümüz ve zevkin kendilerini eşkiyalığa sürüklemediğinde oldukça uysal olduklarını söyleyebileceğimiz bazı Tatar aileleri barındırır. İnce kumaştan kepenekli çobanlar koyunlarını

otlatırlar, taylar ovalarda neşeli neşeli gezinirler. Mandaların koşulduğu arabalar ağır ağır yol alır. Tatar usulü giyinmiş birkaç kadın, kuyulardan su çeker. Leyleklerin ve balıkçıl kuşların rahatını kaçıran coşkulu atlıların gölgeleri alana yansır. Atlılar kıyasıya yarışlarıyla, güneşten ağarmış hayvan iskeletlerinin ve inek kafataslarının kol gezdiği melankolik bir manzarayı canlandırırlar.

Ancak zemin yeniden uyanır, toprak sağlamlaşır, su birikintileri yok olur, hava daha canlıdır. Uysal ve sakin mavilikteki deniz, yüksek falezlerin dibinde uyumaktadır. Köstence, sulara gömülü bir çıkıntının eteğinde körfezde yol almaktadır. Euxin üzerinde esen rüzgârların kamçıladığı, Rusların yıktığı, başıbozukların yaktığı Köstence, yıkıntılarından sıyrılmış ve çoğunluğu Constantia taşlarından yapılı evlerini falez üzerinde sıralamıştır.

Sayfa :146

lonnes, quelques nobles débris cachés dans les broussailles dénotent l'antique origine de la capitale du Pont où Ovide exilé pleura la cour d'Auguste. Il est vrai qu'une demi-douzaine de villes ont prétendu à l'honneur d'avoir vu couler les larmes du poëte, malgré le soin qu'il a pris de peindre de couleurs peu flatteuses les lieux qui le tenaient loin de Rome.

Mais, et tel est l'empire des préoccupations personnelles, ce ne fut point le malheur d'Ovide qui absorba nos pensées. Elles tendaient au *Vorwärts*, immobile dans le port. Cette immobilité qui n'est pas le caractère distinctif de la mer Noire, fit la joie du wagon.

Sayfa :146

La voie qui serpente jusqu'au rivage s'arrête au port, où les douaniers en turban, en babouches, la pipe aux lèvres, tentèrent de nouvelles entreprises contre les chaussures neuves; mais là aussi nouvelle insurrection et marche triomphale jusqu'au vapeur dont le salon est pourvu d'albums, de vases de fleurs et de journaux qui ne sont pas du jour.

L'avant du *Vorwärts* faisait tableau.

Des Turcs et des Levantins, en robes pistache, la ceinture pleine d'armes, avaient gravement déroulé leurs tapis, installé leurs aiguières, étalé l'attirail nécessaire aux Osmanlis. Comme le soleil couchant embrasait l'horizon et dorait les falaises, ils préludèrent à la prière par de consciencieuses ablutions. Puis, s'orientant du côté de la Mecque, passant de

Sayfa :147

gestes solennels à de forts balancements, ils se prosternèrent avec une humilité recommandable à tous les cultes. Leur recueillement arrêta le sourire prêt à éclore à la vue du mouvement que se donnaient leurs pouces, très-occupés à passer des oreilles à la ceinture et de la ceinture aux oreilles. Un repas silencieux et de mets inconnus, avec dessert de noisettes et de nougats, suivit la prière;

Sayfa 146

Bırkaç sutun parçası, çalılıklarda saklı bırkaç asıl kalıntı, surgündekı Ovıde'nın Augustus'un mahkemesıne uzulduğu Pont'un başkentının eskı kokenının ızlerını taşır **Kendisini Roma'dan uzaklaştıran yerleri, pek güzel olmayan renklerle boyamaya gösterdiği özene rağmen, yarım düzine şehrin, şairin akan göz yaşlarını görme şerefine nail olduğunu öne sürdükleri doğrudur.**

Ancak kişisel meşgalelerin etkisi böyle olsa da, düşüncelerimizi Ovide'nin talihsizliği meşgul etmemiştir. Düşüncelerimiz, limanda öylece duran Vorwarts'a yöneliyordu. Karadeniz'in belirgin özelliği olmayan bu hareketsizlik, vagonun keyfini yerine getirdi.

Kıyıya kadar kıvrılan yol; türbanlı, pabuçlu, dudaklarında piposu olan gümrükçülerin zenginlere karşı yeni girişimlerde bulundukları limanda son buluyor; yine burada, salonu albümlerle, çiçekli vazolarla ve günü geçmiş gazetelerle dolu olan vapura kadar zafer yürüyüşü ve yeni bir ayaklanma söz konusu.

Vorwarts'ın önü bir tablo gibiydi.

Fıstık yeşili elbiselerle, belleri görülmeye değer silâhlarla dolu Türkler ve Yakın Doğu'lular, halılarını özenle sermişler, ibriklerini yerleştirmişler ve Osmanlılar için gerekli eşyaları ortaya dökmüşlerdi. Batan güneş, ufku yakıp yerleri saman sarısına çevirdiğinde, son derece özenle aldıkları abdestleriyle namaza hazırlanıyorlardı. [sayfa 147] **Daha sonra Mekke'ye dönüp, törensel hareketlerden sert sallanmalara geçerek tüm dinlere tavsiye edilebilir bir alçak gönüllülükle secdeye kapandılar. Kulaktan bele, belden kulağa geçen meşgul parmakların yaptığı hareketin görülmesiyle patlamaya hazır kahkahayı dinî saygıları durdurdu. Duayı sessiz bir sofra ve bilinmedik yemeklerle koz helvalı ve fındıklı tatlı izliyordu.**

Sayfa :160

Comme le taureau de Phalaris, Pera tenait ses victimes enfermées dans un cercle incandescent. Ceux qui avaient pu fuir tombaient atteints par les flammèches, blessés par les éclats de bois, étouffés par la fumée ou tués par les voleurs. Car aucun fléau ne devait manquer à ce désastre ; le brigandage, le

Sayfa :161

viol et la folie s'abattirent dans l'affreuse mêlée de ceux qui se jetaient dans le feu en croyant en sortir, qui se cramponnaient à la vie et la voulaient au prix de celle des autres; de ceux qui cherchaient à profiter du désordre pour satisfaire leurs passions ou leur cupidité; de ceux aussi que leur tendresse affolait ou que leur dévouement devait tuer. Une femme en grande toilette, les cheveux épars, fuyait avec une chaise qu'elle tenait serrée sur sa poitrine, la prenant pour son enfant.

L'Europe a répondu généreusement à l'appel fait à sa pitié par le cri d'angoisse qui s'éleva du Bosphore. Les Musulmans eux-mêmes, tout en reconnaissant dans ce sinistre le doigt vengeur d'Allah, ne sont pas restés en arrière : leur cœur s'est ému; les imans les ont autorisés à louer à des chrétiens les logements dont ils pouvaient disposer. Le sultan qui avait essayé en vain d'atteindre le lieu du désastre et

Sayfa :161

que les flammes avaient repoussé, mit à la disposition des incendiés tentes, casernes, ambulances militaires, tout ce qui pouvait servir, guérir ou abriter : la municipalité se chargea des approvisionnements.

Le grand et le petit champ des morts ont reçu des milliers de personnes qu'aucun toit ne protégeait, qu'aucun ami n'avait recueillies.

L'incendie qui les a ruinées a dévoré plusieurs centaines de millions, dépeuplé cent cinquante hectares de terrain, détruit quatre mille maisons, blessé plus de cinq cents personnes.

Sayfa 160

Falarıs boğası gibi, Pera da kurbanlarını akkor bir çemberin içinde kapalı tutuyordu. Kaçmayı başaranlar, ateşli okların hedefi oluyor, odun patlamalarıyla yaralanıyor, dumandan boğuluyor veya hırsızlar tarafından öldürülüyorlardı. Ne de olsa, bu felâkette hiçbir acı eksik olmamalıydı. (sayfa 161) **oradan çıkacaklarına inanıp kendilerini ateşe atan ve başkalarının hayatı pahasına hayata sarılan; tutkularını ve aç gözlülüklerini doyurmak için karışıklıktan faydalanmaya çalışanların ve ayrıca şefkatlerinin deliye döndürdüğü ve sadakatlerinin öldürdüğü kişilerin korkunç karmaşasına tecavüz, çılgınlık üşüşmüştür. Uzun elbiseli, saçları dağınık bir kadın, göğsünde çocuğuymuş gibi sıkı sıkıya tuttuğu bir sandalyeyle kaçıyordu.**

Avrupa, Boğaz'dan yükselen yürek parçalayıcı haykırışın çağrısına cömertçe karşılık verdi. Müslümanlar bile, bu felâkette Allah'ın intikam parmağının olduğunu kabul ettiklerinden geri kaçmadılar. Kalpleri heyecanla doldu. İmamlar, Müslümanların elin-

deki lojmanları Hristiyanlara kiralamalarına izin verdi. Alevler yüzünden ilerleyen ve felâket yerine ulaşamayan sultan; çadırlar, kışlalar, askerî ambulanslar gibi işe yarayacak, onları iyileştirecek ve barındıracak her şeyi yangınzedelerin hizmetine sunmuştu. Belediye azık sağlamakla yükümlüydü.

Büyüklü küçüklü mezarlıklar, hiçbir çatının korumadığı, hiçbir dostun yardım etmediği binlerce insanı kabul etti.

Bu insanları yıkan yangın, yüz milyonlarca liralık hasara yol açtı, 150 hektarlık alanı ahalisiz bıraktı, 4 bin evi yıktı ve 500'den fazla insanı yaraladı.

Sayfa : 172

Pourquoi s'agiter? Allah y pourvoira. Pourquoi changer? Allah est immuable. Pourquoi lutter? Le destin est inflexible.

Le fatalisme qui est comme la base de l'idée religieuse des Turcs, qui est dans leur caractère, dans leur éducation, éloigne de toute culture, absorbe la liberté, mêle à la crainte de Dieu qu'on doit aimer et auquel il faut plaire, la satisfaction des instincts animaux que sollicite l'oisiveté.

Leur quiétude se double de leur confiance dans les divines miséricordes. Les petites facilités de la polygamie ne sont qu'un avant-goût du paradis approprié par Mahomet au tempérament d'un peuple contemplatif, sensuel, orgueilleux, ennemi de l'abstraction, facilement heureux, et qui trouve le bon

Sayfa :172

heur et le contentement d'esprit dans la possession d'un harem, de belles armes et de beaux chevaux. C'est là ce que laisse apparaître le mirage des plaisirs célestes promis aux enfants du prophète, plaisirs dont le Coran s'occupe au moins autant que de la vertu qu'il faut pratiquer pour les acquérir. Ces délices éternelles ne sont d'ailleurs que le résumé des trois jouissances essentielles de la vie turque : la verdure l'eau vive et la beauté.

Sayfa 172

Neden ayaklanılsın? Allah bunu bastıracaktır. Neden değiştirilsin? Allah değişmezdir. Neden karşı konulsun? Kader değiştirilemez.

Türklerin dinî fikirlerinin temeli gibi olan, onların yapısında ve eğitiminde var olan kadercilik; bütün kültürlerden uzaklaşır, özgürlüğü yok eder, aylaklığın yol açtığı hayvansal içgüdülerin hoşnutluğunu sevilmesi ve hoşuna gidilmesi gereken Allah korkusuna katar.

Çok eşliliğin sağlandığı küçük avantajlar; Muhammed'in içine kapanık, nefsine düşkün, gururlu, soyut düşünceye karşı, kolay mutlu olan ve mutluluğu ve zihinsel hoşnutluğu bir hareme, güzel silâhlara ve iyi atlara sahip olmakta bulan bir halkın yapısına uygun hâle getirdiği cennet önsezisinden ibarettir. Kur'an'ın en azından fazilet kadar ilgilendiği, bu faziletin uygulanmasıyla elde edilebilecek olan ve peygamberin çocuklarına vaat edilen tanrısal zevklerin hayalinin ortaya koyduğu şey, işte budur. Bu sonsuz ve büyük mutluluklar, zaten Türk yaşamının başlıca üç zevkinin özetidir: Yeşillik, hayat suyu ve güzellik.

Sayfa :173

Le Coran prêche le déisme, un Dieu tout-puissant et éternel, un culte qui sourit à la gloire, sollicite l'ambition, promet la volupté. Il exalte la mission et les mérites de son prophète, de ce prophète législateur et conquérant qui sut parler à ses adeptes le langage de leurs besoins en leur annonçant le Dieu d'Abraham, père d'Ismaël, que les Osmanlis vénèrent comme l'auteur de la race arabe.

La légende orientale entoure la figure du patriarche de cette poésie lumineuse qui éclaire leur littérature et qui est au fond de leur âme.

Sayfa 173

Kur'an; tanrıcılığı, ebedî ve her şeye kadir bir Tanrıyı, zafere gülümseyen, tutkuyu ateşleyen, zevk almaya söz veren bir dini öğütler. Kur'an, Osmanlıların Arap ırkının yazarı olarak saydıkları İsmail'in babası İbrahim'in Tanrısını, onlara bildirerek onların ihtiyaçları doğrultusunda konuşmayı bilen bu muzaffer peygamberin değerlerini ve görevini yüceltir.

Doğu efsanesi, ruhlarının derinliklerinde olan ve edebiyatlarını aydınlatan bu şiirin peygamberinin kişiliğini konu alır.

Sayfa :174

Car si les Turcs ont le sourire bienveillant et la parole discrète, ils ont le cœur fermé; leur ame est invisible. Entre hommes aucune allusion ne doit être

Sayfa :174

faite à la famille, aucune question ne doit jamais concerner le harem. Cette séparation des sexes n'est pas sans tenir par des attaches assez directes au sommeil de l'Orient; de cet Orient source des arts, des sciences et de la poésie, qui semble fatigué de ce qu'il a produit; de cet Orient qui nous a tout appris, d'où nous vient le soleil, où s'est levée pour les bergers l'étoile de Bethléem.

Sayfa 174

Türkler, güven verici gülümsemeye ve ölçülü söze sahip olmalarına rağmen, kalpleri kapalı, ruhları görülmezdir. Erkekler arasında aileye hiçbir ima yapılmamalıdır, hareme dair hiçbir soru sorulmamalıdır. Bu cinsiyet ayrımı; şiirin, bilimin, sanatın kaynağı olan Doğu'nun, yani bize her şeyi, güneşin nereden geldiğini ve Bethléem yıldızının çobanlar için nereden doğduğunu öğreten Doğu'nun zirvesiyle olan doğrudan bağlarla ilişkilidir.

Sayfa :175

CHAPITRE XI

Péra. — Le Grand Champ des Morts

Péra, européen, essentiellement français, centre des magasins comme Galata l'est des comptoirs, est

Sayfa :175

né du traité de 1538 passé entre François Ier et Soliman, traité qui assigna cette colline comme résidence à l'ambassade française. Les Francs se campèrent autour de l'ambassade, les étrangers s'y établirent, les boutiques s'y risquèrent, le commerce s'y installa peu à peu. Comme à Galata, toutes les nations y élurent domicile, tous les dialectes s'y implantèrent, et l'Europe eut en ces deux faubourgs une colonie intelligente, affairée, mêlée d'éléments qui laissent la moralité des chrétiens et des juifs très au-dessous de celle des musulmans.

Auprès de Galata et de Péra, Stamboul est exemplaire. Les escroqueries et les crimes qui se commettent dans la cité européenne, où sont accourus pour

Sayfa :176

faire fortune quand même toutes sortes de Levantins, de Grecs, d'Arméniens, de Juifs, d'Italiens et de Français, occupent plus la police turque que les sept collines de la ville ottomane.

Mais si Péra se distingue par ses malandrins en redingote, en fez et même en chapeau noir, Stamboul y apparaît en ces turbans dédaigneux, peu soucieux des chrétiens que poursuivent leurs caniches et que menacent leurs chevaux.

Sayfa 175

XI. Bölüm
Pera, Ölülerin Büyük Meydanı

Avrupalı, özellikle Fransız olan ve tıpkı Galata'nın tezgâhların merkezi olduğu gibi mağazaların da merkezi olan Pera, 1538'de I François ile Süleyman arasında imzalanan ve bu tepeyi Fransa Büyük Elçiliği'nin ikametgahı olarak belirten antlaşma ile doğdu. Franklar, büyük elçiliğin etrafına kamp kurdular, yabancılar buraya yerleştiler, butikler burada açıldı ve ticaret yavaş yavaş buraya yerleşti. Galata'daki gibi bütün uluslar burayı mesken tuttu, bütün diyalektler burada kök saldı ve Avrupa, bu iki kenar mahallede zeki, bol iş imkânına sahip, Müslüman ahlak anlayışının oldukça altında olan Yahudi ve Hristiyan ahlâk anlayışını terk eden unsurlarla karışık bir koloniye sahipti.

Galata ve Pera yanında, İstanbul bir örnek teşkil eder. Her türden Doğu'luların, Yunanlıların, Ermenilerin, Yahudilerin, İtalyanların ve Fransızların servet edinmek için üşüştüğü bu Avrupa sitesindeki dolandırıcılık ve cinayetler, Türk polisini Osmanlı şehrinin yedi tepesinden daha fazla meşgul etmektedir. (sayfa 176) **Fakat Pera, fesli ve siyah şapkalı redingot giymiş hırsızlarla kendini gösterse de İstanbul, Kaniş cinsi köpeklerinin ardında yürüyen ve atlarının tehdidine maruz kaldıkları Hristiyanlara pek aldırmayan, hor görülen türbanlılarla burada kendini göstermektedir.**

Sayfa :176

Malgré quelques pachas à cheval et quelques *ara bas* chargés de femmes voilées, la circulation dans la rue de Péra est presque occidentale; les pharmacies sont anglaises, les boulangeries sont allemandes, les horlogers sont suisses, les magasins sont français.

Sayfa 176

Bazı atlı paşaların ve peçeli kadınların bindiği birkaç arabaya rağmen Pera sokağında trafik, hemen hemen Batı'lı tarzdadır. Eczaneler İngiliz, fırınlar Alman, saatçiler İsviçreli, mağazalar ise Fransızdır.

Sayfa :177

La grande rue de Péra est sillonnée d'enterrements. Les Arméniens et les Grecs portent leurs morts à bras, exposés dans des cercueils ouverts à l'indifférence ou aux dégoûts de la rue, avec des habits de fête, des gants blancs et des fleurs, avec du carmin sur les lèvres et de la pommade dans les cheveux. Mais au cimetière on les dépouille de leur toilette, un mauvais sac plein de terre remplace l'oreiller de batiste.

Péra tient de Stamboul par le spectacle de la mort qui s'y mêle sans cesse à celui de la vie. Les sépultures y côtoient les magasins, les cercueils avoisi-

Sayfa :178

nent les cafés, les joueurs d'orgues offrent leurs plaintives mélodies aux morts qui dorment sous les cyprès.

Sayfa 177

Pera'nın büyük caddesi, cenaze alayıyla doluydu. Ermeniler ve Yunanlıların kollarında taşıdıkları ölüler, kayıtsızca ve sokaktakileri tiksindiren açık tabutlarda, bayram giysileri ile beyaz eldivenler ve çiçeklerle, dudaklarında lâl ve saçlarında kremle gözler önüne serilmekteydi. Ama mezarlıkta, ölülerin elbiseleri çıkarılır ve toprak dolu kötü bir çuval ölünün patiska yastığının yerini alır.

Pera, hayat manzarasına durmadan karışan ölüm manzarası bakımından İstanbul'u andırır.

Kabirler mağazalar boyu ilerler, tabutlar (sayfa 178) kafelerle komşudur, orgçular servi altlarında uyuyan ölülere içli melodiler çalar.

Sayfa :178

Cette esplanade offre quelque chose de mieux que son cours journalier; c'est sa merveilleuse situation, sa vue incomparable. Dans ce champ de mort, tout parle de la vie, tout la chante, tout la fait désirer. Si l'homme, a dit le poëte, n'avait qu'un coup d'œil à donner à la terre, c'est de là qu'il faudrait la regarder.

Sayfa 178

Bu meydan, her günkü akışından daha iyi bir şey sunar. Bu, olağanüstü bir durumdur. Bu ölüm tarlasında her şey, hayattan bahseder, her şey hayatı mırıldanır, her şey hayatı arzu ettirir. "Eğer insanın" der şair, "toprağa bakması gerekliydi ona buradan bakması gerekirdi."

Sayfa :179

De tous les arbres que la main de l'homme a plantés, le cyprès est le seul qui le suive, c'est Apollon qui l'a voulu.

Cyparisse, aimé du dieu, avait un cerf qu'il prenait plaisir à conduire dans les parcs herbeux, au bord des frais ruisseaux, et qu'un jour il tua par mégarde. Apollon n'apaisa sa douleur qu'en le laissant pleurer éternellement, sous la forme d'un cyprès, la perte de son doux compagnon. Les membres de Cyparisse se changèrent en rameaux, son sang se transforma en sève, ses cheveux se dressèrent en pyramide

Sayfa 179

İnsan elinin diktiği tüm ağaçlar arasından insanı izleyen tek ağaç servidir ve bunu Apollon istemiştir.

Tanrının sevdiği Siparis'in, yemyeşil parklarda, serin derelerin kıyısında dolaştırmaktan zevk aldığı bir geyiği vardır. Bir gün Siparis, yanlışlıkla onu öldürür. Apollon, Siparis'in acısını, sevimli dostunun kaybını, bir servi şekli altında sonsuza kadar ağlamasını salık vererek ancak dindirir. Siparis'in kol ve bacakları dal şeklini alır, kanı öz suya dönüşür, saçları...

Sayfa :242

Que peut être un amour que le sentiment n'a pas entretenu, qu'aucune poésie ne colore, que des impressions communes n'ont point sollicité, que les

Sayfa :242

courants contraires de la crainte et de l'espérance n'ont jamais traversé et qui précipite le mariage comme une satisfaction de la nature et non comme un besoin de l'âme ?

La beauté ne peut à elle seule composer un bonheur qui n'est pour le mari qu'un délassement et ne peut être que cela.

Sayfa 242

Duygunun devam etmediği, hiçbir şiirin renklendirmediği, ortak duyguların bulunmadığı, korku ve ümidin hiç yaşanmadığı ve evliliği ruhun bir ihtiyacı olarak değil de doğanın bir kanunu olarak kabul eden bir aşk, nasıl bir aşktır?

Güzellik, koca için sadece bir bıkkınlık olan ve sadece bundan ibaret olan bir mutluluğu ancak kendinde bulabilir.

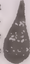
Sayfa :243

Il est vrai qu'en Turquie la vie à deux n'est point réglementaire et que le Coran la permet à trois, à quatre et même à six ; mais ces facilités ne sont pas habituelles : la richesse peut seule s'accorder le luxe de plusieurs femmes qu'il faut doter et établir. A Constantinople la polygamie autorisée par Mahomet devient de plus en plus rare.

Il y a les odalisques, avec lesquelles certains écarts

Sayfa :243

ne passent point pour intolérables ; le maître peut sans monstruosité aucune les distinguer dans le service de sa maison. Mais la dépense arrête, la jalousie veille, la colère menace; peu à peu le mari se range

Sayfa :244

aux mœurs accidentelles et fait à la paix domestique le sacrifice de ses caprices.

Sayfa 243-244

Türkiye'deki iki eşliliğin asla tüzüğe uygun olmadığı ve Kur'an'ın üç, dört hatta altı evliliğe kadar izin verdiği doğrudur. Ama bu kolaylıklar alışılagelmiş şeyler değildir. Bakımını üstleneceğiniz ve evleneceğiniz birçok kadının lüksünü, sadece zenginlik karşılayabilir. Muhammed'in izin verdiği çok eşlilik, İstanbul'da gittikçe azalıyor.

Odalıklar var ve bu odalıklarla kurulan bazı ilişkiler, hoşgörüyle karşılanabilir. Efendi onları hiçbir kabalık etmeden evinin hizmetinde kullanır. Ama harcama durur, kıskançlık pusudadır, sinir tehdit eder. Koca, yavaş yavaş yerleşmeye ödetleri kabul eder ve heveslerini evin barışı için feda eder.

Sayfa :244

De plus, la femme est tenue pour une chose payée, pour un objet acquis. La femme d'un fellah souffrait d'une maladie chronique , le mari consulta, le médecin prescrivit un médicament et sur la demande

Sayfa :244

du client en indiqua la valeur. La physionomie du fellah laissa voir qu'à ce prix autant valait que les choses suivissent leur cours. « Car, dit-il, pour cette somme j'aurai une autre femme, et bien portante. »

Sayfa :245

Si la femme turque est riche, sa promenade est surveillée, sa contemplation accompagnée. Ses fenêtres sont grillées, son jardin est clos ; les muezzins qui seuls peuvent y regarder du haut des minarets publieraient la moindre transgression. De merveilleuses broderies sont la seule distraction que lui laisse son intérieur. Sa journée se passe à savourer le kief, à humer le moka, à fumer la cigarette, à se regarder dans de charmants miroirs de velours et de nacre, à se peindre les sourcils, à se teindre les ongles, à prendre des bains, à manger des confitures, à s'étirer sur les tapis, à s'étendre sur les divans.

Dans cette existence oisive et résignée, aucun mouvement pour l'esprit, peu de chose pour le cœur, rien pour l'âme.

Tout n'est pas à reprendre toutefois dans les rapports des maris avec leurs femmes; les égards dont un grand nombre d'entre elles sont entourées pourraient servir d'exemple à plus d'un ménage chrétien.

Sayfa :245

La plupart des Turcs habitant Constantinople ont des mœurs plus contenues qu'on ne le pense, le sentiment de la famille ne leur est pas étranger. Ils sont fiers de leurs enfants, qu'à défaut de leurs femmes ils emmènent avec eux, qu'ils tiennent par la main, qu'ils enveloppent du regard, ne soupçonnant pas de plus grand malheur que la stérilité.

Sayfa 244

Üstelik kadın, bedeli ödenmiş bir şey, satın alınmış bir mal gibi görülür. Bir fellahın karısı kronik bir hastalığa yakalanmıştı. Kocası doktora danıştı, doktor bir ilâç önerdi ve müşterinin talebi üzerine ilâcın fiyatını belirtti. fellahın yüz ifadesi, bu fiyatın bazı şeylerin aynen devam etmesi için önemli bir miktar olduğunu gösteriyordu. "Çünkü bu miktarla daha sağlıklı başka bir kadın alırım." der. [sayfa 245] Türk kadını şayet zenginse etrafında her zaman onu gözeten birileri vardır. Pencereleri kafes biçimindedir, bahçesi kapalıdır. Oraya sadece minarelerin tepesinden bakabilen müezzinler en küçük ihlâli bile sağa sola yaymaktan kaçınmazlar. Evin içindeki tek eğlenceleri, muhteşem nakışlardır. Günü; keyif çatarak, kahve ve sigara içerek, kadifeden ve inciden yapılmış büyüleyici aynada kendini seyrederek, kaşlarını ve tırnaklarını boyayarak, banyo yaparak, reçel yiyerek, halılar üzerinde gerinerek, divanlara uzanarak geçer.

Bu uyuşuk ve mütevekkil var oluşta zihin için hiçbir hareket yoktur, kalp için çok az şey vardır ve ruh için hiçbir şey yoktur.

Yine de tüm bunları, kadın ve kocalar arasındaki ilişkilere dayandırmamak gerekir. Bu kadınların aralarından birçoğunun gördüğü saygı, birçok Hristiyan çiftine örnek teşkil edebilir.

İstanbul'da oturan Türklerin büyük çoğunluğu, zannedildiğinden daha fazla dışa vurulmamış âdetlere sahiptir. Aile duygusu, onlara yabancı değildir. Çocuklarıyla gurur duyarlar, eşleri yokken onları yanlarında götürürler, ellerinden tutarlar, nazardan saklarlar, kısırlıktan daha büyük bir felâket olmadığını düşünürler.

Sayfa :246

Le contact des mœurs occidentales n'est pas sans faire son œuvre; quelques femmes osèrent même se montrer à visage découvert lors de la visite de l'impératrice Eugénie à Constantinople. Il est vrai qu'elles avaient comme excuse ce fait inouï dans les idées musulmanes, d'une femme, et d'une femme qui ne les valait pas puisqu'elle était chrétienne, pour qui Stamboul en commotion secouait sa paresse,

Sayfa :247

et devant laquelle s'inclinait le front rayonnant du Padischah.

Chrétiennes par leurs croyances, les Arméniennes sont musulmanes de mœurs et de toilette. Elles portent le féredjé, mais il est de couleur sombre; les teintes vives et les bottes jaunes étant particulières aux femmes turques.

Sayfa 246

Batılı ödetlerle kurulan temas, etkisini göstermemiş değildir; bazı kadınlar İmparatoriçe Eugenie'nin İstanbul'u ziyareti esnasında yüzlerini gösterme cesaretinde bile bulunmuşlardı. Şaşkın İstanbul'un bu kadın için harekeltenmesi ve [Sayfa 247] **padişahın mağrur başının da onun önünde eğilmesi şeklinde gelişen ve Müslümanlar arasında daha önce hiç görülmemiş olan bu olayı bu kadınların bahanesi olmuştur.**

Ermeni kadınlar, inançlarına göre Hristiyan, âdetleri ve giyinişleri bakımından Müslümandırlar. Ferace giyerler, ama koyu renklidir. Çünkü canlı renkler ve sarı botlar Türk kadınlarına özgüdür.

Sayfa :320

CHAPITRE XXIII

Les Mosquées. — Sainte-Sophie

L'entrée d'un chrétien dans une mosquée fut longtemps tenue à Stamboul pour une profanation; Mahomet avait même interdit aux fidèles d'invoquer Allah là où un giaour avait prié. Mais la transformation successive des eglises chrétiennes tombées au pouvoir des Arabes, la consécration de Sainte Sophie au culte musulman, comme aussi la gracieuse permission accordée par le sultan, moyennant finance, de franchir le seuil des sanctuaires de l'islamisme, laissent à penser qu'il est avec le Prophète quelques accommodements

Sayfa :320

La guerre de Crimée a porté de rudes atteintes aux exigences de l'intolerance turque : l'occupation franco-anglaise n'a pas épargné les pieux scandales aux sectateurs de Mahomet. Les soldats de la fière Albion rendirent avec usure aux musulmans leur

Sayfa :321

mépris à peine dissimulé pour ceux qui les sauvaient. Les zouaves, toujours pressés de renverser les hammals et de jeter des pierres aux chiens, ne se gênèrent pas pour franchir en souliers sales l'entrée des mosquées.

Aujourd'hui la visite de ces mosquées n'est qu'une affaire de chancellerie et surtout de bonne-main. Un firman sur parchemin, d'une valeur de deux à trois cents francs, se délivre aux interprètes qui interviennent pour l'obtenir. Les hôtels s'avertissent, les voyageurs se cotisent et procèdent en troupe cosmopolite, sous le patronage de drogmans parleurs et affairés, à la solennelle visite du sérail et des saints lieux.

Les osmanlis se rattrapent sur les touristes du sans-façon blâmable des zouaves de Crimée et des concessions accrochées au Coran par le contact avec l'Europe. Ils prennent un visible plaisir à faire attendre l'arrivée des *cavas* chargés de les introduire ; ils aiment en particulier à leur imposer l'obligation

Sayfa :321

d'ôter leurs chaussures, dont la poussière ne doit pas souiller le parvis.

L'astriction de se déchausser avant de pénétrer dans les mosquées est plus gênante qu'on ne le pense, surtout pour les imprudents qui, peu soucieux de ces mesures préliminaires, entreprennent en bottines lacées à l'anglaise ce grave pèlerinage.

Il y a sous les portiques des cours des monceaux de babouches auxquelles on joint ses bottes ou ses

Sayfa :322

galoches. Pour soustraire les étrangers à l'ennui de courir en chaussettes, les drogmans portent dans un sac les pantoufles qu'on a soin de leur fournir et qu'on enfile avant de fouler les nattes et les tapis.

Se déchausser est pour les Orientaux, comme au temps de Moïse, une marque de respect; c'est leur manière de se découvrir, et on ne peut disconvenir qu'elle ne soit plus compliquée que la nôtre. Puis, outre qu'ôter ses souliers est un témoignage de vénération, c'est aussi une mesure de propreté au sujet des tapis sur lesquels on se prosterne à l'heure de la prière.

Les ablutions, qu'on épargne aux visiteurs, sont ordonnées par le Coran comme précaution d'hygiène et comme purification. Aux yeux des Turcs, cet usage a d'ailleurs la plus sainte origine.

Sayfa :322

A la naissance de Mahomet, après que les séraphins l'eurent endormi, la sainte phalange descendit sur l'enfant et lava son cœur de ses souillures naturelles. C'est à ce songe de l'enfant-prophète qu'il faut rattacher l'usage des ablutions.

Sayfa 320

XXIII. BÖLÜM

Camiler - Ayasofya

Bir Hristiyanın bir camiye girmesi İstanbul'da uzun süre saygısızlık olarak görülmüştü. Muhammed, Müslümanlara bir gâvurun dua ettiği yerde Allaha ibadet etmeyi bile yasaklamıştı. Arapların eline düşmüş Hristiyan kiliselerinin sürekli camiye dönüşmesi, Ayasofya'nın Müslüman ibadetine adanması ve bunun gibi Sultanın yüksek izniyle, yani parayla, İslâmi ibadethanelerin eşiğini geçmek, peygamberle beraber bazı düzenlemelerin yapıldığını düşünmeye itiyor.

Kırım Savaşı Türk hoşgörüsüzlüğünün gereklerine sert darbeler vurdu. Fransız - İngiliz işgâli, Muhammed'in müritlerini dinî skandallardan kurtarmadı. Kıbırlı Albion'un askerleri, Müslümanları [sayfa 321] **kurtaranlara karşı zoraki gizledikleri küçümsemelerini Müslümanlara fazlasıyla gösterdiler. Köpeklere taş atmaya can atan ve hamalları her zaman düşüren Zuhaf askerleri, camilere kirli ayakkabılarla girmekten çekinmemişlerdir.**

Bugün bu camilerin ziyareti, sadece bir mühürdarlık ve özellikle de iyi niyet işidir. 200 ila 300 frank değerindeki parşömen kâğıt üzerindeki bir ferman, buna sahip olmak isteyen tercümanlara verilir. Oteller birbirlerini uyarırlar, yolcular aralarında para

toplarlar, sarayın ve kutsal yerlerin ziyaretinde kozmopolit grup hâlinde işi başından aşkın ve bahse giren tercümanların patronluğu altında hareket ederler.

Osmanlılar Avrupa'yla ilişki gereğince turistler üzerinde Kur'an'a dayalı ayrıcalıklarını [kullanarak], Kırımlı Zuhaf askererinin kınanacak davranışlarını telâfi yoluna gitmişlerdi. Onları içeri sokmakla görevli kavasların (Elçilik veya konsolosluklarda görev yapan hizmetli) gelişini geciktirmekten korkunç bir zevk alıyorlar; özellikle de ayakkabılarının tozları içavluyu kirletmesin diye onları ayakkabılarını çıkarmaya zorlamayı seviyorlardı.

Camilere girmeden önce ayakkabı çıkarma baskısı, özellikle bu camiye giriş tedbirlerine pek özen göstermeyen, İngiliz usulü bağlanmış potinlerle bu önemli ibadete girişen ihtiyatsız kişiler için zannedildiğinden daha rahatsız edicidir.

Camii girişinde botlarını [sayfa 322] ve galoşlarını koydukları yerde bir yığın pabuç var. Yabancıları çoraplarla gezme sıkıntısından kurtarmak için tercümanlar, onlara vermeye dikkat ettikleri ve hasırların, halıların üzerinde yürümeden önce giydikleri terlikleri bir çantanın içinde taşıyorlar.

Ayakkabıları çıkarmak Doğu'lular için, Hz. Musa döneminde olduğu gibi bir saygı göstergesidir. Bu onların şapka çıkarma tarzıydı. Bunun, bizimkinden daha karmaşık olmadığını kabul etmeliyiz. Ayrıca ayakkabıları çıkarmanın dinî bir saygı ifadesi olmakla beraber namaz saatinde üzerinde secde edilen halıların temizliği konusunda da önemlidir.

Ziyaretçilerin muaf tutuldukları abdestler Kur'an'da temizlik önlemi ve arınma olarak emredilir. Türklerin gözünde bu âdet, en kutsal temele sahiptir.

Muhammed'in doğuşunda, meleklerin onu tekrar uyutmasından sonra aziz, bu küçük çocuğun üzerinde eğildi ve kalbini doğal kirlerden arındırdı. Abdest âdetini çocuk peygamberin bu düşüyle ilişkilendirmek gerekir.

Sayfa :325

Digne de son époux par son intelligence, par son courage, par sa beauté, Roxelane, reine du sérail et de l'empire, poussa Soliman aux grandes choses qu'il accomplit. Mais froidement cruelle, dissimulée, toujours maîtresse d'elle-même, elle sacrifia plus d'une fois à son propre orgueil et à sa jalousie les aspirations d'une âme éprise de vertu, de grandeur et de justice, comme l'était l'âme de Soliman.

Née de parents italiens, enlevée par des pirates, vendue à Stamboul, Roxelane devint la favorite de Soliman et voulut être sa femme. Quand son rêve

Sayfa :326

fut une réalité, elle en fit un autre, celui de faire passer à son fils Sélim l'héritage de l'empire.

La vie de Mustapha, fils aîné de Soliman, contrariait cette ambition; elle supprima l'obstacle en faisant étrangler ce prince.

Si de coupables faiblesses voilent la noble et grande figure de Soliman, la Turquie n'en doit pas moins à ce souverain qui fut homme d'État, législateur et capitaine, l'organisation de l'armée et la création du gouvernement.

Soliman adoucit les lois, honora les lettres, encouragea les sciences, solidifia la conquête. Il joignit

Sayfa :326

à l'autorité qui fixe, le jugement qui discerne, la grâce qui charme à la fermeté qui maintient.

La mosquée de Mahomet II, qui s'élève sur la quatrième colline en mémoire du conquérant, est un hommage à l'étude et à la charité. Ouverte aux pauvres, aux malades, à la jeunesse, aux voyageurs, elle contient des hôpitaux, des khans, des bains, des écoles.

Cette mosquée répond à la pensée religieuse et civilisatrice du vainqueur de Byzance : une de ces figures dont l'imagination s'empare et que l'histoire considère avec une admiration mêlée d'effroi.

Guerrier et philosophe, politique et poëte, érudit et pervers, cruel et philanthrope, habile à grouper les forces et les capacités nécessaires pour atteindre son but, le fils de Mourad, à la fois barbare et byzantin,

Sayfa :327

devait unir tous les crimes à toutes les gloires en un règne qui épouvante et qui étonne.

Sayfa 325

Zekâsıyla, cesaretiyle, güzelliğiyle, kocasına lâyık olan, imparatorluğun ve sarayın kraliçesi Roxelane, Süleyman'ı başarıyla tamamladığı büyük işlere sevk etti. Ama oldukça zalim, sinsi, her zaman kendine hâkim olan kraliçe, Süleyman'ın ruhu gibi, er-

dem, haşmet ve adalete düşkün bir ruhun, arzularını, birçok kez kıskançlığına ve gururuna feda etti.

İtalyan ana babadan doğan, korsanlar tarafından kaçırılan, İstanbul'da satılan Roxelane, Süleyman'ın gözdesi olmuş, sonra da karısı olmayı istemiştir. Roxelane, bu düşü [safa 326] gerçekleştikten sonra, başka bir düşünü, imparatorluğun mirasını, oğlu Selim'e geçirerek gerçekleştirdi.

Süleyman'ın büyük oğlu Mustafa'nın yaşaması, bu düşü engelliyordu. Roxelane bu prensi boğdurarak bu engeli ortadan kaldırdı.

Utanç verici zayıflıklar, Süleyman'ın asil ve büyük yüzünü lekelese de Türkiye, bir devlet adamı, yasa koyucu ve komutan olan bu hükümdara, ordunun oluşmasında ve hükümetin kurulmasında çok şey borçludur.

Süleyman yasaları yumuşattı, edebiyata şeref verdi, bilime destek verdi, zaferi pekiştirdi.

Fatih'in anısına dördüncü tepede yükselen II. Mehmet Camisi, eğitime ve iyiliğe sunulan bir armağandır. Hastalara, fakirlere, gençlere, yolculara açık olan cami; hastaneleri, hanları, hamamları ve okulları içinde bulundurur.

Bu cami, dini düşünceye ve Bizans fatihinin uygarlaştırıcı düşüncesine cevap verir. Hayalinin tutsak ettiği ve tarihin korkuyla karışık bir hayranlıkla kabul ettiği bu şahsiyetlerden biridir.

Savaşçı ve filozof, politikacı ve şair, bilgili ve baştan çıkarıcı, zalim ve insancıl, amacına ulaşmak için gerekli güçleri bir araya getirmekte usta, hem barbar hem Bizanslı olan Murat'ın oğlu, [sayfa 327] tüm cinayetleri zaferlerle, korkunç ve şaşırtıcı bir egemenlik altında birleştirmek zorundaydı.

Sayfa :332

Le badigeon des Turcs a fait disparaître de cette mosquée tout ce qui pouvait rappeler le Dieu de Jé-

Sayfa :333

sus-Christ; mais leur intolérance n'a pu en bannir le sceau de grandenr et de simplicité dont Justinien marqua son temple, et qui est le sceau de la foi chrétienne.

Leur fanatisme n'a pu effacer le rayon divin dont Sainte-Sophie s'éclaire encore.

Sayfa 332

Türklerin yaptığı badana, bu camiden İsa'nın Tanrısını hatırlatacak her şeyi ortadan kaldırdı. [sayfa 333] Ama hoşgörüsüzlükleri, Justinyen'in bu tapınağa koyduğu ve Hristiyan inancının mührü olan sadelik ve haşmet damgasını ortadan kaldıramadı.

Fanatiklikleri, Ayasofya'nın hâlen aydınlattığı kutsal ışığı silemedi.

MOEURS ET USAGES DES TURCS,

LEUR RELIGION,

LEUR GOUVERNEMENT CIVIL,

MILITAIRE ET POLITIQUE,

Avec un abregé de l'Hiſtoire Ottomane,

Par M. GUER, *Avocat.*

TOME PREMIER.

1429

A PARIS,

Chez COUSTELIER, Libraire, Quai des Auguſtins, au coin de la rue Giſt-le-Cœur.

M. DCC. XLVI.

Avec Approbation & Privilége du Roi.

TÜRKLERİN ÖRFLERİ VE ÂDETLERİ, DİNLERİ, SİVİL, ASKERÎ VE SİYASÎ YÖNETİMLERİ

Osmanlı Tarihi'nin Bir Özetiyle

Yazar: Avukat M. GUER

Birinci Cilt

Kitap Evi Chez COUSTELIER,
Quoi des Augustins, ou coin de la rue Gist-le-coeur

Yayın yılı: 1746
Kralın İmtiyazı ve Onayıyla

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1429
Yazar	: Jean-Antoine Guer
Cild	: Kırmızı
Ebadı	:
	En : 22 cm.
	Boy : 29 cm.
Sayfa Adedi	: XXIV + 453 + 18
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Ankara U. TÖMER Dil Öğretim Merkezi tarafından tercume edilmiştir.

Ön Söz [Özel]

Tarihte hiçbir şey monarşı kadar ılginç değildir. Bir ulusun tarihinden çok, bir ailenin tarihı ılgımızı çeker. Aynı şekilde Fransa'da olup bitenlere karşı, dunyada olup bitenlerden daha fazla duyarlıyız.

Çağlar ve coğrafyalar da dikkatımızı çeker, yeni olan bir şey eski olana gore, yakın olan da uzak olana gore daha çok ılgımızı çeker. Dinî, sıyasî ve ticarî ılışkılerle de ılgılenırız.

Modern tarıh bunların tumunu tercıh eder. Zıra tarıh bıze geleneklerımızı, ilerleyışımızı ve duzenlememızı oğretmek zorundadır. Bu konuda Eskı Çağ Tarıhı ne yapabılır? XVII. yuzyıl, Avrupa'nın tum çehresını değıştırmıştır. Hiçbir bakan IV. Henrı'den oncekı donemdekı gıbı ticaret yapmaya cesaret edemeyecektır. Bu yuzden Osmanlı Tarihı'nden bahsetmeye karar verdım. Şuphesiz Osmanlı Tarıhı, Roma ve Yunan Tarıhı kadar eskı ve tavsıye edılebılır bir tarıh değıl. Ama Turk ulusu, hâlen varlığını devam ettırme ayrıcalığına sahiptır ve ılerlemelerı Atına ve Roma gucunden daha fazla etkılıdır. Bu yuzden Turklerı daha ıyı tanımak ıçın, onları ılgılendıren her şeye ayrıntılarıyla değınmemız gerekır. Benden once bırçok yazar Turklerden bahsetmıştı. Ancak hiçbır eser, uzerınde durduğum amaca ulaşamamıştı. "Turklerın Tarıhı" başlıklı eserlerın hıçbırı ıyı değıldır. Daha ıyısını amaçlayabılırız. Daha once yazılmış, pek doğru olmayan anlatılar, goruşmeler, zaferler, anlaşmalar, devrımler, prenslerın ve polıtıkalarının çıkarları ve dın konusunda anlaşılamayan kayıtlarla dolu eserlerden ne bekleyebılırız?

Bu eserlerın hıçbırısı, bu ulusun gerçek teamullerını aktarmaz ve okuyucu bu halkı yarım yamalak tanır. Bu durumdan hoşnut olmayan çok sayıda yazar, bu durumun sebeplerını açıklamaya çalıştılar. Bir prensı, bır kralı, bır yonetıcıyı harekete geçıren nedenlerı doğrulamaya çalıştılar. Bunları çoğu zaman onayladılar, ama onlarda gerçek "eleştiri zihniyeti" yoktu.

Bırçok kışı, tarıhı sadece edınılmış deneyımler olarak gorur. Hiç

beklenmedik bir olay onların dikkatini çeker, ama geri kalanı zayıflamış hafızalarından silinir gider. Birçok olay, yöntemine göre okumayı bilmeyen kişilerin aklından çıkıp gider. Önemli bilgileri araştırmayı bilmedikleri gibi, onlara hayran olmaktan da çok uzaktırlar. Tüm bu tarihî olayları bir arada tutabilmek için, dikkatli ve düşünceli bir şekilde okumak gerekir. Zevk almak için okumamak gerekir. İnsanların birçoğu, okuduğu tüm tarihî bilgileri tam olarak bilmemektedir. O hâlde bir ulusun âdetleri ve gelenekleri konusunda, tarihçilerde mükemmel bir bilgi aramamak gerekir.

Bu eserde yapmak istediğim şey, Türklerin âdetleri ve gelenekleri konusunda yazılmış olan ilginç şeylerin hepsini aramaktı. Yalnız bir ulusu tam olarak tanımak için, nerede olduğunu, nereden geldiğini, kim tarafından ve nasıl yönetildiğini bilmek gerekir. Bu yüzden bu cilde Osmanlı padişahlarının bir listesini ekledim.

Bu eser 10 kitaptan oluşmaktadır:

– Birinci kitap, Türklerin kökeninin (ilk Osmanlı padişahından V. Mehmet'e kadar) bir özetinin anlatımı ile Osmanlı İmparatorluğu'nun coğrafi ve jeopolitik özetini içerir.

– İkinci kitap, Muhammed'in hayatını ve Muhammed dininin Türkiye'deki görünümüne değinir.

– Üçüncü kitapta Türklerin yapılarından ve yaşama tarzlarından bahsediyorum.

– Dördüncü kitap, Osmanlı sarayı ve sultanın yaşamı ile ilgili olan her şeye ayrılmıştır.

– Beşinci kitap, Türklerin yönetimini (Adalet, Maliye, Güvenlik) içerir.

– Altıncı kitapta sivil yönetimden bahsettikten sonra askerî yönetime değindim.

– Yedinci kitapta Türklerin yaptığı savaşlara ve savaşma biçimlerine değindim.

– Osmanlı görkemi sekizinci kitabımın, politika ise dokuzuncu ki-

tabının konusunu oluşturur.

- Son olarak da onuncu kitapta Türklerin gücü, imparatorluklarının gerilemesi, isyanlardan kaynaklanan hareketliliği, padişahların, İstanbul'un, hanedanlığın tüm gizli yüzlerinin "fırtınalı" sarayını oluşturan duygular ve entrikalar konusundaki düşüncelerden bahsedilir.

Sayfa :2

On sçait plus sûrement que les Scythes habitans le long du Tanaïs furent forcés jusqu'à sept fois de quitter leur pays, qui ne pouvoit plus contenir leur Nation devenue trop nombreuse ; qu'ils pillerent & saccagerent toute la haute Asie, dans le tems que les Parthes étoient encore au faîte de leur grandeur, & tenoient sous leur domination les Perses, les Médes & les Assyriens ; & que de-là ils se répandirent dans l'Asie inférieure, où ils se rendirent maîtres de la Phrygie, de la Lydie, & de la Cappadoce. En effet on retrouve encore dans toute l'Asie un reste considérable de cette Nation, dont les Usages & les Coutumes sont les mêmes que ceux des Nomades-Scythes, c'est-à-dire, Pasteurs, ou gardiens de bétail, vagabonds perpétuels, qui n'ayant aucune demeure fixe, habitent sous des cabanes, & roulent, pour ainsi dire, dans les endroits les plus propres aux pâturages de leurs troupeaux.

Ceux qui veulent que les Turcs descendent réellement des Scythes, s'appuyent encore, sur ce que les plus barbares d'entr'eux, qui habitent les Provinces inférieures de l'Asie, telles que la Lydie, la Carie, la Phrygie & la Cappadoce, parlent la même Langue

Sayfa :2

que les Scythes placés entre le Tanaïs & la Sarmatie.
D'autres croyent que les Turcs ſont deſcendus des Parthes, qui pourſuivis par ces Nomades, ou Scythes, ſe retirerent enfin dans l'Aſie inférieure où ils s'établirent.
Quelques-uns les font venir de *Turca*, Ville fameuſe de la Perle, d'où ils ſe jetterent dans la baſſe-Aſie, qu'ils conquirent entiérement.

Sayfa 2

Tanyas boyunca oturan İskitlerin, sayılan çok fazla olduğu için uluslarını artık içine sığdıramayan ülkelerinin yedi kez kuşatıldığını, Parthe'lerin hâlen güçlerinin doruğunda oldukları ve Persleri, Medleri, Asurluları egemenlikleri altında tuttukları dönemde, tüm Yukarı Asya'yı yağmalayıp yerle bir ettiklerini, Yukarı Asya'dan Aşağı Asya'nın içlerine yayıldıkları ve orada Frigyalıların, Lidyalıların ve Kapadokya'nın hâkimi olduklarını çok net biliyoruz. Gerçekten de hâlen, bu ulusun çok önemli kalıtlarını tüm Asya'da bulabiliriz. Örf ve âdetleri, göçebe İskitlerinkiyle aynıdır. Yani sabit yerleri olmayan ve ömür boyu göçebe olanlar, çobanlar veya sığır güdenler, sanki sürülerinin otlatılmasına en uygun yerlerde geziyorlarmış gibiydiler.

Türklerin gerçekten İskitlerin soyundan geldiğini savunanlar, hâlen Kapadokya, Frigya, Karya, Lidya gibi Asya'nın aşağı eyaletlerinde oturan en Barbar (İskitlerin), Tanyas ve Sarmatie arasında yerleşmiş olan İskitlerle aynı dili konuştuklarını iddia ederler.

Diğerleri, Türklerin Parthe'lerden geldiği ve bu göçebeler, ya-

ni İskitler tarafından kovalandığı ve en sonunda da şu anda yerleşmiş oldukları Aşağı Asya'ya çekildikleri kanısındadırlar.

Kimileri de onların Pers'in ünlü şehri Tunca'dan geldiklerini ve oradan Aşağı Asya'ya atladıklarını ve daha sonra da orayı tamamen fethettiklerini düşünür.

Sayfa :3

Il y a enfin une derniére opinion, qui les fait fortir de l'Arabie & de la Cele-Syrie avec leur Législateur Omar, & plus proprement Omer.

Chalcondyle ne décide pour aucune de ces opinions fur l'origine des Turcs. Il femble cependant s'arrêter au fentiment de ceux qui les font defcendre des Scythes Nomades.

Ces Scythes Orientaux conviennent en tout avec les Turcs, ainfi que je l'ai deja dit. Leurs foires, leurs marchés, leur commerce, leur façon de vivre, leur maniére de s'habiller, tout eft uniforme chez les deux Nations.

Les Scythes commanderent autrefois à prefque toute l'Afie, vivans en fauvages; & c'eft ce que fignifie le mot *Turc*.

Sayfa 3

Bunların dışında son bir fikir de, onların Arabistan'dan yanı Sele-Surıye'den halifeleri Omar'la daha doğrusu Ömer'le çıktığı yönündedir.

Chalcondyle [Şalkondie], Türklerin kökeni hakkındaki bu düşüncelerin hiçbiri hakkında yorum yapmaz. Bununla birlikte Türk-

lerin göçebe İskitlerden geldiğini iddia edenlerin düşüncesine takılıp kalmış gibi görünür.

Bu Doğu İskitleri, daha önce de söylediğim gibi Türklerle her yönüyle benzeşmektedir. Fuarları, pazarları, ticaretleri, yaşama biçimleri, giyim tarzları, kısacası her şey bu iki ulusta tıpatıp aynıdır.

İskitler vaktiyle hemen hemen tüm Asya'yı vahşilik içinde yaşayarak yönettiler. Bu da Türk kelimesini işaret eden şeydir.

GÉOGRAPHIE UNIVERSELLE

publiée sous la direction de

P. VIDAL DE LA BLACHE

ET

L. GALLOIS

TOME IV

EUROPE CENTRALE

par

EMM. DE MARTONNE
Professeur à l'Université de Paris

PREMIÈRE PARTIE

GÉNÉRALITÉS — ALLEMAGNE

1471

LIBRAIRIE ARMAND COLIN
103, BOULEVARD SAINT-MICHEL, PARIS

1930

EVRENSEL COĞRAFYA

P. VIDAL DE LA BLACHE VE L. GALLOIS yönetiminde basılmıştır.

CİLT IV

ORTA AVRUPA

EMM. DE MARTONNE (Paris Üniversitesi'nde Profesör) tarafından hazırlanmıştır

BİRİNCİ KISIM

GENEL ÖZELLİKLER – ALMANYA

ARMAND COLLIN KİTABEVİ
106, BOULEVARD SAINT-MICHEL PARIS

-

1930

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1471	
Yazar	: Prof. Emm [anuel] Martonne	
Cild	: Kırmızı	
Ebadı	:	
	En	: 19 cm.
	Boy	: 28 cm.
Sayfa Adedi	: 379	
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Ebru Genç tarafından tercüme edilmiştir.	

Sayfa :21

Les nappes de charriage alpines ne sont en principe pas autre chose que de grands plis couchés, dont le flanc interieur a été étiré. Leur formation est attribuée à la poussée de massifs anciens sur une dépression où s'étaient accumulés des sédiments épais (géosynclinal) : d'un côté, les massifs cristallins, dont on trouve les restes dans la zone des lacs italiens, le Vicentin et la Carinthie méridionale ; de l'autre, les massifs hercyniens externes (Bohême, Vosges, Massif Central) et ceux qui apparaissent pris dans l'édifice alpin, Mont Blanc, massifs du Pelvoux et de l'Aar, qu'on a appelés massifs centraux.

Sayfa 21

Alplerdeki aşma örtüleri, esasında alt yamacı açılmış yatık büyük kıvrımlardan başka bir şey değildir. Bunların oluşumunun, eski dağ çemberlerinin, kalın tortularının (jeosenklinal) biriktiği bir çöküntü alanı üzerine itilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bir taraftan kalıntılarına İtalyan Göller Bölgesi, Vicentin ve Güney Carinthie'de (Karintı) rastlanan Billur dağ çemberleri, diğer taraftan ise dış herkınıyen dağ çemberleri (Boheme, Vosges, Merkezi Dağ Çemberi) ve merkezi dağ çemberleri olarak adlandırdığımız, Alpler'de bulunan Mont Blanc, Pelvoux çemberi ve **Aar çemberi** söz konusudur.

Sayfa :22

L'effort prodigieux qui a amené la mise en place des matériaux du relief alpin a commencé dès le début du Tertiaire et a continué jusqu'au Pliocène.

Sayfa 22

Alp engebesinin altyapısının oluşmasını sağlayan büyük hareket Üçüncü Zamanın başında başlamış ve Pliocen'e kadar sürmüştür.

Sayfa :22

Pour les géologues, il ne s'agit plus maintenant de distinguer des zones de massifs centraux cristallins, de Primaire, de Secondaire, ni des faisceaux de plis anticlinaux et synclinaux, mais des régions de nappes différentes

Sayfa 22

Jeologlara göre, artık **Birinci** ve **İkinci** Döneme ait merkezî billur dağ çemberleri alanlarını ve antiklinal ve senklinal kıvrım demetlerini ayrı olarak ele almak söz konusu değildir, ancak ortuleri farklı olan bolgeler arasında ayrım yapılmalıdır

Sayfa :22

L'épaisseur des nappes penniques est estimée à 30 kilomètres, et l'on doit compter que l'érosion leur a enlevé de 5 à 10 kilomètres. Moins puissantes, les nappes helvétiques ont certainement perdu encore 2 000 à 3 000 mètres. Naturellement, le relief n'a jamais atteint des dimensions supérieures à celles de l'Himalaya actuel.

Sayfa 22

Penik örtülerin kalınlığı **30 km.** olarak hesaplanmaktadır ve erozyonun bunun **5 ila 10 km'sini** aşındırdığı tahmin edilmektedir. Daha guçsuz olan helvetik ortulerin ise **2000 ile 3000 m.** daha kayba uğradığı sanılmaktadır. **Doğal olarak, bu yükselti hiçbir zaman Himalayalar'ın şu anki boyutlarından daha büyük boyutlara sahip olmamıştır.**

Sayfa :24

LE RAJEUNISSEMENT PLIOCÈNE. L'ampleur extraordinaire des mouvements tectoniques explique dans une certaine mesure la puissance et l'homogénéité du bourrelet alpin On ne saurait s'étonner que les cimes dépassent 4 000 mètres, les vallées 2 000 mètres de profondeur, mais peut-être plutôt que **les reliefs n'aient pas encore plus d'allure.**

Vues d'en bas, les cimes alpines paraissent généralement des reliefs hardis, **crêtes déchiquetées.**

Sayfa 24

[PLIOCENE'IN (USTNEOJEN) GENÇLEŞMESİ]

Tektonik hareketlerin olağandışı boyutları, Alp kıvrımının gücünü ve türdeşliğini belli ölçüde açıklamaktadır. Dorukların yüksekliğinin 4000 m'yi, vadilerin derinliğinin 2000 m'yi geçmesi şaşırtıcı değildir.

Aşağıdan bakıldığında, Alplerin dorukları genel olarak sarp yükseltiler gibi görünmektedirler.

Sayfa :26

L'image des Alpes devait, au Quaternaire, être comparable à celle des chaînes de l'Alaska actuel.

Sayfa 26

Alpler, **Alaska zincirlerinin bugünkü görünümü** ile karşılaştırılan görünümlerini Dördüncü Zamana borçludur

Sayfa :27

Cette submersion des Alpes sous la glace n'a cependant pas duré pendant tout le Quaternaire.

Sayfa 27

Alplerin **buzlar altında kalması** tüm Dördüncü Zaman boyunca sürmemiştir.

Sayfa :27

A. Penck a cru pouvoir distinguer deux autres phases glaciaires plus anciennes. Il est certain que l'avant dernière glaciation (Rissien) a été partout la plus étendue, la dernière (Wurmien) a encore débordé sur toute la plaine suisse jusqu'au pied du Jura

Sayfa 27

A. Penck, Wurtemberg ve Bavyera'da daha eski iki buzul dönemi daha tespit edilebileceğini düşünmüştür Son Buzul Donemi'nin ön safhasının (Rıssien) her yerde daha geniş alanı kapsadığı, son donemin (Wurmien) ise **Jura'nın eteklerine** kadar tüm İsviçre Ovası'na yayıldığı bir gerçektir.

Sayfa :97

CHAPITRE VIII

LE PEUPLEMENT DE L'EUROPE CENTRALE
ORIGINES ET ÉVOLUTION

CONTRASTES DE DENSITÉ ET DE GENRE DE VIE. — L'image du peuplement de l'Europe centrale est riche en contrastes ; c'est un des caractères essentiels de cette partie de l'Europe, moins évoluée au point de vue humain que l'Europe

Sayfa :97

peninsulaire, plus directement soumise aux remous partis des confins de l'Asie. Sans doute sont-ils déjà bien diminués depuis les débuts de l'ère chrétienne, où les Romains, installés sur les bords du Rhin et du Danube, y faisaient fleurir les villes, alors que le Nord de la Germanie et les régions de la Vistule étaient encore couverts d'immenses forêts et de marécages, au milieu desquels vivaient des tribus entièrement étrangères aux raffinements de la civilisation méditerranéenne.

2000 Deux mille ans d'une histoire singulièrement mouvementée ont brassé les peuples.

Sayfa 97

BÖLÜM VIII

ORTA AVRUPA HALKI, KÖKENİ VE EVRİMİ

NÜFUS YOĞUNLUĞU VE HAYAT TARZI İLE İLGİLİ ZITLIKLAR

Orta Avrupa'nın nüfus yapısı zıtlıklarla dolu bir görüntü arzetmektedir; Bu durum, insanları açısından Avrupa Yarımadası'na nazaran daha az evrim geçirmiş olan ve Asya'nın çalkantılarına daha doğrudan maruz kalmış bulunan Avrupa'nın bu bölümünün temel özelliklerinden biridir. Almanya'nın kuzeyinin ve Vistule [Vistül] bölgelerinin, henüz **Akdeniz medeniyetinin inceliklerine tamamen yabancı kabilelerin** yaşadığı büyük orman ve bataklıklarla kaplı olduğu dönemde, Rhin [Ren] ve Danube [Tuna] kıyılarında yerleşmiş bulunan Romalıların şehirler kurduğu Hristiyanlığın ilk dönemlerinden bu yana sayıları şüphesiz oldukça azalmıştır.

Oldukça hareketli **iki bin** yıllık tarih halkları birbirine karıştırmıştır.

Sayfa :98

RACES OU NATIONALITÉS. - Ces contrastes économiques joueront sans doute dans l'avenir le principal rôle. Le XIXe siècle et les débuts du XXe ont vu surtout s'accentuer l'influence des contrastes de races ou de nationalités, qui ont conduit à un sanglant conflit et amené un profond remaniement de la carte politique. Tous les groupes connus en Europe se trouvent représentés dans ce champ clos qui va des mers du Nord aux Balkans et à l'Adriatique : non seulement les Indo-Germains, différenciés en Germains, Slaves et Latins, qui ont oublié leur origine commune pour devenir des frères ennemis, mais des Mongols, comme les Magyars, apparentés aux Turcs.

Sayfa 98

IRKLAR VEYA ULUSLAR

Bu ekonomik zıtlıklar şüphesiz gelecekte en önemli rolü oynayacaktır. XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın başları özellikle ırk ve ulus kontrastlarının etkisinin artışına sahne olmuştur, bu artış, kanlı bir çatışma ile sonuçlanmış ve siyasi haritada büyük bir değişikliğe yol açmıştır. Avrupa'daki mevcut tüm gruplar Kuzey Denizi'nden Balkanlara ve Adriyatik'e uzanan bu kapalı sahada yer almaktadır. **Ortak kökenlerini unutarak düşman kardeşler haline gelen ve Alman, Slav ve Lâtin şeklinde birbirinden ayrılmış olan Indo-Germain'lerin** yanı sıra Macarlar gibi Türklerle akraba olan Moğollar da söz konusudur.

Sayfa :98

Pas un pays où l'anthropologue ne trouve plusieurs types physiques, bien distincts par la taille, la couleur de la peau, les dimensions du crâne, les cheveux et les yeux. Presque aucun de ces types n'est d'ailleurs limité à une région. La race dite « alpine » ou « alpo-carpatienne », caractérisée par la taille moyenne, la peau jaunâtre, les cheveux châtains ou noirs, le crâne très brachycephale, la face large et les yeux gris, se retrouve non seulement dans les Alpes et les Carpates, mais dans le Massif Central français, dans les Balkans et même en Bohême.

Sayfa98

Antropolojik açıdan boy, ten rengi, **kafatası boyutu, saç ve göz renginden** dolayı **birbirinden oldukça farklı olan** çok sayıda fiziksel tipin yer aldığı bir bölge söz konusudur. Bu tiplerden neredeyse hiç biri tek bir bölge ile sınırlı değildir. **"Alpin"** veya **"Alpo-carpatienne"** (alpo-karpatyen) şeklinde adlandırılan ve orta boy, **sarımtırak bir ten rengi, küllü veya siyah saçlar, son derece brakisefal bir kafatası yapısı, geniş yüz ve gri gözlerle** belirginlik arzeden tipe sadece Alpler'de ve Carpates'larda (Karpat) değil, aynı zamanda **Fransız Merkez Dağlık Kütlesinde, Balkanlar'da hatta Boheme'de** (Bohem) de rastlanmaktadır.

Sayfa :99

La seule réalité que la géographie puisse vraiment saisir est la nationalité, c'est la seule, en tout cas, qui ait une conscience et joue un rôle politique. Il s'agit de collectivités unies par une cohabitation assez longue dans une région déterminée, par une communauté de vie sociale, religieuse ou économique et généralement par une communauté de langue, en tout cas par de certaines tendances que la diffusion de l'instruction a affirmées et répandues dans les temps **modernes.**

Expliquer le groupement des populations de l'Europe centrale suppose une analyse des origines du peuplement et un aperçu de la période troublée qui a mis en contact, dans la première partie du moyen âge, les divers éléments formant **les nationalités d'aujourd'hui.**

Sayfa 99

Coğrafyanın gerçek anlamda kavrayabileceği tek gerçek, ulus topluluğu kavramıdır: bu kavram her türlü durumda bir bilince ve siyasî bir role sahip olan tek kavramdır. Burada, bir sosyal, dinî, ekonomik hayat topluluğu ve genel olarak bir dil topluluğu ile belirginlik arzeden bir bölgede oldukça uzun zamandan bu yana süregelen bir ortak yaşamın bir araya getirdiği kollektiflik söz konusudur, her halükarda burada eğitimin yaygınlaşması ile belirginleşen ve modern zamanlara ulaşan bazı eğilimler mevcuttur.

Orta Avrupa toplumlarının bir araya gelişini anlatmak için bunların kökeninin analiz edilmesi ve Orta Çağ'ın ilk bölümünde günümüzün uluslarını teşkil eden çeşitli unsurları birbiriyle temasa sokan karmaşık dönemin bir özetinin yapılması gerekir.

Sayfa :99

On reconnaît sur les rives de presque tous les grands lacs subalpins des traces de villages bâtis sur pilotis et habités par une population qui cultivait déjà les céréales, connaissait le lin et avait des animaux domestiques ; on en trouve sur l'emplacement des lacs disparus plus au Nord, comme dans le bassin de Teplice en Bohême.

Sayfa 99

Alplerin aşağı bölgesinde yer alan göllerin neredeyse tamamının kıyılarında, kazık temeller üzerinde inşa edilmiş ve tahıl yetiştirebilen, keteni tanıyan ve evcil hayvanlara sahip olan bir halkın yaşadığı kasabaların izleri yer almaktadır; bu izlere daha kuzeyde, Bohem'deki Teplice (Teplis) **Havzasında,** ortadan yokolmuş göllerin civarında da rastlanmaktadır

Sayfa :100

La continuité du peuplement dans les bassins intérieurs de la zone hercynienne au sol de lœss est partout prouvée à partir du Néolithique.

Sayfa 100

Herkinien bolgedeki iç havzalardaki nufusun devamlılığı **Neolitik dönemden bu yana bölgenin tamamında gözlemlenmiştir.**

Sayfa :100

C'est une autre civilisation fondée sur l'elevage et sur une agriculture primitive, sans doute, apportée des grandes plaines danubiennes et pontiques qui sont toujours restées déboisées.

Sayfa 100

Şüphesiz, daima çorak olan büyük Tuna ve Pontik Ovaları'ndan gelmiş olan ve vine hayvancılık ve ilkel tarım uzerine kurulu başka bir uygarlık (Neolitikler) mevcuttur

Sayfa :100

Le rôle des grandes plaines danubiennes, touchant aux prairies steppiques des confins asiatiques, a été tout different. Favorisées par leur climat plus sec et plus chaud, pendant les periodes froides et humides, elles ont dû plutôt perdre aux périodes sèches.

Sayfa 100

Asya'nın bozkırsı çayırlarına yakın olan Tuna'nın büyük ovaları ise tamamen **farklı bir rol oynamıştır.** Soğuk ve nemli mevsimlerde daha kuru ve daha sıcak iklimi ile tercih edilen bu ovalar kuru dönemlerde bu cazibelerini kaybetmişlerdir

Sayfa :100

Il est curieux de constater que ces pulsations se sont continuées pendant toute la période historique, mais leur rythme accéléré est dû à des influences lointaines : ce sont des vagues d'invasion de peuplades asiatiques qui font le

Sayfa :101

vide dans les plaines et refoulent les populations vers les montagnes, tandis que, pendant les périodes de tranquillité, le peuplement redescend vers les terres merveilleusement fertiles, qui étaient redevenues pour quelque temps des prairies steppiques. A la fin du XVIIIe siècle, le Banat et le centre de la plaine hongroise étaient de nouveau presque vides, à la suite des derniers raids des Turcs.

Sayfa 100

Bu hareketliliğin tüm tarih dönemleri boyunca devam ettiğini tespit etmek ilginçtir, daha uzaktan gelen etkiler bu hareketliliğin ritmini hızlandırmıştır **bunlar, ovaları boşaltan ve halkları dağlara iten Asya halklarının işgal dalgalarıdır.** [sayfa 101] Ancak sükûnet döneminde bol-

gede yaşayan nufus bir donem ıçın tekrar bozkırsı çayırlara dönüşmüş olan bu **son derece verimli** topraklara geri dönmektedirler XVIII yuzyılın sonunda, Banat ve Macarıstan Ovası'nın merkezi, **Türklerin son saldırılarının ardından** neredeyse tekrar tamamen boşalmıştı.

Sayfa :101

L'Empire austro-hongrois a succombé à la tâche de vouloir unir et fondre des éléments aussi réfractaires.

Sayfa 101

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, kendını boyun eğmeyen unsurları bırleştirme hevesine kaptırmıştır

Sayfa :101

Les ressources minérales. — L'influence du tapis végétal domine toute l'histoire du peuplement de l'Europe centrale;

Sayfa 101

MİNERAL KAYNAKLARI

Bitki örtüsünün etkisi Orta Avrupa halkının tarihinde belirgin olarak hissedilir.

Sayfa :101

L'usage du bronze s'est propagé à travers l'Europe centrale, du Sud-Est vers le Nord-Ouest, en même temps que celui de l'or. Tous les deux, venant de la Hongrie et de la Transylvanie actuelles, sont introduits en Silésie environ quinze siècles avant l'ère chrétienne.

Sayfa 101

Bronzun kullanımı, altın kullanımıyla aynı zamanlarda, Orta Avrupa üzerinden güneydoğu ve kuzeybatıya yayılmıştır. **Her ikisi de bugünkü Macaristan ve Transilvanya'dan gelen** bu madenler İ Hıristiyanlık döneminden yaklaşık 15 yüzyıl önce Silesie'ye (Silesi) girmiştir.

Sayfa :101

C'est encore du Sud-Est que vient l'usage du fer, qui paraît avoir déterminé une révolution décisive. Il va de pair avec la pratique de l'inhumation, succédant à l'incinération des morts, et avec l'établissement de villages fortifiés.

La pauvreté naturelle en gisements minéraux de la plaine glaciaire du Nord ne suffit pas à expliquer ce rôle d'initiateurs des pays du Sud-Est. La zone hercynienne avait des richesses minérales extraordinaires, mais qui ne devaient être connues que plus tard. Il faut songer à la précocité du peuplement des grandes plaines et aux remous qui ont toujours agité leurs populations, pour comprendre que c'est de leur bordure alpine ou carpatique qu'est venu l'usage des métaux.

Sayfa 101

Demir yapımı da, kesin bir devrim yaşamış olduğu sanılan güneydoğuda başlamıştır. Bu, ölülerin yakılmasından sonra uygulanmaya başlayan ölülerin gömülmesi işlemi ve güçlü kasabaların kurulmasıyla aynı zamanda gerçekleşmiştir

Kuzey buz ovasındaki maden yataklarının fakirliği, güneydoğuluların öncülüğünü açıklamak için yeterli değildir. Herkinien bölge

mineral açısından olağanüstü zenginliklere sahipti ancak bunun farkına daha geç varılmıştır. Bu halkların maden kullanımını **Alpler**'deki veya **Karpatlar**'daki kıyı bölgelerinden aldıklarını anlamak için halkları daima karıştıran çalkantılar ve büyük ovalardaki halkın erken gelişmişliği göz önünde bulundurulmalıdır.

Sayfa :101

Ce sont surtout les Allemands qui apparaissent partout comme mineurs.

Sayfa 101

[Ortaçağ'da] **özellikle Almanlar madencilikle uğraşmışlardır.**

Sayfa :102

L'âge de la houille a trouvé la zone hercynienne déjà habitée par des populations laborieuses, capables de mettre immédiatement en valeur la nouvelle source d'énergie sur laquelle est construit tout l'édifice de l'industrie moderne.

Sayfa 102

Taş Kömürü Dönemi, yeni enerji kaynağını derhal değerlendirebilecek kapasiteye sahip **çalışkan toplumların yaşadığı Herkinien bölgede yaşanmıştır;** modern endüstrinin temeli bu kaynak üzerine kurulmuştur.

Sayfa :102

LES GRANDES ROUTES COMMERCIALES. — Avec l'influence des gîtes minéraux s'affirme celle des grandes routes commerciales, dont le tracé dépend directement des conditions physiques. Dès que commence l'échange de l'ambre avec le bronze, on reconnaît des voies privilégiées. L'une d'elles passait par le Bassin de Thuringe, par celui de Fulda et celui de Mayence, pour remonter ensuite le Rhin et suivre la dépression des lacs subjurassiens en Suisse, ou gagner le haut Danube par le Neckar et le Jura Souabe.

Sayfa 102

[BUYUK TICARET YOLLARI] Amberın bronzla takas edilmeye başlanmasından itibaren bazı yollar imtıyazlı hale gelmiştir. Bunlardan biri **Thuringe** [Turen] Havzası'ndan, Fulda Havzası'ndan ve Mayence [Mayans] Havzası'ndan geçmekte, daha sonra ise Ren'den geçerek Isviçre'de, aşağı Jura'da yer alan gollerin çokuntusunu takip etmekte veya Neckar ve Souabe Jura uzerinden yukarı Tuna'ya ulaşmaktaydı.

Sayfa :102

Les migrations des peuples ont continue a s engouffrer dans ce couloir, et l'instabilite, perpetuelle jusqu'à nos jours, n'a permis que des concentrations sporadiques de population.

Sayfa 102

Halkların göçü bu kulvarda devam etmiş ve gunumuze dek aralıksız şekilde suren ıstıkrarsızlık ancak **halkın ayrı gruplar halinde yoğunlaşmasını sağlamıştır**.

Sayfa :104

Nous sommes remontes aux sources du peuplement, et nous avons pu voir comment la nature en avait tracé les voies. Les grands contrastes de densite s'expliquent par des causes variées, dont l'importance n'a pas toujours été la même : nature du sol et du tapis végétal, richesses minérales, position des grandes voies naturelles de commerce. Ces causes ont agi aussi sur la formation des genres de vie, la structure sociale et economique des groupements. Elles ont même, directement ou indirectement, contribue a modifier la qualité des mélanges de races, qui ont abouti a la constitution des nationalités.

Parmi les caractères physiques constatés par les anthropologues, il en est que le milieu peut modifier : la taille certainement, peut-être la couleur de la peau et même la forme du crâne. On a suivi des modifications de ce genre pendant la periode historique. En Bohême et Moravie, les crânes allongés dominent encore du IXe au XIIe siècle ; actuellement les brachycéphales sont dans la proportion de 80 p. 100, aussi bien chez les Allemands que chez les Tchèques. Dans les Sudètes et le Sud de l'Allemagne, le type brachycéphale brun l'emporte de plus en plus. On ne peut sans doute distinguer s'il s'agit d'une influence de la nourriture et du genre de vie, ou bien d'une sélection naturelle au profit du type le mieux adapté.

Sayfa 104

II - HALKLARIN KARIŞMASI

Halkın kökenine inildiğinde doğanın yolları nasıl çizdiği görülmektedir. Yoğunlukla ilgili büyük karmaşıklıklar çeşitli sebeplerle açıklanmaktadır. Bu sebepler her yerde aynı etkiye sebep olmamıştır, bölgenin tabiatı, bitki örtüsü, mineral zenginlikleri, büyük doğal ticaret yollarının konumu. Bu sebepler aynı zamanda hayat tarzlarının ve grupların sosyal ve ekonomik yapılarının oluşumunda da etkili olmuştur. Hatta dolaylı veya dolaysız olarak, ulusların teşkil edilmesiyle sonuçlanan **ırk karışımlarının niteliklerini değiştirmeye katkıda bulunmuşlardır.**

Antropologlar tarafından tespit edilen fiziksel özellikler arasında **sadece çevre değişimine yol açabilmektedir**: Şüphesiz boy, belki ten rengi ve **hatta kafatası yapısı** kastedilmektedir. Tarih boyunca bu tip değişimleri incelenmiştir. **Bohem ve Moravie'de** (Moravi) **görülen uzun kafatası yapısı, IX. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar** etkisini sürdürmüştür, halihazırda hem Almanlarda hem de Çeklerde **brakisefal kafatası** yapısı % 80 oranındadır. Sudetlerde ve Almanya'nın güneyinde ise **esmer brakisefal tip** daha fazla görülmektedir. Şüphesiz beslenmenin ve hayat tarzının etkisinin olup olmadığı veya ortama en iyi adapte olan tipin hayatta kalmasıyla sonuçlanan bir doğal seleksiyonun söz konusu olup olmadığı bilinmemektedir.

Sayfa :104

Le domaine des prairies et des steppes du Sud de la Russie et de l'Ouest de l'Asie paraît avoir été un réservoir inépuisable de peuples. D'autres courants viennent cependant du Nord, à partir du moment où le peuplement a acquis une certaine densité sur les terres abandonnées par les

Sayfa :105

glaces. Ils s'insinuent dans la grande région forestière, qui paraît déjà plus hospitalière aux habitants de pays encore plus froids et plus humides (Scandinavie ou confins de la Pologne), se ramifient jusque dans l'Europe occidentale et même les péninsules méditerranéennes, en entraînant des éléments venus de l'Est.

Les rivages lumineux de la grande mer méridionale ont contribué aussi au peuplement de l'Europe centrale. Ils ont probablement fourni le contingent le plus ancien, suivant la reprise du sol par la végétation après la période glaciaire. Sa survivance, ou les apports nouveaux de même origine, expliqueraient peut-être l'importance qu'ont encore les éléments à peau basanée, à crâne court et yeux gris ou noirs jusqu'à la Bohême.

Le courant oriental s'est fait sentir plus tard, sans doute quand les rangs des peuples se sont épaissis dans les confins asiatiques et que le climat, évoluant vers la sécheresse, y a rendu la vie plus difficile. On lui attribue déjà, au Néolithique, l'invasion des chasseurs solutréens, peuple de steppe. Mais ce sont des éléments différents qui lui ont donné toute son importance, à l'aube des temps historiques. D'abord l'élément aryen, représenté par les Celtes, qui paraissent s'être répandus le long des plaines danubiennes, ainsi que dans le monde hercynien, par une lente infiltration et n'ont recouru qu'occasionnellement aux grands raids. Puis les vagues des Finno-Ougriens, nomades habitués aux déplacements lointains, dont la mobilité stupéfiait. **Huns**, **Avares**, Petchenègues, Magyars traversent comme des trombes portant partout le ravage. Les Turcs sont les derniers de ces envahisseurs, qui ont maintenu l'instabilité dans le peuplement de l'Europe centrale jusqu'aux temps modernes.

Sayfa 104

Rusya'nın güneyindeki ve Asya'nın batısındaki çayırların ve steplerin yer aldığı alan, daima halkları barındıran bir saha teşkil etmiştir.

Buzulların terk ettiği bölgelerde belli bir yoğunluk kazanmasından itibaren kuzeyden başka akıntılar da gelmektedir. **[sayfa 105]** Bu akıntılar, **doğudan gelen unsurları** da beraberinde getirerek ve Batı Avrupa'ya, hatta Akdeniz yarımadalarına kadar kollara ayrılarak daha soğuk ve daha nemli ülkelerde yaşayan insanlar için daha elverişli gibi görünen büyük ormanlık bölgeye nüfuz etmektedirler.

Büyük Güney Denizi'nin güneşli kıyıları da Orta Avrupa'nın nüfus yapısına katkıda bulunmuştur. Bunlar muhtemelen, Buzul Çağ'ın-

dan sonra toprağın bitki örtüsüyle kaplanmasının ardından en eski topluluğu teşkil etmişlerdir. Hayatta kalma özelliği veya aynı kökenin yeni getirilerinin belki bu **Boheme'e kadar etkisini gösteren bu esmer tenlilik, kısa kafatası ve gri ya da siyah göz gibi unsurların** hâlen ne denli önem arzettiğini açıklayabileceği sanılmaktadır.

Doğu akıntısı etkisini daha sonra, insan topluluklarının Asya kıyılarında yoğunlaştığı ve kuraklığa doğru giden iklim buralarda hayatı zorlaştırdığı zaman hissettirmiştir. Daha önce, bu durumun Neolitik Dönem'de bozkırlarda yaşayan bir halk olan avcılardan kaynaklandığı düşünülmüştür. Ancak bunlar **tarih zamanlarının başlangıcında** yaşayan farklı unsurlardır. Öncelikle, Tuna Ovaları ve **Herkinien** bölge boyunca yavaş yavaş yayılmış gibi görünen ve büyük saldırılara ancak tesadüfi olarak maruz kalan ve **Keltlerin** temsil ettiği **Ari unsuru** söz konusudur. Daha sonra ise, uzak seyahatlere alışık göçebeler olan **Fin-Ugorların** göç dalgaları gelmiştir, bunlar şaşırtıcı hareket yeteneğine sahip bulunmaktadırlar **Hunlar, Avarlar, Peçenekler, Macarlar,** her yeri yakıp yıkarak hortum gibi geçmektedir. **Türkler bu işgalcilerin en son gelenleridir ve modern dönemlere kadar Orta Avrupa'da istikrarsızlığın hüküm sürmesine neden olmuşlardır.**

Sayfa :105

C'est lui qui a donne les Germains et probablement la grande masse des Slaves eux-mêmes, courant profond, intarissable en quelque sorte, charriant des éléments de race nordique, avec des éléments de race alpine et même illyrienne, qui a complètement renouvelé le peuplement, de la mer du Nord aux Balkans.

Ainsi l'Europe centrale est disputée entre plusieurs peuplements d'origine méridionale, orientale et septentrionale. C'est ce dernier qui a pris le dessus; mais les traces des influences méditerranéennes et asiatiques n'ont certainement pu être entièrement éliminées. De la Méditerranée ont continué à venir des éléments, sinon très nombreux, du moins très influents par leur civilisation relativement avancée. Une bonne partie de l'Europe centrale était en voie de romanisation, lorsque s'est produit le grand mouvement des invasions barbares, où se mêlent, dans une sorte de tourbillon, les puissantes vagues d'origine septentrionale et les courants impétueux d'origine asiatique.

Sayfa 105

Germenlerin ve muhtemelen büyük Slav kitlesinin ortaya çıkmasına bu büyük ve adeta sonu gelmeyen akım [Kuzey akımı] neden olmuştur, **kuzey ırkına, Alpin** [Alplere değin] **ırka** ve hatta **illyrienne** [İliriyen] **ırka** ait unsurlar taşıyarak Kuzey denizinden balkanlara kadar nüfusu tamamen değiştirmiştir.

Böylece, Orta Avrupa güney, doğu ve kuzey kökenli **pek çok halk arasında** paylaşılamamaktadır. Ancak kuzey kesim öne çıkmıştır, bununla birlikte, **Akdeniz ve Asya'ya ait izlerin etkileri** şüphesiz tam olarak ortadan kaldırılamamıştır. Akdeniz'den de çok sayıda unsur gelmeye devam etmiştir ve nispeten ileri bir uygarlığa sahip olduğundan dolayı Akdeniz unsurları son derece etkili olmuştur. Güçlü kuzey dalgaları ile **Asya kökenli şiddetli akımların** âdeta bir girdap içinde birbirine karıştığı Barbarların işgal hareketlerinin meydana geldiği esnada, Orta Avrupa'nın büyük bir bölümü Romalılaşmak üzereydi.

Sayfa :106

Les Marcomans ont franchi la muraille de la forêt hercynienne et s'installent dans la Bohême intérieure. Les Goths se répandent jusqu'aux Balkans, tandis que les Francs, les Alamans **et les Suèves** finissent par submerger tous les pays rhénans, d'où disparaît le parler latin.

Ce mouvement des Germains vers le Sud et l'Ouest est accompagné par un mouvement de même sens des Slaves, sans qu'on puisse dire dans quelle mesure l'un détermine l'autre. Il est certain, en tout cas, que l'on ne connaît plus une tribu germanique à l'Est de l'Elbe au IVe siècle de notre ère. Les Slaves se sont avancés plus loin encore, jusqu'à la Saale et au Main.

Sayfa 106

Markomanlar, Herkiniyen bölgedeki ormanı aşarak Bohem'in iç kesimlerine yerleşmişlerdir. Franclar [Franklar], Alamanlar ve Suevesler, **Lâtin dilinin ortadan kaybolduğu** Rhenanlar [Renanlar] bölgesinin tamamını işgal ederken **Gothlar** [Gotlar] **Balkanlara ka-**

dar yayılmıştır.

Germenlerin güneye ve batıya doğru yönelen bu hareketine, Slavların aynı istikametteki hareketi eşlik etmektedir, bu hareketlerden hangisinin diğerini belirlediğini söylemek oldukça zordur. Her halukarda, **IV. yüzyılda** Elbe'nin batısında herhangi bir Germen asıllı kabile bulunmadığı ortadadır. Slavlar daha da uzağa, Saale (Saal) ve Main'e (Main) kadar ilerlemişlerdir.

Sayfa :106

C'est au travers de ce grand courant, d'une profondeur et d'une ampleur **singulières, que passent en tourbillon les raids des tribus** ougro-finnoises d'origine asiatique, Huns, Avares, Magyars, etc. Ces tourbillons entraînent presque toujours des éléments slaves et contribuent à leur propagation. Il arrive que la combinaison de ces éléments donne un courant relativement stable et continu. Ce sont les Avares (d'origine turco-tatare) **qui entraînent les Slaves de l'Est** à l'assaut de Constantinople et déclenchent le grand mouvement de slavisation des Balkans aux V.e-XII.e siècles. Les armées d'Attila, le chef des Huns, sont en grande partie formées de Slaves, les Magyars, définitivement refoulés du haut Danube, s'établissent sur le Danube moyen, en compagnie de nombreux Slaves qui ont été assimilés et forment certainement un élément essentiel de la nationalité **hongroise**

Sayfa 106

Bu son derece büyük akımla, **Asya kökenli Fin-Ugorlar, Hunlar, Avarlar, Macarlar** vs. girdap halinde geçmişlerdir. Bu girdaplara neredeyse her zaman Slav unsurları eşlik etmiş ve böylece bu unsurların yayılmasına katkıda bulunmuşlardır. Bu unsurların kombinezonunun kimi zaman istikrarlı ve sürekli bir akım meydana getirdiği de görülmüştür. **Slavları** İstanbul'a düzenlenen baskına sürükleyen ve **VI. ve VII. yüzyıllarda** Balkanlar'da yaşanan büyük Slavlaştırma hareketini başlatanlar **Avarlar'dır (Türk-Tatar kökenli). Hunların lideri Atilla'nın orduları büyük ölçüde Slavlardan meydana gelmektedir;** Yukarı Tuna'dan nihai olarak kovulan Macarlar,

asimile olmuş çok sayıda Slavla birlikte Tuna'nın orta kesimlerinde yerleşmişler ve **şüphesiz Macar Ulusu'nun temel unsurlarından birini teşkil etmişlerdir.**

Sayfa :107

LA COLONISATION GERMANIQUE MÉDIÉVALE. — Voici quelle était à peu près cette situation : plus de la moitié de l'Europe centrale est slave jusqu'à l'Elbe, la Saale et le haut Main à l'Ouest. Les vallées des Alpes orientales elles-mêmes sont slavisées presque jusqu'à l'Inn et l'Adige. C'est même en incorporant des éléments slaves que se forment deux nationalités isolées au milieu du monde slave, dont elles interrompent la continuité : les Hongrois, établis sur le Danube moyen, qui parlent une langue finnoise, les Roumains, occupant les Carpates du Sud et leurs abords, qui ont hérité des Daces romanisés une langue et un tempérament latins.

A la place des Celtes, plus ou moins en voie de romanisation, les Germains apparaissent partout en force, dans l'Ouest de l'Allemagne actuelle et une grande partie des Alpes jusqu'à la haute vallée du Rhône. Sans doute n'ont-ils pas anéanti entièrement les traces d'une culture supérieure ; ils ont assimilé plutôt que supprimé les populations rhénanes, en bénéficiant de toute leur riche expérience. A leur école, ils apprennent à cultiver le blé en alternance avec d'autres produits, à irriguer et drainer les prairies, à planter toutes sortes d'arbres fruitiers d'origine méditerranéenne ou orientale.

Sayfa 107

ORTAÇAĞDAKİ GERMEN SÖMÜRGECİLİĞİ Orta Avrupa'nın yarısından çoğu, Elbe, Saale ve Batıda, yukarı Main'e kadar Slavlaşmıştı. Alpler'in doğusunda yer alan vadiler bile neredeyse Inn ve Adige'e kadar Slavlaştırılmıştır. Hatta Slav unsurlarını ilave ederek, Slav dünyasının ortasında iki münferit ulus oluşmuştur. **Tuna'nın orta kesiminde yerleşen ve Fin menşeli bir dil konuşan Macarlar** ve Karpatlar'ın güneyini ve bu bölgenin çevresini işgal eden Romenler.

Giderek Romalılaşan Keltler'in yerine, bugünkü Almanya'nın batısında ve Alpler'in Yukarı Rhone (Ron) Vadisi'ne kadarki büyük bir bölümünde yer alan bölgede Germenler egemen olmuştur. Bunlar

kendilerinden bir önceki kulturun tum izlerini tamamen silmemişlerdir Rhenanes (Renan) halklarını **ortadan kaldırmak yerine,** zengin deneyimlerinden faydalanarak bunları asimile etmişlerdir Bunların okullarında diğer urunlerle donuşumlu olarak buğday yetiştirmeyi, çayırları sulamayı ve drene etmeyi, tek bildikleri ağaç olan elma ağacına ilave olarak, **Akdeniz veya Doğu kökenli** her türlü meyve ağacını dikmeyi öğrenmişlerdir.

Sayfa :107

Toutes ces acquisitions assurent au monde germanique une supériorité écrasante sur le monde slave, qui n'a pas bénéficié du contact direct avec une culture supérieure et où persistent des genres de vie relativement primitifs, avec une organisation sociale et politique relativement rudimentaire.

Sayfa 107

Elde ettiği kazanımlar Germen dünyasının, nispeten ilkel bir sosyal ve siyasi düzenin hakim olduğu ve nispeten ilkel hayat tarzlarının mevcut bulunduğu **Slav dünyası üzerinde ezici bir üstünlüğe sahip olmasını sağlamıştır;** Slavlar daha ust duzey bir kulturle doğrudan temas kurmalarına rağmen bu durumdan faydalanmamışlardır.

Sayfa :109

BIBLIOGRAPHIE.

LES ORIGINES – D'ARBOIS DE JUBAINVILLE, *Les premiers habitants de l'Europe*, 2e éd., Paris, 1889 – A BERTRAND et S REINACH, *Les Celtes dans les vallées du Pô et du Danube*, Paris, 1894

DOTTIN, *Les anciens peuples de l'Europe*. Paris, 1925.

Sayfa 109

KAYNAKÇA

KÖKENLER – D'ARBOIS DE JUBAINVILLE, **Avrupa'nın ilk sakinleri,** 2 baskı, Parıs, 1889 – A BERTRAND ve S REINACH, Po ve Tuna Ovaları'nda Keltler, Paris, 1894

- DOTIN, **Avrupa'nın eski halkları,** Parıs, 1925

GÉOGRAPHIE UNIVERSELLE

publiée sous la direction de

P. VIDAL DE LA BLACHE

ET

L. GALLOIS

TOME IX

ASIE DES MOUSSONS

par

J. SION

Professeur à l'Université de Montpellier

DEUXIÈME PARTIE

INDE — INDOCHINE — INSULINDE

1476

LIBRAIRIE ARMAND COLIN

103, BOULEVARD SAINT-MICHEL, PARIS

1929

EVRENSEL COĞRAFYA

P. VIDAL DE LA BLACHE VE L. GALLOIS yönetiminde basılmıştır.

CİLT X

MUSONLAR ASYASI

J.SION (Montpellier Üniversitesi'nde Profesör) tarafından hazırlanmıştır

İKİNCİ BÖLÜM

HİNDİSTAN – HİNDİÇİNİ – INSULINDE

ARMAND COLLIN KİTABEVİ
106, BOULEVARD SAINT-MICHEL PARIS

-

1929

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1476	
Yazar	: Prof. J[ules] Sion	
Cild	: Kahve	
Ebadı	:	
	En	: 20 cm.
	Boy	: 28 cm.
Sayfa Adedi	: 273-548	
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Ebru Genç tarafından tercüme edilmiştir.	

Sayfa :273

GÉOGRAPHIE UNIVERSELLE

TROISIÈME PARTIE

L'INDE

CHAPITRE XIV

LE CLIMAT

I. — L'ASPECT DES SAISONS

La mousson du Nord-Est. — L'Inde se trouve dans le domaine de la mousson du Nord-Est de la fin de décembre à la fin de mai. Cette période sèche se divise en une saison froide, qui dure jusqu'au début de mars, et une saison chaude (fig. 44).

Sayfa 273

EVRENSEL COĞRAFYA

ÜÇÜNCÜ KISIM

HİNDİSTAN

XIV. BÖLÜM

İKLİM

I – MEVSİMLERİN GÖRÜNÜMÜ

KUZEYDOĞU MUSONLARI

Hindistan, **Aralık ayı sonundan Mayıs ayı sonuna kadar** Kuzey-

doğu Musonları alanında yer almaktadır. Bu kuru dönem, Mart ayı başına kadar süren bir soğuk mevsim ve bir de sıcak mevsim içermektedir.

Sayfa :274

LA MOUSSON DU SUD-OUEST. — Mais la végétation et la prospérité de l'Inde dépendent essentiellement de la mousson du Sud-Ouest, qui apporte 90 p. 100 des pluies sur les cinq sixièmes de son territoire.

Sayfa 274

GÜNEYBATI MUSONLARI – **Ancak, Hindistan'ın bitki örtüsü ve refahı temel olarak, topraklarının 6'da 5'ine yağan yağmurun % 90'ını teşkil eden Güneybatı Musonlarına bağlıdır.**

Sayfa :364

CHAPITRE XIX

LES PEUPLES DE L'INDE

I. — LES ORIGINES

Dans l'Inde préaryenne, nous entrevoyons d'autres éléments ethniques que les Dravidiens. Sans parler des Negritos qui laissèrent leur trace dans le Sud, il faut faire une large part aux Mounda. Dans le Chota Nagpour et les Mahadeo, plus de 3 millions d'individus parlent des dialectes moundaris qui diffèrent absolument du dravidien et se rattachent, par l'intermédiaire du plateau Khasi, aux idiomes mon-khmer de l'Indochine et aux parlers de la péninsule malaise. Or, plusieurs noms de lieux, tout au moins depuis la Kaveri jusqu'au Bengale, à l'Aoude et peut-être à l'Indus, ne sont explicables que par le mounda; plu-

Sayfa :364

sieurs mots adoptes par le sanscrit en dérivent. Un même ensemble linguistique, disloqué par des invasions ultérieures, s'étendait donc sur la majeure partie de l'Inde et de l'Indochine. Une arme neolithique, la hache épaulee, se trouve dans ces deux peninsules, et la seulement. La race des Mounda reste mal definie. Les anthropologues ne font pas de difference entre les gens qui parlent mounda ou dravidien, quoique l'aplatissement du nez semble plus frequent chez ceux-là; mais les études somatiques sont-elles assez avancées pour etablir cette identite? et les analogies ne pourraient-elles provenir d'une contamination qui paraît profonde? On a apparenté les Mounda, qui semblent avoir été de bons marins au temps de leur puissance, aux Polynésiens dont le type de bateaux se retrouve

Sayfa :365

dans l'Inde méridionale, mais il peut y avoir la influence culturelle et non ethnique

Sayfa 364-365

BÖLÜM XIX

HİNDİSTAN HALKLARI

I – KÖKENLERİ – ÇEŞİTLİ ETNİK GRUPLAR

Hindistan'da Ariler öncesi dönemde, Dravidlerin dışında başka etnik unsurlar da mevcuttur. Güneyde iz bırakan zenciler dışında Moundalara (Mundalar) da büyük bir yer ayırmak gereklidir. **Chota Nagpour'da** (Şota Nagpur) **ve Mahadeo'larda, üç milyondan fazla kişi, kendilerini Dravid'lilerden kesin olarak ayıran Moundari** (Mundarı) **lehçelerini konuşmakta ve Khasi** (Kasi) **Platosu vasıtasıyla Hindiçini'nin mon-khmer dillerine ve Malezya Yarımadası'nın ağızlarına yakınlaşmaktadırlar.** Ancak, Kaveri'den Bengal'e, Aoude'a (Aud) ve belki Indus'e kadar pek çok yer ismi ancak Munda dili ile açıklanabilir, Sanskritçe'ye girmiş pek çok kelime bundan türemiştir. **Dolayısıyla, Hindistan ve Hindiçini'nin büyük bir bölümünde, daha sonraki işgallerin parçalanmasına sebep olduğu**

bir dil birliği söz konusuydu. Neolitik Dönem'e ait bir silâh olan omuz baltası her iki yarımadanın yanı sıra sadece burada bulunmaktaydı. **Mundaların ırkı belirgin değildir.** Antropologlar Munda veya Dravid dili kullananlar arasında, Dravid dili kullananların burunlarındaki yassılık daha sık görülmesine karşın, bir ayrıma varmaktadırlar. Ancak bedensel araştırmaların bu kimliği tespit edecek kadar ileri düzeyde olup olmadığı da tartışılabilir. Bunun yanı sıra, benzerliklerin oldukça derin gibi görünen bir bulaşmadan kaynaklanıyor olması mümkün müdür? **İktidarları zamanında iyi birer denizci oldukları sanılan Mundalar ile kullandıkları gemi tiplerine Güney Hindistan'da da rastlanan Polinezyalılar arasında bağlantı kurulmaktadır; ancak bunun etnik bir etkiden ziyade kültürel bir etki olması mümkündür.**

Sayfa :371

On s'étonne qu'une région livrée à tant d'invasions touraniennes soit justement la seule où le type indo-aryen se soit conservé dans toute sa pureté anthropologique. Si des recherches plus approfondies confirment ce fait, il prouverait combien les invasions les plus importantes, quand il s'agit de nomades, modifient peu la physionomie ethnique d'un pays : elles se bornent à lui donner des maîtres.

Sayfa 371

Ekim ayı, her beş yılda bir, rüzgarlarla, korkunç sağanaklarla, özellikle de kıyılara doğru ittikleri su kütleleriyle doğu kıyılarını tahrip eden tayfunların ayıdır.

Sayfa :368

«L'Inde, qu'on se représente communément absorbée dans son rêve millénaire et détachée du reste du monde, est en réalité la proie banale où se rue la cupidité de l'univers fasciné. Après les Aryas védiques, les Perses de Darius, puis les Grecs,

Sayfa :368

les Scythes et les Huns, les Turcs, les Mongols, et les Européens dechaînes à l'envi » (Sylvain Lévi) Elle fut toujours incapable de resister aux invasions, parce que toujours divisée

Sayfa 368

HİNDİSTAN – SİYASÎ COĞRAFYA

"Topluca bin yıllık bir rüyaya gömülmüş ve dünyanın geri kalan kısmından kopmuş gibi görünen **Hindistan,** aslında büyülenmiş dünyanın açgözlülüğünün saldırısına maruz kalan bir av gibidir. **Vedik** (Sanskritçe yazılmış ilk Hindu dinî metinleri ile ilgili, Vedalara ilgili) **Arileri'nin ardından Darius Persleri, daha sonra ise Yunanlılar, Scythler** (Şitler) **ve Hunlar, Türkler, Moğollar ve adeta kudurmuş olan Avrupalılar gelmiştir" (Sylvain Levi). Hindistan daima işgaller karşısında savunmasız kalmıştır çünkü daima bölünmüş durumdadır.**

Sayfa :369

La faute en est au régime de la caste, qui a créé des groupes sociaux impénetrables, incapables en general de concevoir une activité commune, de s'unir dans les mêmes souvenirs et les mêmes ambitions en un sentiment patriotique

Sayfa 369

Hata, ortadan kaldırılması mümkün olmayan ve genellikle ortak bir faaliyet tasarlama, aynı hatıralarla ve bir vatan duygusu ile ilgili aynı tutkularla bir araya gelme yetisine sahip olmayan sosyal gruplar yaratan kast sistemindedir.

Sayfa :371 On s'etonne qu'une region livrée a tant d'invasions touraniennes soit justement la seule où le type indo-aryen se soit conservé dans toute sa pureté anthropologique Si des recherches plus approfondies confirment ce fait, il prouverait combien les invasions les plus importantes, quand il s'agit de nomades, modifient peu la physionomie ethnique d'un pays : elles se bornent à lui donner des maîtres.

Sayfa 371

Turanlıların bu kadar işgaline maruz kalmış bir bölgenin, Hint-Ari tipinin antropolojik olarak tamamen saf olarak muhafaza edildiği tek bölge olması şaşırtıcıdır. Bu olguyu teyit etmek için yapılacak daha derin araştırmalar, göçebeler söz konusu olduğunda, en önemli işgallerin bir ülkenin etnik fizyonomisini ne kadar az değiştirdiğini kanıtlayabilirdi. Bu işgallerde sadece yöneticiler belirlenmiş ve bununla yetinilmiştir.

Sayfa :372

Au temps de Sakya-Mouni (début du ve siècle), le principal royaume était le Kosala, dans l'Aoude. Au ve siècle, il fut absorbé par le Magadha, riche aussi de souvenirs bouddhiques, autour de Gaya et de Patalipoutra (presque sur l'emplacement de Patna).

Sayfa 372

Sakya-Mouni (Sakya Muni) **döneminde (V. yüzyılın başı), en önemli krallık Aud'daki Kosala Krallığı idi. V. yüzyılda bu krallık, yine Budizmle ilgili zengin hatıralara sahip olan ve Gaya ve Patalipoutra'nın çevresinde** (yaklaşık olarak Patna mevkii) **yer alan Magadha'nın** (Magada) **etkisi altına girmiştir.**

Sayfa :372

devant du danger. La conquête turque choisit pour capitale Delhi, qui conserva ce rang sous les Grands Mongols jusqu'à leur disparition devant l'Angleterre. Delhi occupe une situation privilegiee dans la Plaine.

Sayfa 372

Türkler fethin ardından başkent olarak Delhi'yi tercih ederler; Bu tercih İngiltere önünde mağlup olana kadar etkisini sürdüren Büyük Moğollar için de geçerliliğini korumuştur.

Sayfa :406

Des Indiens, venus par mer d'après la légende, formèrent le royaume de Fou-nan. Au temps de sa plus grande expansion, il paraît s'être étendu des bouches du Mékong au golfe du Bengale, réalisant entre les deltas une union qui ne devait [illegible] guère se répéter. Parmi les États feudataires, se trouvait une principauté khmer dont la capitale était située probablement vers Bassac. Elle se rendit indépendante et fut le noyau de l'Empire cambodgien, qui étendit son hégémonie sur la majeure partie de la péninsule à diverses reprises, du IXe au XIIIe siècle. Dès sa fondation, l'élément indonésien fut rapidement submergé; l'influence khmer fut très forte même sur celles des tribus sauvages qui abandonnèrent les plaines, comme les Chema qui allèrent s'établir dans cette marche forestière et marécageuse qui récemment encore isolait la Cochinchine du Binh-thuan annamite. Le Cambodge était un véritable État indien, en rapports surtout avec la côte de Coromandel d'où venaient la plupart des immigrants, les rois faisaient creuser jusqu'en pleine forêt-clairière des étangs analogues aux *tanks* du Deccan. Leur capitale d'Angkor thom, plus vaste que la Rome des Césars, et le temple d'Angkor-vat, élevé au XIIe siècle, joignent aux dimensions colossales, à la richesse ornementale des monuments de l'Inde méridionale, une harmonie, une élégance beaucoup plus proches du goût classique européen. Leurs ruines sont l'une des merveilles de l'Extrême-Orient et le témoignage de la grandeur khmer (pl. XXI, A et B).

Celle-ci ne devait pas tarder à s'effondrer par l'abus de la guerre, car il est inexact de reprocher à ses populations [illegible] de s'être laissé amollir par la paix. De tous les États de la péninsule, le Cambodge est le moins bien pourvu de frontières naturelles. [illegible] Ménam et le Tonle sap [illegible] Vers le Nord, c'est la vallée du Mékong [illegible] Khône, qui furent souvent la route [illegible] les armées [illegible] passer sans difficulté en Annam, soit par la [illegible] des rêves d'expansion démesurée, mais aussi des risques d'invasion.

Le [illegible] Champa, royaume tcham qui reçut, comme le Cambodge, l'empreinte brahmanique, sans s'élever à une floraison artistique aussi riche.

Sayfa 406

Efsaneye göre, denizden gelmiş olan Hintliler Fou-nan [Funan] İmparatorluğu'nu kurmuşlardır. Bu İmparatorluğun, büyük yayılma döneminde, deltalar arasında varlığını sürdüremeyen ve bir daha benzeri görülemeyecek bir birlik oluşturarak Mekong ağızlarından Bengal Körfezi'ne kadar yayılmış olduğu sanılmaktadır. **Tımar sahibi devletler arasında, başkenti muhtemelen Bassac** [Basak] **yakınlarında bulunan bir Kmer Prensliği bulunmaktaydı. Bu Prenslik bağımsızlığını kazanmış ve IX. ve XIII. yüzyılda çeşitli defalar yarımadanın büyük bölümünü egemenliği altına almış olan Kamboçya İmparatorluğu'nun temelini teşkil etmiştir. Bunun kurulmasından itibaren, Endonezya kısa sürede istila edilmiştir; Kmer etkisi, daha son günlere kadar Cochinchine'i** [Koşinşin] **Binh-thuan unnamite'den** [Bin Tuan Unnamit] **izole eden bu ormanlık ve bataklıklı sınır kentine yerleşecek olan Che-ma'lar** [Şema] **gibi ovalan terkeden vahşi kabileler üzerinde dahi son derece büyük olmuştur. Kamboçya gerçek bir Hint devletiydi ve özellikle de göçmenlerin büyük çoğunluğunun geldiği Coromandel** [Koromandel] **Kıyısıyla ilişkileri mevcuttu; Krallar, ormanların ortasındaki düzlük alanlara kadar Deccan tanklarına benzer küçük göller kazdırmışlardır. Sezar'ın Romasından daha büyük olan başkent Angkor-thom** [Ankor Tom] **ve XII. yüzyılda inşa edilen Angkor-vat** [Ankor Vat] **Tapınağı devasa boyutlara ulaşmıştır ve Güney Hindistan anıtlarının süslemeli zenginliğine, klasik Avrupa zevkine son derece yakın bir uyum ve zarafete ulaşmıştır. Bunların kalıntıları Uzakdoğu'nun harikalarından biridir ve Kmer'lerin büyüklüğüne şahitlik etmektedir.**

Savaşın yıkıcılığının bunları yıkıma uğratması uzun sürmemiştir çünkü bu halklar barışın kendilerini güçsüz hale getirmesine izin vermişlerdir. Yarımadadaki Devletler arasında, Kamboçya

doğal sınırlardan en mahrum olanıdır. Me-nam Deltası ve Tonlesap arasında, üzerinden eski yolların geçtiği geniş bir savan yer alır. Kuzeye doğru, çoğu zaman Kamboçya'nın sınırlarını teşkil eden ancak ordular tarafından kolaylıkla etrafı sarılabilen Khon (Kon) yenilgilerinden dolayı yolu kesilen Mekons Vadisi yer alır. Batıda ise bunlar denizden veya deniz kıyısından geçerek, güçlükle karşılaşmaksızın Annam'dan geçebilmekteydiler. Burada ise, ölçüsüz yayılma hayalleri ve aynı zamanda işgal tehlikesinin de mevcut olduğu Kamboçya'ya doğru yola çıkmaktaydılar.

En korkutucu komşu (Kamboçya için) **Tcham** (Çam) **Krallığı yani Tchampa** (Çampa) **olmuştur; Bu Krallık, tıpkı Kamboçya gibi Brahmanların etkisine maruz kalmıştır ancak böylesine zengin bir sanatsal gelişmeye sahne olmamıştır.**

Sayfa :407

Lors de leur descente du Yun-nan, les Thaï étaient divisés en mille principautés féodales que leur rivalité réduisait à l'impuissance. Le relief tourmenté de l'Indochine septentrionale s'opposait à leur groupement en une forte nationalité comme celle que les Annamites devaient former dans le delta du Fleuve Rouge. Ils manquaient de cohésion ethnique et politique. Un seul Etat thaï pratiqua une politique suivie et sut s'organiser pour la conquête, le Siam.

Sayfa 407

Yun-nan'dan indikleri esnada, Tai'ler bin adet feodal prensliğe bölünmüştür, bu prenslikler arasındaki rekabetler bunların güçsüzleşmesine neden olmuştur. Kuzey Hindiçini'nin sarp engebesi bunların, Annamitlerin Kızıl ırmak deltasında kurduklarına benzer güçlü bir ulus halinde bir araya gelmelerini engellemiştir. Etnik ve siyasi birlikten yoksundular. **Tek bir Tai Devleti** sürekli bir politika uygulamış ve fetih için organize olmayı başarmıştır: Siam.

Sayfa :407

Gouverne par une monarchie féodale dont la capitale était vers Canton, il savait fondre les métaux et cultivait les sols d'alluvions noires et meubles. De 111 avant J.-C. à 939, l'Annam fut administré par des gouverneurs chinois.

Sayfa 407

(Annamitler) **Feodal monarşi ile yönetilen ve başkenti Canton [Kanton] civarında yer alan bu halk maden eritmeyi ve siyah alüvyonlu ve sürülmesi kolay topraklarda tarım yapmayı biliyordu.** Annam, M. Ö. 111'den 939'a kadar Çinli valiler tarafından idare edilmiştir. Çin, Asya uluslarının en güçlülerinden olan bu halka kimliğini kaybettirmeyi başaramamıştır.

Sayfa :411

L'Indochine française nourrit de 600 000 à 700 000 aborigènes[1]. La plupart appartiennent à ces populations indonésiennes que leurs voisins appellent en bloc les « sauvages », soit Moï en langue annamite, Kha en thaï, Stieng ou Pnong en khmer. Il faut mettre à part le Tonkin, où prédominent les Mongoloïdes qui ont été refoulés vers le Sud par la conquête chinoise.

Sayfa 411

Fransız Hindiçini, 600 000 ila 700 000 Aboriini barındırmaktadır. Bunların çoğu, komşularının toptan "vahşiler" olarak adlandırdığı – Annamit dilinde Moı, Taı dilinde Kha, Kmer dilinde ise Stieng veya Pnong – bu Endonezya halklarına mensuptur. Çinlilerin yaptıkları fetihlerden dolayı güneye sürülen **Mongoloidlerin** hüküm sürdüğü Tonkin'i ayrı olarak ele almak gerekir.

Sayfa :482

III. — LES POPULATIONS

Comme dans sa flore et sa faune, on retrouve dans l'anthropologie de l'Insulinde la prépondérance des éléments asiatiques et leur décroissance vers l'Est.

Sayfa 482

III - TOPLULUKLAR

Florası ve faunasında olduğu gibi, Ensulend'in (Asya'nın ada bölümü, Endonezya ve Filipinler'den ibarettir) antropolojisinde de Asya unsurlarının ağırlığı ve bu unsurların doğuya doğru azalışı gozlemlenir.

Sayfa :482

Parmi les primitifs qui habitent les Iles Mentaouei, qui errent dans les forêts de Sumatra, ou encore parmi les troglodytes du Sud de Célèbes, quelques groupes ont été rapprochés des Vedda de Ceylan, ou des Sakai (Dravidiens) de Malacca. Toutes ces populations, qui ont sans doute constitué le substratum ethnique, ont été submergées par les Indonésiens et les Malais.

Sayfa 482

(ENDONEZYALILAR)

Mentaouei (Mentauei) Adaları'nda yaşayan ilkel insanlardan Sumatra Ormanları'nda gezinenler veya Celebes'in (Seleb) güneyindeki troglodytelerden (troglodit) bir kısmı Seylan Vedda'larına, Malacca'daki (Malaka) **Sakai'lere (Dravidler)** yakındır. Şüphesiz etnik substratumu (altkatman) teşkil eden bu halklar, Endonezyalılar veya Malezyalılar tarafından bastırılmıştır.

Sayfa :482

Les Indonésiens

Sayfa :483

seraient des Proto-Malais, auxquels leur séjour dans l'intérieur des grandes îles aurait permis de conserver davantage leur pureté de race, malgré des unions avec les aborigènes : ainsi les Batak de Sumatra, les Dayak de Bornéo, les Alfoures de Célèbes et des Moluques. Les Malais seraient simplement les Indonésiens des côtes, beaucoup plus atteints par des métissages très divers. Non seulement leur civilisation, mais leur type physique manifestent l'influence des Chinois à Java et dans le Nord de Bornéo; des Indiens à Bali et dans quelques parties de Sumatra et de Java, des Arabes à Atjeh[1] et chez les Moros de la mer de Soulou; des Negritos dans les Philippines; des Papous autour de la mer de Banda. C'est donc une race mixte, grande par sa diffusion, multiple par ses variétés

Sayfa 482-483

Endonezyalılar, aborijinlerle meydana gelen birleşmelere rağmen büyük adaların içine yaptıkları yolculuklar sayesinde **ırklarını en şekilde muhafaza edebilmişlerdir;** bunların proto-malezyalılardan geldiği sanılmaktadır. **Sumatra Batakları** (Sumatralı Endonezya halkı), **Borneo Dayakları** (Dayaklar, sosyal sistemi anaerkil sisteme dayalı olan Borneo kabilesi) , Seleb Alfouresleri (Alfuresler, Molukler, Selebler ve Yeni Gine'de yaşayan halkın tamamına verilen ad) ve Moluquesler (Moluk) söz konusudur. Malezyalıların ise, sadece kıyılarda yaşayan Endonezyalılardan ibaret olduğu tahmin edilmektedir, bunlar çok çeşitli melezliklere maruz kalmışlardır. Uygarlıklarının yanı sıra fiziksel yapılarının da Çinlilerin Java ve Borneo'nun kuzeyindeki, Hintlilerin Bali ve Sumatra ile Java'nın bazı bölümlerindeki, Arapların **Atjeh'deki** (Atje), Soulou (Sulu) Denizi'nde yer alan Moroslardaki, siyahların Filipinlerdeki, Papousların (Papu) Banda Denizi çevresindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, geniş bir alana yayılmış ve çok çeşitliliğe sahip **karma bir ırk söz konusudur.**

Sayfa :484

Les Batak, les Toradja sont aptes à fournir une excellente main-d'œuvre pour les plantations et les mines, tandis qu'on ne peut compter sur les Malais des rivages voisins

Sayfa 484

Bataklar, Toradjalar tarım ve madencilik için mükemmel bir altyapı sağlamaktadırlar; komşu kıyılardaki Malezyalılar için ise aynı durum konusu değildir.

Sayfa :511

CONCLUSION

L'ASIE DES MOUSSONS
SA PLACE DANS L'HUMANITÉ

Remarquons que, partie intégrante ou prolongement de la zone tropicale, l'Asie des moussons a connu un développement de l'humanité qui contraste avec l'état où les Européens ont trouvé l'Afrique et les basses terres de l'Amérique sous un climat analogue

Sayfa 511

SONUÇ
MUSON ASYASI
İNSANLAR İÇİNDEKİ YERİ

Tropikal bölgenin tamamlayıcı bir parçası veya uzantısı olan Musonlar Asyası'nın büyük bir beşeri gelişme kaydettiği göz ardı edilmemelidir; bu gelişme, Avrupalıların, Afrika veya Amerika'nın sığ topraklarının benzer iklim koşullarında tespit ettikleri durumları ile çelişki teşkil etmektedir

Sayfa :513

Remarquons que, partie intégrante ou prolongement de la zone tropicale, l'Asie des moussons a connu un développement de l'humanité qui contraste avec l'état où les Européens ont trouvé l'Afrique et les basses terres de l'Amérique sous un climat analogue

Sayfa 513

Göçebeler talanlarla Hindistan ve Çin'i ele geçirmiştir. Bu, vahaların ortak yazgısıdır, **ancak Musonlar Asyası kendisini fethedenleri etkisiz hale getirebilmiştir. Bu durum sadece uygarlığın üstünlüğünden mi kaynaklanmaktadır?** Bozkırlardan çıkmış düşmanlar üstünde sahip olunan ezici bir sayısal üstünlük de söz konusudur.

Sayfa :518

IV. — LES CAUSES ET LES FACTEURS DU CONFLIT

Sur 1 800 millions d'humains, il y avait, en 1920, 700 millions de Blancs, non compris les Musulmans. Pour l'Asie des moussons, on arrive à un total de 750 millions, en comptant la Chine pour 350 millions. Même à ne considérer que le nombre, sa supériorité n'est donc pas écrasante aujourd'hui

Sayfa 518

IV – ÇATIŞMANIN SEBEPLERİ VE ÇATIŞMA FAKTÖRLERİ

1920 yılında, 1 800 milyon insandan, Müslümanlar hariç 700 milyonu beyazdı. Musonlar Asyası için Çin'in 350 milyonluk nüfusu göz önüne alındığında, **750** milyonluk bir toplam rakama ulaşılmaktadır. Sadece sayı göz önüne alındığında dahi, bugün artık ezici bir üstünlüğe sahip bulunmamaktadır.

Sayfa :519

L'ÉMIGRATION. — L'expansion chinoise est la plus forte qui s'exerce en Asie

Sayfa 519
GÖÇ - Asya'da en büyük yayılma Çin tarafından gerçekleştirilmiştir.

Sayfa :520

Le Chinois a de solides qualités qui font comprendre la fréquence de sa réussite. Sa vigueur, sa facilité d'adaptation au climat et au milieu social, sa ténacité, sa patience, son extrême sobriété, son esprit de solidarité, tout cela donne à ses émigrants la force envahissante de certaines espèces grégaires.

Sayfa 520
Çinliler, bu kadar sık başarı elde etmelerini açıklayan sağlam özelliklere sahiptir. **Güçlülükleri, iklime ve sosyal ortama kolayca adapte olmaları, dayanıklılıkları, sabırları, aşırı derecede kanaatkâr olmaları, dayanışma zihniyetine** sahip olmaları gibi özellikler Çinli göçmenlere bazı sürü halinde yaşayan toplulukları istila etme gücünü vermiştir.

Sayfa :523

L'ASPECT ÉCONOMIQUE DU PÉRIL ASIATIQUE. — Quand on l'envisage, on songe à la concurrence industrielle. On la déclare fatale pour les usines de l'Europe, sinon de l'Amérique. On étale la supériorité de l'Asie en combustibles, en matières premières;

Sayfa 523
ASYA'NIN ARZETTİĞİ TEHLİKENİN EKONOMİK YÖNÜ
Bu durum göz önüne alındığında endüstriyel rekabet unsuru karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, Avrupa hatta Amerikan fabrikala-

rı için ölümcül olarak nitelendirilmektedir. Asya'nın yakıt ve hammadde alanlarındaki üstünlüğü devam etmektedir.

Sayfa :524

V. — L'AVENIR

Dans l'avenir, la suprématie des Blancs sera donc menacée par l'accroissement des Asiatiques, par leur désir de s'ouvrir des terrains de colonisation ou des débouchés pour leur industrie, mais ces dangers nous paraissent beaucoup plus lointains qu'on ne l'a dit.

Sayfa 524

GELECEK

Gelecekte, beyazların egemenliği Asyalıların sayısının artması, bunların kendilerine sömürge alanları açma veya sanayı için açık kapılar bulma arzularından dolayı tehlike altına girecektir. Ancak bu tehlikeler bize oldukça uzak görünmektedir.

Sayfa :524

Seulement les peuples ne sont

Sayfa :525

pas menés que par les intérêts, surtout à notre époque de nationalismes ardents.

C'est pourquoi le Japon, le seul pays de moussons qui soit une patrie, est aussi le seul où, dès à présent, on puisse envisager des chances de guerre. Ses intérêts se heurtent à ceux des États-Unis, bien moins à cause de l'émigration que de la rivalité économique en Chine; surtout, son orgueil égale le leur, et c'est le gros danger. Dans les nations blanches du Pacifique, beaucoup considèrent comme inévitable la lutte du Nippon et des États-Unis, qui font déjà stationner leurs meilleurs croiseurs dans le Grand Océan. Ils auraient sans doute pour alliés le Canada, l'Australie et la Nouvelle-Zélande qui n'ont pas créé dans un autre but leur marine militaire.

Sayfa 524-525

Özellikle **şiddetli milliyetçiliklerin** yaşandığı günümüzde, halklar sadece çıkarlarla yönetilmemektedir.

Bu nedenle, **Japonya** bu bölgede, bir vatan konumuna sahip olan ve aynı zamanda savaş ihtimalinin göz önüne alınabileceği tek ülkedir. Bu ülkenin çıkarları, hem **göç**, hem de **Çin'deki ekonomik rekabetten dolayı Amerika Birleşik Devletleri'nin çıkarlarıyla çakışmaktadır;** ayrıca Japonlar da en az Amerikalılar kadar mağrurdur. Bu durum büyük bir tehlike arz etmektedir. Pasifik'in beyaz uluslarına mensup pek çok kişi Amerika ile Japonya arasındaki mücadeleyi kaçınılmaz olarak görmektedir. Bu ülkeler daha şimdiden en iyi kruvazörlerini Büyük Okyanusa göndermişlerdir. Askeri donanmalarını bu amaçla kurmuş olan **Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın da müttefik** olacağı sanılmaktadır.

Sayfa :525

Le réveil de l'Asie peut encore entraîner la révolte des colonies européennes. Malgré quelques agitateurs, la Hollande n'a guère à craindre ce danger de ses paisibles Javanais. Dans le present, il n'est guere redoutable non plus pour l'Indochine française, où l'immense majorité ne songe qu'à jouir de la prospérité qu'elle doit à la France. Cependant les mécontents annamites envient l'indépendance du Siam.

Sayfa 525

Asya'nın yeniden uyanması Avrupa'nın sömürgelerinin başkaldırmasına neden olabilir. Birkaç provokatöre rağmen, Hollanda'nın endişelenmesine gerek yoktur. Çünkü Javalılar kendi halinde insanlardır. Şu anda, halkının büyük çoğunluğunun Fransa'ya borçlu bulunduğu refahtan faydalanmak dışında bir düşünceye sahip olmadığı Fransız Hindiçini açısından da endişe duymaya gerek yoktur.

Bununla birlikte, memnuniyetsizlik duyan Annamitler, Siyam'ın bağımsızlığını arzu etmektedirler.

Sayfa :525

Mais, précisement, tous ceux qui detestent l'Europe, parmi ses sujets et les Chinois, mettent leur espoir dans une aide jugée toute-puissante, celle du Bolché visme. Aux Orientaux, il apparaît comme « une reaction asiatique contre la civilisation européenne ». Partout il appelle « les peuples asservis à la lutte contre l'impérialisme européen » et leur promet son appui. Il leur envoie ses propagandistes, ses ingenieurs, ses officiers.

Sayfa 525

Ancak, belirgin olarak **Avrupa'dan, Avrupalılardan tüm nefret edenler** ve Çinliler, son derece etkili olarak nitelendirilen bir yardıma, **Bolşevikliğe** umut bağlamaktadırlar. Bu hareket **Doğululara "Asya'nın, Avrupa medeniyeti karşısındaki tepkisi"** gibi görünmektedir. Bolşeviklik, "Avrupa emperyalizmine karşı verilen mücadeleye katılan halkları" davet etmekte ve onları destekleyeceğini vaat etmektedir. **Bolşevizm bu bölgelere propagandacılarını, mühendislerini ve subaylarını göndermektedir.**

Sayfa :526

Faut-il donc, comme certains écrivains d'imagination, voir déjà les hordes mongoles, guidées par un état-major russo-allemand, venir camper sous Paris? Qu'il soit possible de recruter sans peine de gros contingents parmi les innombrables déclassés et brigands de la Chine, les événements récents l'ont montré. Mais ce serait tout autre chose de lancer les nations asiatiques contre l'Europe, pour la simple raison qu'il faudrait d'abord créer des nations et des États avec des foules amorphes.

Sayfa 526

Bazı hayalperest yazarlar gibi **Rus-Alman bir kurmayın rehberlik ettiği Moğol sürülerinin Paris'e kadar geldiklerini** göz önünde bulundurmak gerekli midir? Çin'deki çok sayıdaki düşkün ve eşkıyadan, güçlükle karşılaşılmaksızın büyük birlikler oluşturmak mümkün olabilir, son olaylar bunu ortaya koymuştur. Ancak Asya uluslarını Avrupa'ya karşı itmek farklı bir durumdur ve bunun için en basitinden, öncelikle **kişiliksiz** kalabalıkların ulus ve devletler haline getirilmesi gereklidir.

Sayfa :526

Leur transformation en États modernes sera, certes, longue et orageuse, malgré cette chance inouïe que l'Europe est trop affaiblie par ses dissensions pour les mater pendant qu'elles sont encore dans la faiblesse de leur croissance.

Sayfa 526

Bunlar [Asya Devletleri] kalkınma döneminde iken Avrupa'nın **uyuşmazlıklardan** dolayı bunları **mat etmek** için yeterince güçlü olmaması gibi son derece büyük bir şansa sahip olmalarına rağmen, modern devletlere dönüşmeleri şüphesiz uzun ve güçlüklerle dolu bir dönem gerektirecektir.

Sayfa :526

On voudrait espérer, après des siècles de luttes nationales, que les peuples en viendront à collaborer, même s'ils ne sont pas de même couleur. L'Europe et l'Amérique ont besoin de figurer sur les marchés de l'Extrême-Orient, l'Asie aura longtemps besoin des techniciens et des capitaux européens ou américains.

Sayfa 526

Yüzyıllarca süren ulusal mucadelelerın ardından halkların, renkleri farklı olsa da işbirliği yapacak duzeye ulaşmaları ümit edılebilir Avrupa ve Amerika'nın Uzakdoğu piyasasında kendilerını gostermeye ihtiyaçları vardır **Asya ise, daha uzun süre Avrupalı veya Amerikalı teknik adamlara ve sermayeye ihtiyaç duyacaktır.**

